

**BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
RADYO TELEVİZYON VE SİNEMA ANABİLİM DALI
RADYO TELEVİZYON VE SİNEMA DOKTORA PROGRAMI**

**SAĞLIK HABERCİLİĞİNDE UZMANLAŞMA VE MESLEK ETİĞİ
BAĞLAMINDA
HABERLERİN ÇERÇEVELENMESİ:
TÜRKİYE’DE ORGAN BAĞIŞI VE ORGAN NAKLİ HABERLERİ
(1975-2022)**

**HAZIRLAYAN
SEZİN SAN SUNGUNAY**

DOKTORA TEZİ

**TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. ÖZCAN YAĞCI**

ANKARA – 2023

BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

Tarih: 04 /07 / 2023

Öğrencinin Adı, Soyadı: Sezin SAN SUNGUNAY

Öğrencinin Numarası: 21810225

Anabilim Dalı: Radyo, Televizyon ve Sinema

Programı: Radyo, Televizyon ve Sinema Doktora

Danışmanın Unvanı/Adı, Soyadı: Prof. Dr. Özcan YAĞCI

Tez Başlığı: Sağlık Haberciliğinde Uzmanlaşma ve Meslek Etiği Bağlamında
Haberlerin Çerçevesi: Türkiye’de Organ Bağışı ve Organ Nakli Haberleri (1975-2022)

Yukarıda başlığı belirtilen Doktora tez çalışmamın; Giriş, Ana Bölümler ve Sonuç Bölümünden oluşan, toplam 155 sayfalık kısmına ilişkin, 07/06/2023 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı %10 (yüzde on)’dur. Uygulanan filtrelemeler:

1. Kaynakça hariç
2. Alıntılar hariç
3. Beş (5) kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

“Başkent Üniversitesi Enstitüleri Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Usul ve Esaslarını” inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Öğrenci İmzası:

ONAY

Tarih: 04/07/2023

Prof. Dr. Özcan YAĞCI

İmza:

ÖZET

SAN SUNGUNAY, Sezin. Sağlık Haberciliğinde Uzmanlaşma ve Meslek Etiği Bağlamında Haberlerin Çerçevenmesi: Türkiye’de Organ Bağışı ve Organ Nakli Haberleri (1975-2022). Başkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Radyo, Televizyon ve Sinema Doktora Programı, 2023.

Öne çıkardığı konular ile kamuoyunun ve siyasetin gündemini belirleyen medya, insanların ne konuşacağını ötesine geçerek nasıl düşüneceğine de karar vermektedir. Günlük yaşamlarının önemli bir kısmında etkileşimde bulunduğu medyadan edindiği haber ve bilgiler nedeniyle insanların sağlıkla ilgili bilişleri ve dolayısıyla tutum ve davranışları etkilenmektedir. Tez araştırması, doğru sağlık davranışına yönlendirmeye ilişkin medyanın sorumluluğu kapsamında sağlık konularında farkındalık oluşturulması, yanlış ya da eksik bilgilerin düzeltilmesi gibi sağlık konulu haberlerin ne şekilde ve nasıl sunulduğuna odaklanmaktadır. Organ bağışı için farkındalığın artırılmasında, insanları etkileme gücü olan medyanın rolü olduğu ve sorumluluk alması gerektiği, siyasetten sivil toplum kuruluşlarına ve kanaat önderlerine kadar geniş bir çevre tarafından ifade edilmektedir. Dönemsel kıyaslama yapabilmek ve sağlık haberlerinin tarihsel süreçteki gelişimini görebilmek amacıyla Hürriyet gazetesinin Kasım 1975’ten Ocak 2023’e kadar olan nüshaları, Beyazıt Devlet Kütüphanesi ve Atatürk Kitaplığı arşivinde taranmış “organ bağışı ve organ nakli” ile ilgili haberler, uzmanlaşma, meslek etiği ve çerçeveleme kuramı kapsamında analiz edilmiştir. Yayınlanan sağlık haberlerinin sunuş biçimlerini, metinlerin anlamlarını, olası etkilerini anlamak için nicel ve nitel içerik analizi yöntemlerinin bir kombinasyonu olarak, analizlerin birbirini tamamlayıcı ve geliştirici olması sağlanarak karma bir içerik analizi yöntemi uygulanmıştır. Sonuç olarak, 1991 yılından itibaren sağlık haberciliğinde uzmanlaşma ve örgütlenme çalışmaları kapsamında önemli adımlar atılmasına rağmen, uzmanlığa yönelik gelişmelerin 1975-1990 dönemi ile kıyaslandığında, haberlere yansımadağı görülmektedir. Organ bağışı ve organ nakli konulu sağlık haberlerinin çoğunlukla haber ajansları tarafından üretildiği, uzman görüşlerine az yer verildiği, 1991 yılından sonra da çoğunlukla insan hikâyelerinin işlendiği, haber başlığı ve görsellerin haber içeriğine uyum oranının düşük seviyelerde olduğu, tıp ve sağlık haberciliğine yönelik etik ilkelere özen gösterilmediği, özellikle 2011 sonrası yapılan haberlerde duygusal öykülemeye daha çok yönelindiği ve günümüzde hala kimlik kullanımı ve görsel ihlallerin sürdüğü tespit edilmiştir. Organ

bağışı ve nakline yönelik sağık haberlerinin çerçeveslerinin episodik olarak sunulduğı, bilgi verme ve toplumun farkındalığını artırmanın amaçlanmadığı, duygusal içeriğı fazla dramatik bir anlatımın kullanıldığı, haberlerin daha çok kişiselleştirildiğı bir çerçeveleme anlayışının mevcut olduğu görölmektedir. Yayınlanan sağık haberleri aracılığıyla gündem oluşturarak toplumu etkileme gücü nedeniyle, sağık haberlerinin üretiminde uzmanlaşılması, sağık haberlerini kaleme alanların sağık ve tıp ile ilgili meslek etik ilkelerine uyması, haberlerin çerçevelemesinin özenle yapılması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sağık Haberciliğı, Haberde Uzmanlaşma, Meslek Etiğı, Çerçeveleme Kuramı, Organ Bağışı

ABSTRACT

SAN SUNGUNAY, Sezin. Framing of News in the Context of Specialization in Health Journalism and Professional Ethics: Organ Donation and Transplantation News in Türkiye (1975-2022). Başkent University, Institute of Social Sciences, Doctorate in Radio, Television and Cinema, 2023.

The media, which sets the agenda of public opinion and politics with the issues it highlights, goes beyond what people talk about and decides how they think. People's health-related cognitions and therefore their attitudes and behaviors are affected by the news and information they receive from the media, which they interact with in a significant part of their daily lives. Within the scope of the media's responsibility to raise awareness on health issues and to correct misinformation in order to guide people towards the right health behavior, the thesis focuses on how and in what manner news on health issues are presented. In raising awareness for organ donation, the media, which has the power to influence people, has a role and should take responsibility, it is stated by a wide range of circles from politics to non-governmental organizations and opinion leaders. In order to make periodic comparisons and to see the development of health news in the historical process, copies of Hürriyet newspaper from November 1975 to January 2023 were scanned in the archive of the State Library, and the news on "organ donation and organ transplantation" were analyzed within the scope of specialization, professional ethics and Framing Theory. A mixed content analysis method was applied as a combination of quantitative and qualitative content analysis methods in order to understand the ways of presentation, the meanings of the texts and the possible effects of the health news produced and published, ensuring that the analyzes are complementary and developmental. As a result, although important steps have been taken in terms of specialization and organization in health journalism since 1991, it is seen that developments in specialization are not reflected in the news when compared to the 1975-1990 period. It has been determined that health news on organ donation and transplantation are mostly produced by news agencies, expert opinions are rarely included, human stories are mostly covered after 1991, the rate of compatibility of news headlines and visuals with the news content is at low levels, ethical principles for medical and health journalism are not paid attention, especially in news reports after 2011, emotional narratives are more oriented and identity use and visual violations still continue

today. It is seen that the frames of health news on organ donation and transplantation are presented episodically, that it is not aimed to inform and raise public awareness, that a dramatic narrative with a high emotional content is used, and that there is a framing approach in which the news is more personalized. Due to its power to influence the society by creating an agenda through the published health news, it is recommended to specialize in the production of health news, to comply with the professional ethical principles of health and medicine, and to frame the news attentively.

Keywords: Health Journalism, Specialization in News, Professional Ethics, Framing Theory, Organ Donation

ÖNSÖZ

16 yıldır bir medya profesyoneli olarak haber üretim sürecinin her aşamasında çalıştım ve deneyim kazandım. Birincilikle mezun olduğum Radyo, Televizyon ve Sinema bölümü lisans diplomamı alır almaz medya dünyasında iş yaşamıma başladım. 2008-2015 yıllarında Türkiye’de meydana gelen önemli olayların ortasında polis-adliye muhabiriydim ve yargıda yaşanan sorunlar, yayınlarımın ana temasını oluşturuyordu. Bu süreçte, programlar ve belgeseller hazırlayıp sundum; haberleri hem yazdım hem de aktardım. Son 8 yıldır ise “sağlık” konusu, çalışmalarımın ana eksenini oluşturuyor. Bu alanda haber, program, belgesel çalışmalarını yaparken toplum sağlığının gelişimine bir medya mensubu olarak katkı sağlamayı amaçladım. Hazırladığım programlarda insanların doğru sağlık bilgisine erişmesi, hastalıkların tanı ve tedavi süreçlerinde izlenecek yol haritasında yardımcı olabilmek hedefiyle uzmanlarla konuşup, görüşleri paylaşıyorum. Özellikle yüksek lisans sonrası meslek yolculuğumda, organ bağıışı ve organ nakliyle ilgili kişilerin yaşadığı süreçleri haberleştirmek, program hazırlamak bana bu konuyla ilgili toplumsal farkındalığın artırılması gerektiğini gösterdi. Nakil olan ya da organ bağıışı bekleyen kişilerden hep benzer sözleri işittim: “Başımıza gelmeden önce bizde organ bağıışının ne kadar önemli olduğunu bilmiyorduk.” Bu süreçte gördüm ki bir insanın yaşamını sürdürmesini sağlayan organ bağıışının artırılmasının tek yolu, topluma konuyla ilgili doğru bilgi verilmesidir. Ben de kitlelere ulaşma imkanını elinde bulunduran, insanların sağlık davranışı oluşturmalarını sağlayan medyanın bir çalışanı olarak organ bağıışı ve nakline ilişkin haberlerin tarihsel süreçte nasıl aktarıldığını görmek, habercilikte uzmanlaşma ve meslek etiğinin haber çerçevelerine yansımaları ortaya koymak, hem sağlık haberciliği hem de organ bağıışıyla ilgili alana katkı sağlamak amacıyla bu tez araştırmama başladım.

Organ naklinin Türkiye ve Dünya’daki öncüsü Prof. Dr. Mehmet Haberal hocamızın organ bağıışının artmasına yönelik çabalarından esinlenerek medyanın toplumsal sorumluluğuna dikkat çekmek, ilk amacımdı.

Lisans, yüksek lisans ve doktora sürecimde samimi desteği ve büyük emeği için tez danışmanım Prof. Dr. Özcan Yağcı’ya, tez sürecinde deneyimlerini paylaşan ve desteğini esirgemeyen Prof. Dr. Senem Gençtürk Hızal’a ve Prof. Dr. Deniz Sezgin Emüler’e,

tezime verdiği katkı için Prof. Dr. Mehmet Toplu'ya, doktora derslerinde ve tez jürimde verdiği destek için Doç. Dr. Senem Güngör'e şükranlarımı sunarım.

Bana bu uzun yolculukta ilk günden itibaren destek olan canım eşim Dr. Dora Sungunay'a ve her zaman yanımda olan değerli aileme sevgi ve teşekkürlerimi sunarım.

Sezin SAN SUNGUNAY
ANKARA, 2023

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	iii
ÖNSÖZ.....	v
TABLolar LİSTESİ.....	x
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xii
SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ.....	xiii
GİRİŞ	1

1. ÇERÇEVELEME KURAMI, UZMANLAŞMA VE MEDYA

ETİĞİ.....	9
1.1. Medya ve Toplumsal İşlevleri	9
1.1.1. Medya Kavramı	9
1.1.2. Medyanın Toplumsal İşlevleri	10
1.2. Medyanın Toplumsal Etkileri	12
1.2.1. Geleneksel Gündem Belirleme Yaklaşımı	15
1.2.2. Gündem Belirleme Süreci	16
1.2.3. Kamuoyu Oluşturma	18
1.2.4. İkinci Düzey Gündem Belirleme Kuramı	20
1.2.5. Çerçeveleme Kuramı	21
1.2.6. Gündem Belirleme ve Çerçeveleme Alanyazın Çalışmaları ...	25
1.3. Haber ve Uzmanlaşma	26
1.3.1. Haber Kavramı	26
1.3.1.1. Haberin Nitelikleri.....	28
1.3.1.2. Haberin Değerini Belirleyen Ölçütler.....	30
1.3.1.3. Haber Türleri.....	31
1.3.2. Haberde Uzmanlaşma	32
1.4. Medyada Meslek Etik İlkeleri	34

2. SAĞLIK HABERCİLİĞİ, ORGAN BAĞIŞI VE ORGAN

NAKLİ.....	38
2.1. Sağlık Kavramı	38
2.2. Sağlığın Geliştirilmesi	40
2.3. Sağlık Haberciliği	42

2.3.1. Türkiye’de Sağlık Haberciliğinde Uzmanlaşma	43
2.3.2. Sağlık Haberciliğinde Meslek Etiği	47
2.3.3. Sağlık Haberlerini İnceleyen Çalışmalar	52
2.4. Organ ve Doku Nakli	56
2.4.1. Organ Naklinin Tarihçesi.....	57
2.4.2. Organ Naklinde Verici Türleri	60
2.4.3. Beyin Ölümü.....	60
2.4.4. Organ Bağışısı Süreci	62
2.4.5. Organ Ticaretine Yönelik Yasal Yaptırımlar	63
2.4.6. Organ Bağışısının Yetersiz Olma Nedenleri	64
2.4.7. Türkiye’de Organ Bağışısına İlişkin İncelemeler	68
2.4.8. Organ Bağışısı ve Nakli Haberlerinde Yayıncılık İlkeleri.....	72
2.4.9. Organ Bağışısı ve Nakli Haberlerinin Medyada Ele Alınış Tartzını İnceleyen Çalışmalar	73
3. ORGAN BAĞIŞI VE NAKLİ HABERLERİNİN SAĞLIK HABERCİLİĞİNDE UZMANLAŞMA, MESLEK ETİĞİ VE ÇERÇEVELEME BAĞLAMINDA İNCELENMESİ.....	79
3.1. Araştırmanın Yöntemi	79
3.1.1. Karma İçerik Analizi.....	79
3.1.2. Nicel İçerik Analizi Metodolojisi	81
3.1.3. Nitel İçerik Analizi Metodolojisi.....	82
3.1.4. Sağlık Haberlerini İçerik Analizi ile İnceleyen Çalışmalar	83
3.2. Araştırmanın Ana Kütlesi ve Örneklemi	86
3.3. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	88
3.4. Araştırma Tasarımının Uygulaması.....	89
3.4.1. Veri Toplama.....	90
3.4.2. Veri Analizi.....	91
3.4.3. Geçerlik ve Güvenirlik	96
3.5. Bulgular.....	100
3.5.1. Nicel İçerik Analizi Bulguları	101
3.5.2. Nitel İçerik Analizi Bulguları.....	112
3.6. Nicel ve Nitel Bulguların Tartışılması	129
SONUÇ	147
KAYNAKLAR	156

EKLER

- Ek-1: Türkiye Gazeteciler Sendikası Gazetecilik Etik İlkeleri**
- Ek-2: Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Hak ve Sorumluluk Bildirgesi**
- Ek-3: Basın Konseyi Basın Meslek İlkeleri**
- Ek-4: Amerikan Tıp Yazarları Birliği Etik İlkeleri**
- Ek-5: Sağlık Net Vakfı Etik İlkeleri**
- Ek-6: Sağlık Habercileri Birliği İlkeler Bildirisi**
- Ek-7: Dünya Sağlık Örgütü Sağlık Haberleri Kılavuzu**
- Ek-8: Eğitim ve Sağlık Muhabirleri Derneği Etik İlkeleri**
- Ek-9: Halkın Yararı İçin Sağlık Haberciliği Bildirgesi**
- Ek-10: Dördüncü Sağlık Bilinci ve Medya Toplantısı Sonuç Bildirgesi**
- Ek-11: İçerik Kodlama Cetveli**
- Ek-12: Nitel Analizden Haber Örnekleri**

TABLÖLAR LİSTESİ

	Sayfa
Tablo-1. Tez Araştırmasının Tasarımı.....	7
Tablo-2.1. Ulusal Koordinasyon Merkezi Organ Nakli Rakamları.....	59
Tablo-2.2. Bitkisel Hayat ile Beyin Ölümü Arasındaki Farklar	66
Tablo-3.1. Kod Cetveli Tanımları- Betimleyici Unsurlar.....	91
Tablo-3.2. Kod Cetveli Tanımları- Uzmanlaşma	93
Tablo-3.3. Kod Cetveli Tanımları- Meslek Etiği.....	94
Tablo-3.4. Kod Cetveli Tanımları- Çerçeveleme	95
Tablo-3.5. Nicel Araştırma Geçerlik ve Güvenirlik	98
Tablo-3.6. Nitel İçerik Analizinde Geçerlik ve Güvenirlik	99
Tablo-3.7. Nitel Araştırmada Geçerlik ve Güvenirliliğe Yönelik Uygulama.....	100
Tablo-3.8. Yayınlandığı Sayfa.....	101
Tablo-3.9. Yazı Türü	102
Tablo-3.10. Haberin Konusu	103
Tablo-3.11. Haberin Yazarı	104
Tablo-3.12. Haber Kaynakları	105
Tablo-3.13. Uzman Görüşü	106
Tablo-3.14. Haber Başlığı.....	106
Tablo-3.15. Görsel	107
Tablo-3.16. Haberin Aktörleri	108
Tablo-3.17. Haberin Anlatım Tarzı	109
Tablo-3.18. Hasta Mahremiyet İhlali.....	109
Tablo-3.19. Topluma Karşı Sorumluluk.....	110
Tablo-3.20. Çerçeveleme Türü	111
Tablo-3.21. Çerçeveler	111
Tablo-3.22. Tema: Uzmanlaşma Kategorisi: Haber Yazarı	112
Tablo-3.23. Tema: Uzmanlaşma Kategorisi: Haber Kaynağı	114
Tablo-3.24. Tema: Uzmanlaşma Kategorisi: Uzman Görüşü	116
Tablo-3.25. Tema: Uzmanlaşma Kategorisi: Görsel Kullanımı.....	117
Tablo-3.26. Tema: Uzmanlaşma Kategorisi: Başlık Kullanımı	118
Tablo-3.27. Tema: Uzmanlaşma Kategorisi: Haberlerin Aktörleri.....	119
Tablo-3.28. Tema: Meslek Etiği Kategorisi: Haberde Anlatım Tarzı.....	120

Tablo-3.29A. Tema: Meslek Etiği Kategori: Mahremiyet İhlali	122
Tablo-3.29B. Tema: Meslek Etiği Kategori: Mahremiyet İhlali	122
Tablo-3.30. Tema: Meslek Etiği Kategori: Topluma Karşı Sorumluluk.....	124
Tablo-3.31. Tema: Çerçeveleme Kategori: Sosyal Yaklaşım.....	126
Tablo-3.32. Tema: Çerçeveleme Kategori: Dini Yaklaşım	127
Tablo-3.33. Tema: Çerçeveleme Kategori: Tıbbi Yaklaşım.....	128

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa
Şekil-1.1. Oy Kullanma Modeli.....	21
Şekil-3.1. Örneklem için Belirlenen Dönemler	84

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

ESAM-DER	: Eğitim ve Sağlık Muhabirleri Derneği
HMEK	: Hekimlik Meslek Etiği Kuralları
SAMUDER	: Sağlık Muhabirleri Derneği
TCK	: Türk Ceza Kanunu
TGC	: Türkiye Gazeteciler Cemiyeti
TGS	: Türkiye Gazeteciler Sendikası
TTB	: Türk Tabipleri Birliği
TÜBİTAK	: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
WHO	: World Health Organization - Dünya Sağlık Örgütü

GİRİŞ

Sağlıklı olmanın en önemli şartı, kendi sağlığını koruma konusunda kişinin bilinçli olmasıdır. Bu da doğru sağlık bilgisine ulaşmayı gerektirir. Sağlık gibi insan yaşamının merkezinde olan bir konuda verilen bilgilerin güvenilir ve doğru olması yaşamsal önem taşımaktadır. Kitle iletişim araçları aracılığıyla geniş halk kesimlerine ulaşan sağlık haberlerinin üretiminde, uzmanlaşma ve meslek etiği kadar haberlerin çerçeveleri de önemli rol oynamaktadır.

Haber üretme ve yayınlama, medyanın temel işlevlerinden biridir (McBride, 1993). Bu işlevi yerine getirirken medya, kamuoyunun düşüncelerini hem şekillendirir hem de yansıtır (Caulfield vd., 2014). Toplumdaki bireyler de sağlık bilgilerinin önemli bir kısmını buradan almaktadır (Phillips vd., 1991; Caulfield vd., 2014). Sağlık bilgilerini medya sayesinde alanlar, sadece halk ile sınırlı değildir; bu hedef kitleye sağlık personeli ve politika yapıcılar gibi sağlık haberlerinin içerik uzmanları da dahildir (Geller vd., 2002). Ayrıca sağlık sorunlarının medyada yer alması, hükümet politikasını (King vd., 2017) ve sağlıkla ilgili karar verme süreçlerini etkileyebilir (Johnson, 1998). Kitle iletişim araçlarında yayınlanan sağlık haberlerinin halk sağlığı davranışı üzerindeki etkisi, hükümetin desteklediği kampanyalardan daha büyük olabilir (Seale, 2003). Bu bağlamda sağlık haberinin üretimi için uzmanlaşma gereklidir (Şendur Atabek vd., 2013:98; Utma, 2017:599). Çünkü gazetelerdeki sağlık haberlerinin başlıkları ile metnlerinin uyumsuz olduğu, haber kaynağı ya da aktörü doktor olmayan haberlerin doğruluk yüzdesinin düştüğü (Hayran ve Özdemir, 2012) ve haberin daha çok kişi tarafından okunmasını sağlamak amacıyla “abartılı” başlık kullanıldığına (Utma, 2010) yönelik sonuçlara ulaşan araştırmalar mevcuttur. Bu sonuçlar ile birlikte günümüz teknolojik ve demografik nedenlerinden etkilenen enformasyon trafiğinin yönetilebilmesi, sağlık haberlerinin üretiminde ve yayınlanmasında uzmanlaşmayı gerekli kılmaktadır.

Sağlık haberciliğinde uzmanlaşmanın teşvik edilmesi, haberlerdeki yanlış ve eksik bilgilerin önüne geçilmesi amacıyla basın kuruluşları meslek etiğine yönelik ilkeler belirlemiştir. Bireylerin sağlık davranışı üzerinde yönlendirici etkisi bulunan sağlık haberi yazarların bu ilkeleri göz önünde bulundurması gerekmektedir. Eğitim ve Sağlık

Muhabirleri Derneği, üyelerinin uyması gereken meslek ilkelerini sıraladıktan sonra derneğin Etik Kurul'unun uyarılarını dikkate almasını belirterek bir özdenetim sistemi oluştururken (ESAM-DER, 1991), ABD Amerika Sağlık Habercileri Birliği'nin (The Association of Health Care Journalists- AH CJ) ilkeler beyannamesinde, gazetecilerin sağlık ve tıp haberlerini haber yapma konusunda özel bir sorumluluğu olduğu ve dernek üyelerinin, insanların haberlerde verilen bilgilere dayanarak önemli sağlık kararları alacaklarını göz önünde tutması gerektiğini vurgulamaktadır (Schwitzer, 2004:9). Medyanın kitleleri etkilemede önemli bir unsur olduğu yaklaşımıyla sağlık haberi yazarların etik ilkelere uyarak toplumda güven kazanmalarının mümkün olduğu, örneğin organ bağışı gibi toplumsal desteğe yoğun olarak ihtiyaç duyulan bir konuda bireylerin doğru kararları vermesinin etik ilkelerin uygulandığı bir haber üretim ortamında gerçekleşebileceği ifade edilmektedir (Öğüt ve Çobaner, 2016). Buna karşın birçok çalışmada, kimlik ihlali, görsel kullanımı, abartılı başlıklar, uzman görüşü olmayan yorumlar gibi sağlık haberlerinde yapılan meslek etiği ile uyuşmayan konular tespit edilmektedir (Hayran ve Özdemir, 2011; Kaya vd., 2011; Çaplı vd., 2018; Çakır ve Temir, 2021).

Sağlık haberlerinin üretiminde uzmanlaşma ve etiğin önem kazanması, medyanın toplumun gündemini belirleme yeteneğine sahip olmasından (McCombs ve Shaw, 1972: 177) kaynaklanır. Medyada yer alan konuların siyasetin gündemini de belirlemesi; böylece her iki gündemin de insanların neyi, nasıl düşünmesini etkilediği belirtilmektedir (Corbett ve Mori, 1999; McCombs ve Reynolds, 2002; Shen, 2004). Bir olayın ya da konunun gündeme getirilmesinde esas etmen, onun medya tarafından seçilmesi, öne çıkarılması ve ayrıntılı olarak işlenmesidir (McCombs ve Ghanem, 2001). Haberi oluşturan olay ya da konunun belli bir kısmının seçilerek öne çıkarılması ile insanlar, belli bir bakış açısına yönlendirilmektedir. Bu sürecin sonucunda oluşan haberin çatısına “çerçeveleme” diyen araştırmacılara göre, medya insanlara hangi konuları düşünmelerini dikte ederken bir olayın ya da konunun seçilmiş kısmını öne çıkararak o olay ya da konu hakkında nasıl düşünmelerine yönelik yönlendirme de yapmaktadır. (Entman, 1993; Reese, 2007; Scheufele ve Tewksbury, 2007). Haberlerin çerçevelerine ilişkin yapılan araştırmalar, haberlerin dolayısıyla medyanın insanların tutumları üzerindeki etkisinin varlığına dair sonuçlara ulaşmıştır (Joslyn ve Haider, 2002; Chong ve Druckman, 2007; Coleman vd., 2011). Bu sonuçlar, haberlerin çerçevelemesinin özenle yapılması

gerektiğini ortaya koymaktadır. Çünkü insanların gün içinde okuduğu ya da izlediği haberlere göre inançları ve bilgileri biçimlenmektedir (VanDijk, 2007:166).

Yayınlanan sağlık haberleri vasıtasıyla gündem oluşturarak toplumu etkileme gücüne sahip medyanın, insanları doğru sağlık davranışına yöneltme, toplumda yanlış ya da hatalı bilinen bilgileri düzeltme ve sağlık politikalarına ilişkin farkındalık oluşturma gibi sorumlulukları, sağlık konulu haberlerin üretiminin nasıl gerçekleştirildiğini sorgulatmaktadır (Yıldırım, 2013). Bu bağlamda, faydacı yaklaşımın, her haberi birer analiz birimi olarak kabul ederek uzmanlaşma, meslek etiği ve Çerçeveleme Kuramı temelinde analiz etmek olduğu değerlendirilmiştir. Bu analizi, Türkiye'nin ana akımı olarak görülen (Şendur Atabek vd., 2013) Hürriyet gazetesindeki sağlık haberlerini örnekleme alarak ve uzun bir döneme yayarak yapmanın iletişim alanına katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir. Bununla birlikte insanlar, sağlıklı yaşam ve sağlık alanındaki yenilikler ile organ bağıışı ve organ nakline ilişkin haberleri medyadan takip etmektedir. Bu bağlamda, sağlık haberlerinin konularında bir sınırlandırmaya gidilmiş ve “organ bağıışı ve organ nakli” ile ilgili haberler incelemeye alınmıştır.

Organ nakli, kronik organ hastalığına sahip insanlar için günümüzde en çok tercih edilen tedavi yöntemidir. Ölümcül ve geri dönüşü olmayan organ yetmezliği için en iyi tedavi olduğu, hayat kurtardığı ve hastaların yaşam kalitesini iyileştirdiği bilinmektedir (Grinyó, 2013; Özşaker, 2014). Bununla birlikte belirli organ rahatsızlıkları için mevcut ve uygulanabilir tek tıbbi seçenektir (Holman, 2012). Bu nedenle 1980’li yıllardan itibaren organ nakli ameliyatları yaygınlaşmakta ve başarılı sonuçlar vermektedir (Grinyó, 2013; Bezinover ve Saner, 2019). Bu gerçeklere rağmen, günümüzde organ nakli ihtiyacı, organ bağıışından çok daha fazladır (Şantaş ve Şantaş, 2018).

Türkiye’de binlerce insanın hayat kurtarıcı bir organ nakline ihtiyacı bulunmaktadır. 3-9 Kasım 2022 tarihleri arasında Organ Bağıışı Haftası kapsamında düzenlenen etkinliklerde, Sağlık Bakanlığı tarafından açıklanan verilerine göre, Türkiye’de 22 bin 735 kişi, organ nakli beklemektedir. Bu hastaların tek beklentisi, toplumdaki diğer bireylerin organ bağıışına karar vererek süreci başlatmasıdır. Ancak organ bağıışında bulunarak organ bağıış kartına sahip olan kişi sayısı 592 bin 893’tür (Sert, 2022). Bağıış yapanların sayısının yeteri kadar olmaması nedeniyle organ bekleme listelerindeki ihtiyacın karşılanamayacağı ve organ bekleyenlerin hayatını kaybetmesine yol açacağı bir gerçektir. Bununla birlikte Kovid-19 pandemisi sırasında organ bağıışlarının azaldığı (Alca, 2021) göz önüne alınırsa gelecekte başka sağlık sorunlarının

meydana gelmesi durumunda da organ bağışlarının olumsuz etkileneceği tahmin edilmektedir (Deroos vd., 2019).

Araştırmalarda, bir organ nakli programının başarısı için gerekli olanın, halkın organ bağışına karşı farkındalığı ve olumlu tutumu olduğu sonucuna ulaşılmaktadır (Mithra vd., 2013; Arslan ve Duğan, 2015). Ancak bağışın bireysel tutumlar, sosyal yapılar, kültürel uygulamalar ve dini inançlar gibi bir dizi faktöre bağlı olduğuna yönelik tespitleri (McGlade ve Pierscionek, 2013) göz önünde tutmakta yarar vardır. Çünkü hem kadavra hem de canlı organ bağışına karşı isteksizliğin nedenleri arasında dini inanışlar, organ ticaretine maruz kalınacağı düşüncesi, beyin ölümü kararına güven duymama (Efil vd., 2013: 368; Baykan vd., 2009: 139; Tilif vd., 2006: 133; Göbekli vd., 2019; Özbolat, 2017:61-87; Güner ve Cicereli, 2021:5751-5756; Güngörmüş ve Dayapoğlu, 2014; Zambak, 2014:33 ; Tarhan vd., 2014; Topbaş ve Bingöl, 2016; Tay, 2016 ; Yurt, 2021:5) yer almaktadır.

Organ nakil süreci bilgisinin, kişinin organ bağışı yapıp yapmama kararında rol oynadığı görülmektedir (Gülsoy vd., 2021). Organ nakli süreciyle ilgili ön bilgiye sahip olunması, organ bağışı yapma isteğini artırabilir. Örneğin bazı araştırmalara katılanların, organ bağış süreci hakkında daha fazla bilgi almak istediği görülmektedir (Bilgi vd., 2009; Cerrato vd., 2017; Yılmaz ve Demirağ, 2019). Konuyla ilgili genel bilgilerin yanı sıra kimin donör olabileceği bilgisinin ve organ bağış kartlarının amacının bilinmesinin organ bağışı kararını kolaylaştırdığını tespit eden araştırmalar da mevcuttur (Rumsey vd. 2003). Rumsey vd.'nin (2003) çalışması, organ nakli sürecine yönelik bilginin bireylerin yanlış inanışlarını ortadan kaldırdığı ve bunun sonucu olarak organ bağışlama isteğini artırabileceğini göstermektedir. Bazı çalışmalarda, insanların organ nakli konusunda çok hevesli olduğu ama yine de organ bağışına istekli olmadığı sonucuna varılmıştır (Çam vd., 2022). Bu durum, önemli bir bilgi boşluğunu ortaya koymaktadır. Tıp öğrencileri ile yapılan bir anket çalışmasında, öğrencilerin organ bağışına karşı olumlu bir tutuma sahip olmalarına rağmen, bilgi eksikliğinin donör olmak için karar almalarında bir engel olduğu tespit edilmiştir (Yılmaz ve Demirağ, 2019). Halkın organ bağışında isteksizliğinin sorgulanması yerine sağlık sistemi ve sağlık eğitimi sağlayıcılarının bu süreç hakkında halkı eğitmelerinin bir sorumluluk olduğu sonucuna varan çalışmalar da bulunmaktadır (ElShoubaki ve Berner, 2005). Bu da eğitimin, organ bağışına yönelik tutumları etkilemede önemli bir rol oynadığını göstermektedir.

2019 yılında Dünya'nın 35 ülkesinden 74 basın mensubunun katıldığı Organ Bağışı ve Organ Nakli Uluslararası Medya Çalıştayı'nda Türkiye Organ Nakli Vakfı (TONV) Başkanı Dr. Eyüp Kahveci, organ bağışı için farkındalığın artırılmasında medyanın rolü olduğunu vurgulamıştır. Birçok araştırmada, kitle iletişim araçlarının organ bağışı ile ilgili bir bilgi kaynağı olduğu; organ bağışının yetersizliği, organ bağışlamanın fayda ve gerekçelerinin kamuoyunun gündemine getirilmesinde gazeteler, dergiler, televizyon ve internetin etkili olduğuna dikkat çekilmektedir (Matesanz, 2003a; Conesa vd., 2004; Feeley ve Servoss, 2005; Morgan vd., 2005; Quick vd., 2009; Kaya ve Taşdelen, 2013; Öğüt ve Çobaner, 2016; Yanqin vd., 2019). Bununla birlikte Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı (2016: 56) yayınlarında organ nakli ve organ bağışına ilişkin yanlış ve olumsuz önyargıları önlemede ve doğru mesajların topluma iletilmesinde kitle iletişim araçlarının rolü ifade edilmektedir.

Medya, kamuoyunun gündemini belirleyerek insanların bir konu ya da olay hakkında ilgisinin çekilmesine ve düşünmesine neden olur. Medyanın gündem belirleme gücü, birçok çalışmada ele alınmıştır (Cohen, 1963; McCombs ve Shaw 1972). Bu bağlamda, bir halk sağlığı sorunu olan organ bağışıyla ilgili toplumun bilgilendirilmesinde medyanın rolünü ne ölçüde ve nasıl oynadığı sorgulanmalıdır. Örneğin organ bağışına ilişkin hatalı ya da eksik haberler yüzünden meydana gelen sisteme güvensizliğin azaltılmasında, organ nakli sürecinin ayrıntılı ve açık olarak medyada işlenmesinin faydalı olabileceği değerlendirilmektedir (Gülsoy vd., 2021).

Haber türleri açısından bakıldığında sağlık haberlerinin, bireylerin yaşamıyla doğrudan ilişkili olduğu, yanlış bilgi ve yönlendirmenin bireyin hayatına mal olabileceği bilinen bir gerçektir. Bununla birlikte literatürde medyanın, bireylerin düşünceleri üzerinde etkili olduğu geliştirilen çerçeveleme kuramı ile ortaya konulmaktadır. Böylece sağlık haberlerinin üretiminde uzmanlık ve meslek etiği ile birlikte haberlerin çerçevelenmesinin önemi ortaya çıkmaktadır. Ayrıca Türkiye'de yayınlanan ve ana akımı temsil eden bir gazetenin 47 yıllık dönemdeki nüshalardan derlenen haberlerin analizi, tarihsel bir süreçte sağlık haberlerinin yapılış biçiminin değişimini de göstermektedir. Bu bağlamda tezin araştırma sorusu ve onu açıklayıcı alt sorular şu şekilde belirlenmiştir:

“Sağlık haberciliğinde uzmanlaşma ve meslek etiği bağlamında Türkiye’de yayınlanan sağlık haberlerinin sunumu ve çerçevelenmesi değişim göstermiş midir?”

- Türkiye’de organ bağışı ve organ nakli ile ilgili sağık haberlerinin nitelikleri ve medyada yer alma biçimlerine ait genel özellikler nelerdir?

- Tarihsel süreçte sağık haberciliğinde uzmanlaşma ve meslek etiğı, organ bağışı ve organ nakli ile ilgili sağık haberlerinin sunumunda değışim yaratmış mıdır?

- Türkiye’de organ bağışı ve organ nakli ile ilgili sağık haberleri hangi çerçevelerle sunulmaktadır?

Tez araştırmasının amacı, 47 yıllık bir dönemde Türkiye’de yayınlanan sağık haberlerinin sunumunu organ bağışı ve organ naklini konu alan haberler özelinde incelemek, sağık haberlerinde hangi çerçevelerin tercih edildiğini, sağık haberciliğinde uzmanlaşmanın haber üretimine ne şekilde yansıdığını ve haberi oluştururken meslek etik ilkelerine uyumu ortaya koymak, nicel ve nitel içerik analizlerini birlikte kullanarak, elde edilen bulguları birlikte yorumlayarak sonuçlara ulaşmak ve öneriler sunmaktır.

Tez araştırmasının iletişim, sağık iletişim, sağık haberciliğı ve araştırma yöntemleri alanlarına katkısı olacağı değerlendirilmektedir. Bu katkılar, şu şekilde sıralanmaktadır:

- Gündem Belirleme ve Çerçeveleme Kuramı kapsamında bireylerin davranışlarını yönlendirmede en önemli unsurlardan birisi olan medyanın bu işlevlerini organ bağışı ve nakli haberlerinde ne kadar ve nasıl kullandığının ortaya konulması.

- Uzmanlaşma ve meslek etiğı açısından sağık haberlerinin sunumunun incelenmesi.

- Türkiye’deki sağık haberciliğini 1975 yılından bugüne değin organ bağışı ve organ nakli haberleri ile inceleme.

- Türkiye’de medyanın organ bağışı ve organ nakline yaklaşımının ortaya konması.

- Haberlerin incelenmesinde nicel ve nitel içerik analizlerinin birlikte kullanılması.

Gündem belirleme kuramının sağık haberlerinde ele alınmasıyla ilgili az sayıda çalışma olması, sağık haberciliğinde uzmanlaşmaya yeteri kadar önem verilmemesi, kronik organ hastalarının yaşamasının tek yolu olan organ bağışına yönelik farkındalık oluşturma ve davranış değışikliğı yaratmanın gerekliliğı, haber incelemelerinde çoğunlukla nicel içerik analizlerinin yapılması ve sonuçların yüzeysel kalması, haber incelemelerinde derinlemesine analiz eksikliğı bu araştırmanın alandaki önemini

göstermektedir. İçerik analizi, yazılı, görsel ya da sözlü metinlerin içeriğinin toplanması ve analiz edilmesi için kullanılan bir araştırma yöntemidir (Neuman, 2006: 272). Araştırma alanında yapılan çalışmalar, haberlerin çoğunlukla içerik analizi ile incelendiğini gösterirken (Newbold, 2002; Posos Devrani ve Kesici, 2020) bu durum, tez çalışması özelinde sağlık haberlerini incelemek için de geçerlidir (Hannawa vd., 2015; Meadows, 2017). Örneğin Çobaner (2013), Kaya ve Taşdelen (2013), Adıyaman (2015), Arslan ve Duğan (2015), Çobaner ve Öğüt (2016), Saraç (2018), Şekercioğlu (2018), Ayaz (2019), Kazaz vd. (2021) tarafından yapılan çalışmalar, sağlık konulu haberlerde nicel içerik analizini kullanmıştır. Sağlıkla ilgili haberleri, Bilişli (2016), nicel ve nitel bir yaklaşımla incelerken Sezgin (2010) ve Işık ve Damlapınar (2017), sağlık haberlerini nicel ve nitel içerik çözümlemesi yöntemiyle analiz etmiştir. Nicel ve nitel içerik analizleri ile analiz etmenin bulguları zenginleştireceği (Hansen vd., 1998) ve bulguların her iki analiz ile doğrulanacağı (Curran, 2002; Gauntlett, 2002; Newbold vd., 2002) yaklaşımıyla tez araştırmasının tasarımı Tablo-1’de sunulmaktadır.

Tablo-1: Tez Araştırmasının Tasarımı

Yöntem Bilim	Yöntemler
Araştırma Yöntemi	Karma (Nicel ve Nitel)
Araştırma Deseni	İçerik Analizi
Birincil Kaynaklar	Gazete haberleri
İkincil Kaynaklar	Araştırmalar, raporlar ve kurul kararları

Bu tez, üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm, Çerçeveleme, Uzmanlaşma ve Meslek Etiği başlığı altında, medyanın toplumsal işlevlerini ortaya koyduktan sonra medyanın toplumsal etkilerini Gündem Belirleme ve Çerçeveleme Kuramı üzerinden ele almaktadır. Bölümde, bununla birlikte, haber ve uzmanlaşma ile haber üretiminde etik ve medyada meslek etiği incelenmektedir. İkinci bölümde, Sağlık Haberciliği, Organ Bağışı ve Organ Nakli başlığı altında, öncelikle sağlık kavramı ve sağlığın geliştirilmesi kavramları açıklanmakta; sonrasında sağlık haberciliği tarihsel gelişimi aktararak sağlık haberciliğine özgü uzmanlaşma ve meslek etiği konuları irdelenmektedir. İkinci Bölümün

diğer kısmı organ naklinin tarihçesi, süreci ve organ bağışına ilişkin bilgiler, bu konulara yönelik yayıncılık ilkeleri ve bu konularla ilgili haberlerin medyada yer alışına yönelik çalışmaları kapsamaktadır. Üçüncü bölüm, araştırma yöntemini, verilerden elde edilen nicel ve nitel bulguları ve tartışma kısmını içermektedir. Sonuç kısmı ise bulguların tartışma kısmında değerlendirilmesi ile elde edilen araştırma sonuçlarını ve daha ileri araştırmalar için önerileri kapsamaktadır.

1. ÇERÇEVELEME KURAMI, UZMANLAŞMA VE MEDYA ETİĞİ

1.1. Medya ve Toplumsal İşlevleri

Medya, bireylerin çevresi ve dış dünyada yaşananlarla ilgili bilgi kanallarını oluşturmakta, bireylerin düşüncelerini şekillendirmede, davranış değişikliği yaratmada etkili olabilmekte, toplumsal yapının var olması ve sürdürülmesinde rol oynamaktadır. Bu bölümde öncelikle medya kavramı tanımlanarak medyanın toplumsal işlevlerinin neler olduğu açıklanmakta ve medyanın topluma yönelik etkilerine bir giriş yapılmaktadır. Bu kapsamda geleneksel gündem belirleme yaklaşımı, gündem belirleme ve kamuoyu oluşturma süreci ele alındıktan sonra ikinci düzey gündem belirleme yaklaşımı ile çerçeveleme kuramının ardından haber kavramı ile haberde uzmanlaşma ve meslek etiği incelenmektedir.

1.1.1. Medya Kavramı

Kitle iletişiminin gerçekleşmesini sağlayan, görsel ve yazılı yapıtların dağıtımını ve yayımını mümkün kılan her teknik araç, kitle iletişim aracıdır. Bu araçlar, birbirinden ayrı konumlanmış kitlelerle aynı anda iletişim kurabilen, mekânsal bağ olmadan kitlelere seslenebilen, olayları anında aktarabilme özelliği olan, ucuz, sürekli, düzenli ve kolay elde edilebilen teknolojik ortamlardır (Yüksel vd., 2013). Çoğunlukla kitle iletişim araçlarıyla eş anlamlı kullanılan ve Latince “medius” olan medya, İngilizce’de araç, orta, ortam anlamlarına gelen “medium” sözcüğünün çoğuludur ve halka, kamuoyuna ait olanı ifade eder (Nalçaoğlu, 2005:5). Kitle iletişim araçlarının tümünü kapsayan ve kurumsal yapıları, sahiplik ilişkileri, hedef kitlesi ve içeriklerinin dahil olduğu bir ortam olan medya, egemen sınıfların ilişkileri ve kar amacı gütmeleri nedeniyle siyasi ve ticari bir oluşumdur (Burton,2008). “Medya” denildiğinde, mesaj ve bilginin saklanması, bunların iletilmesi, siyasi ve kültürel pratiklerin güncellenmesine yönelik işlevlerin yerine getirilmesini sağlayan iletişim sistemleri anlaşılmaktadır (Mora,2008:5).

İlk çağlardan başlayarak insanlar, birbirleriyle iletişim kurmuştur. Toplumsal bir varlık olarak insan, iletişime yönelik ilk adımları, önce mağara duvarlarına sonrasında kullandıkları kaplara, araç ve gereçlere çizdikleri şekillerle atmıştır. Böylece diğer insanlara ve sonraki nesillere gördüklerini ve yaşadıklarını aktarmıştır. Kağıdın icadı ile

birlikte yazılı iletişim artmış, yazılı metinler ticaret gibi günlük yaşamın her alanında kullanılmaya başlanmış ve daha uzaklarda yaşayanlarla iletişim kurulmasını sağlamıştır. Ticari faaliyetleri, savaş ve barışla ilgili anlaşmaları içeren ya da özel mektup kapsamında ve el yazması ile sınırlı olan bu iletişim, matbaanın icadından sonra daha fazla insana ulaşan metinler ve kitaplarla daha güçlü bir hale gelmiş; toplumsallaşma adına bir devrim yaratmıştır. Matbaanın gelişimi öncesinde el yazması haber metinleri ya da haber aktaran mektuplar, bugünün gazeteleri olarak 17'nci yüzyıldan itibaren ortaya çıkmıştır.

Toplumsal gelişmelere paralel olarak okuma yazma oranının yükselmesi ve böylece halkın olan bitene karşı daha duyarlı olmaya başlaması ile gazetelerin içerikleri ve yer verdikleri haber sayısı çoğalmış, boyutları büyümüş, sayfa sayıları artmıştır. Daha geniş kitlelere ulaşan gazeteler, günümüzde hem basılı hem de internet gazeteciliği olarak işlevini sürdürmektedir.

20'nci yüzyıl başlarında radyo, İkinci Dünya Savaşı sonrasında ise televizyon, insanların çevrelerindeki gelişmeleri ve eğlence dünyasını takip edebildikleri kitle iletişim araçları olarak gazetelere alternatif olmuşlardır. Bu sayede bugünün olayını ertesi günü gazetelerden öğrenen insanların, radyo ve televizyon sayesinde aynı gün habere ulaşmaları gibi bir avantaj ortaya çıkmıştır.

Kitle iletişim araçları aracılığıyla bireylerin dış dünya, çevresinde olup bitenler, farklı görüş ve düşünceler hakkında bilgi sahibi olması kolaylaşmıştır (Kaya,1999:24). Bu şekilde medyanın, bireylerin günlük yaşam pratiklerini biçimlendirdiği, toplumsal olguların anlamlandırılmasında rol oynadığı görülmektedir.

1.1.2. Medyanın Toplumsal İşlevleri

“İşlev” kelimesi medyanın amaçlarının ne olarak görüldüğü, gerçekte ne yaptığı ne yapması gerektiğini içermektedir (Burton,2008:88). Kitle iletişim araçlarının işlevlerine yönelik ilk çalışmalar, siyaset bilimci iletişim teorisyeni Harold Lasswell tarafından yapılmış, çalışmalarda ikna, bilgi verme ve toplumsallaştırma üzerinde durulmuştur (Aziz, 1982:1-4). Sosyolog Charles Wright, “Mass Communication: A Sociological Approach” isimli kitabında, Lasswell’in sıraladığı işlevlere eğlence boyutunu da ekler (1960:609). McQuail (1994), kitle iletişim araçlarının temel amacının iletiyi uzak mesafede geniş kitlelere ulaştırmak olduğunu vurgulamakta, ayrıca bilginin üretimini ve dağıtımını gerçekleştirmek, iletileri, kanaat önderlerine aktararak onları etkilemek ve kamuya etki etmek olduğunu belirtir. Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür

Örgütü'nün (UNESCO) hazırladığı McBride Komisyonunun raporunda kitle iletişim araçlarının işlevleri haber verme ve bilgi sağlama, motive etme, tartışma ve diyalog ortamı hazırlama, toplumsallaştırma, eğitim, kültürel gelişmeye katkı, eğlence ve bütünleştirme olarak 8 başlıkta sıralanmıştır (McBride Komisyonu, 1993:15).

Medyanın haber verme ve bilgi sağlama işlevi, bireylerin kendi çevreleri, yaşadıkları ülke ve dünyada olup bitenler hakkında bilgi sahibi olma isteklerine hizmet etmektedir. Medya, haber verme işleviyle bireylerin, siyasal, kültürel, ekonomik, sanatsal alanlarda olaylar ve olgular arasında bağlantı kurmasını sağlar (Tokgöz, 2017). Kamuoyunu ilgilendiren konularda bilgi kaynağı olan medya, haberlerle ve yorumlarla düşünce ve kanaatlerin açıklanmasının yanı sıra, bireyleri ve toplumu inandırma, harekete geçirme görevini de üstlenmektedir. Medya, haber verme işlevini gerçekleştirirken aynı zamanda habere konu olaylarla ilgili kamuoyu oluşturmaktadır (Mutlu, 2003: 26). Ayrıca medya, toplumun belirlediği amaçlara bireylerin katılımını sağlamada etkili olmaktadır. Bu amaçların medya aracılığıyla açıklanması ve bu doğrultuda kamuoyu oluşturulması motive etme (güdüleme) işlevidir.

Toplumu ilgilendiren konular hakkında bireylerin fikir sahibi olması, kanaatlerin oluşması amacıyla yayınlar yapılmaktadır. Bu yayınlarda medya farklı görüşleri aktararak olay ve olguların değişik açılardan değerlendirilmesini sağlar (Yüksel, 2001:6-9) ve böylelikle tartışma ve diyalog ortamını hazırlar.

Topluma yeni katılan bireylerin, toplumla uyumlanması, toplumların değerlerini, örf ve âdetlerini kazandığı, bunları içselleştirdiği süreç “toplumsallaştırma” olarak tanımlanmaktadır (Akan, 2012:97). Toplumsallaştırma sürecinde birincil ve ikincil gruplar etkili olur. Birincil gruplarda toplumsallaştırma, yüz yüze, sık ve uzun süreli bir iletişime dayanan aile, arkadaş-akran grupları ve eğitim kurumları ile gerçekleşirken, medya, dernekler ve meslek örgütleri ikincil gruplar arasında yer almaktadır (Aziz, 1982:16-21). Medya, bireye içinde yaşadığı toplumla ilgili bilgi verirken, bireylerin ilişkiler geliştirmesi, birbirini tanıması ve anlamasını sağlayarak yanı zamanda bütünleştirici bir rol üstlenir (Gezgin, 2002).

Toplumsallaştırma ve bilgi aktarma işlevi çerçevesinde medya bireylerin eğitimine de katkı vermektedir. Eğitime destek amacıyla hazırlanan programlarla bireylerin bilgi ve becerilerinin artırılması hedeflenmektedir. Medya yapılarının yaygın hale gelmesi,

rahatça erişilebilir olması, içeriklerin bireyler üzerinde yönlendirici ve bilgilendirici olmasını sağlamaktadır.

Toplumun kültürel değerleri öğrenmesi, kültürün geliştirilmesi ve korunmasında medya rol oynarken bireylerin iyi vakit geçirmesi, dinlemekten keyif aldığı sanatçıların konserlerini izlemesi medyada yapılan programlarla mümkün olmakta, eğlence işlevi nedeniyle tercih edilmektedir.

Sonuç olara medyanın işlevlerine bakıldığında, bireylerin günlük yaşamında medyadan gelen iletilerin rolüne dikkat çekilmektedir. Bu durum, medyanın etkilerini sorgulayan çalışmalara öncü olmuş, medyanın gücünü sorgulayan araştırmalar yapılmıştır.

1.2. Medyanın Toplumsal Etkileri

İletişimin bilimsel bir disiplin haline gelmesine yönelik çalışmalar 1920'li yıllara dayanmaktadır. Bu sürecin temelinde “etki” sorunsalının irdelenmesi, yer alır (Güngör,2018). Medyanın bireyler üzerindeki etkisi farklı düzeylerde gerçekleşir. Bu düzeyler bilişsel (bilmek, farkında olmak), duygusal (tutum ve kanaat oluşturmak) ve davranışsal (eylemde bulunmak) olarak da ifade edilmektedir. İlk düzeyde bireyler çevrelerinde olup bitenin farkına varır, ardından bu konuyla ilgili bilgi edinir. Sonrasında konuyla ilgili tutum geliştirme söz konusudur. Son düzey ise davranış değişikliğidir (Severin ve Tankard, 1994). Etki araştırmalarında, medyadan gönderilen mesajların, bireylerin düşüncesini nasıl biçimlendirdiği, bireylerin tutum ve kanaatlerini nasıl etkileyerek, nasıl davranış geliştirdikleri sorgulanmaktadır.

Medyanın etkileri üzerine yapılan iletişim araştırmaları, “Güçlü Etkiler, Sınırlı Etkiler ve Yeniden Güçlü Etkiler” biçiminde adlandırılan üç döneme ait özellikler çerçevesinde irdelenmektedir (Yüksel vd., 2013:61). Etki çalışmalarında, “Güçlü Etkiler Dönemi” Walter Lippmann’ın “Kamuoyu” isimli 1922 yılında yazdığı kitapla başlar. Lippmann, medyanın, bireylerin zihinlerini ve düşünce haritasını şekillendiren bir araç olduğunu belirtir. Lippmann’ın görüşlerinden yola çıkan Lasswell, 1.Dünya Savaşı’nda gazetelerin Amerikan propagandasına hangi içeriklerle, nasıl yer verdiğini inceler. Propaganda ve onun toplumsal hayatta kullanılışında kitle iletişim araçlarının rolünü sorgulayan Lasswell, gazeteler üzerine yaptığı çalışmaları sonunda “Kim? Kime? Hangi etki ile? Hangi kanalı kullanarak? Ne diyor?” sorularıyla bir model oluşturur. Daha sonraki yıllarda içerik analizi, etki analizi ve izleyici analizini temel alan araştırmalarda

kullanılan Lasswell'in geliştirdiği bu model (Yaylagül,2014:49) gazete içeriklerine yönelik çözümlmeleriyle medya alanındaki çalışmalar için kuramsal temel oluşturur (Laughey,2010). Kitle iletişim araçlarından gönderilen iletilerin bireylerin zihnine doğrudan nüfuz ettiği ve onları etkilediğini öne süren “sihirli mermi” kuramı bu dönemde geliştirilmiştir. Bu yaklaşımda medyanın propaganda aracı olarak kullanıldığı, bireylerin tutum ve davranışlarını değiştirme gücüne sahip olduğu öne sürülmektedir (Özçetin,2018:97). Bu dönem yapılan çalışmalarda bireyler medyadan iletilerden anında etkilenen pasif alıcılar olarak görülmektedir.

Medyanın bireylere dayatma yaptığı ve bireylerin de dayatılanlara maruz kaldığı iddialarının hakim olduğu Güçlü Etkiler Dönemi'nin ardından geliştirilen kuramsal yaklaşımlarda medyanın etkisinin daha sınırlı olduğuna dikkat çekilir. Columbia Üniversitesi Toplumsal Araştırmalar Bürosu ve Savaş Enformasyon Dairesi'nde Paul Lazarsfeld öncülüğünde yapılan çalışmalarda medyada etki sorunsalına yönelik farklı bulgular elde edilmiştir. Lazarsfeld ve arkadaşlarının yaptığı “Halkın Tercihi” çalışmasında, başkanlık seçimlerindeki oy verme davranışında medyanın etkisi sorgulanarak, siyasi kanaatlerin oluşum süreci incelenmiştir. Panel tekniğinin uygulandığı araştırmada, seçim süresince siyasal fikrini değiştirenler ve değiştirmeyenler olmak üzere iki grup oluşmuştur. Fikirlerinde değişiklik olanların medyaya maruz kalma biçimleri ve kişilik özellikleri mercek altına alınmıştır. Çalışmada siyasi kanaatlerin oluşumunda medyanın etkisinin sınırlı olduğu, geliştirilen iki aşamalı akış modeliyle açıklanmaktadır. Modele göre; kanaat önderleri olarak anılan kişiler medyadan aldıkları iletileri kendi süzgeçlerinden geçirdikten sonra bireylere iletmekte, bu kişilerin davranışları üzerinde etkili olmaktadır (Katz;1957:64). Lazarsfeld, kanaat önderlerinin kendi gruplarındaki kişilerle medya arasında aracılık yaptığını, bireylerin bilgileri doğrudan medyadan değil, kanaat önderlerinden aldığını öne sürmektedir (1948:23). Klapper, “The Effects Of Communication” isimli çalışmasında medyanın bireyleri davranışa yönlendirmede dolaylı etkisi olduğunu belirtmektedir (Agee vd., 1985:31). Kanaat önderleri olarak anılan kişiler, medyayı diğer bireylerden fazla takip eden, çevredeki bireyler tarafından referans kişiler olarak görülen, toplumsal alanda güvenilen, saygı duyulan, birçok konuda görüşüne, bilgi birikimine önem verilen kişilerdir (Özçetin, 2018:108). İki aşamalı akış modeline göre; bireylerin nasıl davranmaları, ne yapmaları gerektiği konusunda medyadan çok kanaat önderlerinin telkini etkili olmaktadır (Baran ve Davis,2003). Kanaat önderi, seçim süreçlerinde oy verme işleminde olduğu gibi

bireylerin medyadan aldığı bilgileri kullanma biçimini yönlendirmektedir. Aynı yıllarda çalışılan Riley ve Riley'in sosyolojik modeli de bireylerin, ait oldukları toplumsal grubun üyesi olarak medya mesajlarını anlamlandırdığını vurgulamaktadır. İletişimin tek yönlü doğrusal bir süreç olduğu tezini savunanlara karşı, bu çalışmalar sürecin birden fazla aşaması olduğunu göstermektedir. Tek aşamalı yaklaşımda medyanın etkisi güçlüdür, kademeli iletişimde ise gönderici ile alıcı arasına giren unsurların her birinin mesajın etkisini değiştirme gücü vardır. İletiler kanaat önderlerinin süzgecinden geçtikten sonra bireylere ulaştığı için etkinin gücü de kanaat önderinin süzgecine göre değişmektedir (Yaylagül,2014:58). Bu dönem yapılan çalışmalar, bireylerin daha önceden edinilmiş inançlarını medyanın pekiştirdiğini de öne sürmektedir.

“Yeniden Güçlü Etkiler Dönemi” olarak adlandırılan 1960'lı yıllardan sonra yapılan çalışmalarda medyanın etkisine yönelik anlamlı sonuçlara ulaşılması “Suskunluk Sarmalı, Gündem Belirleme, Ekme ve Yetiştirme” gibi kuramları ortaya çıkarmıştır. Etki sorunsalına yönelik sorgulamaların temelinde, televizyonun her eve girmesi, bireylerin haber alma, eğlenme, bilgilenme amacıyla medyaya daha fazla başvurması ve medyaya maruz kalma sürelerindeki artışın rolü bulunmaktadır. Suskunluk Sarmalı kuramının yaratıcısı Elisabeth Noelle Neumann, medyanın her yerde olduğunu ve bireylerin medyadan sunulan iletilerden kaçmasının olanaksızlığını vurgular. Ayrıca medya mesajlarının sürekli tekrarlanmasının bireylerin medyadan etki düzeyini artırdığını öne sürer (Agee vd., 1985:35). Neumann'a göre; bireyler kendi görüşlerinin kabul görüp görmediğini anlamak, farklı görüşlerin kamuoyundaki dağılımını gözlemlemek için medyaya başvurur. Neumann, düşüncelerinin medyada temsil edilmediğini gören bireylerin, toplumdan dışlanma korkusu yaşayarak kendi görüşlerini ifade etmediğini, böylelikle suskunluk sarmalı içine girdiğini belirtir (Yüksel vd., 2013:65). George Gerbner'in ortaya attığı Ekme-Yetiştirme Kuramı, medyanın toplumda var olan tutumları pekiştirdiğini, bireyleri birbirine bağlayan değerlerin sürdürülmesinde etkili olduğunu iddia eder. Medyaya toplumsallaştırıcı bir araç olarak bakan araştırmacılar, televizyonda algılanan gerçekliğin gerçek yaşamdaki gerçeklik olduğuna yönelik anlayışın televizyon izleme süreleriyle doğru orantılı olduğunu ileri sürmektedir (Yaylagül,2014:74).

Etki çalışmalarının ilk döneminde kitle iletişim araçlarının bir propaganda unsuru olarak kullanımı, gönderilen mesajların bireylerin zihinlerine nüfuz ederek kısa dönemde davranışlarını etkileyebileceği vurgulanırken, sonraki dönemde kitle iletişim araçlarından gönderilen iletilerin bireylere etkisinde toplumun diğer unsurlarının da rolü olduğu bu

nedenle etkinin sınırlı olduğu belirtilmiş, ancak son dönemde yapılan çalışmalar, bireylerin kitle iletişim araçlarına sürekli maruz kaldığı, gönderilen iletilerin uzun vadede bireylerin duygu, düşünce ve davranışları üzerinde güçlü etkisi olduğuna dikkat çekmiştir.

1.2.1. Geleneksel Gündem Belirleme Yaklaşımı

Gündem Belirleme Kuramı, iletişim bilimlerinin kurucu ismi muhabir, siyasi analist Walter Lippmann'ın “Kamuoyu” kitabına dayanmaktadır. Lippmann'a göre bireylerin kamuoyu; kendileri ve çevreleri hakkında zihinlerinde oluşturdukları imgeler, niyetlerdir (1998:29). Bu imgelerin inşasında haberlerin rol oynadığını belirten Lippmann, okuyucuya sunulan gazetenin birçok seçimin ürünü olduğunu, hangi haberin, kaçınıcı sayfada, hangi sırada, hangi büyüklükte basılacağı, habere konu olayın ne kadar vurgulanacağı haber üretiminin başlangıcında tartışıldığını belirtir. Aydınlanmış ve bilgilenmiş bir kamuoyunun varlığına inanmayan Lippmann, toplumun büyük çoğunluğunun siyasi konularda eksik bilgi sahibi olduğunu düşünmektedir. Toplumun ortak çıkarlarını belirleyecek araçlardan kamuoyunun yoksun olduğunu belirten Walter Lippmann, bu ortak çıkarı belirleyecek olanın yerel değil, evrensel bir bakışa sahip uzmanlardan oluşması gerektiğinin altını çizer (1998:310). Bireylerin düşünceleri ile medyanın onlara sunduğu düşünceler arasındaki ilişkiyi tartışan Lippmann, bireylerin gerçeklik olarak algıladıkları, kendilerine ait olduğuna inandıkları düşünceler üzerinde medyanın etkisi olduğunu öne sürmektedir.

1963 yılında “The Press and Foreign Policy” isimli eserinde Bernard Cohen, medyanın insanlara ne düşüneceğini değil ne hakkında düşüneceklerini söylemede başarılı olduğunu öne sürmekte, dış dünyanın yayıncılar tarafından çizilen harita çerçevesinde farklı görüldüğünü vurgulamaktadır (1963:13).

Gündem, “belli bir zaman noktasında önem hiyerarşisine göre dizilmiş olaylar ve konular listesidir” (Atabek,1998:159). Gündem sıralamasında yer alan olayın ait olduğu konu ise “gündem maddesi” şeklinde tanımlanır (Dearing ve Rogers,1996:2). Gündem Belirleme kuramında da medyanın önem verdiği konuların bireylerin önem ve önceliğı haline gelme süreci çalışılmıştır (Mutlu, 2012:127). Gündem Belirleme, medyanın bir işlevi, görevi olarak tanımlanmaktadır (Severin ve Tankard,1994). Atabek, gündem belirleme için, medyanın bireylerin ne hakkında düşüneceğini, neyi önemli olarak algılayacağını zamanla etkilemesi olarak tanımlar (1998:159).

Amerika Birleşik Devletleri'nin Chapel Hill kentinde yapılan araştırmada, medyadaki konuların önemlilik derecesi ile kamuoyundaki konuların önemlilik derecelerini sorgulayan gündem belirleme kuramının yaratıcıları, Max McCombs ve Donald Shaw (1972), olumlu sonuçlar elde etmiştir. Gündem belirleme kuramına göre; medyanın önem verdiği konular, kamu tarafından da önemli olarak görülür. Buna göre; medyanın belirli bir konuya ayırdığı yer ya da zamanın ölçülmesi ile toplanan veriler, bireylerin o konuya gösterdiği ilginin önemliliğine yönelik yargılarıyla yakından ilgilidir.

McCombs ve Shaw, bireyler üzerinde medyanın etkilerinin haberdar olma ve farkına varma anlamındaki bilişsel düzeyde olduğuna dikkat çeker (İrvan,2001:69). Bu da geleneksel gündem belirleme kuramının sonucunu oluşturur. Gündem belirleme kuramı, aynı zamanda medyanın kamuoyu oluşumuna etkisinin ilk aşamasını açıklamaktadır (Yüksel vd., 2013). Yapılan çalışmalarda medyanın düşünceleri pekiştirdiği, fikirleri oluşturmaya yön verdiğinin öne sürüldüğü görülmektedir.

1.2.2. Gündem Belirleme Süreci

Farklı ülke, kültür ve değişkenlerle yapılan gündem belirleme araştırmalarında, gündemi neyin ve kimin belirlediği sorularına açıklık getirilmesi önerilmektedir. Çalışmalarda kitle iletişim aracının türü, incelenen konunun niteliği, bireylerin medya kullanım alışkanlıkları, medyaya maruz kalma dereceleri, mesajların tekrarlanma sıklığı, kaynağın güvenilirliği gibi unsurlar değişken olarak tanımlanmış ve bu kapsamla bağlantılı verilere ulaşılmıştır (Yüksel, 2001). Bir süreç biçiminde değerlendirildiğinde birbiriyle etkileşim içinde bulunan “siyaset- medya- kamu” şeklinde üç önemli gündem ortaya çıkmaktadır (Rogers ve Dearing,1987).

Medyada bazı konular önemsenirken bazıları görmezden gelinebilir. Bu duruma haberleştirme sürecindeki kişisel ya da kurumsal unsurlar neden olmaktadır. Haberlerin yazarlarının özellikleri, medyanın kurumsal yapısı ve sahiplik ilişkileri, ekonomik faktörler, haber kaynakları ile ilişkiler medya gündeminin belirlenmesinde rol oynar (İrvan, 2001). Haberlerin seçiminde medyanın sahiplik yapısı ve mülkiyet ilişkilerinin yanında eşik bekçilerinin de rolü bulunur. Medya kurumlarında görev yapan eşik bekçileri, muhabirler, editörler, haber müdürleri olabilir. Bu kişiler, haberleri yazarken ya da sunuma hazırlarken, öne çıkarılacak başlıklarda, ayrıntıların belirlenmesinde, kurumun çıkarları, yayın politikası, kurum sahiplerinin içinde bulunduğu çıkar ve güç ilişkileri çerçevesinde bir süzgeçten geçirir. Buna göre bireylerin izlediği ya da okuduğu

haberler, birkaç aşamalı olarak süzgeçlenmekte, medya kuruluşlarının hedefleri doğrultusunda yeniden kurulmaktadır (Güngör,2018:380). Medya gündemini belirlemede ani gelişen olaylar, terör, afetler, konu önerisinde bulunan halkla ilişkiler uzmanları, medyanın bir konunun belirli bir yönünü savunarak kamuoyu ve siyaseti etkilemeye çalıştığı medya savunuculuğu, haber kaynaklarından alınan bilgiler, ideolojik eğilimler etkili olabilmektedir. Gündem belirleme, bazen aniden ortaya çıkan, içinde trajedi olan sosyal konulara karşı gösterilen duygusal bir tepki olabildiği için bu tür olaylar medyada daha ön planda yer alabilir (Yüksel vd., 2013:71-73). Medya gündeminin belirlenmesinde medya kuruluşlarının arasındaki gündem de etkilidir. Bir internet sitesi ya da televizyonda ses getiren bir gündem maddesine diğer kuruluşlar da yer verebilmekte, medya kurumları arasındaki rekabet o olayın farklı yönlerinin araştırılması yarışına neden olabilmektedir.

Siyaset gündemi ile toplumun öncelikli sorunlarını neyin ve kimin belirlediği, bu sorunların çözümüne yönelik siyasilerin duyarlılığı, onların gündeminde bir çalışma olup olmadığı açıklanmaktadır (Yüksel,2001). Rogers ve Dearing'in (1987) çalışmalarında; medya gündeminin kamu gündemini belirlediği öne sürülmekte, bundan siyasal gündemin de etkilendiği belirtilmektedir. Bir konunun siyaset gündeminde yer alması, siyasilerin konuyla ilgili verdiği mesajlar da medyanın gündeminde yer alarak kamunun önemseydiği mesajlar haline gelebilir. Kamu gündeminin belirlenmesinde iki unsurun etkisi olduğuna dikkat çeken Rogers ve Dearing (1987), ilk unsurun kişisel deneyim ve diğer bireylerle ilişkiler, diğerinin ise olayların gerçek yaşamdaki büyüklüğü olduğunu vurgular. Ayrıca mesajların tekrarlanma süresi ve sıklığı, bireylerin medyaya maruz kalma dereceleri, bir konu hakkında yeterli bilgiye sahip olmadığını düşünen ve o konuyla ilgili uyum gereksinimine ihtiyaç duyan bireylerin gereksinimini karşılamak için medyaya yönelmesi ve güvenilir kaynaklar sayesinde medyanın bilgi kaynağı olarak kullanılması, kamu gündeminin belirlenmesinde rol oynar. Bireylerin bilgi sahibi olmadığı bir konuda alternatif kaynakları yoksa medya gündeminin kamu gündemini belirleme etkisinin arttığı tespit edilmiştir (Yüksel vd., 2013:71-72). Gündem belirlemede tek yönlü bir akış söz konusu değildir. Kamu, siyaset ve medya gündemi arasında bir etkileşim bulunmaktadır. Bir siyasi parti liderinin açıklamaları medya gündeminde ilk sırada yer alıp, konu kamunun gündemine geleceği gibi, kamuda meydana gelen bir olay medya gündeminde yer bulup, siyasilerin tartıştığı bir konu olabilir.

1.2.3. Kamuoyu Oluşturma

Latince “publicus” ve “opinion” kelimelerinden türetilen, İngilizce’ye “public opinion” olarak giren kamuoyu kavramı Türkçe’de “halk efkarı”, “amme efkarı” gibi kelimelerin karşılığı olarak ifade edilir (Atabek, 2002:223). Kavramın içindeki “kamu” kelimesi “grup” ve “oy” kelimesi de “kanaat” anlamına gelmektedir (Bektaş,2013). Püsküllüoğlu (1994) kamuoyunu, “bir sorun konusunda halkın genel düşüncesi, kanısı” şeklinde tanımlar. Mutlu ise kamuoyunu halkın kamusal konulara yönelik kanılarının toplamı, kamunun üyelerinin güncel konularla ilgili tutumlarının anlatımı olarak ifade eder (2012:173). Toplumdaki bireylerin farklı kanaatlere sahip olduğunu vurgulayan Vural (1999), kamuoyunun azınlık ve çoğunluğun kanaatlerinin etkileşmesinin bir ürünü olduğunu belirtir. Kamuoyu için “kendini etkin olarak duyuran kanaat” vurgusu yapan Kapani, kavramı “belirli bir zamanda, belirli bir tartışmalı sorun karşısında, bu sorunla ilgilenen gruplara hakim olan kanaat” olarak tanımlamaktadır (2015:161). Key, “hükümetin dışındaki çevrelerden kendisine gelen dikkate alması gereken kanaatler” olarak tanımlar (1964:15). Harold Lasswell’e göre; kamuoyu, kanaatlerin oluşması, kanaatlerin gevşemesi ve kanaatlerin şiddete evrilmesine neden olabilmektedir (Yüksel vd., 2013:62).

Kavrama sosyolojik açıdan yaklaşan Albig, kamuoyunu “bir grubun üyelerinin, tartışmalı bir konuda birbirleriyle etkileşimleri sonucu ortaya çıkan kanaatler” olarak açıklamakta, grup içinde egemen bir kanaat olabileceği gibi farklı kanaatler oluşabileceğine dikkat çekmektedir (Yüksel vd., 2013:62). İletişim araştırmalarının öncülerinden Kurt Lewin de bireylerin ait oldukları grupların düşünceler üzerindeki etkisini vurgulayarak, iletişim sürecinde bir kişinin aldığı mesajın anlamının bir kısmının kişinin ait olduğu gruba göre belirlendiğini söyler (Lewin,1976:129).

Kamuoyu oluşturmak; bir düşüncenin yaygınlaştırılması ve toplumun ilgisini o düşünceye yöneltmesinin sağlanmasıdır (Yüksel vd., 2013:62). Karşılıklı etkileşim ve iletişimin bir ürünü olan kamuoyunun oluşma sürecinde birden fazla unsur rol oynar. Aile, eğitim, toplumsal kontrol mekanizmaları, kültür gibi sosyolojik araçlar ile tutum, kanaat, algılama, motivasyon gibi psikolojik araçlar dolaylı şekilde, siyasi partiler ve siyasi gruplar, baskı grupları ile medya kamuoyunu doğrudan oluşturmaktadır (Anık,1994:83-106). Ortak çıkar, ortak amaç, ortak fikirler etrafında birleşen baskı grupları ikiye ayrılmaktadır. İlk kategoride ekonomik çıkarlar ön plandadır. Grup

üyelerinin ekonomik çıkarlarının korunması ve sürdürülmesi amacıyla çalışmalarını yürüten işçi kuruluşları, memur sendikaları, barolar, mimar ve mühendis odaları örnek olarak verilebilir. İkinci kategoride toplumsal bir olay ya da korunmak istenen manevi bir değer vardır. Kadın ve çocuk haklarının korunmasına yönelik gruplar, çevrenin korunmasına yönelik gruplar, organ bağışının artırılması, meme kanseri gibi sağlık konularıyla ilgili farkındalık oluşturmak amacıyla çalışma yapan gruplar bu kategoride yer almaktadır (Kapani, 2015:208). Baskı grupları bazen ilgi alanları dışındaki konulara yönelik farkındalık yaratmak, toplumu bilinçlendirmek amacıyla kamuoyu oluşturmaya çalışır (Bektaş, 2013:113). Baskı gruplarının basın ve halkla ilişkilerle ilgili birimleri, yapacakları açıklamalar, faaliyetler, organizasyonlarla ilgili medya ile iletişim halindedir. Amaçları, birden fazla yayın organında yer alarak, toplumun geniş kesimine ulaşip seslerini duyurmak, böylelikle kamuoyu oluşturmaktır (Kapani, 2015:209). Sayısal çoğunluğun her zaman kamuoyu oluşumunda etkili olmadığını belirten Kapani'ye göre, bazı durumlarda azınlığın kanaatleri, durumun farkında olmayan çoğunluktan daha baskın olabilir (2015:161). Bu durum azınlık olan grupların da kamuoyu oluşturmada etkili olduğunu gösterir.

Kamuoyunda bir görüşün yerleşmesi için bireylerin o konuda bilgi sahibi olması gerekir. Bunu en hızlı ve en kolay yapan anında milyonlara ulaşabilen tek araç olan medyadır. (Atabek, 2002:230-232). Bu nedenle özellikle siyasetler, sivil toplum kuruluşları medyayı bir konuyla ilgili kamuoyu oluşturmak amacıyla kullanmaktadır (Kışlalı, 1997:330). Medya ve kamuoyu ilişkisinde iki görüş öne çıkar. Bazı durumlarda medyanın kamuoyunun yansıtıcısı, sesi olduğu bazen de medyanın kamuoyunu yarattığı, oluşturduğu görülmektedir. Medya-kamu-siyaset gündemi ilişkisinde olduğu gibi, iki süreç iç içedir (Atabek,2002:232).

Medya izleyici ilişkisinde devreye giren kanaat önderleri ve medya kurumlarında görev yapan eşik bekçileri belli konularda toplumda belli görüşlerin egemen olmasında, söz konusu konularla ilgili kamuoyu oluşmasında etkilidir (Güngör,2018:380). Eşik bekçileri, çalıştıkları kurumun yayın politikaları, kişisel çıkarları, haber kaynaklarıyla ilişkiler, reklam gibi unsurlar çerçevesinde haberleri elemekte ya da yayına hazırlamaktadır. Toplumda söz sahibi, saygın, çevresi tarafından dinlenen, düşünceleri dikkate alınan kanaat önderleri ise herhangi bir konuyu kendi süzgecinden geçirdikten sonra çevresindekilere iletmektedir. Özellikle medyanın yeteri kadar yaygın olmadığı bölgelerde kanaat önderlerinin faaliyetleri kamuoyu oluşumunda etkili olur

(Kapani,2015:164). Bu iki figür geniş kitlelere ulaşmada etkili olduğu için, herhangi bir düşüncenin yayılması, bir fikrin daha fazla kişi tarafından benimsenmesinde rol oynamaktadır.

Kamuoyu oluşturma kavramının siyaset bilimi ve iletişimde medyanın rolü üzerine yapılan çalışmalarda kullanıldığı görülmektedir. Medya gündem belirleyerek kamuoyunun dikkatini bir konuya çeker. Yüksel, medyanın gündem belirlemede etkili, kamuoyu oluşturmada önemli bir araç olduğunu vurgulamaktadır (2007:582).

Gündem belirleme yaklaşımı, bir konuyla ilgili kamuoyunun, haberdar olma ve farkına varma boyutunda medyanın bilişsel düzeydeki etkilerine vurgu yaparken kamuoyu oluşumunun medyanın etkilerinin ileri düzeyi olan tutum değişimi ve davranışsal düzeydeki etkilerine dikkat çekilmektedir. McCombs ve Shaw, medyanın etkisiyle ilgili olarak dünyada olup bitenler hakkında bireylere medyanın bilgi sağladığı, bu bilgiler ışığında önce tutum değişikliği ardından davranış değişikliğinin oluştuğunu belirtmektedir (1984:65). Bu kapsamda ikinci düzey gündem belirleme yaklaşımının geleneksel gündem belirleme yaklaşımına göre kamuoyu oluşturma kavramına daha yakın olduğu söylenebilir.

1.2.4. İkinci Düzey Gündem Belirleme Kuramı

İlk düzey gündem belirleme çalışmalarında medyanın bilişsel aşamadaki etkisine ulaşılmıştır. Bu yaklaşımın ilerletilmesiyle ikinci düzey gündem belirleme çalışmaları yapılmış ve medya etkilerinin ikinci aşaması olan duygusal düzeye yönelik verilerin elde edilmesi amaçlanmıştır. İlk düzey gündem belirleme çalışmalarında konuların medyadaki önemlilikleri ile kamudaki önemlilikleri sorgulanırken, ikinci düzey çalışmalarda konuların niteliklerinin de medya ve kamu gündeminde paralel olup olmadığı incelenmektedir (McCombs, 2005:546). 1977 yılında McCombs ve arkadaşlarının yaptığı İspanyol seçmenlere yönelik çalışmada, seçmenlerle ilgili medyada yer alan haberler ve reklamlar ile seçmenlerin adaylara ilişkin imajları arasında tutum değişikliğini gösteren bulgular elde edilmiştir. Bu çerçevede araştırmacılar, medyanın insanların nasıl düşüneceğini belirleme gücünün olduğunu öne sürmüş ve bu sürece “ikinci düzey gündem belirleme” adını vermiştir. Yapılan araştırmalar, olay ve kişilere yönelik medyada sunulan niteliklerle kamunun aynı olay ya da kişilere yönelik görüşlerinin paralel olduğunu ortaya koymaktadır (Yüksel vd., 2013). Bernard Cohen’in (1963:13), medyanın bireylere ne hakkında düşüneceğini söylemede başarılı olduğunu vurguladığı

tespitine, medyanın bireylerin ne düşüneceği ve nasıl düşüneceğini söylemede de başarılı olduğuna yönelik bir açılım getirilmektedir. Bu da herhangi bir konu ya da olayın belirli bir yönünün, belirli bakış açısıyla sunulması, belirli yönlerin öne çıkarılmasıyla yapılmaktadır. Bu kapsamda çerçeveleme kuramı ve öne çıkarma kavramlarından yararlanılır. Öne çıkarmada, medyanın bireylere, olayları ya da siyasi konuları değerlendirirken belirli kriterler sunduğu ileri sürülmektedir. Iyengar ve Kinder, öne çıkarmanın seçmen davranışı üzerindeki etkisiyle ilgili olarak, haberlerde bazı konuların önemsenip bazılarının görmezden gelindiğini, hangi siyasal tercihlerin yapılacağını, siyasilerin hangi kriterlere göre değerlendirileceğini etkilediğini belirtir (1987:100). Belirli kavramların sembollerle ilişkilendirilmesi ve sık tekrarlar öne çıkarmanın yöntemleri arasında yer alır (Özçetin,2018). Medyada öne çıkarılan konu ve ayrıntılar kamuoyunun o konularla ilgili daha fazla bilgi ve fikir sahibi olmasına neden olmaktadır. Bu kapsamda Perloff, siyasi haberlerde öne çıkarmanın bireylerin oy vereceği kişi seçimini etkilediğini Şekil-1.1’deki model ile açıklamaktadır (2014:130).

Şekil-1.1 Oy Kullanma Modeli

Gündem belirleme işleviyle hangi konunun öncelikli ve önemli olduğuna karar veren medya, haberlerde çerçeveleme yaparak konuların belirli yönlerine dikkat çekmektedir.

1.2.5. Çerçeveleme Kuramı

Temelleri Erving Goffman’ın sosyolojik analizlerine dayanan çerçeveleme, bir kavram (Tewksbury vd., 2000), bir yaklaşım (Pan ve Kosicki, 1993), bir bakış açısı (Kuypers, 2005), bir analitik teknik (Endres, 2004), bir paradigma (Entman, 1993) ve bir çoklu paradigmaya sahip araştırma programı (D'Angelo, 2002) olarak çeşitli biçimlerde tanımlanmaktadır. Goffman'a göre, bireyler dış dünyadaki olayları, eylemleri anlamlandırırken, tanımlarken, etiketlerken zihinlerinde hazır bulunan çerçevelerden yararlanır (1974:24). Diğer bir deyişle çerçeveler, gerçekliğin hem algılanmasına hem de temsiline rehberlik eden bilişsel yapılardır. Gitlin, çerçeveler ile ilgili olarak neyin var

olduğu, ne olduğu ve neyin önemli olduğuna yönelik seçimden, vurgulamadan ve sunumdan söz etmektedir (1980:6). Entman'a göre çerçeveleme, algılanan bir gerçekliğin bazı yönlerini seçerek ve onları belirli bir problem tanımını, nedensel yorumlamayı, ahlaki değerlendirmeyi ya da tedavi önerisini teşvik edecek şekilde daha belirgin hale getirmektir (1993: 52).

Çerçeveleme, haber metnlerinin içeriklerini ve iletişim için üretilen metnlerin bireyler üzerindeki etkilerini ele almakta (Çobaner, 2013) medya çalışmalarında sıklıkla kullanılmaktadır. Entman (1993) ile Nelson ve Willey (2001) çerçeveleri, medya takipçileri, haber kuruluşları, haber kaynakları, haber metinleri ve haberin üretildiği kültür içinde konumlandırmıştır. Goffman'ın fikirlerinden yola çıkarak (Gitlin,1980) medyada oluşturulan çerçeveleri 1960'lı yıllarda radikal siyasi gruplara yönelik haberler kapsamında incelemiştir. Çalışma sonunda, haberlerin düzenli olarak bu grupların düşünce ve fikirlerini geri plana atacak şekilde çerçevelendiği tespit edilmiştir.

Weaver'a (2007) göre, Çerçeveleme Kuramı, bireylere yalnızca ne hakkında düşüneceklerini (Gündem Belirleme Kuramı) değil, aynı zamanda bu konu hakkında nasıl düşüneceklerini de (İkinci Düzey Gündem Belirleme) söylemektedir. Medyada çerçeveleme insanları ve hatta toplumun değerlerini ve inançlarını etkileyebilir ve değiştirebilir (Entman, 1993). Tankard (2001), gazetecilerin zaman zaman izleyicilerini aldatmak için çerçeveler kullandıklarını ileri sürmüştür. Çerçeveleme yapılırken haberin içeriğinde hangi konunun vurgulanacağı, hangi konunun haber dışında bırakılacağı belirlenmektedir (Atabek ve Uztuğ, 1998). Çerçevelemelerin konuyla ilgi düzeyi düşükse, izleyicinin çerçeveleri reddetme riski vardır (Yioutas ve Segvic, 2003). Bu da medyanın güvenilirliğine zarar verebilir.

Scheufele (1999), medyanın dış aktörlerden etkilenmesi açısından çerçevelerin bağımlı bir değişken olduğunu (çerçeve oluşturma) yani medyanın insanların dünyayı nasıl algıladıklarından etkilendiğini söylemekte, diğer taraftan çerçevelerin okuyucuların gerçeği neden belirli bir şekilde algıladıklarını açıklayan bağımsız bir değişken olabileceğini de (çerçeve belirleme) vurgulamaktadır. İkinci bakış açısı medyanın rolüne dikkat çeker; bu, medyaya bir güç sağlarken büyük bir sorumluluk da getirir.

Bir çerçevenin oluşumu, haber üretiminin yapısal niteliklerini etkileyen iç ve dış etkenlere bağlıdır. Haberlerin nasıl çerçeveleneceğini etkileyen (De Vreese, 2005) iç etkenlere örnek olarak, gazetecilerin haber konusunu ya da olayı nasıl algıladıkları,

bulunulan siyasi ortam ya da medya kuruluşunun çalışma şekli gösterilebilir (Scheufele, 1999). Dış etkenler için gazetecilerin medya kuruluşu yöneticileri, politikacılar ve toplum ile arasındaki etkileşimi örnek verilebilir (De Vreese, 2005). Bu kapsamda, çerçeve oluşturma süreci, gazetecilerin kendi görüntülerini yansıttığı bir ayna perspektifi olmaktadır (Scheufele, 1999). Bu etkenler, haber metinlerine yansiyarak ve şekillendirerek çerçeveleri oluşturur (De Vreese, 2005). Doğal olarak diğer insanlar gibi, gazeteciler de sınırlı bir bilişle sahiptir ve bu nedenle kendi çerçevelerinden etkilenebilir (Scheufele, 1999). Bununla birlikte meslekten gelen normların da etkisi olabilir. Gazeteciler, seçkinlerden, ilgi gruplarından ve diğer haber kaynaklarından gelen çerçevelerden de etkilenir (Scheufele, 1999). Gazeteciler, haberleri ele alırken konu ve olaya yönelik algılar, bakış açısı, kaynaklar, aktörler vb. arasında seçim yapmak zorunda kaldığından çerçevelerinin oluşumu, kaçınılmaz bir durum yaratmaktadır.

Medyanın öne çıkarma ve çerçeveleme sürecinde eşik bekçileri, çıkar ve güç ilişkileri, daha fazla okunma kaygıları, reklam gibi unsurlar da belirleyici olmaktadır (Yüksel, vd.,2013). Bu da haberlerin belli yönlerinin seçilmesine neden olduğu gibi, olaylara magazinsel, sansasyonel etki bağlamında bakılması, bu yönlerin seçilmesi sonucunu beraberinde getirebilir.

Çerçeve belirleme, İkinci Düzey Gündem Belirleme kuramına benzer şekilde, konuların nasıl karakterize edildiği ile ilgilidir. Çerçeveler, belirli özellikleri ön plana çıkararak bunların diğer bilgilerden daha önemli görünmesini sağlamaktadır. Bir olaya ya da konuya daha yüksek bir alaka düzeyi vermek, insanların olayı nasıl yorumlamaları gerektiğine dair fikirlerini etkileyecektir (Scheufele, 1999). Medyada sunulan haberlerde, ele alınan konunun tanımı yapılarak kamuoyunun konuyu nasıl tartışacağı, olayı hangi açıdan görüp değerlendireceğine yönelik çerçeveler yer alır (Yüksel vd., 2013). Sorunun bazı boyutlarını seçerek daha görünür hale getirmeyi sağlayan haber çerçevelerinde, sorun belli bir bakış açısından anlatılmakta, dikkat çekilmek istenen açıdan kamuoyunun yönlendirilmesi sağlanmaktadır. Kişi, kavram ya da kurumlarla ilgili sık tekrarlar, bu çerçeveler içinde yer alarak bireylerin zihninde konuyla ilgili çağrışımlar yapılması amaçlanır. Medyada sunulan çerçeveler, bireylere olaylarla ilgili “nasıl düşüneceğini” söyler. Haberlerde siyasi liderlere ilişkin tanımlamalar, yakıştırmalar medyanın o kişi hakkında nasıl düşüneceğini ya da nasıl konuşacağını belirleme amacı taşımaktadır (Ghanem, 1997: 8; Yüksel, 2003:347).

Iyengar, haber çerçevelerini episodik (olay odaklı) ve tematik (konu odaklı) olarak ikiye ayırır. Episodik çerçeveleme, sorunları bireyselleştirir. Böylelikle sosyal problemlerle ilgili kamu kurumu ya da siyasilerin sorumluluğunun göz ardı edilmesine neden olabilir. Tematik çerçeveleme ise soruna odaklanarak, olayın genelini görölmesini sağlar. İşsizlik, suç, sağlık, yoksulluk gibi konularda, sosyal sorumluluğu bulunanlara odaklanmakta, konular işlenirken kamu kurumları ve siyasilerin sorumluluğuna işaret edilmektedir. Bireysel olmak yerine bir sorunun kolektif bölümlerini öne çıkarır. Iyengar, haberlerin medyada genellikle episodik olarak çerçevelendiğini belirtmektedir. Bunlar, arka plan, düşünsel boyutu eksik, bireyselleştirilmiş, sorunun taraf ve sorumlularının belirtilmediği, yüzeysel ayrıntıların verildiği çerçevelerden oluşmaktadır. Tematik olarak çerçevelenmiş haberlerde ise olayları, arka plan ve sonuçları ile birlikte anlatan, konunun sorumlularını belirten, sorunun çözümü için yasal düzenleme yapması gereken siyasilere dikkat çeken, uzman görüşüne yer veren, konuya yönelik veriler, raporlar, araştırmalar sunarak düşünsel boyut katan çerçeveler yer almaktadır (Iyengar, 1997; Sezgin, 2010; Dorfman vd., 2005; Çobaner, 2013). Episodik ve tematik çerçeveleme araştırmalarını sağlık alanına uygulayan Coleman (2011), haber çerçevelerinin bireylerin sağlık davranışlarını etkileyip etkilemediği, sağlık haberlerini okuyan bireylerin konuyla ilgili sorumluluk atfettiği kurum ya da kişilerin değişip değişmediğini incelemiştir. Buna göre; episodik çerçeveleme bireylerin sağlık sorunlarını, hastalığa neden olan faktörleri bireysel sorumlulukları ile ilişkilendirmesine neden olmaktadır. Tematik çerçeveleme ise bireylerin eylemlerinin yanında sorunun çözümüne yönelik siyasal, toplumsal alanda yapılması gerekenlerin de anlaşılmasını sağlamaktadır. Çobaner (2013), bireylerin sağlık sorunlarından kendilerini sorumlu tutan episodik çerçeveler yerine, hastalıkların daha az kişiyi etkilemesine yönelik politikaların bilgisini veren tematik haber çerçevelerinin olması gerektiğinin altını çizmektedir. Sezgin (2011) de medyanın sağlık haberlerini episodik olarak çerçevelediğini, beslenme rutinlerine yönelik öneriler, besin takviyeleri, sağlıklı yaşam önerilerinin sunulduğunu belirtir.

Medyada sunulan konularla ilgili neden-sonuç ilişkisinin kurulmasında, çözümlerin tartışılmasında, olaylara bakış açılarının belirlenmesinde rol oynayan çerçeveleme, bir anlamda insanlara hazır kalıplar sunarak, konuya nasıl bakmaları gerektiğini dikte etmektedir.

1.2.6. Gündem Belirleme ve Çerçeveleme Alanyazın Çalışmaları

Bireylerin bilgi almak için başvurduğu unsurlar arasında yer alan, kamuoyunu yönlendirme gücüne sahip olan medya, akademik çalışmaların da odağında bulunmaktadır. Medyada yer alan içeriklerin nasıl sunulduğu, nasıl işlendiği, hangi mesajları içerdiği, kişi, olay, kurumlarla ilgili nasıl bir algı oluşturulmaya çalışıldığı incelemelere konu olmaktadır. Bu da kamunun gündeminde, medyanın hangi konuların ön planda yer almasını istendiğini anlamak açısından önem taşımaktadır. Bu kapsamda, gündem belirleme ve kamuoyu oluşturma kavramının yer aldığı, medyanın, haberler aracılığıyla gündem belirleme gücü çeşitli çalışmalarla sorgulanmıştır.

İrvan (1997), “Dış Politika ve Basın: Türk Basınındaki Dış Politika Haberlerinin Gündem Belirleme Yaklaşımı Açısından Çözümlemesi” isimli doktora tezinde, basında yer alan dış politika haberlerinin gündem belirleme etkisini ayrıca, bireylerin tutum ve davranışları üzerinde haberlerin etkisini ikinci aşama gündem belirleme yaklaşımı çerçevesinde incelemiştir. Araştırma sonucunda medya gündeminin kamu gündemini belirlediği tespit edilmiştir. Bireylerin tutum ve davranışlarına haberlerin etkisini incelediği ikinci aşama gündem belirleme araştırmasında ise İrvan, bireylerin deneyimlemedikleri sorunlara yönelik medyanın sadece ne hakkında düşüneceklerini değil; nasıl düşüneceklerini de belirlediğini vurgulanmaktadır.

Yüksel (1999), “Türkiye’deki Ekonomi Basını Gündemi ve Siyasal Gündem İlişkisi: Özelleştirme Örneğinde Bir Gündem Belirleme Çalışması” isimli doktora tez çalışmasında, ekonomi basınının siyasal gündeme etkisini incelemiştir. Araştırma sonunda siyasal gündem, ekonomi basını ve gerçek yaşam göstergeleri ile gündemleri arasında ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Terkan (2005), “Türkiye’de Basın ve Siyaset İlişkisi: Basın Gündemi ve Siyasal Gündemin Karşılaştırılmasına Yönelik Bir Gündem Belirleme Çalışması” isimli doktora tezinde, siyaset gündemi ile medya gündemi arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmada, medya gündeminde ilk sıralarda iç siyasete ilişkin konuların yer aldığı, aniden gelişen, acil çözülmesi gereken, ülke güvenliğini tehdit eden konular ile krizlerin siyasal gündem üzerindeki etkisinin güçlü olduğu belirlenmiştir.

Gölbaşı (2010), “Medyanın Seçmen Davranışları Üzerine Etkileri: Sivas İli Örneği” isimli doktora tezinde, medyanın kamuoyu oluşturma gücünü, medyanın seçmen davranışlarını etkileyip etkilemediği sorunsalı etrafında irdelemiştir. 1100 kişiye anket

uyguladığı çalışmasında Gölbaşı, bireylerin tutum ve kanaatleri ile kamuoyunu oluşturan en önemli unsurun medya olduğu sonucuna ulaşmıştır. Gölbaşı, çalışmasında medyanın, kamuoyunun gözünde hangi konuların daha önemli olduğunu belirlemede, konuların kamuda öne çıkarılmasında, sorunlarla ilgili bilgi sağlamada kuvvetli bir etkisi olduğunu vurgulamıştır.

Gencer (2012), “Medyanın Gündem Oluşturma Sürecinde Sosyal Entropinin Rolü Üzerine Uygulamalı Bir Çalışma” isimli doktora tezinde, araştırmaya katılanların gündemi ile medyanın gündemini meşgul eden konular arasında ilişki olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Çobaner (2013), tütün kullanımı ve tütün kullanımının sınırlandırılması politikalarının basında nasıl çerçevelendiğini incelemiştir. Çalışmada, tütün kontrolü ve kullanımıyla ilgili haberlerin çoğunlukla, episodik çerçevelerle sunulduğu, bireyselleştirme ve tıbbileştirme sürecinden etkilendiği sonucuna ulaşılmıştır.

Saraç (2018), domuz gribi hakkındaki haberlerin medyada nasıl çerçevelendiğini Hürriyet gazetesi örneğiyle irdelemiştir. Araştırma sonunda, haberlerde “sayılarla belirtme”, “sorumluluk yükleme”, “tedbir ve kontrol”, “magazinleşme” ve “insan ilgisi” çerçevelerinin sıklıkla kullanıldığı tespit edilmiştir.

Çalışmalarda ulaşılan sonuçların ortak yönü, medya gündemi ile kamu gündemi ve siyaset gündemi arasında ilişki olduğu, medyanın kamu ve siyaset gündemini belirlemede ve etkilemede kuvvetli bir güç olduğudur.

1.3. Haber ve Uzmanlaşma

Araştırmanın bu kısmında haber kavramı, haberin nitelikleri, haber değerini belirleyen ölçütler ve haber türleri ele alınmakta ve ardından haberde uzmanlaşma incelenmektedir.

1.3.1. Haber Kavramı

Bireyler çevrelerinde ve dış dünyada olup bitenlerle ilgili bilgi sahibi olmak ister. Bunu yaparken en fazla başvurulan ortam medyadır. Medya toplumu bilgilendirme işlevini yaptığı yayınlarla sağlar. Bunlarda haberler baş aktör olarak görülmektedir. Haber, gerçeğe bağlantılı olduğu ya da gerçeğin kendisi olarak düşünülmesi nedeniyle en etkili medya içeriği olarak görülmektedir (Girgin,2000:73). Galtung ve Rudge, haber kavramını yeni kavramından çok “eskilerin güncelleştirilmiş hali” biçiminde

değerlendirir (Çağlar,2010). Kavram Arapça, “bilgi, birinci elden edinilen şey” anlamındaki “xabar” kelimesinden Türkçe’ye “haber” olarak girmiştir.¹ Püskülloğlu (1994), haberi “ülkede ve dünyada son gün ya da günlerde yaşanan olaylarla ilgili basın, yayın ve iletişim organlarında kamuya iletilen her türlü bilgi” olarak tanımlar. Türk Dil Kurumu Sözlüğü (2005)’te de haber, “bir olay, bir olgu üzerine edinilen bilgi ve iletişim veya yayın organlarıyla verilen bilgi” olarak ifade edilir. Üzerinde uzlaşılan tek bir tanıımı olmayan haberle ilgili yapılan bazı tanımlamalar aşağıda yer almaktadır.

- Bir olayın raporu, özeti.
- Bir olayın, tarafsız biçimde anlamlandırılması.
- İnsanların üzerinde konuştukları, konuşacakları şey.
- Dün bilinmeyen her şey.
- İnsanların ilgi göstereceği, hakkında konuşacağı her şey.
- İnsanın bilgi edinme ihtiyacını karşılayan bir öge.
- İnsanların bilmek istediği her şey.
- Yarının tarihi
- Toplumu ilgilendiren olay, fikir ve kanıların; iyi ve doğru bir şekilde yayın araçlarıyla topluma aktarılması (Aslan, 2003; Yüksel ve Gürçan,2005).

Varolan toplumsal ilişkiler, medyanın içinde bulunduğu kurumsal yapı, medyanın işleyiş pratiğinden kaynaklanan etkiler, medya çalışanlarının kişisel tutum ve davranışlarından kaynaklanan etkiler, ideolojik eğilimler haberin içeriğini etkilemektedir (Severin ve Tankard 1994: 394-395).

Van Dijk (1988), bir söylem biçiminde ele aldığı haberi, toplumda var olan söylemlerin ürünü olarak görür. Hall (2007) haberin, egemen sınıfın söylemlerini yeniden inşa ettiğini öne sürer. Kunelius (1994) ise kendisi de başka söylemlerin bir parçası olduğunu söylediği gazeteciliğin, bunları temsil eden ve yeniden inşa eden bir söylem olduğunu savunur. Haberlerin kurgusal metinler olduğunu vurgulayan Tokgöz, egemen söylemin içinde haber söyleminin doğallaştığını böylelikle toplumda egemen ideolojinin yeniden kurulduğunu ifade eder (2017: 248). Profesyonel bir ileti tasarımı olan haber, bilginin topluma ulaşmasında rol oynamakta, bunu yaparken de gerçekliği yeniden kurgulamaktadır.

¹ Etimoloji Türkçe, Erişim Adesi: <https://www.etimolojiturkce.com/kelime/haber> Erişim Tarihi:10.11.2021

1.3.1.1. Haberin Nitelikleri

Haberin üzerine inşa edildiği temel unsurlar, haberin niteliklerini oluşturur. Bunlar sekiz başlık altında toplanmaktadır (Aslan, 2003: 158). Doğruluk, evrensel bir gazetecilik kuralıdır. Haberci, kendisine gelen bilgileri teyit etmeden yayınlamamalıdır. Doğruluğundan şüphe edilen bilgiler mutlaka farklı kaynaklardan sorgulanmalıdır (Kovach ve Rosenstiel, 2007: 76).

Haberin niteliklerinden bir diğeri ise “gerçeklik”tir. Bireylerin düşünceleri, olaylara bakışı deneyimleri çerçevesinde şekillenmekte, inanç ve kültür gibi etkenler de rol oynamaktadır. Zira, bireyler, içinde doğdukları kültüre, öğretilere göre davranış geliştirmektedir. Gerçekliğe yaklaşımlar da kültürdeki yetiştirme biçimiyle oluşmaktadır (Burton, 2008: 123). Ancak olaylara karşı objektif olması beklenen haberci, peşin hükümlerle hareket etmemeli, amacının gerçeği ortaya çıkarmak olduğunu unutmamalıdır. Gerçeklik olaya ilişkin tüm verilerin sentezi ve uzman yaklaşımlarının analiziyle betimlenebilir (Kovach ve Rosenstiel, 2007: 39). Literatürde haber/olay ve haber/ gerçek ilişkisi, habere yönelik sorgulanan konular arasındadır. Willbur Schramm, haber olay ilişkisine yönelik tanımlamasında, haberin bir olay olmadığını, meydana geldikten sonra algılanabilecek bir olgu olduğunu belirtmekte, olayın esas çerçevesi içinde tekrar kurulabilmesinin hedeflendiğini söylemektedir. Bu da gazetecinin olayları gözlemleme ya da bir kaynaktan aktarma eylemine bağlı olarak gerçekleşmektedir. Zira, gazeteci olayı kendi algıladığı şekliyle, kendi deneyimleri çerçevesinde haberleştirir. Olayları yapan olgular ise gerçekleri içermektedir. Lippmann, haber gerçek ilişkisiyle ilgili olarak haberle gerçeğin aynı şey olmadığını, haberin işlevinin olayı iletme, gerçeğin işlevinin olguları ortaya çıkarak, haber gerçek arasında bağlantı kurmak ve böylelikle gerçeğin resmini yapmak olduğunu belirtir. Gazeteci olayları haberleştirirken onları esas çerçevesine oturtmak için olayın ardındaki gerçeklere anlam vermektedir. Olayı aslına sadık kalarak aktarmak, olayı oluşturan olgulara yönelik gerçeklere dayandırarak mümkün olmaktadır. (Tokgöz, 2017).

Haberde objektif (nesnel) olabilmek, haberde işlenen olaya ve olguya sadık kalmak, olayın aktörlerine karşı tarafsız olmakla mümkündür. Haberci, kişisel düşüncelerini duygularını ön planda tutmamalıdır. Haberci yorum yapmamalı, haber aktörleri ve kaynaklarının görüşlerine haberde yer vermelidir (Kovach ve Rosenstiel, 2007: 77-78). Liberal paradigma habercinin tarafsız, objektif olabileceğini vurgularken, eleştirel

paradigma politik, ideolojik, inanç ve fikirlerin haberlerde yer almasının önlenemediğini öne sürer.

Haberci, bir olayı aktarırken hızlı olmalıdır. Zira, iletişim ortamlarındaki gelişmelerin bilgi akışını hızlandırmasıyla bir olay meydana geldikten sonra bilgiler hızla yayılarak farklı haber ortamlarında yer bulabilmektedir. Hız rutin haberlerde olduğu gibi özel haberlerde de gereklidir (Aslan, 2003: 201). Ancak bu haberlerin özensiz yazılması anlamına gelmez. Haberci, bir olay olduktan sonra hangi kaynaklardan bilgi alacağını ve konuyu nasıl aktaracağını bilmelidir.

Anlam iletimi olan iletişim, aynı zamanda paylaşma süreci, dil ve görüntülerle bir amacı gerçekleştirmek için yapılan girişimdir (Erdoğan, 1995:16). Haber metninde anlamlılık ise metnin yalın, açık ve anlaşılır olmasıyla mümkündür (Aslan, 2003: 204). Habere konu olan olayın bütününe yansıtacak şekilde anlatılması 5 N 1K (Ne, Nerede, Ne zaman, Nasıl, Kim) sorularına yanıt verilmesi gerekmekte, sözcükler özenle seçilmeli, cümle yapıları karmaşık olmamalı, halkın anlayacağı şekilde sade ifadeler kullanılmalıdır.

Olayların, olguların haberleştirilmesinde haber kaynakları, belgeler, ses kayıtları rol oynar. Bu anlamda “kesinlik” verilerin doğruluğundan emin olunması anlamındadır. Bir olaydan haber çıkarabilmek için kesin bulgular ve veriler olmalıdır (Lippmann, 2009: 13). Aksi takdirde haberin inandırıcılığı mümkün olmaz.

Haber metinlerinin içeriğinde yer alan unsurların birbiriyle çelişmemesi, mantıklı bir bütün oluşturması haberin başlığı ve gövdesinde yer alan bilgilerin birbirini destekler nitelikte olması tutarlılığı ifade eder. Habere konu olayın kendisi tutarlılık içermiyorsa, bu durum metinde belirtilebilir. Ancak metnin bütünsel anlamı yine de tutarlılık oluşturacak şekilde yazılmalıdır.

Haberin inandırıcı olması haberde yer alan kaynaklara bağlıdır. Habere konu olayın aktarılmasında uzmanların görüşlerinden ya da tarafların görüşlerinden bahsedilebilir. Haber kaynaklarının konusunda yetkin bilgiye sahip olması, uzmansa unvanı, statüsü, güvenilir olup olmadığı, kişiliği haberin inanılabilirliğini etkiler. Kaynağın inanılabilirliği haberde verilen mesajın gerçeklik algısını da yükseltmektedir (Aslan, 2003:205-206).

Haberin nitelikleri haber inşa edilirken kullanılan temel taşlardır. Bu niteliklerin haberlere yansıtılması, bir uzmanlık göstergesi olduğu kadar habercilerin meslek etiği

açısından da kriter oluşturmaktadır. Sonuç olarak, söz konusu niteliklere sahip haberler, hedef kitle için değer yaratabilecektir.

1.3.1.2. Haber Değerini Belirleyen Ölçütler

Bir olay, durum ya da herhangi bir düşüncenin medyada yer alması haber değeri taşımasıyla mümkündür. Bu değer aynı zamanda olayın ne kadarına hangi oranda yer verileceğini, olayın taraflarının düşüncelerinin kapsamlı olarak aktarılıp aktarılmayacağını belirlemektedir (Karaduman ve Karaduman, 2004: 246).

Haber değeri kuramının temelleri, Walter Lippmann (1922) tarafından atılmıştır. Lippmann, yaptığı çalışmada basının kendine özgü bir gerçekliği olduğundan hareketle haber olabilmenin kriterlerini belirlemiştir. Lippmann, haber değerini “olayların basın tarafından yayınlanmaya değer görülmesi” olarak tanımlamakta, bir olayın sansasyonel, alışılmışın dışında olması, olayın okura yakın olması, süreyle sınırlandırılması, kamuoyunda etkili ve ünlü kişilerin olayın içinde yer almasıyla açıklamakta ve olay bunlardan ne kadar fazlasına sahipse haber değeri ve olayın basında yer alma olasılığının o kadar fazla olduğunu belirtmektedir (Alver, 2007: 71–72). Galtung ve Ruge (1965), bir olayın güncelliği, etki alanının geniş olması ve merak uyandırması, olayın karmaşık değil kolay anlaşılır olması, toplumsal açıdan anlamlı olması, takip edilen bir konuyla ilgili yaşanan gelişmeler ya da beklenen bir konunun gerçekleşmesi, geçmişte yaşanan bir konunun yeniden gündeme gelmesi, bir olayın arka planına yönelik bilgilerin ortaya çıkması, habere konu olan kişilerin, kurumların, ülkelerin seçkinlik düzeyleri ve olumsuz olan konulara yapılan göndermelerin haber değeri taşıdığını belirtmektedir.

Roscho ise “ilginçlik” üzerine yaptığı değerlendirmede, bir olayın sıra dışı, şaşırtıcı olmasıyla birlikte haber değerinin değişebileceğini belirtir (Karaduman ve Karaduman, 2004; 246). “Bir köpek bir adamı ısıtırsa bu haber değildir; bir adam köpeği ısıtırsa bu haberdur” örneği haber değerine yönelik en sık kullanılan yaklaşımlardandır. Ancak tek başına konunun ilginç olması haber değeri için yeterli değildir. Olayın yakınlığı, önemliliği, zamanlılığı, sonucu, bireylerin ilgisini çekme derecesi haber değerini belirlemektedir (Tokgöz, 2017). Salt ilginçlik kaygısıyla haberlerin yapılması, söz konusu olaya karşı magazinsel bir yaklaşıma neden olmakta, olayın bütünü görülmesini ya da toplumsal bir mesaj verilmesini engelleyebilmektedir.

1.3.1.3. Haber Türleri

Uzmanlaşma çerçevesinde ilgi alanları ve içeriklerine göre 10 haber türü belirlenmiştir (Vural,2003). Bunlar uluslararası, ekonomi, politika, polis ve adliye, kültür ve sanat, magazin, spor, eğitim, bilgi ve teknoloji ve sağlık haberciliğidir. Yurtdışında yaşanan gelişmelerin aktarılmasında, ülkeler arasındaki bilgi alışverişinin ve iletişiminin sağlanmasında rol oynayan unsurlardan birisi uluslararası haberlerdir. Bu haberler uluslararası ilişkilerin gelişmesinde, ülkelerin tanıtımında ülke içi ve dışında kanaatlerin oluşmasında etkili olur. Uluslararası haberler genellikle yayın kuruluşlarında bu alan için görevlendirilen muhabir, editör ve haber müdürleri tarafından kaleme alınmaktadır.

Verilerin aktarıldığı, yorumlandığı, siyasi ve politik gelişmelerin ekonomiye yansımalarının değerlendirildiği haberler ekonomi haberleridir. Devlet kurumlarının, sivil toplum kuruluşlarının ekonomiye yönelik açıkladıkları raporlar, bu kapsamda değerlendirilmektedir.

Politika, Amerikalı siyaset bilimci Harold Lasswell (1958)'in tanımıyla 'Kimin, neyi, ne zaman, nasıl elde ettiğini belirleyen bir faaliyettir. Evrensellik ve süreklilik özelliklerine sahip olan politika, toplumdaki değerlerin dağıtımında çıkar çatışması ve iktidar mücadelesidir. Bunun sonucunda da bir uzlaşma alanıdır (Kapani,2015). Politika haberciliğinde muhabirler; meclis, parlamento, cumhurbaşkanlığı, siyasi partilerden sorumlu muhabirler olarak sıralanabilmektedir. Bu haberlerde iç politikanın konusu olan olaylar, açıklamalar, yorumlar yer alır.

Adliye ve emniyet kayıtlarına geçen olaylar, suikastlar, cinayetler, usulsüzlükler, yolsuzluklar, protestolar polis adliye haberciliği kapsamındadır. Emniyet ve adliye kayıtlarına geçen olayları araştıran, belgelere ulaşan ve bunları haberleştirenler polis-adliye muhabirleridir. Bu kişilerden hukuki mevzuata, soruşturma, kovuşturma aşamalarına hakim olmaları beklenir.

Sinema gösterimleri, galalar, festivaller, sergi açılışları, konser, fuar gibi kültürel ve sanatsal etkinliklerin yer aldığı haberler kültür ve sanat haberleri olarak adlandırılmaktadır. Kültür ve sanat haberciliği, toplumların gelişmişliğini gösteren alanlar olduğu için bu alanda uzmanlaşan habercilerin de iyi bir eğitim görmüş, kültür ve sanat konularıyla ilgili alt yapısı olan kişilerden oluşması gerekir.

Türk Dil Kurumu Sözlüğü (2005)'te magazin, "Halkın çoğunluğunu ilgilendirecek konulardan söz eden, bol resimli yayın ya da sanat, eğlence ve spor dünyasında tanınmış

kişilerle ilgili haber ve yorumlar” olarak tanımlanmaktadır. Magazin haberciliği, siyasetten spora, uluslararası ilişkilerden sanata kadar bütün haber türleri ile ilişkilidir. Zira tanınmış figürlerin özel yaşamlarına yönelik gelişmeler magazin haberlerinde yer alabilir.

Spor haberleri basında en fazla ilgi gören haberler arasındadır. Maçlar, maç öncesi sporcular ve taraftarlara yönelik bilgiler, sporcuların kamp çalışmaları, sporcuların özel yaşamları bunlar spor haberleri kapsamındadır.

Eğitim sistemiyle ilgili gelişmeler, eğitimcilerin sorunları, sınav sistemlerine yönelik yenilikler, sınav öncesi ve sonrası uzmanların değerlendirmeleri, eğitim haberlerinin içeriğini oluşturmaktadır.

Bilgi teknolojilerindeki gelişmelerle birlikte son yıllarda bilgi ve teknoloji haberciliğinde uzmanlaşma önem kazanmıştır. Bu alanda çalışan haberciler, teorik bilgileri halkın anlayacağı şekilde yalın bir dil kullanarak aktarmak zorundadır. Karmaşık alt alanları olan bu tür, diğer tüm haber türlerinde olduğu gibi muhabirin konuya hakim olması, yazacağı konularla ilgili detaylı araştırma yapmasını gerektirir (Kararmaz, 2011).

Sağlık haberciliğinde, sağlığın korunması, geliştirilmesi, sağlıkla ilgili davranış değişikliği oluşturulması amaçlanmaktadır. Hastalıkların tanı ve tedavisinde uygulanan yeni yaklaşımlar, organ bağıışı, kanser taraması gibi farkındalığı artırmaya yönelik mesajlar sağlık haberlerinin içeriğini oluşturur. Sağlık hakkında verilecek kararlarla ilgili yönlendirici bilgiler içeren bu haberlerin gerçek bilgi ve uzman görüşüne dayandırılması gerekmektedir (Hülür, 2016: 166-167).

Haberin arka planına hakim olmak, okuyucunun haberle ilgilenmesini, haberde verilmek istenen mesajın anlaşılır olmasını, konunun tüm boyutlarıyla eksiksiz anlatılmasını, haber kaynaklarının sayısının artırılmasını sağlamaktadır. Bu durumda, habercilikte uzmanlaşma bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır. Diğer bir deyişle, haber temaları üzerinde uzmanlaşıldığı sürece başarılı olma şansının artması, uzmanlaşmayı zorunlu kılmaktadır.

1.3.2. Haberde Uzmanlaşma

İletişim teknolojilerindeki gelişmeler, bilgi akışının hızlanması, bilginin çeşitlenmesi sonucunu beraberinde getirmektedir. Kültürel, sosyal, ekonomik, politik, siyasi çalışma alanlarında görülen gelişmeler, uzmanlığın önem kazanmasına neden

olmuştur. Medya açısından değerlendirildiğinde, etkinlik alanları genişleyen medya çalışanlarının tüm alanlara aynı ilgi ve yoğunluğu göstermesi olanaksız hale gelmektedir. Uzmanlaşmanın zorunluluğu bu durumun doğal sonucudur (Baytar, 2013:73). Uzmanlaşılan alanla ilgili okuyucuya / izleyiciye daha kapsamlı, doğru içerikli bilgi verilmesi mümkün olmaktadır. Zira uzmanlaşma, ilgili alana yönelik tüm ayrıntılara hakim olmayı gerekli kılar, kamuoyunun nitelikli bilgiye erişimini sağlar.

Uzmanlaşma, gazetecinin bir olayı haber olarak kurgularken hangi kaynaklardan yararlanacağı, kimlerden görüş alacağı, olayın doğru olup olmadığını kime teyit ettireceğine ilişkin süreci etkiler. Muhabirin konusunda uzman olması kadar haber kaynağının uzmanlığı da önemlidir. Zira, haber yazım sürecinin temel taşı haber kaynaklarıdır. Haberin, konusunda uzman bir kaynaktan aktarılması okuyucunun bilgiyi daha kolay kabul etmesine ve aktarılan mesajın gerçeklik olarak algılanmasına neden olabilir. Yapılan çalışmalar, aynı cümlelerin farklı kaynaklara atfedilmesinin alıcı tarafından farklı yorumlandığını gösterir. Yani kaynağa bağlı olarak okuyucunun içeriğe yüklediği anlam değişmektedir. Haber kaynağı mesajların güvenilirliğini etkiler. Okuyucu kaynaktan aktarılan mesajı, kaynağa yüklediği değer çerçevesinde alımlar (Aslan,2003).

Haber kaynakları birinci ve ikinci el kaynaklar olmak üzere ikiye ayrılır. Habere konu olayın, bilginin yerinde gözlemlenerek haberin oluşturulması sürecinde birinci el kaynaklar işlev görmektedir. Bunlar olayın içinde yer alan kaynaklardır. Haberi yazan muhabirin konuyu gözlemlediği, olayla ilgili bilgi aldığı, görüşme yaptığı kaynaklardır (Tokgöz, 2017:281). Deprem meydana gelmişse depremi yaşayan kişiler, adli bir olayda olayın içindeki kişiler, görgü tanıkları, sağlıkla ilgili bir konuda, olayı yaşayanlar, sağlık personelleri gibi doğrudan olayı oluşturan kaynaklardır. İkinci el kaynaklar ise muhabirin yerinde gözlemleyemediği konulara ilişkin kaynaklardır. Bunlar birinci kaynaklarda olduğu gibi doğrudan değil, dolaylı olarak konuya ilişkin bilgi sağlar. Haber ajansları, kamu ya da özel kuruluşların basın birimlerinin yazdığı basın bültenleri, sivil toplum kuruluşlarından yapılan açıklamalar, raporlar ikinci el kaynaklar içinde yer alır (Abdukaya,2022).

Muhabirin olay yerine gidip gözlem yapması, görüş alması, sahada bulunması hem benzer olaylarda danışacağı haber kaynaklarının çeşitliliğini artırır hem de konuya daha fazla hakim olmasını sağlar. Bu durum zamanla uzmanlaşmayı beraberinde getirir.

Alanında uzman bir muhabirin yine kendi alanıyla ilgili yerinde gözlem şansı olmayan bir ajans haberini düzenlemesi durumunda da hedeflenen mesajın okuyucuya iletilmesi, olayın geçmişine yönelik bilgileri birleştirmesi, konuya hakim olduğu için olaylar arasında bağlantı kurması söz konusudur (Aslan,2003).

Bilgi çeşitliliği ve hızının artmasıyla ortaya çıkan haberlerde sınıflandırma ihtiyacı, uzmanlaşmanın gerekliliğine neden olmuştur. İdeal olan, yayın kuruluşlarında, haber birimlerindeki personellerin alanlara göre ayrılmasıdır. Ancak birçok yayın kuruluşunda kültür-sanat, sağlık, bilgi-teknoloji gibi alanlara yönelik haberler, stajyer ya da mesleğe yeni başlayan muhabirler tarafından yazılmaktadır. Yayın kuruluşlarının uzmanlaşmaya yönelik politika belirlememesi bilginin doğru aktarılmaması sonucunu beraberinde getirebilir.

Haberci, haberi yazmadan önce konuya yönelik bilgilere hakim olmalı, olayın bütününe görebilmeli, elindeki veriler kapsamında haberin çerçevesini oluşturmalıdır. Haberci, ele aldığı konudan toplumun nasıl faydalanmasını istediğini düşünerek metni kaleme almalıdır. Habercinin bu kapsamda içerik oluşturması ancak alanda deneyim kazanması ile mümkündür. Habercinin uzmanlaştığı alanla ilgili haber kaynakları ve bilgi düzeyi yıllar içinde artar.

1.4. Medyada Meslek Etik İlkeleri

Yunanca "karakter" ve "alışkanlık, adet" anlamlarına gelen "ethos" sözcüğünden türetilmiş olan "Etik" sözcüğü, günümüzde yaşamın gerçek amacının ne olması gerektiğine yönelik olarak iyi ya da kötü ve doğru ya da yanlışın ne olduğunu araştıran ahlaklı ve erdemli bir yaşamı irdeleyen bir felsefe dalı olarak kabul görmektedir (Cevizci, 2002:5). Kısaca felsefi açıdan iyi ve kötü arasında seçim yapabilme becerisi olarak ifade edilmektedir (Kaya, 2019).

Etik, toplumdaki bireylerin ilişkileri ve davranışlarını değerler, doğru-yanlış ya da iyi-kötü gibi ahlaki yazısız normlar, kurallar, tüzükler ve ilkeler gibi yazılı normlarla inceleyen bir felsefe disiplini (İnal, 1996: 43). Bu anlamda, birey açısından etik, neyin doğru neyin yanlış olduğuna karar verirken kılavuz olarak kullandığı ilkeler olarak ifade edilebilir.

Medya, kamu yararını esas alan yasama, yürütme ve yargıdan sonra toplumda dördüncü güç olma özelliği taşımaktadır (Poyraz, 2002:13). Bu da medya çalışanlarının

kamu yararını gözeterek, çalışmalarını sürdürmeleri gerekliliğini ortaya koymaktadır. Toplumu bilgilendirme, eğlendirme, eğitime, kamuoyu oluşturma ve yönlendirme gibi işlevleri olan medyanın topluma karşı sorumlulukları bulunmaktadır. Kamuoyunu yönlendirme ve toplumu bilgilendirme işlevi olan medyanın sahip olduğu gücü, toplumun yararına kullanmak amacıyla demokrasi, hukuk devleti, kişi hak ve hürriyetlerine saygı göstermesi gerekmektedir. Bu gücün kötü amaçlı kullanılmasının önüne geçilmesine yönelik olarak medya içinde mesleki ilkeler oluşturulmuş ve medya mensuplarının mesleki ilkelere göre üretimde bulunması arzu edilmiştir. 20'nci yüzyılın başında kurulan sendikalar ve dernekler gibi mesleki örgütler, kendi alanlarında mesleki ilkeler geliştirmiştir (Atabek, 2006:8). O dönemde gazetecilik örgütleri de kendi mesleki ilkelerini yaratmıştır.

Medyanın, topluma faydalı olması için yayınlarla ilgili belirlenmiş ilke ve kurallar medya etiği olarak adlandırılmaktadır (Bertrand, 2004: 10). Medyada etik, bir haber üreticisinin (editör, muhabir, ajans vb.) görevlerini yerine getirirken sorumlu hissettiği ya da tutulduğu davranış kuralları olarak tanımlanabilir. Bu etik kurallar, okuyuculardan haber kaynaklarına geniş bir yelpazede güvenilirliği artırır. Gazetecilerin doğru, dürüst, objektif yayın yapması için yol gösterici olan meslek etiği, medya çalışanlarının sorumluluklarını belirleyen bir alan olarak görülmektedir. Medya çalışanlarıyla ilgili etik ilkeler çoğunlukla basın meslek örgütleri ve basın kuruluşları işbirliğinde oluşturulmuştur.

Türkiye Gazeteciler Sendikası (Ek-1) Uluslararası Gazeteciler Federasyonu tarafından kabul edilen, haberlerin derlenmesi, aktarımı, yayımlanmasında gazetecilere kılavuzluk eden unsurların yer aldığı “Gazetecilik Etik İlkeleri Küresel Bildirisi” çerçevesinde gazetecilik etik ilkelerini sıralamaktadır. İlkelerde, Uluslararası İnsan Hakları Beyannamesi'nin 19. maddesinde belirtilen, “bilgiye erişim hakkı” gazetecinin temel görevi olarak vurgulanmış, gazetecinin bu görevi yerine getirirken, haber topladığı süreçte dürüst olması, yalnız kaynağını bildiği gerçekler kapsamında haber yapması, toplum tarafından tanınmayan kişilerin farklı mecralarda yayımladıkları içerikleri aslına bozmadan kullanmaya özen göstermesi gerektiği belirtilmektedir. Gazetecinin görsel toplarken ve yayımlarken kişilerin mahremiyetine saygı göstermesi, görüşme yaptığı kişilerin savunmasız ya da deneyimsiz olması durumunda daha da özenli davranması gerektiği vurgulanmaktadır. Haberi yetiştirme kaygısının, bilgi ve haber kaynaklarının

doğrulanmasının önüne geçmemesi, mesleğinin reklam ya da propaganda unsuru haline gelmemesine dikkat etmesi gerekmektedir.

Türkiye Gazeteciler Cemiyeti'nin yayınladığı, Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi'nde (Ek-2), gazetecinin mesleğini uygularken “doğru ve dürüst iletişimde bulunması” vurgusu yapılmaktadır. Gazetecinin doğru davranış kuralları başlığında, haber ile yorum ve görüş ayrımının açıkça yapılması, okurun ve izleyicinin neyin haber, neyin yorum olduğunu kolayca seçebilmesinin sağlanması gerektiği belirtilmektedir. Görsel malzeme kullanımıyla ilgili olarak, fotoğraflarda yansıtılan gerçekliği bozacak ekleme, çıkarma, montaj yapılmaması gerektiği vurgulanmakta, kamu yararı olmayan olaylarda, kamusal kimliği olmayan kişilerin, fotoğraf ve görüntülerinin izinsiz çekilmemesi gerektiğine dikkat çekilmekte, bu kişilerin dijital ortamlarda yer alan görüntülerinin izinsiz kullanılmayacağı ifade edilmektedir. Bildirgede, kan ve şiddet içeren fotoğraf kullanılmaması gerektiği de yer almaktadır. Haber kaynaklarıyla ilgili olarak, gazetecinin yayınladığı haberin kaynağını mutlaka belirtmesi gerektiğine dikkat çekilmektedir.

Türkiye'de faaliyet gösteren, 36 yıllık bir geçmişi olan Basın Konseyi'nin Basın Meslek İlkeleri (Ek-3) de basın-yayın kurumları ve çalışanlarının uyması gereken kuralları sıralamaktadır. Meslek ilkelerinde gazeteciliğin kamusal bir görev olduğu ve gazetecinin halkın haber alma ve gerçekleri öğrenme hakkını gözetmesi gerektiği belirtilir. Meslek ilkelerinde gazetecinin kişi ve kuruluşları küçük düşüren sözlere yer vermemesi, saklı kalması kaydıyla kendisine verilen bilgileri, kamu yararı gerektirmedikçe yayınlamaması vurgulanır. Haberde adı geçen kişilerin özel yaşamının da kamu çıkarlarının gerektirdiği durumlar dışında yayınlanmamasının altı çizilmektedir. Kamu yararının söz konusu olduğu durumlar, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti (TGC) Hak ve Sorumluluk Bildirgesi'nde açıklanmaktadır. Bunlar, yolsuzluk ya da büyük bir suç hakkında araştırma ve yayın, toplumun sağlığı ve güvenliğinin korunması, toplumla ilgili kötü etkileyici bir tutumla ilgili yayın ve araştırma, kişinin söz ya da eylemleri sonucu halkın yanıltılmasının engellenmesidir. Ancak bu durumlarda bile özel hayatın kamuda yer alan kısmının konuyla doğrudan ilgili olması ya da kişinin özel hayatıyla ilgili kısmının onun kamusal faaliyetini etkileyip etkilemediğinin göz önünde bulundurulması vurgulanmaktadır.

Bireylerin medyadan gördükleri okudukları iletilere inanma, bu yönde davranış değişikliğinde bulunma gibi etkiler nedeniyle bu iletileri oluşturanların toplumsal sorumluluk çerçevesinde hareket etmesi gerektiği tüm etik ilkelerin ortak noktasını oluşturmaktadır.

2. SAĞLIK HABERCİLİĞİ, ORGAN BAĞIŞI VE ORGAN NAKLİ

2.1. Sağlık Kavramı

Dünya Sağlık Örgütü'nün 1948 yılında yaptığı ve sağlık otoritelerinin günümüzde de kullandığı tanıma göre sağlık, “*Yalnız hastalık ya da sakatlığın bulunmaması değil; bedensel, sosyal ve zihinsel yönden iyi olma halidir*” (Sağlık Bakanlığı, 2011). Dünya Sağlık Örgütü Anayasası'na 1946 yılında giren ve 1948 yılında İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde yer alan “sağlık hakkı” kavramı, bildirinin 3'üncü maddesinde “*Yaşamak, özgürlük ve kişi güvenliği herkesin hakkıdır*” ifadesiyle düzenlenmiştir (Çınarlı, 2020). İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde “yaşam hakkı” bağlamında “sağlık hakkı” kavramı ele alınmaktadır. Sağlık hakkı, bireylerin sağlıklı yaşam sürdürmesi için gerekli olan çok sayıda unsuru kapsar. Diğer insan haklarının uygulanması için gerekli olan sağlık hakkı, hiçbir ayırım gözetmeksizin sağlık hizmetleri ve imkanlardan yararlanılmasını öngörür. Bildirgenin 25'inci maddesinde, her bireyin kendisi ve ailesinin refah ve sağlığı için beslenme, giyim, tıbbi bakım, konut hakkının olduğu, bireylerin kendi iradeleri dışında gelişen işsizlik, hastalık, sakatlık, dulluk ve yaşlılık gibi durumlarda güvenlik hakkına sahip olduğu belirtilmektedir. Bildirgede sosyal güvenlik hakkı, yaşam hakkı ve sağlık hakkının bir arada düzenlendiği görülmektedir (İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, Md.25).

1966 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kabul edilen “Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi” sağlık, yaşam, eğitim hakkı gibi birçok konuyu içine almaktadır. Sözleşmede sağlığın belirleyicileri olarak altı unsur ön plana çıkarılır.²

- Güvenli içme suyuna erişme ve arındırma
- Güvenli yiyecek
- Yeterli beslenme ve barınma
- Sağlıklı çalışma ve sağlıklı çevresel koşullar
- Sağlığa yönelik eğitim ve bilgi

² United Nations Human Rights Office of the High Commissioner. The Right To Health
Erişim Adresi: <https://www.ohchr.org/documents/publications/factsheet31.pdf> Erişim Tarihi: 19.04.2021

- Toplumsal cinsiyet eşitliği

2011 itibariyle Türkiye'nin de aralarında bulunduğu 160 devletin taraf olduğu sözleşmede söz konusu devletlerin sağlık hakkını tam olarak gerçekleştirmesi için ölü doğum oranlarının azaltılması, çocuk sağlığının geliştirilmesi, çevre sağlığının iyileştirilmesi, hastalıkların önlenmesi ve her bireyin sağlık hizmetlerinden yararlanması koşullarının sağlanması vurgulanmaktadır.

Sağlık, sağlık hakkı, sağlıklı yaşam ve sağlık hizmetlerinden faydalanma hakkı Dünya'da ve Türkiye'de kanunlarla düzenlenmiştir. Türkiye'de sağlık hakkı, ilk kez 1961 Anayasasında yer almıştır. Anayasanın 49'uncu maddesinde, devletin sağlık ve sağlık şartlarını sağlamadaki yükümlülüğüne vurgu yapılarak her bireyin beden ve ruh sağlığı içinde yaşayabilmesi ve tıbbi bakım görmesi, dar gelirli ve yoksul ailelerin sağlık şartlarına uygun konut ihtiyaçlarının karşılanmasının devletin sorumluluğunda olduğu belirtilmektedir (T.C. Anayasa 1961, Md.49). Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 17'nci maddesinde "*Herkes, yaşama, maddî ve manevî varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir*" denilerek kimsenin tıbbi zorunluluk ve kanunda belirtilenler dışında, vücut bütünlüğüne dokunulmayacağı vurgulanır. Buradaki "yaşam hakkı" ifadesi yalnızca hayatta kalmak anlamında değil; sağlıklı yaşam koşullarının oluşturulması olarak değerlendirilmektedir. Anayasanın 56'ncı maddesinde "Sağlık Hizmetleri ve Çevrenin Korunması" başlığı altında bireylerin ruh ve beden sağlığı içinde yaşamını sürdürmesi için sağlık kuruluşlarının hizmetlerini düzenlemenin devletin sorumluluğunda olduğu ifade edilmektedir (T.C. Anayasa 1982, Md.17 ve Md.56). Sağlık hakkı temelinde bakıldığında sağlık hakkının kullanımı ve sağlık hizmetlerinden yararlanma hakkı devletin sağlaması gereken unsurlardır.

Türkiye'nin de aralarında yer aldığı Avrupa Konseyi ülkelerinde uygulanan ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin, ekonomik ve sosyal haklar alanındaki karşılığı olarak görülen Avrupa Sosyal Şartı'nda, kamu ve özel sektörün sağlığın korunması ve geliştirilmesine yönelik sorumlulukları olduğu belirtilmektedir. Buna imza veren devletlerin, sağlık sorunlarına neden olan faktörlerin oluşmasını engellemek, bireylerin sağlık konularında sorumluluk duygusu geliştirmelerini teşvik etmek için danışma ve eğitim hizmetleri sağlamak, salgın ve diğer hastalıkları olabildiğince engellemek için önlemler alınmasını taahhüt ettikleri vurgulanmıştır (Avrupa Sosyal Şartı, Md.11).

Uluslararası sözleşmeler ve anayasa metinlerinde temel bir insan hakkı olarak tanımlanan “sağlık hakkı” diğer insan haklarının uygulanması ve geliştirilmesinin koşulu olarak görülmektedir. Bu nedenle sağlığın korunması ve geliştirilmesine yönelik çalışmalar önem kazanmaktadır.

2.2. Sağlığın Geliştirilmesi

Yaşam beklentilerinin artması, hastalıkların erken tanı ile kontrol altına alınmasının mümkün olması, devletlerin sağlık alanında yaptığı harcamaların ülke ekonomilerini etkilemesi, gelişmiş ülkelerde sağlık hizmetlerinin verimliliğine dikkat edilmesi, özel sağlık hizmeti sunan hastane ve kuruluş sayılarının hızla artması, bireylerin sağlıklı yaşam hedeflerinin gittikçe yükselmesi ve sağlığa daha fazla önem verilmesiyle bunlara yönelik ihtiyaçların belirlenmesi, modern toplumun sağlık dinamiklerini oluşturmaktadır (Bauer ve Jenny, 2007:223). Bu bağlamda ülkeler ve uluslararası kuruluşlar sağlığın korunması, hastalıkların önlenmesine yönelik politikalar geliştirilmektedir. Küresel alanda toplum sağlığına ilişkin hastalıkların azaltılmasında sağlığın geliştirilmesine yönelik politikalar belirleyici olmaktadır (WHO, 2009).

Sağlığın geliştirilmesi, ilk kez 1974 yılında Kanada Sağlık Bakanı Marc Lalonde’un “*Kanadalıların sağlığına yeni bir yaklaşım*” isimli raporuyla ortaya atılan bir kavramdır. Bu rapor, sağlığın geliştirilmesi bireyler ve grupların bilgilenmesi, farkındalığın artırılmasına yönelik faaliyetleri kapsamakta, onların fiziksel ve zihinsel sağlıklarının iyi olmasına yönelik daha fazla sorumluluk almalarını amaçlamaktadır (Minkler, 1989). Bir başka tanım ise Amerika Birleşik Devletleri’nden Dr. Julius Richmond’ın 1979 yılında Amerika Birleşik Devletleri Sağlık Bakanlığı’nın Hastalıkların Önlenmesi ve Sağlığın Geliştirilmesi Departmanı’na sunduğu “Healthy People” isimli raporunda yer almaktadır. Raporda, “sağlığın geliştirilmesi” bireylerin ve grupların yaşam tarzlarının iyileştirilmesi ve bu iyilik halinin sürdürülebilir olmasını sağlayan süreçlerin araştırılması olarak ifade edilmektedir (Healthy People, 1979). İki rapor, bireysel yaşam tarzları ve kişisel davranışların sağlığa etkisinin yanı sıra çevresel unsurların değerlendirilmesine neden olmaktadır. Lalonde, raporunda sağlık alanının, insan biyolojisi, çevre, yaşam tarzı ve sağlık hizmetleri olarak dört unsurdan oluştuğunu belirtmektedir. Benzer şekilde Healthy People raporu, bireylerin yaşam tarzları ve zararlı alışkanlıklarının yanı sıra hava kirliliği ya da sosyal koşulların insanların ölümüne neden olduğunu tartışmaktadır (Minkler,

1989). Bu kapsamda sağlının geliştirilmesinde bireylerin alışkanlıkları, yaşam tarzları kadar dışsal faktörlerin etkili olduğu görölmektedir.

Healthy People, sağlık alanındaki riskleri azaltmak için on yıllık planlar içeren bir program önermektedir. Hastalıkların önlenmesi ve sağlının geliştirilmesi amacıyla yapılan çalışmalarda, halk sağlığı sorunlarını inceleyen, sağlının ekonomik yüküyle ilgili araştırma yapan raporda hedefler şu şekilde sıralanmaktadır:³

- Bireyleri sağlık alanında bilinçli karar almaları için güçlendirmek.
- Hastalıkları önleyici çalışmaların etkisini ölçmek.
- Topluluklar ile sektörler arasındaki işbirliğini teşvik etmek.
- Tüm bireylerin uzun ve sağlıklı yaşadığı bir toplum önerisi geliştirmek.

Sağlının teşviki ve geliştirilmesine yönelik politik ve sosyal sürecin ilk temsili, 1986 yılında Ottawa’da yapılan “Birinci Uluslararası Sağlının Teşviki ve Geliştirilmesi” konulu konferanstır. Konferansta sağlının geliştirilmesine yönelik politik unsurlara dikkat çekilmiş, halk sağlığı politikası oluşturmak hedeflenmiştir. Ottawa Konferansı sonrasında imzalanan sözleşmede sağlının geliştirilmesi, bireylerin sağlıkları üzerindeki kontrolünü artırmaya olanak sağlayan bir süreç olarak ifade edilmektedir. Burada bireylerin sağlık konusunda bilgi sahibi olarak kendi sağlıklarıyla ilgili karar verme sürecinin desteklenmesi ve sağlıklarını güçlendirmeleri amaçlanmaktadır. Yaşam kalitesi, kişisel gelişim ve sosyo-ekonomik koşulların en etkili unsurunun sağlık olduğu vurgulanmaktadır (Sağlık Bakanlığı, 2011:1-3).

Ottawa Sözleşmesi’nden on yıl sonra “Sağlının Teşviki ve Geliştirilmesinin 21. Yüzyıla Getirilmesi” başlığı ile düzenlenen konferansta, on yıl içinde yapılan çalışmalar, sağlının geliştirilmesine ilişkin ilerlemeler ve sağlık kurumlarının bu konuda teşvik edilmesiyle ilgili yaklaşımlar belirlenmiş, konferans sonucunda Jakarta Deklarasyonu yayınlanmıştır. Deklarasyonda sağlının geliştirilmesine ilişkin yatırımların artırılması, sağlık için sosyal sorumluluğun teşvik edilmesi, sağlık ortaklarının yaygınlaşması ve güçlendirilmesi ile bireylerin güçlendirilmesine ilişkin ülkelerin politik, sosyal, hukuki ve sosyo-ekonomik çevreyi oluşturmaları tavsiye edilmektedir (WHO, 1997:6).

Bireysel ve toplumsal sağlının geliştirilmesinde kamunun bilgilendirilmesi ve farkındalığının artırılması önem kazanmaktadır. Bu anlamda kitlelere hızlı ulaşma

³ Office of Disease Prevention and Health Promotion. Healthy People 2020.
Erişim Adresi: <https://www.healthypeople.gov/2020/About-Healthy-People> Erişim Tarihi: 02.05.2021

gücünü elinde bulunduran medya, mesajların iletilmesi, sağlıkla ilgili bilgilerin topluma yayılması, sağlığı toplumun gündemine yerleştirmesiyle herhangi bir konuyla ilgili farkındalık yaratabilmekte, sağlığın geliştirilmesine katkı sağlamaktadır. Toplumun sağlıkla ilgili bilgileri medyadan aldığı ve bunun sağlık davranışı geliştirmede etkili olduğu görülmektedir (Çınarlı ve Şimşek, 2013). Bu da sağlıkla ilgili bilgilerin sunulduğu sağlık haberciliği kavramının önemini artırmaktadır.

2.3. Sağlık Haberciliği

İnsan sağlığını merkeze alan, sağlığın korunması ve geliştirilmesi, hastalıkların tanı ve tedavilerine yönelik bilgilendirme işlevi gören, sağlık sistemi ve sağlık politikalarıyla ilgili konuları ele alan, sağlık alanındaki buluşları ve bilimsel gelişmeleri aktaran haberler sağlık haberleri kapsamında değerlendirilmektedir (Yıldırım, 2013). Sağlık konulu olaylar, sorunlar, insan yaşamını, sağlığını, hayat kalitesini etkilediği için bireylerin dikkatini çekmektedir. Aynı zamanda medyada yer alan sağlık içerikli konular, halkın ve uygulayıcıların anlayış ve davranışlarını etkiler (Seale, 2003). Bu da sağlık konulu içeriklerin haber değeri kapsamında değerlendirilerek bu haberlerin sayısının medyada giderek artmasına neden olmaktadır.

Sağlık haberciliği, bireyleri bilgilendirmek, kamu sağlığına yönelik eğitime katkıda bulunmak, bilimsel gelişmeleri kamuya aktarmak, sağlık konularında topluma, doğru, kullanılabilir bilgi sağlamak işlevlerine sahiptir. Bunlar sağlığın geliştirilmesi ve sağlık davranışı oluşturmaya yönelik çalışmaları içeren habercilik faaliyetleridir.

Yüksel vd. (2013:117) tarafından yapılan araştırmada medya ve sağlık çalışanlarının sağlık yayınlarını nasıl tanımladıklarına yönelik açık uçlu sorulara verilen yanıtlarda ilk sırada “sağlık konusunda insanları aydınlatan yayınlar”, ikinci sırada “medyada sağlıkla ilgili yapılan haberler” tanımları yer almaktadır.

Sağlık haberciliği, sağlık profesyonelleri ve halka yönelik olmak üzere iki alanı kapsamaktadır. Sağlık profesyonellerine yönelik haberler bilimsel yayın yapan tıp dergileri ve gazetelerinde yer almakta, doktorlara yönelik olduğu için tıbbi terimlerin olduğu bir dil kullanılmaktadır. Halka yönelik sağlık haberciliği ise haber sitelerinde yer alan sağlık haberlerini, televizyondaki sağlık haberleri ve programlarını, sağlık dergilerini, sağlık içerikli internet sitelerini içermektedir. Bu yayınlarda kullanılan dil halkın anlayacağı şekilde tıbbi terimler kullanılmadan yalın ve anlaşılır olmalıdır (Yıldırım, 2013).

Sağlık içerikli bilgilerin medya aracılığıyla iletilmesi, kamu sağlığını ilgilendiren bir konuyla ilgili farkındalık oluşmasında, o sorunla ilgili bireylerin harekete geçmesinde etken olarak görülmektedir (Çınarlı ve Şimşek, 2013). Medyanın bireylerin tutum ve davranış değişikliğine neden olduğu dikkate alındığında, sağlık konusunda bireyin yaşamını olumsuz etkileyecek bir olayın yaşanma ihtimali bulunmaktadır. Bu da sağlık haberlerinin içeriklerinin oluşturulmasında göz önünde bulundurulması gereken en temel unsurdur.

2.3.1. Türkiye’de Sağlık Haberciliğinde Uzmanlaşma

Ülkemizde, 1830’lu yıllar, ilk gazetelerde ve uzmanlığa yönelik tıp dergilerinde kamuoyuna yönelik sağlık bilgilerinin yayınlanması, sağlık haberciliğinin başlangıcı olarak görülmektedir. 1831 yılında yayın hayatına başlayan Osmanlı Devleti’nin resmi gazetesi Takvim-i Vekayi’de tıp ve sağlık alanındaki gelişmeler “Fünun” (fen bilimi) başlığının altında yer almıştır. Bu gazetede dönemin bulaşıcı hastalıkları olan frengi ve kolera gibi hastalıklara yönelik bilgiler, hastalıklardan korunma yöntemleri, sağlıklı beslenmeye ilişkin öneriler ve uyarılar sunulmuştur. Halkın sağlık alanında uygulaması kolay bilgilere sahip olması, yurt dışında sağlık alanındaki gelişmelerin yayınlanarak, doktorların ilaçlar ve tıp malzemeleri hakkında bilgi sahibi olması amaçlanmıştır. Yarı resmi ilk Türkçe gazete olan Ceride-i Havadis, 1840 yılında Avrupa’da bilim alanındaki gelişmeleri aktarmıştır. Bulaşıcı hastalıklar nedeniyle uygulanan karantina süreçleri, beden bilgileri, uyku düzensizlikleriyle ilgili çözüm önerileri gazetede yer verilen konulardandır. 1878-1908 yılları arasında 2. Meşrutiyetin ilanına kadar olan dönemde siyasi haberlere yer verilmemeye özen gösterildiği için basında, bilimsel konulara daha geniş yer ayrılmıştır (Koloğlu,1997).

Tıp ve sağlık alanındaki habercilik, ülkenin içinde bulunduğu sosyo-ekonomik koşullarla paralellik içindedir. Çağdaş bilimsel gelişmelerin yaşanmadığı Osmanlı’daki dönemde bilim ve fen alanındaki bilgiler ancak batılı kaynaklardan aktarılmıştır. Gazeteler batıdan haberleri tercüme ederek toplumun bilgi sahibi olmasını sağlamış, yayınlar daha çok İstanbul’da sınırlı bir kitleye seslenmiştir. Gazetelerle birlikte tıp dergileri aracılığıyla da halk bilgilendirilmiştir (Öğüt, 2017). İlk tıp dergisi Vakay-i Tıbbiye’den sonra 1871 yılında çıkan Ceride-i Tıbbiye-i Askeriyye yayın hayatına başlamıştır. Türkçe bir dergi olan Ceride-i Tıbbiye-i Askeriyye’de tanınan doktorların makaleleri yer almıştır (Dinç,1990:18).

1928 yılında Latin harflerinin kullanılması, sağlık hakkındaki bilgilerin topluma iletilmesinde yeni bir dönemin başlangıcıdır. 1930 ve 1940 yıllarında sağlık bilgilerinin daha fazla kişinin anlaması için sade bir dil kullanılmıştır. 2'inci Dünya Savaşı yıllarında radyonun devreye girmesiyle bilginin daha geniş kitlelere ulaşması mümkün olmuştur. Haftanın 6 günü yayınlanan Dr. Galip Ataç'ın sunduğu "Evin Saati" programı bu dönemde sağlık sohbetleri formatında olması nedeniyle ilgi görmüştür (Koloğlu, 1997: 53-55).

1970 ve 1980'li yıllarda sağlık alanında haber yazan muhabirlerin bu alanda uzmanlaşması söz konusu değildi. Her konuda haber yazanlar, aynı zamanda sağlık haberlerini de yazıyordu. Medya kuruluşlarında ayrıca bir sağlık birimi olmadığı gibi sağlık alanına özel muhabir, istihdam edilmiyordu. Bu dönemde organ nakilleri gibi hastalıkların teşhis ve tedavisine yönelik ilk uygulamalar, sağlık skandalları, haberlerde işlenen konular arasındaydı. Olaylar, abartılı bir anlatımla sunuluyordu (Aydın ve Tükel, 2010; akt. Yıldırım, 2013).

Sağlık haberlerinin bireyler üzerindeki etkisini gösteren en önemli gelişme, 1988 yılında TRT'de yayınlanan "Mucize İlaç: Zakkum" başlıklı haber sonrası yaşananlardır (Yıldırım, 2013:134). Zakkum bitkisinin kanser tedavisinde kullanılabileceğine yönelik Dr. Ziya Özel'in açıklamaları sonrasında bazı kanser hastalarının zakkum yapraklarını kaynatarak içmesi ölümler ve ciddi sağlık sorunlarını beraberinde getirmiştir. Haberin içeriği, haberin sunuş biçimi, toplumda tepkilere neden olmuş sağlık yayınlarının bireyler üzerindeki etkileri tartışılmaya başlanmıştır. Bu tartışmalar sağlık yayınlarının düzenlenişine yönelik çalışmaları ve sağlık alanında örgütlenme süreçlerini beraberinde getirmiştir (TEB, 1988).

Sağlık muhabirlerinin kendi aralarında örgütlenmesine ilişkin ilk adım 1991 yılında atılmış, ancak sayıları dernek kurmaya yetmediği için eğitim muhabirleri ile birlikte Eğitim ve Sağlık Muhabirleri Derneği (ESAM-DER) kurulmuştur (Yılmaz, 2010, akt. Öğüt, 2017). Sağlık alanında uzmanlaşma, sağlık yayınlarına ilişkin ilkelerin belirlenmesi, sağlık haberlerinde kalitenin artırılması amacıyla çalışmalar yapılmış, toplantılar düzenlenmiştir. Sağlık alanındaki farklı unsurlarla iletişimi sağlamak amacıyla çeşitli etkinliklere ev sahipliği yapılmıştır. Bu kapsamdaki ilk toplantı Türk Tabipleri Birliği ve TÜBİTAK işbirliğinde yapılan 1999 yılındaki "Sağlık Bilinci ve Medya" dır. Toplantı sonunda "Halkın Yararı İçin Sağlık Bildirgesi" yayımlanarak, sağlık

yayıncılığında yaşanan sorunlar ve çözümler tartışılmış, sağlıklı bir toplum için iyi hekimlik ve iyi gazetecilik yapmanın önemi vurgulanmıştır. Sağlık habercilerinin, diğer basın kuruluşları ile işbirliğini güçlendirmek amacıyla 2011 yılında kurulan (Erarslan, 2011b, akt. Ögüt, 2013) aynı zamanda bu alandaki ikinci dernek olan Sağlık Muhabirleri Derneği (SAMUDER) üyelerinin mesleğe yönelik bilgisinin geliştirilmesi, yapılan yayınlarla toplum sağlığının iyileştirilmesine katkı sağlamayı hedeflemiştir. Bu çerçevede SAMUDER yurt içi ve yurtdışından uzmanların katılımıyla çeşitli toplantı, seminer, kurs gibi organizasyonlara ev sahipliği yapmıştır (Ögüt, 2017). 2012 yılında kurulan Sağlık İletişim Derneği ise alandaki üçüncü örgütlenmedir. Derneğin kuruluş amacı, sağlık konusunda toplumun doğru bilgilendirilerek, sağlığın iyileştirilmesi ve bu kapsamda sağlık iletişimine yönelik politikalar üretilmesidir. Dernek, sağlık çalışanları ile sağlık habercileri arasında koordinasyon sağlayarak sağlık haberciliğinde ve sağlık iletişiminde uzmanlaşmaya ilişkin faaliyetlere katılmakta ve bunlara yönelik çalışmaları desteklemektedir (SİLDER, 2022).

1990'lı yıllarda sağlık haberleri ulusal gazetelerde daha fazla yer almaya başlamıştır. Ancak bu süreçte özel sağlık sektörünün gelişimiyle eş zamanlı olarak halkla ilişkiler faaliyetlerindeki artış sağlık haberlerinde ticarileşmenin yaşanmasına neden olmuştur. Bu durum alanda uzmanlaşmayı engellemiştir. 1990'lı yıllarda özel hastanelerin sayısının hızla artması, bunların isimlerini duyurmak amacıyla kurumsal iletişim firmaları ile anlaşmaları, bu firmaların da sağlık habercilerini yönlendirdiği bir süreç yaşanmıştır. Halkla ilişkiler firmalarının yaygınlaşması sağlık habercilerinin, konu araştırmadan önlerine haberin gelmesiyle sonuçlanmıştır (Ögüt, 2017:15-16). Bu da sağlık habercilerinin alana gidip, araştırma yapmalarını engelleyen bir unsur olarak görülmektedir.

2000'li yıllarda da sağlık haberlerinde ticarileşme devam etmiştir. Sağlık muhabirleri dernek çatısı altında örgütlenmeye başlasa da gazetelerde ayrıca sağlık birimlerinin kurulması konusunda ilerleme olmamıştır. 2001 yılında yaşanan ekonomik kriz medyayı da etkilemiş, birçok kişi işten çıkarılmıştır. Muhabirlerin her alana yönlendirilmesi, az çalışanla çok iş yapılması bu sürecin sonucu ve alanda uzmanlaşmayı engelleyen unsurlardandır (Yılmaz, 2010, akt. Ögüt, 2017).

2010 yılında gazetelerde sağlık muhabirlerinin istihdam edilmeye başlandığı görülmektedir. Ancak buradaki sorun muhabirlerin hangi kriterlere göre seçildiğidir.

Eleştiriler, sağlık habercilerinin çalışmaya yeni başlayan muhabirlerden ya da stajyerlerden seçilmesidir, bu durum terminolojiye yeterince hakim olmayan muhabirin, haber dilinin anlaşılabilmesi, konuyu tam olarak ifade edememesi ya da mesajı doğru verememesi sonucunu beraberinde getirmektedir (Erarslan, 2011). Temel sorun; bireylerin davranışlarını yönlendirme gücü olan medyada, sağlık gibi insan yaşamını doğrudan ilgilendiren bilgilerin kamuoyuna sunulmasının yeteri kadar önemsenmemesidir. 2010'lu yıllarda da uzmanlaşmaya yönelik çalışmaların tüm kurumları kapsayacak şekilde yapılmadığı görülmektedir.

2019 yılının sonunda Çin'in Wuhan kentinden dünyaya yayılan Kovid-19 virüsü küresel bir salgını başlatmış ve dünyada sağlık haberleri gündemin ilk sırasına oturmuştur. 2020 yılında aynı tablo devam etmiştir. Virüsün yayılımı, vaka sayıları, virüs kaynaklı ölümler, ülkelerin aldığı önlemler, virüsten korunma yolları, virüse karşı geliştirilen tedaviler ve aşılar haberlerin ana başlıklarını oluşturmuştur. Pandemi süreci sağlık haberciliğinin önemini gözler önüne sermiştir. Zira, haberlerin panik yaratacak şekilde sunulduğu, haber başlıklarıyla içeriklerin uyuşmadığı, uzman olmayan kişilerin virüsten korunmak için önerdiği yöntemlerin haberleştirildiği görülmüştür.

Medya kurumlarında sağlık konulu yayıncılığa verilen önem ve öncelik bu alandaki muhabirlerin istihdamıyla daha net görülmektedir. Eğitim ve Sağlık Muhabirleri Derneği Yönetim Kurulu Üyesi Sibel Güneş, sağlık muhabirlerinin sayısının az olması nedeniyle uzman gazeteciliğin eksikliğinin yapılan haberlere yansıdığını belirtmektedir (Yıldız, 2021). Sağlık haberciliğinde uzmanlaşma ve muhabir istihdamında sorunlara işaret eden Sağlık Muhabirleri Derneği Başkanı Yusuf Ziya Erarslan da pandeminin, sağlık haberciliğine yönelik birçok konuda farkındalık yarattığını, bu süreçte sağlık haberciliğinin öneminin anlaşıldığına dikkat çekmiştir. Sağlık muhabirlerinin kendi alanlarında haber yapamadığını bir joker gibi kullanılarak, yoğunluk olan alanlara yönlendirildiğini belirten Erarslan, ancak pandemi sürecinde sağlık habercilerinin kendi alanlarında haber yazabildiğini vurgulamaktadır. Erarslan, pandemi yaşanmadan önce de Avrupa ülkelerinde sağlık, eğitim gibi konulara medyanın odaklandığını, Türkiye'de ise siyaset, spor, savaş konularına odaklanıldığını belirterek, toplumun sağlığı bozulduktan sonra diğer hiçbir alanın anlamı olmadığını, bu nedenle medyanın sağlık alanına daha fazla önem vermesi gerektiğini vurgulamaktadır (Yıldız, 2021).

Medya, yeniliklerin en hızlı ve etkili şekilde kamuoyuna iletilmesini sağlamaktadır. Aynı zamanda eğitim işlevine sahip olan medyadan sağlık konusunda bireylerin bilgilendirilmesi sürecinde yararlanılmaktadır. Örneğin, UNESCO'nun desteğiyle Türkiye ve İtalya'nın aralarında bulunduğu birçok ülkede sağlık, beslenme, çevre gibi farklı konularda radyo ve televizyonlarda eğitimler düzenlenmiş ve olumlu sonuçlar alınmıştır (Hoşgeçin ve Tozkoparan, 1995: 11).

Medya, sağlık içerikli eğitim ve bilgilendirme çalışmalarında en etkili araçlar arasındadır. Yapılan araştırmalar, Türkiye'de bireylerin sağlıkla ilgili konularda bilgi almak için doktorlardan çok medyaya başvurduğunu göstermektedir. (SASAM, 2015: 29). Bu durum haberlerin hayati önem taşıdığının bilincinde olarak, haberde neyin nasıl söylendiği konusunda her ayrıntının düşünülmesini ve duyarlı olunmasını gerektirir (Sütlaş, 2006). Ancak yapılan çalışmalara göre, sağlık içerikli haberler, farkındalık yaratma, bilgilendirme işlevinden çok kimi zaman ilgi çekmeye, sağlığın magazinsel yönü ele alınarak merak uyandırmaya, yönelik bir üslupla işlenmektedir. Haberlerde bilimsellik ve bilgilendirmeden uzak olunması, sağlık haberciliğinde uzmanlaşma ve haberlerin özenle yapılması ihtiyacının doğmasına neden olmuştur (Çınarlı, 2008:103). Bu haberler bireylerin sağlık davranışı geliştirmesinde yönlendirici olabildiği için sağlık muhabirleri bunun bilincinde olarak haber yazmalıdır (Sütlaş, 2007:107). Bu kapsamda sağlık habercisi haberi yazmadan önce konuyla ilgili bilgilere hakim olmalı, her kelimeyi özenle seçmeli, ele aldığı olayın, konunun, bilginin bütününe görebilmeli, konuyla ilgili tüm verileri inceleyerek haber çerçevesini oluşturmalıdır (Demir, 2010:50).

Doğru ve anlaşılır sağlık haberciliği, bireylerin yaşamına yönelik bilgilerin etik ilkeler çerçevesinde sunulması, eksik bilgi verilmemesi ve olumsuz sonuçlara neden olacak şekilde haberlerin işlenmemesi ile mümkündür.

2.3.2. Sağlık Haberciliğinde Meslek Etiği

Bireylerin medyadan gördükleri ve okudukları iletilere inanma, bu yönde davranış değişikliğinde bulunma gibi etkileri olması, bu iletileri oluşturanların sorumluluğunu artırmaktadır. Sağlıkla ilgili yayınları diğer yayınlardan farklı ve önemli kılan bireylerin yaşamlarını ilgilendirmesi ve bu yayınlarda gördükleri ya da okuduklarını uygulama olasılığı olan kişilerin yanlış yönlendirme ile telafisi olmayan sağlık sorunları yaşama ihtimali bulunmasıdır. Bu nedenle sağlık konulu yayınlarda daha özenli davranılması, kullanılan dil ve ifadelerle dikkat edilmesi, özellikle sağlık sorunları yaşayan kişilerin

yaşam kalitesini olumsuz etkileme olasılığının göz önünde bulundurulması gerekmektedir (Southal, 2004:19). Söz konusu yayınların nasıl olması hangi kurallar çerçevesinde iletilerin yazılması gerektiğine yönelik ulusal ve uluslararası etik ilkeler belirlenmiştir.

1973 yılında kurulan Amerikan Tıp Yazarları Birliği Etik İlkelerinde (Ek-4) tıp iletişimcilerinin iletişim becerilerini, mesleki bilgilerini sürekli geliştirmesi gerektiğinin, bilimsel doğruluğa uygun şekilde titizlikle haber yazmalarının altı çizilmektedir.

Birleşik Krallık'ta yayımlanan Bilim ve Sağlık İletişimi Kılavuzu'nda sağlık ve bilim alanında yanıltıcı bilginin, insan yaşamının sonlanmasına dahi sebep olabilecek kadar tehlikeli olduğu vurgulanmaktadır.⁴

1995 yılında İsviçre'de kurulan, sağlıkla ilgili güvenilir ve şeffaf bilgilerin iletilmesi hedefinde olan internet siteleri için ilkeler geliştiren ve uygun olanlara sertifika veren Sağlık Net Vakfı, sağlık içerikli internet sitelerinin nasıl olması gerektiği yönünde kurallar (Ek-5) geliştirmiştir. Buna göre; içeriklerin sağlık ve tıp eğitimi almış uzman kişiler tarafından hazırlanması, doktor-hasta ilişkisini tamamlayan ve bunu destekleyen şekilde olması gerektiği vurgulanarak, içeriklere konu bilgilerin kaynağının belirtilmesi, verilen bilgilerle ilgili referanslara yer verilmesi gerektiği ifade edilmektedir. Herhangi bir ürün ya da hizmetin faydasından bahsediliyorsa bunun kanıtlarla desteklenmesi, içeriği hazırlayan kişi ya da kuruluşların iletişim bilgilerinin sitede yer alması gerektiği belirtilmektedir. İletişim bilgilerinin olmasının hem güvenilirlik hem de siteyi ziyaret edenlerin konu ile ilgili daha fazla bilgiye ulaşmak istemeleri açısından önemli olduğu vurgulanmaktadır. Sağlıkla ilgili internet sitesinde finans kaynağı reklamlar ise siteyi hazırlayanların reklam politikaları hakkında bilgi verilmesi, ziyaretçilerin reklam ya da promosyonları ayırt edecekleri şekilde tasarım yapılması önerilmektedir.

Amerika Birleşik Devletleri'nde 1997 yılından bu yana faaliyet gösteren Sağlık Habercileri Birliği, yayımladığı ilkeler bildirisinde (Ek-6), sağlık ve tıp alanında haberlerin özel bir sorumluluğu olduğunu belirtmektedir. Okuyucu ya da izleyicilerin bu haberler çerçevesinde kendi sağlıklarıyla ilgili karar verme olasılıkları olduğu vurgulanan bildiride, gazetecilerin kamuoyunun sağlıkla ilgili ihtiyaçlarını karşılayacak stratejiler geliştirmesinin önemine dikkat çekilmektedir. Bu kapsamda bildiride sağlık

⁴ Guidelines on Science and Health Communication

Erişim Adresi: <http://www.sirc.org/news/guidelines.shtml> Erişim Tarihi: 24.03.2021

habercilerinin gerçeklik, doğruluk ve içeriğe bağlı kalmaları, haberin doğruluğunu araştırıp tek bir kaynak yerine farklı kaynaklardan da gerekirse görüş almaları, haberin güvenilirliğinin ölçülmesi açısından tıbbi süreçleri araştırmaları ve bunlara hakim olmaları gerektiği belirtilmektedir. Sağlık habercilerinin, hastalık, sakatlık, farklı sağlık sorunları yaşayan kişileri, içinde bulundukları sürecin dramatik boyutu nedeniyle istismar etmemesi buna saygı gösteren bir şekilde içerik üretmesinin, tedavilerin risk ve faydalarını açık bir şekilde ifade etmesinin önemine işaret edilmektedir. Sağlık habercilerinin haberlerde belirsiz, sansasyonel (heyecan yaratan) bir dil kullanmaması gerektiği vurgulanmaktadır. Haberlerde şüphe uyandıran unsurlar ile belirsizlik olan noktaların tespit edilmesi ve kamuoyuna açıklanması gerektiği, topluma karşı sorumluluk çerçevesinde, tıp ve sağlık alanındaki haber içeriklerinin geliştirilmesi gerektiğinin altı çizilmektedir.

Dünya Sağlık Örgütü'nün talebi üzerine, 51 ülkeden sağlık muhabirleri ve sağlık iletişimcilerinin katılımıyla "Sağlık haberleri kılavuzu" hazırlanmış (Ek-7) 1998 yılında Moskova'da Dünya Sağlık Örgütü Avrupa Sağlık İletişim Ağı'nın toplantısında metnin ilk taslağı sunulmuştur. Uluslararası Gazetecilik Federasyonu (IFJ) tarafından revize edilen kılavuzu Dünya Sağlık Örgütü resmi kod olarak kabul etmiştir.⁵ Kılavuzda sağlık haberleriyle ilgili olarak "İnsan hakları ve kamu yararının üstünlüğünü esas alacak şekilde öncelikle zarar vermemeye çalışın" ifadesi kullanılarak mutlaka doğrulara ulaşılması, sahte umutlar vermekten kaçınılması ve mucize tedavilere yönelik iddiaları haberleştirirken dikkatli olunması gerektiğine vurgu yapılmaktadır. Kılavuzda, insanların acılarının duygu sömürüsü için kullanılmaması, engelli ya da hasta bireylerin ve onların yakınlarının mahremiyetine her zaman saygı gösterilmesi gerektiğine dikkat çekilmektedir.

Sağlık ve eğitim alanındaki yayınların niteliğinin iyileştirilmesi, halkın doğru bilgilendirilmesi, mesleki dayanışma, haberlerin kalitesinin artırılması amacıyla 1991 yılında "Eğitimli gazeteci-sağlıklı haber" anlayışıyla kurulan ESAM-DER (Eğitim ve Sağlık Muhabirleri Derneği) habercilerin göz önünde bulundurması gereken ilkeleri (Ek-8) yayınlamıştır. Buna göre; habercilerin hasta, doktor, öğretmen, öğrenci haklarına saygı göstermesi, yalan, taraflı, yönlendirici, umut veren, kamuoyunu yanıltan haber

⁵ GuidelinesForReportingOnHealthIssues

<http://www.mediawise.org.uk/wp-content/uploads/2011/03/Guidelines-for-reporting-on-health-issues.pdf>
ErişimTarihi: 02.06.2022

yapmaması, ilaçlardaki yeniliklerle ilgili yapılan haberlerde, ilaçların ticari isminin kullanılmaması gerektiği belirtilmektedir. Habercilerin, meslek sırlarını ve haber kaynaklarının gizliliğini korumaya özen göstermesi, mesleki alandaki ve habere konu olan sektörle ilgili yenilikleri takip ederek kendini geliştirmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Hak ve Sorumluluk Bildirgesinde de “sağlık” başlığı altında düzenlenen maddelerde, sansasyondan kaçınılması, bireyleri umutsuzluğa sürükleyecek veya sahte umut verecek yayın yapılmaması ifade edilmektedir. Bildirgeye göre; tıbbi alandaki araştırmalar kesinleşmiş sonuçlar gibi yayınlanmamalı, ilaç tavsiyesinde asla bulunulmamalıdır. Bildirgede yer alan ifadelerin, dijital platformlarda yapılan yayıncılık, gazete ve dergilerin sosyal medyadaki faaliyetleri de kapsadığı vurgulanmaktadır. Bildirgede, gazetecinin ve basın, yayın organlarının değerlendirme merciinin öncelikle vicdanları olduğunun altı çizilmektedir (Ek-2).

Eğitim ve Sağlık Muhabirleri Derneği, Türk Tabipleri Birliği ve TÜBİTAK işbirliğinde 18-20 Haziran 1999 tarihinde düzenlenen biliminsanları, gazeteciler ve doktorların katılımıyla gerçekleşen “Sağlık bilinci ve medya” toplantısında sağlık haberciliğinde uzmanlaşma tartışılmış ve “Halkın yararı için sağlık haberciliği bildirgesi” (Ek-9) yayınlanmıştır. Sağlık haberciliği alanında sorunlar yaşandığı vurgulanan bildirgede, sağlık alanında uzmanlaşmanın desteklenmesi, doğru sağlık haberciliği için tüm yayın kuruluşlarında uzman sağlık muhabiri istihdam edilmesi meslek kuruluşlarının, sağlık haberlerinin yer aldığı sayfalardan sorumlu olan editörleri bu alan hakkında bilgilendirmesi gerektiği belirtilmektedir. Sağlık habercilerinin haberleri hazırlarken gerektiğinde yararlanabilecekleri, biliminsanı, doktor işbirliği mekanizmalarının geliştirilerek bilimsel danışma havuzu oluşturulması, ayrıca sağlık muhabirlerinin danışabileceği, Türk Tabipleri Birliği gibi uzmanlık derneklerinde birimler oluşturulması gerektiği vurgulanmaktadır. Sağlık alanında görev alan haber kaynaklarının eğitime de dikkat çekilmektedir. Bu kapsamda, haber kaynağı olabilecek biliminsanlarına, doktorlara TTB, ESAM-DER ve İletişim Fakülteleri işbirliğinde gerçekleştirilecek düzenlemelerle mezuniyet öncesi ve sonrasında basına nasıl bilgi verecekleri konusunda eğitim verilmesi gerektiğinin altı çizilmektedir. Bildirgede, haber kaynağı kullanımına yönelik ilkeler de belirlenmiştir. Buna göre; ulusal ve uluslararası tıbbi dergilerdeki araştırmaların kullanılmasının sağlanması gerektiğine dikkat

çekilmekte, sağlık habercisi ve haberin kaynağının kendi alanlarındaki etik ilkeleri dikkate almakla yükümlü olduğu vurgulanmaktadır.

ESAM-DER ile Türk Tabipleri Birliği'nin 2001 yılında düzenlediği "4.Sağlık Bilinci ve Medya" toplantısı sonuç bildirgesinde (Ek-10) sağlık haberciliğine yönelik kararlar bulunmaktadır (Utma, 2010:186-187). Sağlık hizmeti almanın bir insan hakkı olduğu, bunun nüfusun tamamını kapsayan, sağlığı geliştirmeye, korumaya yönelik eşitlik prensibi çerçevesinde toplumun denetimi ve katılımıyla sürdürülebilir bir hizmet olması gerektiğine dikkat çekilmektedir. Toplumun sağlık hizmeti talebine gerektiği gibi yanıt verilmediği vurgulanan bildirmede bununla ilgili sağlık muhabirlerine görev düştüğü ifade edilmektedir. Sağlık haberlerinin kamu sağlık hizmetini olumsuz etkileyecek anlam ve sonuç çıkaracak içerikte olmaması, sağlık habercileri ile sağlık alanında çalışanların iş birliğinin halkın doğru haber alma hakkına katkıda bulunacağı belirtilmektedir. Sağlık alanında çalışan kişi ve kurumların reklamlarının önlenmesinde meslek örgütleri ile sağlık habercilerinin işbirliğinin önemli olduğunun altı çizilmektedir. Haberlerin nasıl yazılması gerektiğine yönelik kararların da yer aldığı bildirmede "En, tek, mucize son" başlıklarını taşıyan haberler yapılmaması gerektiği vurgulanmaktadır.

TÜBİTAK ve Anadolu Üniversitesi tarafından yürütülen "Türkiye'de Sağlık Konulu Yayıncılık İlkelerinin Belirlenmesi: Kaynak, İletim ve Hedef Kitle Bağlamında Sağlık Konulu Yayınların Analizi" başlıklı projede, sağlıkla ilgili yayınların içerikleri, yayınların kamuoyu tarafından nasıl algılandığı incelenmiştir. Proje sonunda sağlık konulu yayınlarda halkı yanlış yönlendiren içerikler olduğu, halkın yayınlar karşısında yeterli bilinç düzeyinde olmadığı, medya içeriklerinin takibi, kamu sağlığı ve bilincinin oluşturulmasına yönelik iletişim, izleme, eğitim, araştırma birimi oluşturulması ve konuyla ilgili etkin bir denetim mekanizmasının gerekliliği tespit edilmiştir (Yüksel vd., 2014: 28). Bu kapsamda proje sonunda ortaya konan ilkelere, sağlık yayınlarında kullanılan dilin halkın anlayacağı şekilde olması, bilimsel kanıt ve görüşlerin yer alması, seçilen konuların halkı bilgilendirici, yol gösterici olması gerektiği vurgulanmıştır. "Umut tacirliği yapılmamalı ve "mucize tedavi" haberleri yazılmamalıdır "ifadelerinin yer aldığı ilkelere, konunun uzmanı olan kişilerden alınan bilgilerin yayınlarda aktarılması, hastalıklardan koruyucu önleyici hekimliğe ağırlık verilmesi ve bunlara yönelik bilgilerin yer almasının önemi vurgulanmaktadır. Görsel kullanımının nasıl olması gerektiği ile ilgili olarak, görsellerin özenle seçilmesi, maddi kaygı ya da kişisel

çıkar ilişkisine dayanmayan, kamu yararını öncelik alan içeriklerin yayınlanması gerektiği belirtilmektedir (Yüksel vd., 2014: 376).

Sağlık haberlerinin insan yaşamını doğrudan yönlendirebilecek nitelikte olması nedeniyle bu haberleri yazan kişilerin konu hakkındaki bilgisi ve deneyimi, verilmek istenen mesajların içeriğini etkiler. Bu nedenle sağlık haberciliğinde uzmanlaşma ve etik ilkelerin uygulanması toplum sağlığının gelişimine katkı sağlamaktadır.

2.3.3. Sağlık Haberlerini İnceleyen Çalışmalar

Medyada yer alan sağlık içerikli yayınlara bireylerin güveninin düşük olduğu görülmektedir. Yapılan çalışmalar bu tablonun medyanın bilgiyi aktarma şekline kaynaklandığını gösterir. Yüksel vd.,'nin (2016) yaptığı “Türkiye’de Sağlık Konulu Yayınların Analizi” başlıklı çalışmada sağlık haberlerine güvenin düşük olmasında haber kaynaklarının rolü sorgulanmış; gazete ve dergilerde sağlık konulu yayınların %76’sında haberin kaynağının belirtilmediği tespit edilmiştir. İnternette yer alan haberlerin %50’sinde haberlerin kimden alındığı yazılmamış, haberlerin sadece %10’unda muhabirin ismi belirtilmiştir. Kaynakları sağlık bakanı ya da bakanlık yetkilisi olan haber oranı %25, sağlık alanındaki sivil toplum kuruluşu temsilcilerinin oranı %14, sağlık görevlisi ya da doktorların oranı %12’dir. Sağlık içerikli haberlerde, her 5 haberin birinde kaynak belirtilmemesi, haberlere duyulan güveni etkileyecek bir unsur olarak değerlendirilmiştir. Sağlık içerikli yayınların doğruluğundan emin olunmadan yapılması, doktor olmayan, konuyla ilgili bilgisi bulunmayan kişilerin görüşleri çerçevesinde haber yapılması nedeniyle sağlık içerikli yayınların eleştirildiği belirtilmektedir.

İnternetteki sağlık haberlerinin, 1011 haber kapsamında incelendiği başka bir çalışmada, sağlık haberlerinin yarısından fazlasının sağlığın bilgilendirici boyutunun yanında magazinsel ve tanıtıma yönelik olduğu, ticari mesajlar içerdiği, sağlık konulu yayınların büyük oranda güzellik ve estetikle ilgili olduğu, sağlık konulu yayınlarda doktorların tanıtımının yapılarak, bu isimlerin popüler hale getirildiği, özel sağlık kurumlarının tanıtımının yapıldığı, ürün satışına yönelik tüketimi teşvik eden içerikler yer aldığı görülmüştür. Araştırmanın sonuçlarında, sağlığın korunması için izleyici/okuyucunun sağlık içeriklerine yönelik sorgulayıcı bir yaklaşım geliştirmesi, bilgileri farklı kaynaklardan teyit etmesi önerilmektedir (Ayaz, 2019).

Sağlık içerikli haberlerin bilgi verme düzeyi, birçok çalışmada sorgulanmıştır. (Tezcan vd., 2005) tarafından yapılan araştırmada en yüksek tirajlı 10 gazetede, koroner

arter hastalığı hakkındaki haberlerin bilgilendirme düzeyleri incelenmiş ve araştırma sonucunda “kısmen doğru” ya da “doğru olmayan” bilgiler içeren haberlerin oranı %21,9 olarak tespit edilmiştir. Ayrıca hastalıkla ilgili uygun görsel kullanılmadığı, hastalığın risk faktörleriyle ilgili yeterli bilgi verilmediği belirlenmiştir.

Anadolu Üniversitesi TÜBİTAK desteğiyle, 2013 yılında sağlıkla ilgili 1781 yayın kuruluşu, 52 televizyon kanalı ve 551 internet yayını incelediği projenin sonunda; medya çalışanlarının %12’sinin, sağlık çalışanlarının %21’inin sağlıkla ilgili bilgilere şüphe ile yaklaştığı tespit edilmiştir.

“Sağlık Haberlerinde Mucize Tedaviler” başlıklı araştırmada, 01 Ocak-30 Haziran 2010 tarihleri arasında Türkiye’de yayımlanan yaygın, yerel ve bölgesel gazeteler taranarak, basın meslek ilkelerinde bahsedilen “umut verme, mucizevi tedaviden bahsetme” kriterinin uygulanıp uygulanmadığı “mucize” ve “tedavi” kavramlarını içeren 182 sağlık içerikli yazı kapsamında incelenmiştir. İnceleme sonucunda, 182 yazıda iki kavramın bir arada yer aldığı, 124 yazıda mucize kavramının doğrulandığı, övüldüğü, olumlu bir şekilde kullanıldığı görülmektedir. Kalp hastalıkları ve kanser gibi alanlarda mucize tedavi, bitkilerle mucize etki, mucize doktor gibi ifadelerin yer alması sağlık haberciliği ilkelerinin göz ardı edilmesi olarak değerlendirilmiştir (Yüksel vd., 2011).

“Ana Akım Medyada Sansasyonel Habercilik: Sağlık İletişimi Örneği” başlıklı araştırmada en fazla ziyaret edilen Sözcü ve Sabah gazetelerinin internet sitelerinde üç ay içinde yayınlanan sağlık haberleri incelenmiştir. Araştırma sonucunda, medyanın sağlık haberlerini sansasyonel bir şekilde işlediği, olayların şaşırtan, merak uyandıran, acıma duyguları yaratan, endişeye sevk eden taraflarını ön plana çıkararak sunduğu tespit edilmiştir. Bir doktor ya da uzman görüşünün haberde yer almadığı, bilimsel temeli olmayan ifadeler kullanıldığı, haberi yazan kişinin çalıştığı kurum ya da markayla ilgili örtülü reklamının yapıldığı, her on haberin birinde doğrudan reklama rastlandığı, uzmanların görüşlerinden yararlanılan haberlerde ise ilgi çekecek demeçlerin korkutan ya da magazinsel unsurlarının başlıklara çıkarıldığına işaret edilmiştir. Araştırmada, haberlerin genelinde, eğitici, bilgilendirici ifadelerin az olduğu, magazinsel ve sansasyonel ifadelerin haber başlıkları ve spotlarında sık kullanıldığı, etik ilkelere uygun hareket edilmediğinin altı çizilerek, kamu yararının en fazla gözetilmesi gereken alanlardan biri olan sağlık haberciliğinde bireylere yanlış ve eksik bilgiler sunulması eleştirilmiş, bunun sonucunda, medya sektöründe çalışan muhabir ve editörlerin sağlık

alanında uzmanlaşmış kişilerden oluşması gerektiği değerlendirilmiştir (Taylan ve Ünal, 2017).

“Basında Sağlık Haberleri ve Kamuoyuna Etkisi” isimli bir araştırmada 8 gazeteden 1108 haber, kaynak kullanımı, haber konuları, olayların abartılı işlenip işlenmediği unsurları çerçevesinde incelenmiştir. Çalışmada, sağlık haberlerine medyanın yeteri kadar özen göstermediği, mucize beklentilerine neden olacak ifadeler yer verildiği, haber dilinin abartılı, ilgi çekecek, merak uyandıracak, magazinsel şekilde sunularak etik ilkelere uyulmadığı sonucuna varılmıştır. Haberlerde kaynak kullanımına dikkat edilmediği, uzman görüşlerine fazla yer verilmediği tespit edilen inceleme sonucunda haberlerin bilimsel kaynaklara dayandırılması önerisinde bulunulmuş, bu şekilde verilmek istenen mesajın inandırıcılığının artması ve bireylerin etki düzeyinin yükseltilmesinin mümkün olduğu ifade edilmiştir (Utma, 2010).

“Hürriyet Gazetesi’nde Sağlık Haberciliği Konusunda Bir İçerik Analizi” başlıklı araştırmada, 2007 yılı içinde Hürriyet gazetesi ve eklerinde yer alan sağlık içerikli haberler incelenmiştir. Çalışma sonucunda, haberlerin özen gösterilmeden yazıldığı vurgulanarak, medyanın sağlık alanında uzmanlaşmaya daha fazla önem vermesi önerilmiştir (İşak, 2008).

“Sağlık İletişimi Paradigmaları ve Türkiye: Medyada Sağlık Haberlerinin Analizi” başlıklı doktora tezinde Hürriyet Gazetesi ve eklerinde bir yıllık sağlık konulu içerikler incelenmiştir. İncelemede, sağlıklı yaşamla ilgili haberlerde sağlığın, bireyselleştirme ve tıbbileştirme oranlarının fazla olduğu sonucuna varılmıştır. Çalışmada, toplumsal boyutta değerlendirilmesi gereken sağlık sorunlarını medyanın, bireyselleştirilmiş sorunlara indirgediğine dikkat çekilmektedir. Medyanın sağlık sorunlarını kapsamlı bir şekilde ele almadığı vurgulanan çalışmada, sorunların nedenleri ve çözümlerine yönelik bir bakış açısı sunmadığının altı çizilmektedir (Sezgin, 2010).

“Sağlık İçerikli Basın Haberleri ve Çocuğa Yaklaşımı: Bir İçerik Analizi” başlıklı, en yüksek tiraja sahip 4 gazeteden 528 haber metninin incelendiği çalışmada, abartılı, olayı çarpıtan şekilde, bilgi verilmeden haber yazılarak basın meslek ilkelerine uygun hareket edilmediği sonucuna varılmıştır. Haberlerde, bilgi verme, farkındalık yaratma işlevlerinden çok, dikkat çekmeye, merak uyandırmaya yönelik bir sunum olduğu tespit edilmiştir. İncelenen haberlerin %25’inde kaynak belirtilmediği, %23’ünde bir olayı açıklarken referansa başvurulmadığı tespit edilmiş, sağlık gibi insan hayatını ilgilendiren

konularda kaynak gösterilmemesinin etik bir sorun olduğu değerlendirilmiştir. Haberlerde temel sorunun bilgi eksikliği olduğu belirtilerek, bu durum medyada sağlık haberciliği konusuna yeteri kadar önem verilmemesi olarak yorumlanmıştır (Işık Damlapınar,2017).

“Basında yayınlanan beslenme haberlerinin değerlendirilmesi” başlıklı araştırmada, tirajı yüksek 7 gazete incelenmiş ve çalışma sonucunda basında sağlık haberlerine yeteri kadar önem verilmediği sonucuna ulaşılmıştır. Haber kaynaklarıyla ilgili sorunlara da değinilen çalışmada, doktor ve uzman görüşlerinin yer aldığı haberlerin uzman görüşü olmayanlara göre daha az oranda olduğu belirtilmiştir. Haber başlıklarında merak uyandıran, abartılı ifadeler kullanıldığı tespit edilerek, haberin okunması için başlıklarda dikkat çeken ifadelere yer verildiğinin altı çizilmiştir (Demir, 2010).

“nc Aşama Gündem Belirleme Araştırması: Sağlık Haberciliği zelinde Medya ve Kamuoyu” isimli çalışmada sağlık haberlerinin kamu gündemini belirleme etkisi araştırılmıştır. Aydın ilinde, 400 kişiye anket uygulanan incelemede medya gündemi ile kamu gündemi arasında yüksek benzerlik olduğu, haberler ile kamu gündemi arasında ilişki olduğu tespit edilmiştir. Çalışmada, Walter Lippmann’ın görüşleri çerçevesinde medya ile bireylerin düşünceleri arasında ilişki olduğunu doğrulayan verilere ulaşıldığının altı çizilmiştir (Dingil, 2018).

İdeal sağlık yayıncılığıyla ilgili olarak medya ve sağlık çalışanlarıyla yapılan görüşmelerde, yayınların bilgilendirici, öğretici, yol gösterici olması gerektiğini söyleyen sağlık profesyonellerinin oranı %55’tir. Sağlık profesyonellerinden konukların uzmanlardan seçilmesi gerektiğini söyleyenlerin oranı %38 iken medya çalışanlarından yalnız iki kişi bu görüşü savunmuştur (Yüksel vd., 2016).

Sosyal içerik üreten bir platform olan Onedio sitesinde Mayıs 2012’den Temmuz 2017’ye kadar yayınlanan sağlık haberleri incelenmiş, haberlerin %45,6’sında kaynak belirtilmediği, %12,6’sının içeriğinin eksik olduğu tespit edilmiştir. Bazı haberlerin sağlık haberleri kategorisinde olmasına rağmen, sağlık konusuyla ilgisi bulunmamaktadır. Araştırmanın sonunda, takip sayısı fazla olduğu için kitlelere ulaşarak, daha fazla kişiye etkileme gücü olan bu tür platformlarda denetimlerin artırılması gerektiği önerilmektedir (Kartal ve Erigüç, 2018).

Alanyazın taramasında sağlık haberciliğine ilişkin yapılan çalışmalarda sağlık haberlerinin bireyler üzerindeki etkileri, medyanın gündem belirme gücünün haberler

üzerinden değerlendirilmesi, sağlık haberlerinin gazetecilik ve tıp etiğine uygun yazılıp yazılmadığı, verilen bilgilerin doğru, eksik olup olmadığı, haber başlıklarıyla içeriklerinin paralel olup olmadığı, haberlerin içindeki ideolojik söylemlere yönelik incelemelerin yapıldığı görülmektedir. Çalışmalarda haber yazımına ilişkin etik kurallara çoğunlukla uyulmadığı, haberlerin dikkat çekici olması amacıyla umut verici, mucize tedavilerden bahseden, magazinsel ifadeler kullanıldığı sonuçları öne çıkmıştır. Araştırmanın konusuna göre örneklem, genel sağlık haberleri ya da belirli bir hastalığa ilişkin olabilmektedir. Bu çalışma da sağlık haberlerini, kronik organ yetmezliğinin tek tedavisi olan organ nakli ve organ bağışısı haberleri kapsamında incelemektedir.

2.4. Organ ve Doku Nakli

Kronik organ yetmezliği olan hastaların tek tedavi seçeneği organ naklidir. Böbrek, karaciğer, kalp gibi organ yetmezliklerinde etkin bir tedavi olmaması nedeniyle, organ nakli yapılarak hastaların yaşamını kurtarmak ve hayat kalitesini artırmak mümkün olmaktadır (Tokalak vd., 2002). Tıp bilimi, organ nakli buluşu ile yaşamsal sürece yeni bir boyut kazandırmıştır (Şelimen, 2010). Organ nakli, kişinin yeni bir yaşam yolculuğuna başlamasına olanak sağlamaktadır (Haberal, 2018).

Latin kökenli bir kelime olan “organ”, karaciğer, kalp, böbrek, göz, akciğer, ince bağırsak, rahim, mide gibi sınırları belli, belirli bir görevi olan doku grubuna verilen addır (Gökçen, 2000:64). Doku ise kornea, kemik iliği, kemik, kas dokusu, kıkırdak gibi yapı ve şekil açısından birbirine benzer, aynı göreve sahip olan ve organları meydana getiren aynı kökten hücrelerden oluşmaktadır (Öztürkler, 2003:195). Dünya Sağlık Örgütü organ naklini, vücutta görevini yapamayan organın yerine canlı bir verici ya da beyin fonksiyonlarını tam ve geri dönüşümsüz kaybeden beyin ölümü gerçekleşmiş bir kadavradan alınan sağlam organın nakledilmesi olarak tanımlamaktadır (WHO, 2022). Organ ve doku nakli, bir kişinin kendi vücudundan yine kendisine nakledilebildiği gibi, ölü veya canlı bir kişiden başka bir kişiye ya da bir hayvandan insana yapılabilmektedir (Schreiber, 2009). Canlıdan yapılan nakil, alıcının hayatını riske atmayacak koşullar varsa, çift organın (böbrek) biri ya da organın bir kısmının (karaciğer, akciğer, pankreas) alınmasıyla yapılmaktadır (Doğan ve Toprak, 2009). Organ naklinde başarılı sonuçlar elde edilmesi, hastaların uzun yaşam süreleri bu yöntemin önemini göstermektedir.

2.4.1. Organ Naklinin Tarihçesi

Mitolojik öyküler ve dini yazıtlarda yer alan organ nakli, milattan öncesine uzanmaktadır. Tıp doktoru Piden Chiao'nun iki erkeğe ruhsal dengesizliklerini düzeltmek için kalp nakli yaptığı Çinli yazar Lieh Tzu tarafından yazılmıştır. Milattan sonra 4. Yüzyılda, ikiz kardeşler Aziz Cosmos ve Aziz Damien tarafından, savaşta bacağı kangren olan bir askere yeni ölmüş siyahi Etiyopyalı bir gladyatörün bacağına naklettikleri söylenmektedir. Milattan sonra 6.yüzyılda, İtalyan cerrah Gaspere Tagliacozzi, burnunu kaybetmiş hastalara, hastaların kollarından aldığı deri parçalarını yama yapmıştır (Chapman vd., 1997).

1906 yılında Jobulay keçi ve domuzlardan aldığı böbrekleri insanlara nakletmeyi denemiş ancak başarılı olmamıştır. Paul Ehrlich, organların neden beden tarafından reddedildiğini araştırmış ve yanıtı bağışıklık sisteminde bulmuştur. Alman biyokimyacı Ehrlich'in bu buluşu 1908 yılında Nobel ödülü almasını sağlamıştır. Organ naklinin modern dönemi 1933 yılında Rusya'da Voronoy tarafından kadavradan yapılan böbrek naklidir. Canlıdan ilk böbrek nakli ise Amerika Birleşik Devletleri'nde 1947 yılında gerçekleştirilmiş ancak başarılı olmamıştır. İlk başarılı böbrek nakli yine Amerika Birleşik Devletleri'nde Boston'da 1954 yılında Dr. Joseph Murray ve ekibi tarafından yapılmış, 1990 yılında bu başarısından dolayı Murray'e Nobel Ödülü verilmiştir. İnsandan insana ilk başarılı kalp nakli 1967 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde Christian Bernard tarafından, ilk başarılı karaciğer nakli 1967 yılında Colorado Üniversitesinde Thomas E. Starzl tarafından yapılmıştır (Haberal, 2019).

Türkiye'de ise ilk kez kadavradan kalp naklini 1968 yılında Dr. Kemal Beyazıt yapmış ancak hasta 18 saat sonra hayatını kaybetmiştir. Aynı yıl ikinci kalp nakli, Dr. Siyami Ersek tarafından İstanbul Göğüs Kalp Cerrahi merkezinde yapılmış, hasta 3 gün yaşamıştır (Kıralı ve Yakut, 2007).

Türkiye'de ilk başarılı böbrek nakli 1975 yılında Hacettepe Üniversitesi'nde Dr. Mehmet Haberal tarafından 12 yaşında bir erkek hastaya annesinin böbreğinin nakledilmesiyle gerçekleşmiştir. İlk kadavra böbrek nakli ise Avrupa Transplantasyon Birliği'nden getirilen kadavra böbrek ile 10 Ekim 1978'de yine Haberal tarafından yapılmıştır. Organ nakillerine yönelik prosedürlerin belirlenmesi amacıyla 1979 yılında birçok Avrupa ülkesinden önce Türkiye'de Haberal öncülüğünde, 2238 sayılı organ ve doku nakli yasası çıkarılmıştır. Organ naklinin kronik organ hastalarının sağlığına

kavuşmaları için en etkili tedavi olması nedeniyle bu konuda farkındalık oluşturmak ve toplumu bilinçlendirmek için 1980 yılında “Türkiye Organ Nakli ve Yanık Tedavi Vakfı” kurulmuştur (Haberal, 2022). Bu süreçte organ nakliyle ilgili bilincin oluşması için medyada çeşitli kampanyalar düzenlenmiş, halkın bilgilendirilmesine yönelik yayınlar yapılmıştır. Diyanet İşleri Yüksek Kurulu’nun organ naklinin İslami kurallara uygun olduğuna yönelik açıklaması (TBV, 2022) da bilinçlendirme çalışmaları kapsamında yer almaktadır. Organ yetersizliğini önlemeye yönelik adımlar çerçevesinde, 1982 yılında 2594 sayılı kanun ile doğal afetler veya trafik kazasında ölen kişinin yakınlarının bulunmaması durumunda, kişinin organlarının vasiyet ve rıza aranmadan bağışlanabileceğine karar verilmiştir (Md.14) Ameliyatlardaki tekniklere yönelik çalışmalar da hızla devam etmiştir. 1988 yılında Türkiye ve bölgede bir ilk olan kadavradan karaciğer nakli, 1990 yılında Türkiye, Avrupa ve bölgede bir ilk olan, çocuklarda canlı kaynaklı kısmi karaciğer nakli, aynı yıl dünyada bir ilk olan canlıdan kısmi karaciğer naklini gerçekleştiren Prof.Dr. Haberal, aynı kişiden hem kısmi karaciğer hem de böbrek naklini 1992 yılında yaparak çoklu organ naklini ilk gerçekleştiren bilim insanı olmuştur. 2018 yılında Dünya Organ Nakli Derneği Başkanlığı’na seçilmiştir (Haberal, 2022).

Organ nakli faaliyetlerinin nitelik ve nicelik olarak artırılması ve kadavradan organ temininin önünün açılması amacıyla 2001 yılında Ulusal Organ ve Doku Nakli Koordinasyon Merkezi kurulmuştur (Haberal, 2019). Merkezin görevleri, organ bekleme listelerinin oluşturulması, organ paylaşımının denetlenmesi, organ çıkarma ekibi ile hastaneler arasında koordinasyonların sağlanması olarak belirlenmiştir. Merkezin kurulmasıyla tüm organ havuzları tek bir çatı altında toplanmış, kadavradan organ temini artmaya başlamıştır. Merkezin kuruluşundan önceki organ nakli sayıları ile kuruluştan sonraki üç yıl içinde kadavradan organ teminindeki artışa yönelik veriler Tablo-2.1’de gösterilmiştir.

Tablo-2. 1: Ulusal Koordinasyon Merkezi (UKM) Organ Nakil Rakamları

	Böbrek	Karaciğer
UKM öncesi	989 (%60,9) -25 yıl toplamı	207 (%47) – 12 yıl toplamı
UKM sonrası	635 (%39,1)- 3 yıl toplamı	233 (%53)-3 yıl toplamı
Toplam	1624 (%100)	440 (%100)

Kaynak: Haberal ve Karakayalı, 2005: 2907

Ulusal Koordinasyon Merkezi kurulmadan önceki 25 yılda 989 böbrek nakli yapılmış, kurulduktan sonra sadece 3 yıl içinde 635 böbrek nakli gerçekleşmiştir. Karaciğer naklinde de UKM’ nin kurulması öncesi ve sonrasında sayısal değişiklik görülmektedir. UKM öncesi 12 yılda 207 karaciğer nakli yapılmışken, UKM sonrası 3 yılda 233 nakil gerçekleşmiştir. 12 yıllık yapılan nakil sayısı 3 yılda yapılan nakilden azdır. Bu da organ temini ve paylaşımının tek bir merkezden yönetilmesi sonrasında nakil sayısında artış yaşandığını göstermektedir.

Aynı dönemde, kronik organ hastalarının ihtiyacı olan organların sağlanması için ulusal bekleme listeleri oluşturulmuş, hastalar organ nakil merkezlerine kayıt yaptırarak organ bekleme listelerine yazılmıştır. Nakillerin artması, organ teminine yönelik bir uzmanlaşma ihtiyacını beraberinde getirmiş, bu alanda uzmanlaşan kişilere “organ nakli koordinatörleri” adı verilmiştir. Türkiye’de ilk organ nakli koordinatörü 1992 yılında göreve başlamıştır (Karpuzoğlu, 2010). Koordinatörlerin her merkezde bulunması on yıllık bir süreç içinde olmuştur. 1 Şubat 2012 tarihli ‘Organ ve Doku Nakli Hizmetleri Yönetmeliği’nin 19. maddesinde her organ ve doku merkezinde en az bir organ ve doku nakli koordinatörü bulunması şartı getirilmiştir. Organ verici adaylarını tespit etmek, beyin ölümü tanısının kesinleştirilmesini ve belgelenmesini sağlamak, organ bağıışı için gereken işlemleri hazırlamak, organ bağıışı kampanyalarını organize etmek, organ bekleme listelerinin takibini sağlamak, beyin ölümü gerçekleşen potansiyel bir organ vericisinin ailesini ikna etmek için görüşmeler yapmak, koordinatörün görevidir (Tokalak, 2004:3-5).

Türkiye, organ nakillerinin başarısı ve sayısal çoğunluğu açısından dünya literatürüne yön verecek durumdadır (Haberal, 2020). Ancak kadavradan yapılan nakiller istenilen oranlarda değildir. Bu da organ bağıışındaki eksiklikten kaynaklanmaktadır.

2.4.2. Organ Naklinde Verici Türleri

Organ naklinde “Canlı” ve “Kadavra” olmak üzere iki tür verici bulunmaktadır. Nakiller bu vericiler üzerinden gerçekleştirilirken hayvanlardan insana yapılacak nakillere yönelik çalışmalar devam etmektedir. Organ bağışında bulunan kişiler, “canlı donör” ya da “donör”; bu kişilerden yapılan nakil ise “canlıdan organ nakli” olarak tanımlanmaktadır (Finn, 2000:2).

Ülkemizde, canlıdan nakil, hastanın en az iki yıldan beri birlikte yaşadığı eşi ya da dördüncü derece yakınlığı olmak üzere akrabalarından alınan organla yapılmaktadır. Akrabalık bağı olmayan kişilerin organ bağışı yapması için çalışma esasları, Sağlık Bakanlığı tarafından düzenlenen Organ Nakli Değerlendirme Etik Komisyonu kararını gerektirmektedir. Naklin yapılacağı ilde oluşturulan Etik Komisyon, alıcı ile verici arasında, organ bağışının uygunluğuna ilişkin yönetmeliğe aykırı bir husus olup olmadığını değerlendirmekle görevlidir (Organ ve Doku Nakli Yönetmeliği.Md.12-13). Organın tamamının ya da bir kısmının başkasına nakledilmesinin kişinin yaşamı açısından risk oluşturmaması durumunda canlıdan organ nakli gerçekleşmektedir. Nakil öncesinde donör ve organ alıcısının sağlığına yönelik riskleri en aza indirmek amacıyla gerekli tahlillerin yapılarak uygunluk raporunun olması gereklidir (Organ ve Doku Alınması, Saklanması ve Nakli Hakkında Kanun, Md.9) Organ naklinde önemli olan hususlardan birisi de donör ile alıcının genetik uyumudur. Organ alıcısı seçilirken verici ile arasında genetik uyum aranmaktadır.

Kadavradan organ nakli, hayatını kaybeden bir kişiden alınan organın uygun hastaya nakledilmesidir. Kişi hayattayken organ bağış belgesi imzalamışsa organları alınır. Eğer belgesi yoksa kişinin yakınlarının rızasıyla organlar alınabilir. Kadavradan yapılan nakillerde, kişinin beyin ölümünün gerçekleşmiş olması gerekmektedir (Haberal vd., 1998). Beyin ölümü gerçekleşen kişilerin beyin fonksiyonları geri dönülemeyecek şekilde hasar görmüştür. Beyin ölümünün tanımı ve nasıl belirlendiği konusundaki yanlış bilgiler bireylerin organ bağışında bulunmamasına neden olan faktörler arasında yer almaktadır.

2.4.3. Beyin Ölümü

Ölüm tanımı, beyin ölümü kavramının ortaya çıkmasıyla yeni bir boyut kazanmıştır. Beyin ölümü ilk kez 1959 yılında, mekanik ventilatör desteği ile yaşayan bir hasta grubunda Fransız Dr. Mollaret tarafından “Le Coma Depasse” (komanın ötesi)

olarak adlandırılmıştır. Massachusetts Hastanesi, beyin ölümünün medikal kavram olarak kabul edilmesinde öncü olmuş ve hastane bünyesinde bir komisyon oluşturulmuştur. Yapılan tanımlamada, beyin ölümü, beyin sapı dahil beynin geri dönüşü olmayacak şekilde hasar görmesi olarak ifade edilmiştir. Beyin ölümüyle ilgili yayınlanan kriterler, literatüre “Harvard Kriterleri” olarak girmiştir. Beyin ölümü tanısına yönelik testlerin 24 saat sonra tekrar uygulanması gerektiği belirtilmiş, ancak bunlar organ fonksiyonlarının bozulması ve birçok donörün kaybedilmesine neden olmuştur. Bu da yeni kriterler belirlenmesi sonucu doğurmuştur (Döşemeci ve Yılmaz, 2001:45).

Türkiye’de Türk Tabipleri Birliği, ölüm anının tespiti ile ilgili olarak 1968 yılında belirlediği kriterlerde, solunumun durması, beynin fonksiyonlarını yerine getirememesi olarak bilinen fiziksel ölümden, bu kişinin ölmüş olduğunu ve onaylar alındığı durumda organlarının alınmasının mümkün olduğunu belirtmiştir. Ancak fizyolojik ölüm kararının, organ naklini yapacak doktor değil farklı bir doktor grubu tarafından verilmesi gerektiği vurgulanmıştır (Hot vd., 2009). 1979 yılında çıkarılan 2238 sayılı Organ ve Doku Alınması, Saklanması ve Nakli Hakkında Kanunun 11’inci maddesinde tıbbi ölüm halinin 4 kişilik doktor grubu tarafından belirlenebileceği belirtilmiştir. Sağlık Bakanlığı’nın 1993 yılında yayınladığı kriterlerde beyin ölümünün klinik bir tanı olduğu, beyin fonksiyonlarının geri dönüşsüz bir şekilde kaybedilmesi anlamına geldiği ifade edilmiştir. 2000 yılındaki yönetmelikte beyin ölümü tanısı alan vakalarda tıbbi desteği kesme kararı hasta yakınlarına bırakılmaktadır. Bu süreçte, hasta yakını organların kullanılmasına izin verirse, organ nakli gerçekleşebilir. Beyin ölümü gerçekleşen bir kişide yapılan tüm tıbbi tedavilere, makine desteğine rağmen kısa sürede organların işlevini yitirmesi söz konusudur. Bu kişilerin bir daha yaşama dönmeleri mümkün değildir.⁶ Organ ve Doku Alınması, Saklanması, Aşılması ve Nakli Hakkındaki Kanunun 11’inci maddesinde 2014 yılında yapılan değişiklikle, beyin ölümü tespitindeki hekimlerin sayısı ikiye indirilerek, tanı sürecinin hızlanması sağlanmıştır.

Beyin ölümü; yaşamı sona eren kişinin organları ile yeni bir hayatın başlaması demektir. Bu nedenle sürecin doğru, eksiksiz ve zamanında yapılması önemlidir. Beyin ölümü tanısı almış bir vakanın organları bağışlandığı takdirde birçok kişinin yaşaması sağlanabilir.

⁶ Türk Böbrek Vakfı. Erişim Adresi: <https://www.tbv.com.tr/bobrek-sagligi/tum-yonleriyle-organ-bagisi/>
Erişim Tarihi: 21.01.2022

2.4.4. Organ Bağışı Süreci

Organ bağışı, bireyin öldükten sonra organlarının tamamının ya da bir kısmının başkasının tedavisinde kullanılmasına izin vermesidir. Organ ve Doku Alınması, Saklanması, Aşılması ve Nakli Hakkındaki Kanunun 6'ncı maddesinde 18 yaşını dolduran, akli dengesi yerinde herkesin en az iki tanık huzurunda, beyanını yazılı ve sözlü açıklayıp, imzaladığı tutanağın doktor tarafından onaylanmasıyla organ bağışında bulunulabileceği düzenlenmektedir. Kişiye bunun karşılığında hangi organların bağışlandığına yönelik bilgilerin yer aldığı organ bağış kartı verilmektedir. Başvuru, hastanelere, sağlık müdürlüklerine, ehliyet alınırken emniyet müdürlüklerine, nakil merkezlerine, nakille ilgilenen vakıf ve derneklerde yapılabilmektedir.

Kronik organ yetmezliği olan hastaların nakil merkezlerine kayıt yaptırmaları gerekir. Zira, bağışlanan organlar, ulusal organ ve doku nakil merkezlerine kayıtlı hastalara nakledilebilir. Bu nedenle organ yetmezliği olan kişiler mutlaka bir nakil merkezine başvuruda bulunmalıdır.⁷ Kadavradan organ nakli, yalnız beyin ölümü gerçekleşmiş kişilerden yapılır. Organ nakli koordinatörleri ölen kişinin yakınlarıyla görüşüp rızalarını aldıktan sonra bu kişiden organ nakli gerçekleşir. Ancak 1982 yılında yasalaşan kanunun 14'üncü maddesine göre, kişinin sağlığında organlarının alınmasına yönelik aksi bir beyanı olmamalıdır. Bu maddede ayrıca kaza, doğal afet sonucu ölen, vücudu ağır tahribata uğrayanların yakınlarının rızasına gerek olmadan organ ve dokuların alınabilmesine yönelik düzenleme yapılmıştır.

Gelişmiş ülkelerde kadavradan nakil sayısı ameliyatların %80'ini oluştururken, Türkiye'de kadavradan nakiller %20 düzeyindedir (Moray, 2018). Organ nakli bekleyen hasta sayısı her yıl yaklaşık %20 civarında artmaktadır. Diğer bir deyişle yüzlerce kişi sağlıklı organlarıyla hayata veda etmektedir. Kadavradan organ bağışındaki yetersizlik nedeniyle yılda yaklaşık 2 bin kişi organ nakli olamadan hayatını kaybetmektedir.⁸ 2022 verilerine göre, Türkiye'de 22 bin 735 kişi organ ve doku nakli bekleme listesinde kayıtlıdır (Sert, 2022). Organ nakli yapılabilmesi ancak organ bağışı ile mümkündür.

⁷ Sorularla Organ Nakli. Başkent Üniversitesi Ankara Hastanesi. Erişim Adresi: <https://ankara.baskenthastaneleri.com/tr/tani-tedavi-birimlerimiz/organ-nakli-merkezi/sorularla-organ-nakli> Erişim Tarihi: 22.01.2022

⁸ Sağlık Bakanlığı. Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü. Doku, Organ Nakli ve Diyaliz Hizmetleri Dairesi Başkanlığı. Erişim Adresi: <https://organ.saglik.gov.tr> Erişim Tarihi: 15.01.2021

Kronik organ hastalarının hayatta kalmalarının tek yolu organ bağışı olduğu için, bu konuda toplumsal farkındalığın artırılmasını amaçlayan çalışmalar önem kazanmaktadır.

2.4.5. Organ Ticaretine Yönelik Yasal Yaptırımlar

Organ bağışı, gönüllülük esasına dayanmaktadır. Organ nakli bekleyen hasta sayısı fazla olmasına rağmen, bağış sayısı bunu karşılayacak kadar değildir. Bu durum, küresel bir sorun olarak görülmektedir. Bağışın yeterli olmaması, organ turizmi ve organ ticareti gibi etik dışı uygulamaları beraberinde getirmektedir. Organ kaçakçılığı ve organ nakli turizmi, zor durumda olan yoksulları, çaresiz kişileri hedef almakta, para karşılığı organlarını satmalarına neden olmaktadır. Organ ve Doku Alınması, Saklanması, Aşılması ve Nakli Hakkındaki Kanunu'nun 3'üncü maddesinde bir çıkar ve bedel karşılığında organ ve doku alınıp satılmasının yasak olduğuna hükmedilmiştir. Bu kanunun 15'inci maddesinde bunu yapanların 2 yıldan 4 yıla kadar hapisle cezalandırılması ve 50 bin Lira'dan 100 bin Lira'ya kadar para cezası hükmü yer almıştır. 1 Nisan 2005'te yürürlüğe giren Türk Ceza Kanunu'na, "Organ ve Doku Ticareti Suçu" dahil edilmiştir. Buna göre; organ alıp satan, satılmasına aracılık eden kişi, 5 yıldan 9 yıla kadar hapisle cezalandırılır (TCK, Md.91). 2018 yılında organ nakliyle ilgili kanunun 15'inci maddesine, TCK'nın 91'inci maddesindeki hükmün uygulanacağı belirtilerek, hapis cezası 5 yıldan 9 yıla çıkarılmıştır. Kanunun 16'ıncı maddesine yapılan ekte, Ulusal Organ Nakli Etik Kurulunun görev ve yetkileri tanımlanmıştır. Canlıdan canlıya yapılan nakiller birinci dereceden dördüncü dereceye kadar olan akrabalar arasında gerçekleşir. Verici ile alıcı arasında akrabalık bağı olmayan nakiller kanunun 16'ıncı maddesinde yer alan etik komisyonun onayıyla yapılır. Etik kurul, alıcı ile verici arasında maddi çıkar, organ ticareti, psikolojik baskı, duygu bozukluğu olup olmadığını değerlendirir (Daşkın, 2021).

Eşitlik ve insan haklarına aykırı olan organ ticareti ve organların farklı ülkelerde alınıp satılması anlamına gelen organ nakli turizmi ile mücadele etmek amacıyla Haberal öncülüğünde, Amerika Birleşik Devletleri, Fransa, Avustralya, Çin Halk Cumhuriyeti, Güney Afrika, İran, Norveç, Lübnan, İngiltere ve Türkiye'nin aralarında bulunduğu ülkelerden 152 biliminsanının katılımıyla 2008 yılında İstanbul'da "Uluslararası Organ Nakli Turizmi ve Organ Kaçakçılığı Zirve Toplantısı" düzenlenmiştir. Bu toplantıda organ nakli turizmi ve organ kaçakçılığı ile mücadele etmek amacıyla İstanbul Deklarasyonu yayınlanmıştır. Deklarasyonda organ bağışı ve organ nakli

uygulamalarında her ülkede şeffaflığın, güvenliğin sağlanması gerektiği vurgulanmakta, kadavradan bağışın artırılmasına yönelik ülkelerin politika geliştirmesi önerilmekte, hükümetlerin sağlık kurumlarıyla, uzmanlarla ve sivil toplum örgütleriyle işbirliği yaparak bağışın artırılması için çalışması, organ bağışını engelleyen ve caydırıcı unsurların ortadan kaldırılmasına yönelik önlemler alması gerektiği belirtilmektedir. Deklarasyonda organ bağışıyla ilgili halkın eğitiminin ve farkındalığının artırılmasının, organ bağışı ve nakli sistemindeki tüm paydaşların sorumluluğunda olduğu belirtilmektedir.⁹ Türk Tabipleri Birliği Organ Aktarımlarına İlişkin Etik Bildirgesi'nde (Md.1) organ ticaretinin dünyada olduğu gibi Türkiye'de yasak olduğu, organların para karşılığında alınıp satılmasının kabul edilemeyeceği, devletlerin bu konuyla mücadelede önlem almak ve yaptırım uygulamakla yükümlü olduğu vurgulanmıştır.

2.4.6. Organ Bağışının Yetersiz Olma Nedenleri

Organ bağışının yetersiz olmasında, kadavradan organ bağışının artmasını engelleyen nedenler arasında şu unsurlar yer almaktadır (Tilif vd., 2006: 133; Baykan vd., 2009: 139; Efil vd., 2013: 368; Tarhan vd., 2014; Güngörmüş ve Dayapoğlu, 2014; Zambak, 2014:33; Topbaş ve Bingöl, 2016; Tay, 2016; Özbolat,2017:61-87; Göbekli vd., 2019; Güner ve Cicereli, 2021:5751-5756; Yurt, 2021:5).

- Bireyin cesedine herhangi bir müdahale yapılmasını istememe
- Beyin ölümü kriterlerine güven duymama
- Ticari açıdan kullanılabilme düşüncesi
- Tam olarak ölmeden organ-dokuların alınmasından korkma
- Bilgi eksikliği
- Dini ve kültürel faktörler

Türk Böbrek Vakfı, organ bağışının yeterli olmamasının en önemli nedeninin bilgi eksikliği olduğunu, bireylerin organ bağışının ne olduğunu, nasıl yapıldığını bilmediklerini, ölen bir yakınının organlarını bağışlamayı düşünen bir ailenin bireyin bedensel bütünlüğünün bozulacağı endişesi taşıdığını, dini bilgi yetersizliği ve önyargıların etkili olduğunu ifade etmektedir.¹⁰

⁹Türkiye Organ Nakli Vakfı.İstanbul Deklarasyonu. Erişim Adresi: <https://www.tonv.org.tr/wp-content/uploads/2020/11/%C4%B0stanbul-Deklarasyonu-2008.pdf>
Erişim Tarihi: 29.03.2021

¹⁰ Türk Böbrek Vakfı.Erişim Adresi: <https://www.tbv.com.tr/bobrek-sagligi/tum-yonleriyle-organ-bagisi/>
Erişim Tarihi: 13.02.2021

Dinler, toplumlarda kültürün oluşmasında, biçimlenmesinde rol oynamakta, toplumsal yaşamı düzenleyen ahlak kurallarını ortaya çıkarmaktadır (Tanrıverdi, 2018). Organ bağışına engel olan faktörlere bakıldığında dini inançlar en fazla üzerinde durulan unsurlar arasındadır. İnsan yaşamının devamı ve hayat kurtarıcı olunmasını amaçlayan İslam dini açısından bakıldığında organ bağışının onaylandığı ve desteklendiği görülmektedir. Buna rağmen bireyler dini gerekçeler öne sürerek bağış yapmayı reddedebilmektedir.

Müslümanların kutsal kitabı olan Kur'an-ı Kerim indirildiği dönemde organ nakli ve bağışına yönelik bir uygulama yoktu. Ayrıca konuyla ilgili bir değerlendirme ve dönemin din görevlilerinin görüşünü içermeyen için bireyler konuya soru işaretleriyle yaklaşmaktadır. Ancak Kur'an-ı Kerim'deki uygulamalardan yola çıkılarak güncel konularla ilgili din bilginlerinin yorum ve beyanları esas alınmaktadır. Organ bağışında da aynı süreç işlemektedir.¹¹ Kur'an-ı Kerimde Maide Suresinin 32'inci, ayetinde insan yaşamını kurtarmanın sevap olduğunun altı çizilerek "Her kim bir insana hayat verirse tüm insanlara hayat vermişçesine sevap kazanır" ifadesi yer almaktadır. Dini açıdan bir konunun uygun olup olmadığına yönelik Türkiye'deki en yetkili makam olan, bireylerin davranışlarını belirlemede etkili olan Diyanet İşleri Başkanlığı, organ ve doku bağışı hakkında bir fetva yayınlamıştır. 3 Mart 1980 tarihli kararında Diyanet İşleri Başkanlığı, organ naklinin caiz olduğunu beyan etmiştir. Kararda, zaruret halinin olması ve hastanın yaşamının bağışlanacak organa bağlı olmasıyla ilgili doktor kararı bulunması, organı alınacak kişinin sağlığında buna izin vermiş olması, aksi bir beyanı bulunmaması ve işlem yapıldığı sırada ölü olması, alınacak organ karşılığında maddi bir çıkarı olmaması, organ alıcısının bu nakil ile ilgili onayının alınması vurgulanmaktadır. Kararda ayrıca "Organınızı vereceğiniz kişi yaptığı iyilik ve fenalıklardan kendisi sorumludur" ifadesi yer alır.¹² 1988 yılında da İslam İşbirliği Teşkilatı'na bağlı, uluslararası bir fetva kuruluşu olan Mecmeu'l-Fıkhi'l-İslami organ nakliyle ilgili aynı doğrultuda karar yayınlamıştır.

Din bireylerin organ bağışında bulunmasını engelleyen en güçlü unsurlardan birisidir. Organ bağışında bulunursa günah işleneceğine yönelik endişesini din

¹¹ Elik, H. Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğr.Üyesi. Organ Bağışına Dini Açıdan Bakış. Erişim Adresi: <https://www.tbv.com.tr/bobrek-sagligi/organ-bagisina-dini-acidan-bakis/> Erişim Tarihi: 24.01.2022

¹² Sorularla Organ Nakli. Başkent Üniversitesi Ankara Hastanesi. Erişim Adresi: <https://ankara.baskenthastaneleri.com/tr/tani-tedavi-birimlerimiz/organ-nakli-merkezi/sorularla-organ-nakli> Erişim Tarihi: 24.01.2022

görevlileriyle paylaşan bazı aileler, olumsuz yanıt aldığında bağıştan vazgeçmektedir.¹³ Literatürde din görevlilerinin organ bağışısı konusunda yeterli bilgiye sahip olmadığını gösteren çalışmalar tespit edilmiştir. Din görevlilerinin organ bağışısı ve nakli konularında bilgilendirilmesine ilişkin incelemeler yapılmasının gerekliliğı vurgulanmaktadır (Tarhan vd., 2014; Özsaydı, vd., 2021).

Kadavradan organ bağışısı, ancak beyin ölümü gerçekleşmiş kişilerden alınacak organla yapılabilir. Kişi eğer hayattayken organ bağışısına onay verdiğini beyan ettiyse bu durumda kanunda zorunlu olmasa da kişinin yakınlarına sorulur ve bağışılan organlar alınır. Kişinin hayattayken organ bağışısına yönelik bir beyanı yoksa bu durumda ailesinin onayı gereklidir. Organ bağışısında bulunmaya yönelik süreçle ilgili doktor ile aile arasındaki iletişim, organ nakli koordinatörleri tarafından sağlanır. Beyin ölümü olup olmadığına kanun çerçevesinde iki doktor karar verir. Hastanın beyin ölümü gerçekleşmişse doktor aileye ölüm haberini verdikten sonra nakil koordinatörü organ bağışısı için aileyle görüşür. Hastanın beyin ölümünün gerçekleştiğini, hastanın hayati fonksiyonlarının tamamen durduğunu hasta yakınlarına anlatan koordinatör, organ bağışısı için onay ister (Ertin, 2014:97).

Beyin ölümü kavramı çoğunlukla bitkisel hayat ile karıştırıldığı için aileler beyin ölümü gerçekleşen kişinin hayata döneceğı umudunu taşımakta ve bu nedenle organ bağışısına olumsuz bakabilmektedir. Bu da ailelerin beyin ölümü kavramı hakkında bilgi sahibi olmadığını gösterir. Beyin ölümü ile bitkisel hayat arasındaki fark, Tablo-2.2’de gösterilmektedir.

Tablo-2.2: Bitkisel Hayat ile Beyin Ölümü Arasındaki Farklar

BİTKİSEL HAYAT	BEYİN ÖLÜMÜ
Hastanın solunumu devam eder.	Hasta, solunum cihazına bağılıdır.
Hasta, aylarca, yıllarca yaşayabilir.	Hasta, ortalama 24-36 saat içinde hayatını kaybeder.
Bazı durumlarda iyileşme şansları vardır.	Hastanın hayata dönmesi mümkün değildir.

Kaynak: Yeter ve Demirtaş, 2010.

¹³ Türk Böbrek Vakfı. Erişim Adresi: <https://www.tbv.com.tr/bobrek-sagligi/tum-yonleriyle-organ-bagisi/>
Erişim Tarihi: 24.01.2022

Beyin ölümü gerçekleşen bir kişinin hayati fonksiyonları tamamen durduğu için hayatta kalma şansı yoktur. Solunum fonksiyonları, cihaza bağlı olarak devam etse bile beyin ölümü gerçekleşen kişinin diğer organlarının hücresel ölümü yaklaşık 30 saat sonra başlar (Süren, 2007:179). Bu süre içinde organ nakli işlemine kadar organların canlılığının korunarak yaşatılması için vücut solunum cihazına bağlanır. Beyin ölümü gerçekleşen hastanın beyninde kan akışı bulgusu görülmez ve bir aktiviteye rastlanmaz (Finn, 2000:13). Bitkisel hayatta ise solunum ve diğer organ fonksiyonları hala beyin kontrolü altındadır. Bitkisel hayata giren hastalar aylarca, yıllarca hareketsiz yaşamaya devam edebilir. Düşük bir ihtimal de olsa iyileşip normale dönebilirler. Beyin ölümü kavramını toplumun öğrenmesini sağlamak, organ bağışının artması açısından önem taşımaktadır.

Herhangi bir konuyla ilgili bilgi sahibi olunmaması konuya yaklaşımda çekincelerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Organ bağışında da benzer bir süreç işler. Organ bağışının ne olduğu, hangi durumlarda, nasıl yapıldığı, insan hayatı için ne anlam ifade ettiğinin bilinmemesi nedeniyle bireyler organ bağışına mesafeli yaklaşmaktadır. Yakını ölen aileler bedensel bütünlüğün bozulma endişesi taşımakta, yakınının beden bütünlüğünün bozulmaması için bağışta bulunmamaktadır. Operasyonel olarak organ nakli ameliyatlarının diğer ameliyatlardan bir farkı bulunmamaktadır. Bu ameliyatlarda doktorların daha da hassas davrandığı bilinmektedir. Ölen kişinin üzerinde tek bir ameliyat izinden başka bir iz olmamakta, doktorlar vücut bütünlüğüne saygı göstermektedir. Bu ayrıntılar ailelere anlatıldığında organ bağışının önemi ve vücut bütünlüğünün korunacağına yönelik bilgi verildiğinde ailelerin görüşlerinin değiştiği görülür.¹⁴

Bilgi verilmesi organ bağışıyla ilgili farklı konulardaki soru işaretlerini de gidereceği için bağış ve naklin tüm aşamalarının ailelere ayrıntılı bir şekilde anlatılması verilecek karar üzerine etkilidir. Bu nedenle bağışın önemini anlatan eğitim programlarının ilkokul seviyesinden itibaren başlatılması, hastaneler, askeri kurumlarda düzenli eğitimler verilmesi, medyada bu işin uzmanlarının görüşlerine yer verilmesi, haber ve programlarda ayrıntılarıyla konuya değinilmesi, toplum tarafından sevilen

¹⁴ Türk Böbrek Vakfı.Erişim Adresi: <https://www.tbv.com.tr/bobrek-sagligi/tum-yonleriyle-organ-bagisi/>
Erişim Tarihi: 26.01.2022

isimlerin kanaat önderlerinin farkındalığı artırmaya ilişkin çalışmalara katılması önerilmektedir (Yeter ve Demirtaş, 2010).

Bireylerin organ bağışında bulunmama nedenleri arasında, korku ve kaygılar da yer almaktadır. Süreçle ilgili kaygıların artması, bağış kararını olumsuz etkiler. Bazı kişiler organ bağışı kartına sahip olurlarsa, bu bilginin organ mafyasının eline geçeceği, bu kişilerin kendilerine ulaşacağı korkusu yaşayabilmektedir. Oysa herhangi bir bağış olduğunda bu Ulusal Koordinasyon Merkezi'ne iletilir. Sonrasında Sağlık Bakanlığı'nın koordinasyonunda organ bekleme listesine kayıtlı, bağışta bulunan kadavra ile kan ve doku uyumu olan hastaya nakil yapılır. Yani bir kişinin organ bağış kartı olduğunda ya da yakınına kaybeden bir ailenin yakınının organlarını bağışladığında bunu illegal yapılanmaların öğrenme olasılığı bulunmamaktadır.

Organ bağışında bulunulmamasında, bağışlanan organların adaletli dağıtılmayacağına yönelik kaygılar da yer alır. Oysa her hasta için organ nakli kriterleri vardır ve bunları bilim kurulları belirler. Organlar Ulusal Koordinasyon Merkezi tarafından dağıtılır. İlk kriter tıbbi aciliyetin bulunmasıdır. Sonrasında doku ve kan grubu uyumuna bakılır. Organ naklinde dil, din, ırk, cinsiyet, zengin-fakir ayrımı söz konusu değildir. Böbrek alıcıları bekleme listesindeki sıraya göre belirlenir. Karaciğer ve kalp bağışlarında ise ülkede tüm bekleyen acil hastalar tarandıktan sonra en uygun alıcıya organ nakli yapılır (Topbaş ve Taştan, 2015).

Kaygılar arasında organ bağışında bulunan bireylerin ciddi bir sağlık sorunu yaşadığında beyin ölümü gerçekleşmemesine rağmen doktorların bireyin yaşamını kurtarmak için çaba göstermeyeceği de yer almaktadır. Oysa doktorluk mesleğinin en önemli ilkesi hastanın hayatını kurtarmak, ağır bir zarara uğramasını engellemek, hastalıkları iyileştirmek, insan yaşamı ve sağlığını korumak ve bunun için tüm tedavi yöntemlerini eksiksiz uygulamaktır (HMEK, Md.6) . Bireylerin kaygı ve korkularını giderecek açıklamaların sık sık gündeme getirilmesi, bireylerin organ bağışı kararı ya da yakınına kaybeden ailelerin organ bağışında bulunma kararında etkili olabilir.

2.4.7. Türkiye’de Organ Bağışına İlişkin İncelemeler

Organ bağışı ve organ naklinin toplumda nasıl algılandığı, bireylerin bu konuda ne düşündüğü ve bağışların neden istenilen düzeyde olmadığını inceleyen birçok çalışma bulunmaktadır. Yazar ve Açıkgöz (2016) halkın organ bağışına yönelik tutum ve davranışlarını incelediği çalışmasında 414 kişiyle yapılan görüşmeler sonucunda,

katılımcıların %94,7'sinin organ bağışında bulunmak istemediği sonucuna ulaşmıştır. Katılımcıların %22,9'u dini inançları, %19,6'sı ailesinin izin vermeyeceğini öne sürmektedir. Balcı ve Şahingöz (2014) organ bağışının yeterli düzeyde olmamasında dini inanışların ve yetersiz, eksik bilgilendirmenin rolü olduğunu vurgular. Dini inanışlara göre vücut bütünlüğünün korunması gerektiği ancak organ bağışı nedeniyle vücut bütünlüğünün bozulacağı endişesi, organ bağışına onay vermeyen ailelerin öne sürdüğü gerekçeler arasındadır. Aytaş vd.'nin (2011) çalışmasında %51, Okka ve Demireli'nin (2008) çalışmasında %31,9'luk bir oranın organ nakline dini inançların engel olduğunu düşündüğü görülmektedir.

Literatürdeki çalışmalar, bireylerin organ bağışı kararında din görevlilerinin etkisi olduğunu göstermektedir (Güden vd., 2013). Yazar ve Açıkgöz, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın organ bağışıyla ilgili "İnsanın insana yapabileceği en büyük yardım" sözlerine dikkat çekerek, bireylerin organ bağışı yapmama nedenleri arasında dini unsurların bu kadar yer almasını, bağışla ilgili farkındalığı artırmaya yönelik çalışmaların yeterli olmamasına bağlamaktadır (2016:255). Keçecioglu vd.'nin (2000), yaptığı çalışmada organ bağışına olumlu yaklaşmayanların dini gerekçeleri öne sürdüğü değerlendirildiğinde, birçok kişinin konuyla ilgili eksik bilgiye sahip olduğu vurgulanır.

Göçer ve Öcal (2020) ise din görevlilerinin organ bağışına yönelik düşüncelerini tespit etmek amacıyla bir araştırma yapmıştır. Organ bağışında bulunan katılımcı oranı %2,9, din görevlilerinin ailesinde organ bağışında bulunanların oranı %3,5'tir. Organ bağışı yapmayanların %63,5'i kararsız olduğunu ifade etmiştir. Organ bağışında nasıl bir yol izleyeceğini bilmeyen din görevlilerinin oranı %64,5'tir. Bu sonuçlar çerçevesinde araştırmacılar, din görevlilerinin organ bağışına teşvik edilmeleri gerektiğini, böylelikle katıldıkları toplantılarda ya da vaazlarında bu konudaki çekinceleri giderecek mesajları topluma verebileceklerini vurgular.

Tarhan vd.'nin (2014), din görevlileriyle yaptığı çalışmasında, katılımcıların tamamının organ bağışının önemine inandığı, ancak %5'inin organlarını bağışladığı, %80'inin bağışlamayı düşündüğü, %55'inin organ bağış süreciyle ilgili yeterli bilgi sahibi olmadığı tespit edilmiştir. Din görevlilerinin konferanslarda, toplantılarda organ bağışının önemini vurgulayan konuşmalar yapmaları bu konuda sorumluluk almaları gerektiğini düşünen katılımcı oranı ise %65'tir. Kayseri'de yapılan anket çalışmasında vaiz, müezzin, imam, Kur'an Kursu eğitmenlerinin aralarında bulunduğu 468 din

görevlisinden %90,8'nin organ bağışının önemine inandığı, bu konuda bilgi aldığı, %57,9'unun organ bağışlamayı düşündüğü bağışlayanların oranının ise %1,1 olduğu görülmektedir. Bu isimler organ bağışıyla ilgili bilgiyi en fazla medyadan aldıklarını belirtmiştir. Organ bağışındaki yetersizliğin nedeni olarak, dini inanışlarla ilgili bireylerin doğru bilgiye sahip olmaması ve bağışın öneminin tam olarak anlatılmaması öne çıkmaktadır (Güden vd., 2013). Çalışmalara bakıldığında din görevlilerinin organ bağışlama oranlarının az olduğu ve bu konuya mesafeli yaklaştığı görülür. Bireylerin organ bağışı kararında en etkili unsurlardan biri olan din görevlilerinin konuyla ilgili aydınlatılmasının gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Zira, birey inanmadığı bir davranışı, başkasına uygulamak konusunda ikna edici olamayabilir.

Özsaydı'nın (2021), 584 din görevlisiyle yaptığı görüşmede, katılımcıların %66,4'ünün organ bağışına yönelik bilgilerinin yeterli olmadığı, organ bağışında bulunmaya istekli olanların bilgi düzeyinin, bağışta bulunmaya istekli olmayanlara oranla yüksek olduğu, katılımcıların %77,6'sının bağışın artırılması konusunda din görevlilerinin öncü olmalarını düşündüğü tespit edilmiştir. Bağışla ilgili kilit unsurlardan olan din görevlilerinin toplumu buna teşvik edebilmesi için kendilerinin de bilgi sahibi olması gerektiği belirtilen çalışmanın sonucunda, katılımcıların organ bağışıyla ilgili en fazla bilgiyi medyadan aldıklarını söylemeleri nedeniyle, medyada sağlık profesyonellerinin bilgi verdiği yayınlara daha fazla yer vermesiyle farkındalığın artırılabilceği değerlendirilmektedir.

Yapılan araştırmalar, beyin ölümü konusunda yanlış bilginin yaygın olduğunu göstermektedir. Organ bağışına yönelik üniversite öğrencilerinin tutum ve davranışlarıyla ilgili bir çalışmada, katılımcıların %48,9'unun beyin ölümü tanısı konulan kişinin tekrar hayata dönebileceğine (Doğan, 2009), farklı bir araştırma, katılımcıların %71,4'ünün beyin ölümü gerçekleşen kişinin yeniden sağlığına kavuşma olasılığına inandığını ortaya koymaktadır (Arğan, 2007). Alptekin (2019), bu çalışmalar ışığında beyin ölümü kavramının, organ bağışıyla ilgili hazırlanan içeriklerde sağlık personelleri tarafından açıklanması gerektiğini, beyin ölümü gerçekleşen bir kişinin hayata dönmesinin mümkün olmadığı anlaşılırsa kadavradan nakillerin artacağını vurgular.

Okka ve Demireli'nin (2008) çalışması, organ bağışına yönelik bireylerin bilgi düzeyinin düşük olduğu tezini desteklemektedir. Çalışma, bağışın nasıl yapıldığını bilmeyenlerin oranının %82,7, bilenlerin %17,3 olduğuna dikkat çekmektedir. Özer vd.

(2010), bilgilendirmenin organ bağışındaki rolünü sorgulamak amacıyla yaptığı çalışmada, organ bağış ve organ nakli konusunda eğitim verilen öğrencilerin görüşlerinin olumlu yönde değiştiği sonucuna varmıştır. Organ bağış ve nakliyle ilgili bilgi almak isteyen öğrenci oranı, Baykan vd.'nin (2009) çalışmasında %89,3 Kavurmacı vd.'nin (2014) çalışmasında %87,9'dur. Katılımcıların %53,7'si bu bilgileri doktorlardan, %32,9'u din görevlilerinden almak istediğini belirtmiştir.

Bireyler organ bağışıyla ilgili doktorlardan bilgi almak isterken, çalışmalar doktorların organ bağışına yaklaşımında da sorunlar olduğunu göstermektedir. 303 doktorun katıldığı bir çalışmada, katılımcıların %98,3'ü organ bağışına inanmasına rağmen, bağışta bulunanların oranı %23,1'dir. Organ bağışının İslam dinine uygun olmadığını düşünenlerin oranı ise %5'tir (Erdoğan, 2007).

Arğan'ın (2007) araştırmasına göre; katılımcıların %73,5'i organ ticaretinin yasal olduğunu düşünmektedir. Organ bağışıyla ilgili 100 youtube videosunun analiz edildiği çalışmasında Alptekin (2019), videoların yaklaşık dörtte birinde organ ticaretinden bahsedildiğini tespit etmiştir. Bu iki çalışma değerlendirildiğinde Alptekin, videolarda organ ticaretinin yasal olmadığına yönelik daha fazla bilgilendirme yapılması gerektiği sonucuna ulaşmaktadır.

Organ bağışında bulunmak isteyenlerin %89,4'ü hayat kurtarmak için, bağışta bulunmak istediğini söylemiştir. Okka ve Demireli'nin (2008) yaptığı çalışmada da organlarını bağışlamayı düşünenlerin hayat kurtarma ve bireyleri iyileştirme düşüncesi bağış yapma kararında ilk sırada yer almaktadır. Yine Efil vd.'nin (2013), araştırmasında hayat kurtarma ve iyileştirme düşüncesi %85,2 düzeyindedir. Beyin ölümü tanısı alan yakınının organlarını bağışlama kararını reddedenlerle yapılan görüşmede, ailelerin bağış reddetme nedenleri, çevrelerindeki kişilerden alacakları tepki, vücut bütünlüğünün bozulacağı kaygısı, yakınının hayatta iken bu kararı kendisinin vermesi gerektiği düşüncesi ya da yakınlarının öldüğüne inanmamalarıdır (Yüçettin vd., 2003).

Literatürdeki çalışmalar bireylerin organ bağışında bulunmama nedenlerini, organ bağışına yönelik tutumlarını anlamayı hedeflemektedir. Çalışmalar, toplumun organ nakli ve bağış konusunda eksik ve yanlış bilgilendirildiğini vurgulamaktadır. Bireylerin bu konuda yeterli bilgisi olmaması nedeniyle bağış mesafeli yaklaştığına ve organ bağışını teşvik konusunda kilit rolü olan kişilerin dahi yeterli bilgi sahibi olmadığına dikkat çekilmektedir. Araştırmalar, bireylerin organ bağışında bulunma kararında dini

gerekçelerin de etkili olduğunu gösterir. Bağışla ilgili dini gerekçelerden kaynaklanan soruların yanıtlanması ve toplumu doğru bilgilerle aydınlatma sorumluluğu din görevlilerine aittir. Yapılan çalışmalar, din görevlilerinin organ bağıışı ve nakliyle ilgili bilgileri medyadan aldığını göstermektedir. Bu nedenle, organ bağıışı ve nakliyle ilgili soru işaretlerinin olduğu alanlara yönelik medya içeriklerin oluşturulması önem kazanmaktadır.

2.4.8. Organ Bağıışı ve Nakli Haberlerinde Yayıncılık İlkeleri

Tıp etiğinde yer alan “önce zarar vermeme” ilkesi ile medyanın bireyler üzerindeki etkisi birlikte değerlendirildiğinde, kamuoyuna sunulan sağlık haberlerinin, toplumsal bir zarara neden olma ihtimali önem kazanır (Çınarlı, 2008: 145). Sağlık haberlerinin yazımında göz önünde bulundurulması gereken etik ilkeler organ bağıışı ve organ nakline yönelik haberler için de geçerlidir. Özel olarak organ bağıışı ve organ nakline ilişkin haber ve yayınlara yönelik de bazı ilkeler bulunmaktadır. Organ naklinin yasal çerçevesini belirleyen Organ ve Doku Alınması, Saklanması, Aşılması ve Nakline ilişkin kanunda, doktorlar “Kan veya sıhri hısımlık veya yakın kişisel ilişkilerin mevcut olduğu durumlar ayırık olmak üzere, alıcının ve vericinin isimlerini açıklayamaz” hükmü yer alır. Bu hüküm doktorları kapsar. Haber ya da programlarda medya mensuplarının bilgi kaynakları arasında doktorlar da yer aldığı için bu hükümü göz önünde bulundurmalıdır. Kanunun 15’inci maddesinde yine yayınlarla ilgili düzenleme vardır. Bu kapsamda organ alan, satan, organ satışına yönelik reklam veren, organ teminine yönelik yayın yapanların 5 yıldan 9 yıla kadar hapisle cezalandırılmasına hükmedilmiştir.

2008 yılında Türk Tabipleri Birliği’nin “Organ Aktarımına İlişkin Etik Bildirgesi”nde madde 2’de, hastaların mahremiyeti kapsamında organ alıcı ve vericisinin tıbbi ve kimlik bilgilerinin korunması, özel yaşamı ifşa eden, hasta ve yakınlarının korunmasını engelleyen beyan verilmemesi gerektiği vurgulanarak, kamuoyuna medya aracılığıyla yapılan açıklamalarda organ bağıışıyla ilgili bilgi veren, bağıışa özendiren, topluma güven veren ifadeler kullanılması gerektiğinin altı çizilir. Açıklamaların, hastanın yararını geri plana atan, onun yerine nakil merkezlerinin reklamını yapan ifadeler içermemesi de bildirgede yer almaktadır. Bu unsurlara uyulmadığında meydana gelebilecek bir olay 2009 yılında yaşanmıştır. Trafik kazasında hayatını kaybeden bir kişinin böbrek, karaciğer ve korneası 3 farklı hastaya nakledilmiş; üç yıl sonra organları bağıışlanan kişinin yakınları alıcılara ulaşp, bağıışlanan organların geri alınması için dava

açmıştır (Yılmaz, 2012). Bu olayda görüldüğü gibi basın mensuplarının ve doktorların kadavradan bağışlarda, kadavranın kimliğinin açıklanmamasına yönelik etik ilkelere uygun hareket etmesi gereklidir.

Medyanın bireyler üzerindeki güçlü etkisi, tutum ve davranışları yönlendirme olasılığı göz önüne alındığında, sağlık gibi bireylerin yaşamına doğrudan etki eden yayınlarda hem sağlık hem basın etiğine uygun yayıncılığın benimsenmesi önem kazanmaktadır.

2.4.9. Organ Bağışı ve Nakli Haberlerinin Medyada Ele Alınış Tarzını İnceleyen Çalışmalar

Araştırmalar, organ bağışı konusunda medyanın yönlendirici bir bilgi kaynağı olduğunu; organ bağışının faydaları, nedenleri, bağış ihtiyacıyla ilgili içeriklerin topluma aktarılmasında gazete, televizyon, internet ve dergilerin en etkili araçlar olduğunu göstermektedir (Matesanz, 2003a; Conesa vd., 2004; Feeley ve Servoss, 2005; Morgan vd., 2005; Quick vd., 2009; Kaya ve Taşdelen, 2013; Ögüt ve Çobaner, 2016; Yanqin vd., 2019).

Morgan ve Miller (2001) medyanın organ bağışına ilişkin farkındalık oluşturmada büyük rol oynadığını belirtir. Matesanz (2003a), organ nakli ve bağışı konusundaki haber çerçevelerinin insanlar üzerinde olumlu ya da olumsuz etkilere neden olabileceğini vurgulamaktadır. Reagan ve Collins (1987) yaptıkları araştırmada, sağlık haberlerinde, insanların birincil kaynak olarak gazeteleri tercih ettiği sonucuna ulaşmıştır. Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı'nda (2016) organ bağışı ve organ nakli ile ilgili olumsuz önyargıları önlemeye yönelik mesajların topluma iletilmesinde medyanın rol oynadığına dikkat çekmektedir.

Harel vd. (2017), medyada organ nakli ve organ bağışına ilişkin olayların aktarımının, ölen bir yakının organlarını bağışlama, insanların organ bağışı kartını imzalamaya ilişkin tutumları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. İnceleme sonucunda kronik organ hastasıyla ilgili bilgi verilmesinin organ bağışına ilişkin olumlu tutum geliştirmede etkili olduğu ancak organ bağışlayan kişinin ölmesine yönelik hikayelerin organ bağışına karşı olumsuz tutum geliştirilmesine neden olabildiği tespit edilmiştir.

Haustein ve Seller (2004) nakil hastalarıyla yaptığı çalışmada, bireylerin %59'unun medyadan, %61'inin din görevlilerinden organ bağışı ve nakliyle ilgili bilgi aldığını tespit

etmiştir. Öğrencilerle yapılan başka bir çalışmada, katılımcıların %70,9'u bu süreçle ilgili bilgiyi medyadan aldığını belirtmiştir (Baykan vd., 2009:137).

Medya din görevlileri için de organ bağıışı ve organ nakliyle ilgili önemli bir bilgi kaynağıdır. Din görevlilerinin hangi kaynaklar üzerinden organ bağıışıyla ilgili bilgi sahibi olduğuna bakılan araştırmada, katılımcıların %32,6'sı internet, %21,1'i gazete ve dergi yarısından fazlası televizyon yanıtını vermiştir. Kaya ve Güler (2012) organ nakliyle ilgili 256 haberi incelediği çalışmasında haberlerin %73,8'inin pozitif, %16'sının negatif, %10,2'sinin nötr tonda sunulduğu sonucuna ulaşmıştır.

Araştırmalar, bireylerin merak ettiği konularda medyaya başvurduğunu, medyadan gelen iletilerden bireylerin etkilendiğini gösterir. Ancak yapılan çalışmalarda, medyada organ bağıışı ve nakli konulu haberlerin diğer haber kategorilerinin gerisinde kaldığı, bu tür haberlere sık yer verilmediği sonucuna ulaşılmaktadır. Kartal ve Erigüç (2018), sosyal içerik platformu olan Onedio internet sitesindeki 2012-2017 yılları arasında sağlık haberlerini incelediği çalışmada, en fazla sağlık haberinin %12,95 ile beslenme-diyet-obezite, ardından %12 ile sağlıklı yaşam için öneriler, %10,92 ile istatistik ve araştırmalar, %10,62 ile kadın ve çocuk sağlığı, %10,22 ile güzellik, estetik ve sporla ilgiliyken, organ bağıışı ve nakline ilişkin haberlerin oranın %1,82 olduğunu tespit etmiştir. Kitlelere erişme gücünü elinde bulunduran medyanın, organ bağıışının artırılması gibi toplumsal bir konuyla ilgili haberlere az yer vererek, bu gücünü etkili bir şekilde kullanmadığı görülmektedir.

Medyada yer alan organ bağıışına yönelik haberlerin gençlerin konuyla ilgili tutumlarını nasıl etkilediğine yönelik, 55 farklı üniversiteden 535 öğrencinin katılımıyla gerçekleştirilen anket çalışmasında, haberleri takip edenlerden %45'inin haberlerin, organ bağıışına bakışlarını olumlu yönde değiştirdiği, %75'inin haberleri izledikten sonra organ nakli bekleyen hastaların durumlarını daha iyi anladığı sonucuna ulaşılmıştır. Anket sonuçlarına göre; gençlerin %90'ı medyanın organ nakli konusuna yeteri kadar değinmediğini düşünmektedir. Organ nakli konusunda bilgi eksikliğinin vurgulandığı çalışmada gençlerin, %75'inin organ nakliyle ilgili yasal haklarını, %54'ünün hangi organların bağıışlanacağını, %59'unun organ bağıışı için nereye başvurulacağını bilmediği belirtilmektedir.¹⁵

¹⁵ Anadolu Ajansı. 2011. "Gençler Organ Bağıışına Mesafeli" Milliyet Gazetesi. Erişim Adresi: <https://www.milliyet.com.tr/gundem/gencler-organ-bagisina-mesafeli-1413652> Erişim Tarihi: 31.05.2022

Öğüt ve Çobaner (2016), “Türk Basınında Organ Bağışı ve Organ Nakli Haberlerinin Basın Etiği Bağlamında İncelenmesi” başlıklı organ bağışı ve nakliyle ilgili 993 haberi incelediği çalışmasında, organ bağışıyla ilgili prosedürlerin nasıl işlediğine, bağışı engelleyen dini unsurlara, hastaların finansal sorunlarına medyada yeterince değinilmediğini tespit etmiştir. Haberlerin %53,2’sinin dramatik ve duygusal bir şekilde hasta hikayeleri çerçevesinde sunulduğu, bağış ve nakil süreciyle ilgili prosedürlere yer verilmediği sonucuna varılmıştır. Hasta hikayeleri üzerine kurulan haberlerin sadece %4,9’unun nakil beklerken organ bulunamadığı için hayatını kaybedenlerle ilgili yapıldığı görülmektedir. Haberlerde organ alıcı ve vericisinin isimlerinin açık bir şekilde yer alması ve kullanılan görsellerin hasta mahremiyeti bakımından etik bir sorun olduğu vurgulanmıştır. İncelenen haberlerin dörtte birinde vericinin, yarısından fazlasında alıcının görüntüsünün kullanılması, nakil sonrasında hastaların henüz kendilerine gelmeden çekilen görüntülerinin olması basın etiği çerçevesinde problemli görülmektedir. Çalışmada kamunun faydalı bilgiye ulaşmasına yönelik etik sorumluluğu olan medyanın buna dikkat etmediği, kamu desteğine ihtiyaç duyulan, kronik organ hastalarının yaşamasının tek koşulu olan organ bağışına etki eden unsurları yeteri kadar tartışmadığı belirtilmektedir.

Aslan (2019) yaptığı çalışmada, katılımcıların organ bağışına yönelik bilgi kaynağının kitle iletişim araçları olduğu, ancak katılımcıların düşünce, bilgi ve tutumlarının yeterli seviyede olmadığı sonucuna varmıştır. Sonuç olarak konuyla ilgili farkındalığı artırmada kitle iletişim araçlarının daha etkin ve doğru kullanılması gerektiği vurgulanmaktadır.

Yazar ve Açıkgöz (2016), organ bağışıyla ilgili medyanın toplumu yanlış yönlendirmesinin bağışa yaklaşımı olumsuz etkilediğini, organ bağışı ve nakli konusunda internette sunulan bazı içeriklerin bilgi kirliliğine yol açarak bireylerin kafasında karışıklığa neden olduğunu vurgulamaktadır. Araştırmacılar, güvenilir ve doğru kaynaklardan aktarılan bilgi ve içeriklerin organ bağışını artırmada etkili olacağına dikkat çekmektedir.

Balcı ve Şahingöz’ün (2014) araştırmasında, organ bağışında farkındalığı artırmaya yönelik çalışmalarda, nakil süreci ve beyin ölümü kriterlerinin ön plana çıkarılması nedeniyle bireylerin dini konularla ilgili kaygılarının azalmadığını, bu nedenle artışın sağlanamadığını belirtir. Bu da organ bağışıyla ilgili yayınlarda bireylerin endişelerine

yönelik sorunlara daha fazla yer verilmesi gerektiği sonucunu ortaya çıkarmıştır (Can, 2017).

Başal'ın (2015), Türkiye'de organ bağışının yetersiz olma nedenleri ve organ bağışıyla ilgili toplumdaki algıyı analiz etmeye yönelik anket çalışması, katılımcıların %60'ının organ bağışına olumlu bakmasına rağmen sadece %4'ünün organlarını bağışladığını gösterir. Çalışmada, ankete katılanların %25'inin organ bağışını artırmaya yönelik kampanyaları hatırladığı, %78,8'inin organ bağışıyla ilgili farkındalığa yönelik kampanyalara ihtiyaç olduğunu düşündüğü tespit edilmiştir. Bu çerçevede organ bağışçısı olma potansiyelindeki kişilere ulaşmanın en etkili yolunun medya olduğu vurgulanarak, farkındalığı artırmaya yönelik daha fazla kampanya içerikleriyle bağışçı sayısının artmasının mümkün olduğu ifade edilir.

Organ bağışında ilk sırada yer alan Amerika Birleşik Devletleri ve onu yakından izleyen İspanya'da¹⁶ organ bağışı konusunda farkındalığı artırmada medyanın rolüne dikkat çekilmektedir. Amerika Birleşik Devletleri'nde, kitle iletişiminin, toplumda sağlık kararlarını ve davranışlarını daha iyi yönde değiştirmek için yaygın ve başarılı bir şekilde kullanıldığı ifade edilmektedir (Rady vd., 2012). Bununla birlikte Lewis vd. (2016), toplumun beyin ölümü ile ilgili yanlış bilgileri nedeniyle organ bağışının, kamu politikasının ve mevzuatın etkilediğini vurgulamakta; Amerika Birleşik Devletleri'ndeki ana akım medyanın beyin ölümünü içeren haberleri yaparken beyin ölümüyle ilgili yasal, tıbbi ve sosyal gerçekler hakkında halka yeterli bilgi vermediğine dikkat çekmektedir. Doktorların, organ tedarik kuruluşlarının ve nakil koordinatörlerinin muhabirlere zamanında uzman görüşü sağlayarak bu konudaki halk eğitiminin iyileştirilmesi gerektiğini önermektedir.

Kadavradan organ bağışındaki artış ile organ nakli sayısının artmasında İspanya'nın iyi bir örnek olduğunun altını çizen Matesanz (2003b), bu artışın arkasında kitle iletişim araçlarının en iyi şekilde kullanılmasının ve halkın bu konulardaki bilgi düzeyinin iyileştirilmesinin rol oynadığını söylemektedir. Kitle iletişim araçlarına yakın ilgi, İspanyol sisteminin temel direğidir ve halkı bilgilendirmenin ve farkındalık yaratmanın en önemli yoludur. İletişim politikasının bir sonucu olarak, gazeteciler bağışı teşvik etme

¹⁶ International Registry in Organ Donation and Transplantation Erişim Adresi:
https://www.irodat.org/img/database/grafics/2021_01_worldwide-actual-deceased-organ-donors.png
Erişim Tarihi: 20.06.2023

konusunda birlikte çalışmakta, konunun sürekli ve yoğun bir şekilde medyada yer almasını sağlamaktadır (Matesanz vd., 2017). Bu kapsamda iletişim politikası dört temel ilkeye dayanır: Danışma için 24 saat açık bir telefon hattı, medyaya kolay ve kalıcı erişim, karşılıklı ihtiyaçları öğrenmeyi amaçlayan özel toplantılar yoluyla gazetecilerle bağlantı kurma ve mesajların aracısız iletimi. Bu uygulamalar, medyanın bağış ve nakil hakkındaki bilgileri uygun şekilde işlemesine yol açmıştır (Matesanz vd., 2011). İspanyol modelinde nakil koordinatörleri, iyi haberleri ön plana çıkarmaya çalışarak, yalnızca halk ve sağlık uzmanlarıyla değil, aynı zamanda medyayla da iletişim kurmaya yönelik ulusal çabaları koordine etmektedir. 24 saat hizmet veren medya destek hattı, gazetecilere adil, doğru ve hazır bilgi sağlar ve bu, medyayla daha olumlu ve bilgili bir kültür yaratmak için periyodik toplantılarla birleştirilir (McMaster ve Vadeyar, 2000). İspanya'da, organ nakli koordinatörleri tarafından gazetecilere ne yazılması ve ne yazılmaması gerektiğini gösteren özel medya eğitim kursları verilmektedir. Örneğin beyin ölümü ve organ kaçakçılığı gibi hassas konuları nasıl anlatacakları gündeme getirilirken diğer taraftan sağlık profesyonellerine bir gazeteciyle konuşurken nasıl giyinilmesi gerektiği gibi hususlar da söylenmektedir (Matesanz ve Miranda, 2002). Bağışa yönelik olumlu bir tavır üzerine inşa edilen İspanyol modeli, bilinçlendirme ve eğitim kampanyalarına yatırım yapmak yerine doğrudan medyayı ve bağışçı aileleri hedef alarak sistemdeki yanlış anlamaları ve güvensizliği önlemeye odaklanmıştır (Streit vd. 2023). İspanyol organ bağışı ve nakli programında medya ile ilişkiler proaktif olarak yürütülmektedir.

Her iki ülke örneğinde görüldüğü şekilde, medyanın organ bağışı hakkında her an tıbbi, yasal ya da istatistiksel bilgi edinebilmesi ile organ nakliyle ilgili olumsuz hikayelerin görülme sıklığının azalmasına ve böylece halkın güveninin artmasına yardımcı olmuştur. Ayrıca organ nakil koordinatörlerinin medya ile iletişim konusunda özel eğitimler aldığı, medya profesyonelleri ile periyodik olarak ya da gelişen durumlara yönelik özel talepler doğrultusunda toplantılar yapıldığı görülmektedir. Özellikle olumsuz haberlere karşı hızlı ve verimli bir yönetim sayesinde, organ bağışı ve nakil konusunda toplumda ve bireylerde olumlu bir düşünce oluşması sağlanmaktadır.

Yapılan çalışmalarda sağlıkla ilgili medyada aktarılan içeriklere medya profesyonellerinin yeteri kadar özen göstermediği, haberlerin okunması için olayların ilgi çekici, merak uyandıran ifadelerle magazinsel şekilde işlendiği görüşünün yaygın olduğu anlaşılmıştır. Bu durum gerek doktorlar gerek kamuoyunun medyadan sunulan sağlık içeriklerine güven düzeyinin düşmesi sonucunu beraberinde getirmiştir. Kamuoyu

oluşturma, kamunun gündemini belirleme gibi toplumsal etkileri olan medyanın, bireylerin yaşamını ilgilendiren sağlık ile ilgili davranış değişikliği oluşturma, herhangi bir konuyla ilgili farkındalık yaratmada daha etkili olabilmesi mümkündür. Bu da sağlık konulu yayınlarda etik ilkelere uyulması, haberlerin  zen gösterilerek hazırlanması, sağlık haberciliği alanında uzmanlaşmaya önem verilmesi ile sağlanabilir.

3. ORGAN BAĞIŞI VE NAKLİ HABERLERİNİN SAĞLIK HABERCİLİĞİNDE UZMANLAŞMA, MESLEK ETİĞİ VE ÇERÇEVELEME BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

3.1. Araştırmanın Yöntemi

Tez çalışmasında, medyanın en önemli işlevlerinden birisi olan bilgilendirme unsurunun temel ögesi haberlerin incelenmesi için nicel ve nitel özelliklerin birlikte kullanıldığı “Karma İçerik Analizi” (Schram, 2014; Catalán-Matamoros ve Peñafiel-Saiz, 2019) çalışmada analiz yöntemi olarak belirlenmiştir. Bu tercihin amacı, çalışmayı faydacı bakış açısı ile yapmak, mümkün olduğunca öznelliği azaltmak, geçerlik ve güvenilirliği artırmaktır.

3.1.1. Karma İçerik Analizi

Medya içeriğini toplumun kültürel ortamını izleme aracı olarak gören Max Weber’in öncülüğü (Hansen vd., 1998: 92) sonrasında sosyologlar, kitle iletişim araçlarının ürettikleri içeriklerle 20’nci yüzyılın başlarından bugüne kadar ilgilenmişlerdir. Weber, 1910’daki ilk Alman sosyologlar kongresinde yaptığı bir konuşmada, sosyal değişimdeki eğilimleri ortaya koymak için gazetelerin içeriğinin analizinin yapılmasını önermiştir (Drisko ve Maschi, 2016: 10). Medya içerik analizi, özellikle Harold Lasswell, tarafından kitle iletişim araçlarının yaptığı propagandayı incelemek için sistematik bir yöntem olarak geliştirilmiştir (Krippendorff, 2013: 8). İçerik analizi, 1950’lerde televizyonun gelişiyi birlikte radyodan televizyona filmlere kadar geniş bir yelpazede kitle iletişim çalışmalarında ve sosyal bilimlerde bir araştırma metodolojisi olarak yaygınlaşmıştır (Krippendorff, 2013: 6-10). İçerik analizini "birincil mesaj merkezli metodoloji" olarak tanımlayan Neuendorf, kitle iletişim araştırmalarında bu analiz yönteminin hızlı yaygınlaşan bir teknik olduğunu gösteren çalışmaları bir araya getirmiştir (2002: 1- 2).

Medya içeriklerinde araştırma yöntemi olarak daha çok tercih edilmesine rağmen içerik analizi, uzun yıllardır iki tartışmanın konusu olmuştur (Berg, 2007). Birinci tartışma, içerik analizinin sadece nicel ya da sadece nitel bir yöntem olduğudur. İkincisi ise içerik analizinin nicel ve nitel analizi birlikte barındırdığı ile ilgilidir. Lasswell’den

sonra uzun bir dönem içerik analizi, nicel bir araştırma yöntemi olarak tanımlanmış ve hala bu metodolojik yaklaşım ile kullanılmaktadır (Bryman, 2008).

Lasswell'in 1948'de yayınlanan medya analizi çalışmasında içerik analizi, "kim, hangi kanaldan kime ne gibi bir etki ile ne söyler" biçiminde tanımlanmaktadır (akt. Berelson, 1952). İçerik analizinin yaygın olarak kullanılan bir tanımını yapan Berelson (1952:18), içerik analizini açık iletişim içeriğinin nesnel, sistematik ve niceliksel tanımlanması için bir araştırma tekniği olarak ifade etmektedir. Nesnel ifadesi, bu araştırma yönteminin nicel yaklaşım içinde değerlendirildiğini göstermektedir. Neuendorf, içerik analizini, metinleri özetleyen, bilimsel yöneme dayanan ve genelleştirilebilir bulgular üretme kapasitesine sahip nicel bir analiz olarak tanımlamaktadır (2002: 10).

İçerik analizi, yazılı (açık uçlu sorulu anketler, sanal ortamlarda kişisel iletişimler, günlükler, kısa hikayeler, gazete ve dergiler vb.), sözlü (görüşmeler, röportajlar, odak grupları, radyo programları vb.), görsel (filmler, videolar ve televizyon programları) materyalleri analiz etmek için kullanılan bir araştırma metodu olarak görülmektedir (Krippendorff, 2013). Nicel içerik analizi, genellikle sosyal medya metinlerinde geçen sözcük sıklığını kullanarak bu metinleri yazanların incelenen konu kapsamında algısını görmeye yardımcı olmaktadır. Bu sözcük sayımı, metinlerden elde edilen verilerden önemli kavramları, nesnel bir şekilde çıkarmaktadır. Ancak Neuendorf (2002), bu sözcük sayımlarının, metinlerden oluşan verilere gömülü değerli duyuşsal bilgileri göz ardı etmesini eleştirmektedir.

David Altheide (1996), Ellen Hijams (1996), Pamela Shoemaker ve Stephen Reese (1996), Klaus Krippendorff (2013) gibi araştırmacılar, içerik analizini nicel ve nitel yaklaşımları içeren karma bir yöntem olarak görmektedir. Shoemaker ve Reese, medya içeriğinin, ortam, üretim teknikleri, mesajlar, alıntılanan ya da atıfta bulunulan kaynaklar ve bağlam dahil olmak üzere çok çeşitli fenomenlerle karakterize edildiğini ve içerik analizinin görevinin anlamları kavramak amacıyla bu fenomenlere bir çeşit düzen getirmek olduğunu vurgulamaktadır (1996: 31). Söz konusu araştırmacılar, içerik analizine davranışçı bir yaklaşım benimseyen sosyal bilimcilerin çoğunlukla nicel içerik analizine dayandığını, medya içeriğine hümanist yaklaşımların ise nitel analize yöneldiğini iddia ederek büyük miktarda metni nicel verilere indirgemekle anlamın ve kodların tam bir resminin sağlanamayacağını savunmaktadır (1996: 32). Benzer şekilde, medya içerik analizini tartışan Newbold vd., nicel içerik analizinin bir medya metninin

anlamalı hale geldiği bağlamı yakalayamadığını söylemektedir (2002: 84). Neuman, nicel içerik analizinde bir araştırmacının, nesnel ve sistematik sayma ve kayıt işlemlerini, metin içeriğinin nicel bir tanımını yapmak için kullandığını söylerken içerik analizinin yorumlayıcı yanının da olduğu nitel bir yaklaşımı da içerdiğinin altını çizmektedir (2006: 323). Medya araştırmacısı olarak tanınan Charles Wright, içerik analizinin nicel ya da nitel çalışılabileceğini; bununla birlikte her ikisini birden de içerebileceğini ifade etmektedir (1986: 125). Berg (2007), nicel ve nitel yöntemlerinin birlikte kullanımını harmanlanmış bir yöntem olarak tanımlarken Hansen vd. (1998: 91), benzer şekilde içerik analizinde karma yöntem yaklaşımını, her iki yaklaşımla analiz yapmanın bulguları daha da zenginleştireceğini savunmaktadır. Neuendorf “bütünleştirici” bir içerik analizi modelini tartışmakta ve desteklemektedir (2002: 41). Metinlerin içeriklerini anlamamanın bir yolu olarak gizli ve açık içeriği analiz etmeyi savunan araştırmacılar, nicel ve nitel yaklaşımları birleştirmektedir.

Sonuç olarak nicel ve nitel içerik analizinin bir kombinasyonu, her iki yaklaşımın da en iyisini sunmakta; medya metinlerinin anlamlarını ve olası etkilerini tam olarak anlamak için nicel ve nitel içerik analizi metodolojilerinin bir kombinasyonunun gerekli olduğunu göstermektedir (Hansen vd., 1998, Shoemaker ve Reese, 1996). Bu çerçevede tez çalışmasının araştırma yöntemi, nitel içerik analizini, klasik nicel içerik analizine karşı bir model değil, onu tamamlayıcı ve geliştirici bir yöntem olarak görmektedir. Bu aşamada, her iki içerik analizinin metodolojisi, birbirinden bağımsız olarak ele alınmakta ve incelenmektedir. Karma yöntemde amaç hem nicel hem de nitel yöntemlerin kullanılması ile elde edilen bulguların birlikte yorumlanması ve tartışılmasıdır. Böylece nicel ve nitel içerik analizleri ile bir üçgenleme (Oleinik, 2011) yapılarak geçerlik ve güvenilirliğin artırılması hedeflenmektedir.

3.1.2. Nicel İçerik Analizi Metodolojisi

Neuendorf'un (2002) belirttiği gibi, nicel medya içerik analizi bilimsel yönetime uygun olarak yapılmalıdır. Bu, araştırma tasarımına ve analizdeki temel adımlara dikkat edilmesini gerektirmektedir. Newbold vd.'e göre medya içeriği analizi için örnekleme üç aşamadan oluşur (2002: 80-81):

I. Medya biçimlerinin (gazete, dergi, radyo, TV, film gibi) ve türlerinin (haberler, güncel olaylar, drama, dizi, belgesel vb.) seçimi

II. Konuların ya da tarihlerin seçimi (dönem)

II. Bu iki seçimden ilgili içeriğin örneklenmesi.

Mevcut teori ve önceki araştırmalar, araştırma için kavramsal temeli geliştirmeye yardımcı olur. Kavramlar, kodlama planı ve dolayısıyla son analizin temelini oluşturacağı için bu, araştırmanın önemli bir aşamasıdır. Örnekleme, analiz edilecek malzemenin tanımlanmasını ve seçilmesini içerir. Kodlama sürecinde sınıflandırılacak metin birimlerine karar vermek gerekir. Bu birimler, sözcükler, tümceler, cümleler, görüntüler, paragraflar ya da tam bir belge olabilir. Araştırma sorusu ve analizinde belirtilmek istenen kavramlar dikkate alınarak kodlama birimleri seçilir.

Bir sonraki adım, bir kodlama şeması geliştirmektir. Bu, kodlama birimlerini belirli kategorilere ya da kavramlara atamak için sınıflandırma kuralları ortaya konmaktadır (Neuendorf, 2002: 11). Örneğin, haber başlığı ile haber metni uyumsuz ise '0' sayısal kodunu ve haber başlığı ile haber metni uyumlu ise '1' sayısal kodunu atama gibi kurallar oluşturulur. Sonuçta ortaya çıkan kurallar, nasıl ve neyin kodlanacağını belirten bir kod kitabında detaylandırılır. Kodlama şeması geliştirirken, diğer araştırmacılar tarafından oluşturulan kodlardan yararlanılabilir.

İlk kodlama şeması geliştirildikten sonra, pilot uygulamasının yapılması gerekir. Bu, rastgele seçilmiş bir veri örneği üzerinde yapılabilir. Pilot uygulama, kodlama şemasıyla ya da kodlayıcıların bunu uygulama becerisiyle ilgili sorunları belirlemek açısından çok önemlidir. Çalışma devam etmeden önce bu tür sorunların ele alınması gerekir (Neuendorf, 2002). Kodlama şeması tamamlandığında kodlama başlayabilir. Nihai analiz, nicel tekniklerin uygulanmasını içerir. Frekans sayımları gibi tanımlayıcı istatistikler, örneklemde elde edilen bulguları özetlemek için kullanılabilir.

3.1.3. Nitel İçerik Analizi Metodolojisi

Nitel içerik analizi ile metinlerin içindeki anlatı ya da hikaye anlatımı ile göstergebilime dayanan metinlerdeki işaretler analiz edilebilmekte, hedef kitlenin bu anlatıları ve işaretleri nasıl yorumlayabileceğine odaklanılmaktadır (Newbold vd., 2002: 84). Fotoğraflar, videolar ve simgeler gibi görüntüler, medya metinleri için önemli işaretlerdir.

Yorumlamayı sağlamak için nitel içerik analizi iki ana yaklaşım kullanır. Birincisinde, hangi anlamların üretilebileceğini yorumlamak için bir metin içindeki anlatıya ya da hikaye anlatımına odaklanılmaktadır. İkincisi ise göstergebilimden yararlanır ve dikkati, metinlerdeki işaretlere, işaretler arasındaki ilişkilere ve

okuyucuların bu işaretleri nasıl yorumlayabileceklerine (kodlarını çözebileceklerine) yoğunlaştırır (Newbold vd., 2002: 84).

Nitel içerik analizi için başlangıç noktası, genellikle yazılı ya da sözlü metinlerdir. Amaç, metni sistematik olarak bir öze dönüştürmektir. Çalışmanın amacına, konusuna ve toplanan verilerin kalitesine bağlı olarak, bulguları raporlamak için en yüksek soyutlama düzeyi olarak kategoriler seçilmekte ve daha da ileri gidilerek temalar oluşturulmaktadır (Mayring, 2000; Hsieh ve Shannon, 2005). Bu süreç, birebir çözümlenmiş metinlerden elde edilen ham verilerin kategoriler ya da temalar oluşturmak için analizi, analizin her adımında verilerin daha fazla soyutlanması sürecidir. İlk adım, bütün hakkında bir fikir edinmek için metinleri birkaç defa okumaktır, böylece içeriğe dair genel bir anlayış kazanılmaktadır. Bu noktada, metinlerin ifade ettiği ana hatların ya da fikirlerin neler olduğuna dair fikir edinmeye başlanacaktır. Daha sonra metni daha küçük parçalara, yani anlam birimlerine bölmeye başlamak gerekir. Bunu yaparken, temel anlamın hala korunduğundan emin olunmalıdır. Bir sonraki adım, kodları formüle ederek ve daha sonra bu kodları kategorilere ayırarak yoğunlaştırılmış anlam birimlerini etiketlemektir.

Nicel ve nitel içerik çözümlemesinin birbirini destekler nitelikte olduğunu nicel araştırmanın nitel araştırma için bir öncül özellik taşıdığını belirten Mayring, nicel yaklaşımın temaların ve olguların ne şekilde ve ne sıklıkta verildiğini analiz ettiğini nitel yaklaşımın ise tema ve olguları derinlemesine analiz ettiğini ifade etmektedir (2014:116-149). Diğer bir deyişle nicel analizin bulgularına ait genel değerlendirme nitel analizde daha öze inmektedir. Bu çalışmada da nicel ve nitel içerik çözümlemesi birbirini tamamlayacak ya da destekleyecek şekilde kullanılmaktadır.

3.1.4. Sağlık Haberlerini İçerik Analizi ile İnceleyen Çalışmalar

Haber analizleri, haber türlerine göre farklı alanları kapsamaktadır. Tezin ana konusu sağlık haberciliği olduğu için, bu haber türünde yararlanılan araştırma yöntemleri incelenmiştir. Çalışmaların hangi yöntem kullanılarak incelendiğine ilişkin yapılan literatür taramasında, içerik analizinin sıklıkla tercih edildiği görülmektedir. Aşağıda bu çalışmalardan bazı örneklerle yer verilmiş ve tez çalışmasının araştırma yönetiminin tasarımında da yararlanılmıştır.

Sezgin (2010), “Sağlık İletişimi Paradigmaları ve Türkiye: Medyada Sağlık Haberlerinin Analizi” başlıklı doktora tez çalışmasında medyada sağlığa yer verilmiş biçimlerini, gündelik yaşamın tıbbileştirilmesi ve sağlığın bireyselleştirilmesi kavramları

çerçevesinde sağlık iletişimi bağlamında incelemektedir. Hürriyet gazetesi ve eklerinde Ocak-Aralık 2008 tarihinde yayınlanan 3008 haber /yazının nicel ve nitel içerik çözümlemesi yöntemiyle analiz edildiği çalışmada veriler, “betimleyici unsurlar”, “sorgulanan temel kavramlar”, “yaşam tarzı önerileri” ve “diğer sağlık bilgileri” olarak sınıflandırılarak belirlenen kategorilere göre incelenmiştir.

Organ bağışı ve organ nakline yönelik haberlerin medyada nasıl yer bulduğunun sorgulandığı çalışmada Çobaner ve Öğüt (2016), 1 Haziran 2013-31 Aralık 2014 tarihleri arasında 4 gazetede 993 haberi nicel içerik analiz yöntemi kullanarak incelemiştir. Kodlamaya yönelik kategoriler araştırma soruları çerçevesinde belirlenmiş, 40 haber üzerinden ön kodlama testi yapılmıştır. Organ bağışı ve nakli konulu haberlerin gazetelere göre dağılımı 3 alt kategoride, haberlerin yayın türüne göre dağılımı 3 alt kategoride, haberlerin dil ve anlatım yapısı 5 alt kategoride, hasta mahremiyetine ilişkin ihlaller 4 alt kategoride, haber kaynakları 9 alt kategoride, haber temaları 16 alt kategoride kodlanmış, haberlerde uzman görüşüne başvurulup başvurulmadığı da kategori olarak belirlenmiştir.

Organ nakli haberlerinin medyada sunumlarını inceleyen Kaya ve Taşdelen’in (2013), çalışmasında nicel içerik analiz yöntemi kullanılarak haberleri betimlemek ve meslek ilkeleri bağlamında değerlendirmek amaçlanmıştır. İncelemede 1 Ocak -31 Aralık 2010 tarihleri arasında yayınlanan 256 haber, belirlenen sorular çerçevesinde 13 ana kategori ve 116 alt kategoride incelenmiştir.

Obezite konulu yazıların, gazetelerde sunumunun irdelendiği bir araştırmada 752 yazı içerik analiz yöntemiyle incelenmiştir. En yüksek tiraja sahip 10 gazete sistematik rassal örneklem kapsamında seçilmiştir. Kodlama formu, daha önce Yüksel vd.’nin (2014), çalışmasındaki form ve obezitenin nedenleri, sonuçları kapsamında oluşturulmuştur (Adıyaman,2015).

Uyuşturucu haberlerinin basında sunumunun incelendiği bir araştırmada, tirajı en yüksek beş gazetenin üç yıllık yazıları örneklem içine alınmıştır. Belirlenen 357 uyuşturucu konulu haber, içerik analiz yöntemi kullanılarak irdelenmiştir. Araştırma soruları kapsamında içerik kodlama cetveli oluşturulmuş, gazetelerin adı, haber türü, haberlerin tarihi, yayın yılı, sayfa numaraları ve konumları, haber kaynakları, metinde kullanılan dil ve üslup, temalar, görsel unsurlar olmak üzere 13 kategoride içerikler kodlanmıştır (Şekercioğlu, 2018).

Bilişli'nin (2016) "Sağlık İletişimi: Tıbbileştirme, Bireyselleştirme, Healthism ve Tüketime İlişkin Sağlık Haber Çözümlemeleri" başlıklı içerik analizi yönteminin kullanıldığı araştırmada tirajı en yüksek 4 gazete ve eklerinin 1 yıllık sağlık konulu yazılı ve görsel öğeleri nicel analiz ve söylem analizi kullanılarak incelenmiştir.

Sağlık haberlerinde çocuklara yaklaşımda hangi unsurların ön planda olduğunun belirlenmesine yönelik çalışmada Işık ve Damlapınar (2017), nicel ve nitel içerik analiz yöntemlerini kullanmıştır. 2008 Eylül ayında tirajı en yüksek dört gazete, ekleri hariç tutularak 30 günlük bir inceleme yapılmıştır. 528 sağlık içerikli haber metninin incelendiği çalışmada, içerik kodlama cetveli oluşturulmuştur.

Domuz gribi haberlerinin basında nasıl çerçevelendiğini Saraç (2018), Hürriyet gazetesi internet sitesinde 2009 yılında yayınlanan haberlerle incelemiştir. İki aşamadan oluşan araştırmada 1457 haber, kaynak, aktör, çerçeve başlığında kodlanmış ve niceliksel olarak irdelenmiştir.

Organ nakli ve bağışıyla ilgili toplumsal bilincin oluşmasında medyanın rolünü tespit etmek amacıyla yapılan bir çalışmada 01 Ocak 2014 – 30 Temmuz 2015 tarihleri arasında üç gazete ve eklerinde 186 haber içerik analiz yöntemiyle incelenmiştir (Arslan ve Duğan, 2015).

Bir başka çalışmada, tütün kontrolüne yönelik haber ve yazıların medyada nasıl yer aldığı, dört gazetenin üç yıllık yayınları kapsamında içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. Araştırmaya konu 1999 haber ve yazıda kullanılan çerçeveler ilk olarak nicel içerik analiz ile çözümlenmiştir. Sonrasında haberlerde sık tekrar edilen ekonomi, sağlık, politika temaları nitel içerik analizi ile tespit edilmiş, bu temaların içindeki çerçeveler tanımlanmıştır (Çobaner, 2013).

Kovid-19 aşısıyla ilgili metinlerin ulusal ve uluslararası 10 haber kuruluşunun internet sitelerinde nasıl çerçevelendiği içerik analizi yöntemi kullanılarak irdelenmiştir. Çalışmada aşı haberlerinin kaynağı, haber başlığı ve girişi, uzman ve kaynak açıklamaları, haber inşa stratejileri, görsel kullanımı, haber başlığındaki aktarma yüklemeleri, habere konu aşılarda dağılımı kategorilerinin altında kodlama yapılmıştır (Kazaz vd., 2021).

Sağlık içerikli yayınların magazinsel boyutunu belirlemek amacıyla yapılan başka bir araştırmada, 3 gazetede yer alan sağlık haberleri nicel içerik analiz yöntemi

kullanılarak incelenmiştir. İçerik kodlama cetvelindeki kodlamalar, popüler doktorlar, estetik ve güzellik, tüketimi teşvik edici ve bilgilendirici olmak üzere 4 unsur bakımından yapılmıştır (Ayaz, 2019).

İncelenen araştırmalarda, haber metinlerinin betimlenmesi ve içeriğinin ayrıntılı bir şekilde irdelenmesinde içerik analizi yönteminin kullanıldığı görülmektedir. Bu kapsamda çalışmanın amacı doğrultusunda ve alan taramasındaki kategoriler çerçevesinde kodlama formu oluşturulmuştur. İncelenen çalışmaların ortak özelliği, verilerin doğru analiz edilebilmesi ve sonuçlara ulaşılmasında kodlama formundaki kategorilerin belirlenmesine yapılan vurgudur.

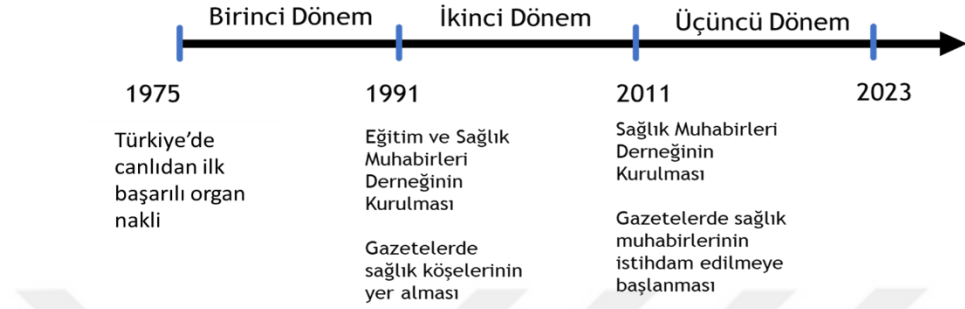
3.2. Araştırmanın Ana Kütlesi ve Örneklemi

Araştırmanın ana kütlesini Türkiye’de kitle iletişim araçları tarafından yayınlanan sağlık haberleri oluşturmaktadır. İçerik analizi için Amaçlı Örneklem kapsamında örneklemi belirlemek için dört sınırlama getirilmiştir:

- Organ bağıışı ve organ nakli ile ilgili sağlık haberleri
- Zaman dilimi (dönem): Kasım 1975- Aralık 2022
- Kitle iletişim araçları: Yazılı basın yani gazeteler
- Gazetenin adı: Hürriyet

Bu çalışmada sağlık haberciliğinin gelişimi organ bağıışı ve organ nakli haberleri örneğinde incelendiği için dönemlerin belirlenmesinde sağlık haberciliği ve organ naklinde rol oynayan süreçler, birlikte dikkate alınmıştır. İlk önce bir başlangıç tarihinin tespiti, ikinci olarak sağlık haberciliğinin gelişimini görebilmek amacıyla karşılaştırmaya olanak verecek şekilde üç döneme ayrılmasının daha yararlı ve uygun olacağı değerlendirilmiştir. Böylece, araştırmanın örneklemi oluşturan 47 yıl, 3 döneme bölünmüştür. Bunlar 1975-1991, 1992-2011, 2012-2022 yıllarını içermektedir (Şekil-3.1). Bu çerçevede 3 Kasım 1975 yılında Türkiye’de ilk başarılı organ naklinin yapıldığı tarih ile Eğitim ve Sağlık Muhabirleri Derneği’nin (ESAM-DER) kurulduğu tarih olan 1991 yılları arası ilk dönem olarak belirlenmiştir. ESAM-DER’in kuruluşunun haber faaliyetlerine yansımalarının tespiti açısından ikinci dönem 1992 yılından başlamıştır. 1992-2011 yılları arasını kapsayan ikinci dönem, sağlık habercilerinin, diğer basın kuruluşları ile işbirliğini güçlendirmek hedefiyle kurulan aynı zamanda bu alanda ikinci dernek olan Sağlık Muhabirleri Derneği’nin (SAMUDER) kuruluşuna kadar olan süreci

içermektedir. Yurt içi ve yurt dışından uzmanların katılımıyla toplantılara ev sahipliği yapan dernek, toplum sağlığının iyileştirilmesi ve bu alanda çalışanların mesleğe ilişkin bilgisinin geliştirilmesini amaçladığı için derneğin kuruluşunun haber içeriklerine yansımaları değerlendirmek üzere üçüncü dönem 2012 yılından başlamış, 2022’de sonlanmıştır.

Şekil- 3.1: Örneklem için Belirlenen Dönemler

Araştırmanın örnekleminin son maddesi olan gazete seçiminde, tirajı en yüksek gazetelerden biri¹⁷ ve medyanın genelini temsil etmesi (Sezgin, 2010:27); ana akımda yer alması (Şendur vd., 2013) ve 75 yıllık bir tarihe sahip olması kriterleri açısından Hürriyet gazetesi örneklem olarak belirlenmiştir.

1 Mayıs 1948 yılında yayın hayatına başlayan Hürriyet gazetesi “Günlük Müstakil Siyasi Gazete” ibaresi ile basılmıştır. Kurucusu Sedat Simavi, bu ibareyle ilgili olarak gazetenin yayın politikası hakkında “Halkın faydası için lüzumu halinde taraf tutacak, fakat müstakil olduğu için hiçbir zaman tuttuğu tarafın aleti olmayacaktır” ifadelerini kullanmıştır. Çok partili düzene geçilen 2.Dünya Savaşı sonrasında siyasi tartışmalar gazetelerde yer almaya başlamış, bu süreçte Hürriyet’in ilk sayısı İnönü ve Celal Bayar’ın resimleriyle çıkarak bağımsızlık ve tarafsızlık vurgusu yapılmıştır (İnuğur,1992: 232). Hürriyet gazetesi Türk basınına birçok konuda öncü olmuştur. Teknolojik alanda yapılan yatırımlar ve biçimsel özelliklerdeki farklılıklar gazetenin ilgi görmesine neden olmuştur. İlk yıl 8-12 sayfa aralığında yayınlanan gazetede toplumun her kesimine hitap etmek amacıyla resimli romanlar, fıkralar ve röportajlara iç sayfalarda yer verilmiştir (Şapolyo, 1971: 242). Gazetede haberler fotoğraflarla desteklenmiş, baskı kalitesine önem verilmiş,

¹⁷ Medya Raporları Erişim Adresi: <http://app.speedmedya.com/> Erişim Tarihi: 26.04.2023

görsel unsurlar ilk sayıdan itibaren özenle seçilmiştir. Ünlülerin yaşamlarına, polis adliye olaylarına geniş yer veren Hürriyet, olayların magazinsel yönünü ön plana çıkarmasıyla eleştirilere de maruz kalmıştır (Faik, 2001: 244). Ancak eleştiriler gazetenin tirajında bir düşüşe neden olmamıştır. Gazetenin kendisine ait bir dağıtım yapısı oluşturması, modern baskı makinelerini kullanması diğer gazetelerden fazla tercih edilmesi sonucunu beraberinde getirmiştir (Topuz, 2003: 187). 1948 yılında Londra olimpiyatlarına ekip göndererek, olimpiyattan haber ve fotoğraf yayınlayan Hürriyet, 51 bin satış yapmıştır. 1949 yılında gazetenin tirajı 56 bin, 1950 yılında 83 bine yükselmiştir. Sonraki yıllarda 500 bine kadar çıkmıştır (İnuğur, 1992: 233). Sedat Simavi'nin 1953 yılında hayatını kaybetmesinin ardından oğulları Haldun ve Erol Simavi, gazetenin yönetimine geçmiştir. 1968 yılında kurulan Hürriyet Holding, Türk basınında ilk kez holding yapılaşmasının gerçekleşmesine neden olmuştur (Barutçu, 2012). Erol Simavi'nin, gazetenin yönetimini devralmasıyla, 1970'li yıllarda ülkenin farklı şehirlerinde yeni basımevleri kurulmuştur (Topuz, 2003:267). Bu da gazetenin geniş kitleler tarafından bilinmesine ve yayılmasına neden olmuştur. 1993 yılında Erol Simavi, gazetenin yüzde 25'lik hissesini İktisat Bankası'nın sahibi olan Erol Aksoy'a satmıştır. 1994 yılında gazete, Milliyet gazetesinin sahibi iş insanı Aydın Doğan'a satılmıştır. Ticaretle uğraşan, gazeteci kökenli olmayan Doğan, böylelikle iki gazetenin sahibi olmuştur. Bu durum geleneksel gazetecilik sahipliğinde bir değişimi beraberinde getirmiştir. 2018 yılında Hürriyet'in aralarında bulunduğu Doğan Grubu, Demirören Holding tarafından satın alınmıştır. Gazete Demirören Holding sahipliğinde yayın hayatına devam etmektedir.

3.3. Araştırmanın Sınırlılıkları

Sosyal bilim alanlarında yapılan araştırma ve çalışmaların kusursuz ya da sınırları olmadan tasarlanması imkânsızdır (Marshall ve Rossman, 1999: 42). Sosyal bir araştırma, sınırlı bir içerik ile değerlendirildiğinde tartışmayı sağlayacak anlamlı bulgular ve sonuçlar verebilmektedir. Karasar, sınırlılığın araştırmacının deneyim, bilgi ve becerilerinden kaynaklanacağı gibi araştırmanın sorusu, amaçları, yöntemi ve uygulamasının yarattığı zorunluluklardan da kaynaklanabildiğini belirtmektedir (2012:73). Araştırmanın yöntemi ve uygulamasının zorluklarından kastedilen, örneklemin belirlenmesi, özellikle bu tez çalışmasında olduğu şekilde verinin toplanması gibi konulardır. Bu tez araştırmasının kapsamı ve tasarımındaki sınırlılıklar aşağıdadır:

- Sağlık haberlerinin üretimine etki eden siyasi ve ekonomik bağlamdan bağımsız olarak, yayınlanmış haberlerin nicelik ve nitelikleri araştırmaya dahil edilmiştir.

- Sağlık haberleri, sadece Türkiye’deki basılı medya olan gazetelerde incelenmiştir.
- Araştırma kapsamında ele alınacak sağlık haberleri organ bağıışı ve nakli ile sınırlandırılmıştır.
- Sağlık haberlerinin incelemesi, 47 yıllık bir dönemi kapsamısı nedeniyle tek bir gazete örnekleme alınmıştır. Ancak bu seçimde merkezde yer alan bir gazete olması amaçlanmıştır.
- Örnekleme alınan gazetenin eklerinde yer alan sağlık konulu yazılar, araştırmanın dışında tutulmuştur.
- Örnekleme alınan gazetenin nüshalarında sadece “organ bağıışı” ya da “organ nakli” başlığı olan köşe yazıları, değerlendirmeye alınmıştır.
- Doktora öğrenimi kapsamında bir tez çalışması olduğu için veri toplama süreci, tek bir araştırmacı (yazar) tarafından yapılmıştır.
- Veri analizinde kodlama cetveli iki farklı kişi tarafından da kodlanarak nicel içerik analizinin güvenilirliği tespit edilmiştir. Ancak doktora öğrenimi kapsamında “Tartışma”, yazar tarafından yapılmıştır.
- Literatürde tartışıldığı üzere medyanın insanların ne konuşacaklarını ne hakkında nasıl düşüneceklerini belirlemede etkili olduğu tespitinden yola çıkarak çalışmada medyanın bireyler üzerindeki gücü ve etkisi, ayrıca sorgulanmamaktadır.

3.4. Araştırma Tasarımının Uygulaması

Tezin araştırma tasarımı, nicel ve nitel perspektifleri sırayla desteklerken açıklayıcı olduğu kadar keşfedici bir yaklaşım da sunmaktadır. Bu tasarım, araştırmacının birden fazla yöntem kullanarak ve bunları birleştirerek her yöntemden en iyi şekilde yararlanmayı hedeflemektedir. Araştırma tasarımı, 6 aşamada planlanmıştır:

1. Hazırlık Aşaması: Araştırma sorularının tespiti, literatür çalışması, nicel analiz için Amaçlı Örnekleme kriterlerinin belirlenmesi, kod cetvelinin oluşturulması, gazetelere ulaşım için kütüphane ile görüşülmesi, gün planlaması.

2. Veri Toplama: Kütüphane çalışması, haberlerin görüntülerinin fotoğraflanarak dijital ortama taşınması, fotoğrafların uygun biçime çevrilmesi, dosya ve klasör sistemi ile dizin oluşturulması.

3. Nicel İçerik Analizi: Excel 2016 programı kullanılarak kod cetvelinden tablo üretilmesi, haberlerin dosya dizininden tek tek incelenerek frekans ve yüzdelerin elde

edilmesi, sayısal değerlerin tablolara yansıtılması, tablolar üzerinden nicel bulguların ifade edilmesi.

4. Nitel İçerik Analizi: Nicel analiz bulgularına dayanarak nitel analiz için Amaçlı Örneklem kriterlerinin belirlenmesi, bu kriterlere uygun haberlerin seçilmesi ve MAXQDA 2020 programına yüklenmesi, programı kullanarak haber metnlerinin nitel kodlamaya tabi tutulması, tespit edilen kodların nicel analizin tema ve kategorileri altında sınıflandırılması, kod-kategori-tema ilişkilerinin tablolara aktarılması, tablolar üzerinden nitel bulguların ifade edilmesi.

5. Değerlendirme ve Tartışma: Nicel ve nitel içerik analizlerinden elde edilen bulguların birlikte değerlendirilmesi ve tartışılması

6. Sonuçlar: Sonuçların yazılması ve önerilerde bulunulması.

İzleyen paragraflarda araştırma tasarımının uygulaması, veri toplama, veri analizi ile geçerlik ve güvenirlik başlıklarında ayrıntılı olarak açıklanmaktadır.

3.4.1. Veri Toplama

Örneklem için zaman aralığı ve incelenecek gazetenin belirlenmesinden sonra Hürriyet Gazetesinin arşiv yetkilisi ile iletişime geçilmiştir. Gazete arşivinin dışardan erişime kapalı olduğu, daha önceki araştırma başvurularının kabul edilmeyerek araştırmacıların kütüphanelere yönlendirildiği yapılan yazışmalarla öğrenilmiştir. Bu nedenle İstanbul Beyazıt Devlet Kütüphanesi ile İstanbul Atatürk Kitaplığı arşivinde, Kasım 1975-Aralık 2022 tarihlerinde organ bağışı ve organ nakline yönelik Hürriyet gazetesindeki haberlerin taraması yapılmıştır.

Kütüphanede yapılan gazete taramalarında her araştırmacının bir günde en fazla 10 gazete cildi inceleme hakkı bulunmaktadır. Bir aylık gazete, sayfa sayısına göre 1 ya da 2 ciltten oluşmakta dolayısıyla 1 yılın incelenmesi yaklaşık 2 gün sürmüştür. Bu nedenle yapılan haber taraması, yaklaşık 17 ayda tamamlanmıştır.

Veri toplanırken organ bağışına ve organ nakline ilişkin haberler tespit edildikçe ilgili gazete sayfalarının fotoğrafları çekilmiştir. Bu fotoğraflar, uygun biçime dönüştürülerek bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Bilgisayarda oluşturulan dosyalar ile bir dizin içerisinde haberler, analiz için düzenlenmiştir.

Gazetenin ilk sayfaları, gündem, sağlık sayfaları ile köşe yazarlarının organ bağıışı ve organ nakliyle ilgili başlığı olan yazılarının incelemeye dahil edildiğı haber taramasında, organ bağıışı ve organ nakli ana konusu olmayan trafik kazası, cinayet ayrıca hayvanlar arasında yapılan organ nakilleriyle ilgili deneysel çalışmalar, kapsam dışında tutulmuş toplamda 2073 haber nicel analize alınmıştır.

3.4.2. Veri Analizi

İçerik analizi, sırasıyla nicel ve nitel olmak üzere iki boyutlu olarak uygulanmıştır. Haberler, önce nicel içerik analizi yöntemiyle incelenmiş, bunun için kodlama cetveli oluşturulmuştur. Kodlama cetveli oluşturulurken, Adıyaman (2005), Arslan ve Duğın (2015), Bilişli (2016), Çobaner (2013), Damlapınar (2017), Dejong ve Wolfe (1998), Feeley ve Vincent (2007), Göbekli vd. (2019), Kaya vd. (2013), Kazaz vd. (2021), Öğüt ve Çobaner (2016), Sezgin (2010), Sotillo vd. (2009), Harrison vd. (2008), Taylan ve Ünal (2017), Utma (2017) ve Yıldız (2006)'nın çalışmalarından yararlanılmış kodlama cetveline tez danışmanlarının onayıyla son hali verilmiştir.

Betimleyici Unsurlar:

Betimleyici unsurlar, haberin yayınlandığı yıl, ay, haberin yayınlandığı sayfa, yazı türü ve haberin konusuna göre Tablo-3.1'de sınıflandırılmıştır.

Tablo-3.1. Kod Cetveli Tanımları- Betimleyici Unsurlar

Yayınlandığı Yıl ve Ay	Haberin yayınlandığı tarih, yıl ve ay olarak kodlanmaktadır.
Yayınlandığı Sayfa	Haberin yayınlandığı sayfa; “ilk sayfa”, “gündem” ve “sağlık” sayfası olarak üç ayrı koddan oluşmaktadır. “İlk sayfada” olan haberler, yayın kuruluşunun öne çıkardığı konuları kapsar. Bu haberlerin bir özeti ilk sayfada verilip, devamı gazetenin içinde olabilir. “Gündem” başlığı altında yer alan haberler kamuoyunun dikkatini çeken ya da dikkatini çekmesi amaçlanan konulardır. Bir haberin “gündem” sayfasında olup olmayacağını yayın kuruluşu belirleyebildiği gibi, kamunun gündeminde olan bir konu bu sayfalarda yer alabilir. İlk sayfada özeti olan devamı “gündem” başlığı altındaki haberler çalışmada “ilk sayfa” olarak kodlanmıştır. İlk sayfada olmayan ve iç sayfalarda “Gündem” başlığının altında yer alan haberler ise “gündem” olarak kodlanmıştır. Haber türleri açısından örnek olayın sağlıkla ilgili olması nedeniyle diğer kod “sağlık” olarak belirlenmiştir. Sağlık haberleri,

	gazetelerin iç sayfalarında ya da ayrı bir ekte yer alır. Haberleri türe göre sınıflandırmanın amacı, okuyucunun istediği habere daha rahat ulaşmasıdır. Burada okuyucunun, okumak istediği haber türüne göre seçim yapması söz konusudur.
Yazı Türü	Yazı türü, “haber”, “köşe yazısı” ve “yazı dizisi” olarak üç koddan oluşmaktadır. Haber, insanların konuştukları ya da konuşacakları şey, kamuoyunu ilgilendiren, güncele ait, zamanlı, belirli bir durum ya da olaya ait bilgidir (Aslan,2003:15). Köşe yazısı, bir yazar tarafından kaleme alınan güncel, siyasi, toplumsal, kültürel konularla ilgili değerlendirme ve yorumların olduğu yazılardır (Bülbül,2000:67). Yazı dizisi ise bir yazar tarafından kaleme alınan birbirinin devamı niteliğinde, kimi zaman bölümlerden oluşan yazılardır. Sağlık içerikli haberlerin hangi türde daha fazla sunulduğunu tespit etmek açısından yazı türünün ne olduğu önemlidir.
Haberin Konusu	İncelenen metinde ele alınan olay, düşünce, durum o metnin konusunu oluşturmaktadır. Kodlanan konular Kasım 1975 – Ocak 2023 yılları arasında çalışmanın ana konusu olan organ bağıışı ve nakline yönelik incelenen haberler çerçevesinde belirlenmiştir. Bu konular sırasıyla, “nakil olan hasta hikayesi”, “organ ve doku bekleyen hasta”, “ölmüş kişinin organlarının ailesi tarafından bağışlandığı kadavradan bağış”, “aile üyelerinin birbirine organ bağışında bulunması”, “organ bağışının dini boyutu”, “tıbbi gelişmeler”, “organ ticareti”, “bağıış ve nakil süreçlerine yönelik istatistiki bilgiler”, “yasal düzenlemeler”, “organ bağışına ilişkin kampanyalar” dan oluşmaktadır. Haber konularının yorumlanması, haber metinlerinde halkın dikkatinin hangi noktalara çekilmek istendiğini anlamak, organ bağıışı ve nakline ilişkin içeriklerin hangi konular kapsamında sunulduğunu belirlemek açısından önemlidir.

Uzmanlaşma:

Uzmanlaşma bölümünde “haber yazarı”, “haber kaynakları”, “uzman görüşü”, “haber başlığı”, “görsel”, “haber aktörleri” başlıkları altında kodlama yapılmıştır (Tablo-3.2).

Tablo-3.2: Kod Cetveli Tanımları- Uzmanlaşma

Haber yazarı	“Haber ajansları”, “muhabir”, “köşe yazarı” ve “belirtilmemiş” olarak kodlanmıştır. Haber ajansları yayın kurumlarının aylık ya da yıllık ücret ödeyerek görüntülü ya da metin halinde olan haberleri satın aldıkları kuruluşlardır. Muhabir, gazeteye bağlı çalışan belli bir alanda uzmanlaşabildiği gibi, farklı alanlarda da haber yazan kişilerdir. Köşe yazarı, yine yayın kuruluşunun bünyesinde görev yapan, gündeme ilişkin yorum ve değerlendirmeleri kaleme alan kişidir. Haber yazarının belirtilmemiş olması, o haberin yayın kuruluşunda haber bölümündeki herhangi bir kişi tarafından yazılmış olabileceğini gösterir. Haber yazarı haberin kimliğini oluşturur. Habere konu içeriğin ayrıntılı araştırma sonunda mı, yüzeysel mi yazıldığının anlaşılması açısından önemlidir.
Haber kaynakları	Haber kaynakları, habere konu olay ya da olguya yönelik bilgisi alınan kurumlar ya da kişilerdir (Öğüt, 2016:83). Haber metinlerinde kaynak kullanılıp kullanılmadığı, kullanıldıysa hangi kaynaklardan yararlanıldığı, “organ nakli olan hasta”, “organ bağışçısı”, “aile üyeleri”, “doktor”, “organ nakli koordinatörü”, “Sağlık Bakanlığı”, “Diyanet İşleri Başkanlığı”, “siyasiler”, “ünlü kişiler”, “sivil toplum kuruluşları” ve “haber kaynağı belirtilmemiş” olarak kodlanmıştır. Haberde kaynak kullanılıp kullanılmadığını belirlemek, haberin güvenilirliği açısından yol göstericidir.
Uzman görüşü	Uzman görüşü bölümünde “doktorlar/ sağlık personelleri”, “organ nakli koordinatörleri”, “sağlık bakanlığı yetkilisi”, “diyanet işleri başkanlığı yetkilisi”, “din görevlileri”, “sivil toplum kuruluşları” ve “uzman görüşü alınmamış” şeklinde kodlama yapılmıştır. Haberlerde, insan yaşamını ilgilendiren sağlık gibi önemli bir alanda bilgi aktarırken, alanında uzman olan kişilerin görüşlerinin kullanılıp kullanılmadığının tespiti önem taşımaktadır.
Haber başlıkları	Haber başlıkları, konunun içeriği hakkında bilgi verir. Başlıklar haber içeriğine uygun yazılmalıdır. Ancak okuru haberin içine çekmek için bahsedilen konudan, verilmek istenen mesajdan farklı başlıkların yazılabildiği de görülmektedir. Başlıkların nasıl yazıldığını tespit etmek amacıyla, haber başlıkları “içeriğe uygun” ve “içeriğe uygun değil” şeklinde iki kod belirlenmiştir.
Görsel	Görsel kullanımında görselin haberle uyumlu olması, habercinin dikkat etmesi gereken unsurlar arasındadır. Çalışmaya konu sağlık haberlerinde görselin haber metniyle uyumlu olup olmadığına bakılmaktadır. Bu

	çerçevede, “görsel haber içeriğine uygun”, “görsel haber içeriğine uygun değil”, “görsel kullanılmamış” olarak üç şekilde kodlama yapılmıştır.
Haberin aktörleri	Haberin aktörlerinde haber metninin odağında yer alan kişi ya da kurumlara bakılmaktadır. Bunlar “organ bağışlayan kişi/ kişiler”, “organ nakledilen kişi/ kişiler”, “organ bekleyen hasta / hastalar”, “din görevlileri”, “organ ticareti yapanlar”, “siyasiler”, “doktorlar”, “kamu kurumları”, “sivil toplum kuruluşları”, “hastaneler”, ve “ünlüler” (toplum tarafından tanınan kişiler) olarak kodlanmıştır.

Meslek Etiği

Bu bölümde gazetecinin haber yazımında dikkat etmesi gereken meslek etiğine, sağlık haberlerinin yazımına yönelik düzenlenen ilkelere, araştırmaya konu olan organ bağışı ve organ nakli haberlerindeki yayınlarda göz önünde bulundurulması gereken kurallara ne oranda dikkat edildiği incelenmektedir (Tablo-3.3).

Tablo-3.3: Kod Cetveli Tanımları- Meslek Etiği

Haberde anlatım tarzı	Haberde anlatım tarzı, metindeki konunun okuyucuya nasıl aktarıldığını belirlemeye yardımcı olmaktadır. Haberde anlatımın anlaşılır ve sade olması gereklidir. Sağlık haberlerinde tıbbi terminolojinin de zaman zaman kullanılması nedeniyle metinlerin toplumun anlayacağı şekilde yazılması daha da önem kazanmaktadır (Öğüt,2016:80). Haberde anlatım tarzı verilmek istenen mesajın ne şekilde anlatıldığını belirlemede yol göstericidir. Haber içeriklerinin kamunun ihtiyacı olan organ bağışı ve nakline yönelik sürece, kampanyalara, tıp alanındaki teknolojik gelişmelere yönelik bilgi verip vermediği “bilgilendirici”, olayların dramatik bir dille anlatıldığı, acı, sevinç gibi duyguların ön planda olduğu “duygusal (trajik)”, hayret verici, konuyu hafife alan ifadelerin kullanıldığı “magazinsel/sansasyonel”, ilaç ya da tedavilerle ilgili mucize, ilk, en son gibi ifadelerin kullanılarak, insanları umutlandırmaya yönelik olanlar “mucize vurgusu / umut verici”, kurum ya da doktor reklamının yapıldığı “öven / reklam” olarak beş başlıkta kodlanmıştır.
Hasta mahremiyeti ihlali	Hasta mahremiyeti ihlali, habere konu kişi ya da kişilerle ilgili bilgi ve görüntü aktarımında özel hayatın gizliliğine yönelik ilkelere ve organ nakline yönelik yayınlara ilişkin düzenlemelere uyulup uyulmadığını belirlemek amacıyla “haber başlığı”, “haber metni”, “görsel” ve “hasta mahremiyeti ihlali yok” olarak üç başlıkta kodlanmıştır.

Topluma karşı sorumluluk	Habercilerin meslek etiği bağlamında topluma karşı sorumlulukları vardır. Bu bölüm, topluma karşı sorumluluklar, “kampanya hakkında bilgi verici”, “uzman görüşü kullanma”, “kaynak kullanımı” ve “yok” olarak dört başlıkta kodlanmıştır.
---------------------------------	--

Çerçeveleme:

Haber metninde konunun hangi yönlerine dikkat çekilmek istendiğini belirlemek için çerçeveleme başlığı altında iki kod oluşturulmuştur (Tablo-3.4).

Tablo-3.4 Kod Cetveli Tanımları- Çerçeveleme

Çerçeveleme Türleri	Çerçeveleme türleri; habere konu olay ya da durumun gelişimini anlatan, konunun geçmişiyle bağlantı kurarak neden-sonuç ilişkisi kapsamında ayrıntılara değinen, sorunun çözüm yollarına yer veren, konu ile ilgili araştırma ve verilerin yorumlandığı, olaylara düşünsel boyut katmaya yönelik mesajlar içeren tematik (konusal) çerçeveler, ayrıntıya girmeden haber konusu hakkında bilgi verenler ise episodik (olaysal) çerçeveler şeklinde kodlanmıştır.
Çerçeveler	İncelemenin konusu olan organ bağıışı ve nakliyle ilgili hangi yönlere dikkat çekilmek istendiğine ilişkin haber çerçeveleri için beş kod oluşturulmuştur. Organ bağıışı ve nakli ile ilgili yasal düzenlemeler “hukuksal yaklaşım”, hasta hikayeleri, kampanyalar, herhangi bir kişinin organ bağıışında bulunmasını, aile içinde ya da kadavradan sağlanan organlarla yapılan nakilleri konu edinenler “sosyal yaklaşım”, din görevlilerinin mesajları, organ bağıışı din ilişkisine vurgu yapan haberler “dini yaklaşım”, organ nakliyle ilgili ekonomik sürecin anlatıldığı haberler “ekonomik yaklaşım”, organ bağıışı ve nakline yönelik siyasilere açıklamalarının ön plana çıkarıldığı haberler “politik yaklaşım”, organ nakli ve sonrasına yönelik sürecin anlatıldığı, sağlık görevlilerinin, hastanelerin başarılarına dikkat çekilen haberler “organ naklinde tıbbi yaklaşım” olarak kodlanmıştır.

Excel 2016 programında kod cetveli, tablo sütunlarına yerleştirilmiştir. Üç dönem üzerinden yapılan inceleme nedeniyle üç ayrı tablo oluşturulmuştur. Nicel analiz kapsamında veriler, 15 kategori ve 75 değişkenden oluşan içerik analizi kodlama cetveli ve kodlama rehberi aracılığı ile analiz edilmiştir. Öncelikle içerikte yer alan göstergelerin açık, belirgin anlamlarından yola çıkılarak tanımlanan değişkenler incelenmiş ve 2073

haber istatistikî olarak analiz edilmiştir. Bu kapsamda öncelikle haberler tek tek ele alınarak sayısal olarak kodlama yapılmış, frekans sayıları elde edilmiştir. Dönemleri karşılaştırmak amacıyla frekanslar, yüzdelere dönüştürülmüştür. Son olarak kod cetvelini içeren elektronik tablolardan elde edilen sayısal değerler, bütüncül tablolara yansıtılmış ve nicel bulgular, her tablonun altına açıklanmıştır. 47 senelik dönemden elde edilen haberlerin çokluğu nedeniyle frekans kodlaması yapılırken hatayı en aza indirmek için kodlamalar bazen iki bazen üç kez tekrarlanarak sağlama yapılmıştır.

Nitel analize başlarken, nicel analizin bulgularını desteklemek ve doğrulamak amacıyla üç dönem üzerinden örnek haberler, tespit edilmiştir. Bu kapsamda, nicel analiz bulgularına dayanarak nitel analiz için Amaçlı Örneklem kriterleri, belirlenmiştir:

- Nicel bulgularda yüzdesi yüksek ve düşük olan kodların yer aldığı haberler.
- Nicel bulgularda dönemler arasında kod yüzdelерinin belirgin olarak değiştiği haberler.
- Nicel bulguların doğruluğunu destekleyen haberler.

Bu kriterlere uygun haberler seçilmiş ve MAXQDA 2020 programına yüklenmiştir. Günümüzde nitel içerik analizlerinde yararlanılan MAXQDA programı, kodlanan verileri ayıklamada, işlemede ve kodlar atamada kolaylık sağlaması ve elde edilen bulguları görsel hale getirmesi nedeniyle tercih edilmiştir. Ayrıca MAXQDA programı, büyük hacimli veri ile çalışma olanağı sağlamaktadır. Haber metinleri ve görselleri “pdf” biçiminde (Taşınabilir Belge Formatı) programa yüklenmiştir.

Analiz kapsamına alınan organ bağıışı ve organ nakline ilişkin 112 haber, MAXQDA 20 programı kullanarak nitel kodlamaya tabi tutulmuştur. Nicel analizden bağımsız olarak tespit edilen kodlar, nicel analizin uzmanlaşma, meslek etiğı ve çerçeveleme temalarına ait kategoriler altında sınıflandırılmıştır. MAXQDA programında oluşturulan kod-kategori-tema ilişkileri, tablolara aktarılmış ve tablolar üzerinden nitel bulgular ortaya konulmuştur.

3.4.3. Geçerlik ve Güvenirlik

Araştırma sonuçlarının olabildiğince doğru ve güvenilir olması gerektiğinden, tüm çalışma boyunca geçerlilik ve güvenilirliğı sağlamak araştırmacının sorumluluğundadır. Bu çerçevede, geçerlik ve güvenilirlik kavramları hem nicel hem de nitel araştırmalar açısından ele alınmaktadır.

Heale ve Twycross'a göre geçerlilik, nicel bir çalışmada bir kavramın doğru bir şekilde ölçülme derecesi olarak tanımlanırken güvenilirlik, bir araştırma aracının her durumda tutarlı bir şekilde aynı sonuçları vermesi olarak ifade edilmektedir (Heale ve Twycross, 2015: 66). Nesnel olması beklenmeyen nitel araştırma için geçerlik, sonuçların çalışılan olguyu doğru bir şekilde yansıtması anlamına gelirken nicel araştırmalara benzer şekilde güvenilirlik, çalışma tekrarlandığında aynı sonuçların elde edilmesini gerektirmektedir (Richards ve Morse, 2012).

İletişim alanında yapılan araştırmaların geçerlik ve güvenilirlik özelliklerini inceleyen Potter ve Levine-Donnerstein (1999) nicel içerik analizlerinde geçerlik için iki adımlı bir süreç olduğunu ifade etmektedir: İlk adım, içerik analizinde kodlayıcılara rehberlik eden bir kodlama cetveli geliştirmektir. Kodlama cetveli, kodlayıcıları odak kavramlara yönlendirmede çalışılan kavram ve teoriye yönelikse geçerli bir kodlama cetveli olarak kabul edilir. İkinci adım, kodlayıcıların kodlama cetveli üzerinden yaptıkları verilen kodların uyumunu tespit etmektir. Farklı kodlamalar, birbirine belli bir ölçüde uyum sağlıyorsa kodlamanın geçerli veri ürettiği kabul edilir.

Nicel içerik analizinde, kodlama cetveli, kodlama başlamadan önce belirlenir. Bir kodlama cetveli, metinleri ve ifadeleri, kodlar aracılığıyla işler hale getirerek alakalı ve geçerli kategoriler oluşturur. Geçerlik, “bir ölçüm yönteminin amaçlanan kavramı ne ölçüde temsil ettiği” anlamına gelmektedir (Neuendorf, 2002: 112). Geçerlik, birkaç başlık ve tür kapsamında değerlendirilir. “Görünüş geçerliği”, bir ölçeğin, ölçülmekte olan kavramın boyutlarına ne ölçüde ulaştığını ifade eder ve doğası gereği öznelidir (Neuendorf, 2002: 115). “Ölçüt-bağımlı” geçerliği, kod ve ölçütler arasındaki uyumun değerlendirilmesine dayanmaktadır. Ölçeğin ölçülmek istenen kavramın özelliklerinin temsildeki kapsayıcılığını, kapsam geçerliği ele alırken bir ölçeğin teoriden türetilen hipotezler ya da araştırma soruları ile tutarlı bir şekilde diğer ölçeklerle ne ölçüde ilişkili olduğunu açıklayan “yapı” geçerliğidir (Neuendorf, 2002: 117). “Kapsam” geçerliğine bakarken en çok kullanılan yol, uzman görüşlerinden yararlanmaktır (Büyüköztürk, 2007:168). Nicel yaklaşım açısından bu geçerlik türleri kapsamında gerçekleştirilen işlemler, Tablo-3-5’de sunulmaktadır.

Tablo –3.5: Nicel Araştırma Geçerlik ve Güvenirlik

Geçerlik Türü	İşlemler
Görünüş	Araştırma sorularına kodlama cetvelinin uygunluğu
Ölçüt-bağımlı	Kategorilere uygun kodların seçilmesi
Kapsam	Kodlama cetveli oluşturulurken yararlanılan çalışmalar
Yapı	Kodlama cetveli yer alan kodların tanımlanması
Güvenirlik	Kodlayıcılar arasındaki uyum yüzdesi

İyi bir kodlama cetveli, ayrıntılı kod ve kategorilere sahiptir, diğer bir deyişle yapının tüm ilgili yönlerini temsil edebilmektedir. Kodlama cetveli, açık ve seçik tanımlara ve örneklerle, takip etmesi kolay açıklamalara sahip olmalıdır. Bu özellikler, kodlamanın güvenilirliğini, yani tüm kodlayıcıların aynı ögeyi aynı şekilde kodlaması olasılığını artırmaktadır (White ve Marsh, 2006:32).

Kodlayıcıların kodlamaları arasındaki uyum, içerik analizinin güvenilirliğini sağlamaktadır. Neuendorf, içerik analizinde nispeten nesnelliği sağlamanın güvenilirlik açısından önemli olduğunu ve güvenilirlik tesis edilmeden, içerik analizi ölçümlerinin işe yaramayacağını belirtmektedir (2002: 141).

Yüzde hesabı üzerinden uyum, kodlayıcıların aynı kodlama kararlarının toplam kodlamaya olan oranıdır. Temel olarak yüzde sıfır sonucu, uyum “yok” ile tanımlanırken yüzde 100 sonucu ise mükemmel uyumu göstermektedir. Kodlayıcıların uyum yüzdesi, bu değerler arasında bir değer olacaktır. Bu yöntemin sınırlılığı, tesadüfen meydana gelebilecek uyumu hesaba katmamasıdır (Lombard vd., 2002:590). Neuendorf yaptığı literatür araştırmasına dayanarak %90 ya da daha büyük yüzdelerin herkes için kabul edilebilir olacağını, %80 ya da daha büyük yüzdelerin ise çoğu durumda kabul edilebilir olacağını, ancak bunun altında önemli bir uyumsuzluk olduğu sonucuna varmıştır (2002:145).

İçerik analizi çalışmalarında, kodlayıcı kişiler arasında uyumun ölçülmesi amacıyla kodlamalar karşılaştırıldığında %80’in üzerindeki uyum “kabul edilebilir”, %90’ın üzerinde ölçülen uyum “iyi/ makul”, %95’in üzerinde ölçülen uyum ise “çok iyi olarak” olarak değerlendirilmektedir (Yüksel, 2019: 148). Örnekleme alınan 1975-2022 yılları arasındaki haberlerden, her 10 yıl için seçilen 10 haber (toplam 50 haber) ilk olarak araştırmacı tarafından daha sonra bağımsız iki kodlayıcı tarafından Excel programında kodlanarak oluşturulan kodlama ölçeğinin güvenilirliği test edilmiştir. Birinci test

kodlamada, 2'nci kodlayıcı ile benzerlik 645, uyum yüzdesi 86; 3'üncü kodlayıcı ile benzerlik 585, uyum yüzdesi 78 olarak bulunmuştur. Kodlayıcılar bir araya gelip birlikte kod cetveli üzerinde uzlaşma toplantısı yapmış ve kodlamalar gözden geçirilmiştir. İkinci test kodlamada ise 2'nci kodlayıcı ile benzerlik 721, uyum yüzdesi 96; 3'üncü kodlayıcı ile benzerlik 715, uyum yüzdesi 95 olarak bulunmuştur. Elde edilen bu yüzde değerleri, kategorilere ait kodların uygunluğunu, uygulanabilirliğini ve araştırmacının yapacağı örneklemin analizinin güvenilirliğini göstermektedir.

Nitel içerik analizinde de kodlama ve analiz sürecini değerlendirmek için benzer geçerlik ve güvenilirlik kriterleri geliştirilmiştir. Guba ve Lincoln, nitel bir araştırmanın bulgularının ve analizinin gerçeğe yakın olma derecesini değerlendirmek için kullanılabilecek dört kriter tanımlamıştır (1981: 246): İnandırıcılık (credibility), aktarılabilir (transferability), onaylanabilir (confirmability) ve güvenilirlik (dependability).

“İnandırıcılık”, araştırma sorusundaki tüm faktörlerin belirlenmesini ve bu faktörlerin toplanan verilere nasıl yansıdığının doğru ve eksiksiz bir şekilde tanımlanmasını gerektirir. “İnandırıcılık”, bulguların gerçeğe ne ölçüde uyumlu olduğu ile ilgilidir. Nicel araştırmanın değerini yargılarken kullanılan “genelleme” kavramının nitel araştırmadaki karşılığı olan (Başkale, 2016) “aktarılabilir” olma, bulguların bir bağlamdan diğerine uygulanabilirliği kriteridir. Kısaca bulguların diğer bağlamlara ne ölçüde uyarlanabildiğini ifade eder. Bulguların araştırmacıdan değil, araştırmaya katılanların deneyim ve düşüncelerinden kaynaklandığı yaklaşımı, “onaylanabilir” olmasını ifade etmektedir. “Güvenilirlik”, verilerin zaman içinde ve farklı koşullar altında kararlılığını; kısaca tekrarlanabilir özelliğini öne çıkarır (Guba ve Lincoln, 1981:247). Bu kriterler, Tablo-3.6’da olduğu şekilde özetlenebilir.

Tablo-3.6: Nitel İçerik Analizinde Geçerlik ve Güvenirlik

Nitel Araştırma	Açıklama
İnandırıcılık	Bulguların gerçeklerle uyumu.
Aktarılabilir	Araştırma sonuçlarının genelleştirilebilmesi. Bulguların bir bağlamdan diğerine uygulanabilirliği.
Onaylanabilir	Araştırma sonuçlarının başkaları tarafından ne ölçüde doğrulanabileceği ya da desteklenebileceği.
Güvenirlik	Araştırma, tekrarlandığında aynı bulguların elde edilmesi.

Kaynak: Guba ve Lincoln’ün (1981) çalışmasından üretilmiştir.

Gerçekle uyumu, bulguların yorumunda “inandırıcılık” sağlayabilir. Nitel çalışma, genellemeyi amaçlamaz; ancak diğer çalışmaların sonuçları ile benzerliklere dayanan ve farklı bağlamlara aktarılabilir olmayı sağlamayı hedefler. Nitel araştırmalarda tutarlık ise güvenilirliği tanımlamaktadır. Bununla birlikte nitel araştırmalarda nesnelliği sağlayarak araştırmanın sonuçlarının onaylanabilir olduğu kabul edilir (Guba, 1981). Tablo-3.7, tez çalışmasında bu kriterlerin sağlanması amacıyla literatür temelli taktiklerden kullanılanları ortaya koymaktadır.

Tablo –3.7: Nitel Araştırmada Geçerlik ve Güvenirliliğe Yönelik Uygulama

Geçerlik Türü	İşlemler
İnandırıcılık	Sağlık haberleri ile uzun süreli etkileşim
	Çok tercih edilen İçerik analizi kullanımı
	Nicel analiz bulgularının hazır olması
Aktarılabilir	Amaçlı örneklem
	Kodların literatürle uyumlu olması
Onaylanabilir	Nicel analizle karşılaştırma
	Haber metinlerinin ve bulguların tablolar ile gösterimi
Güvenirlik	Literatür bilgileri ile karşılaştırma
	Analizin bir denetim içinde yapılması

İnandırıcılık kapsamında literatürde çok tercih edilen ve etkililiği kanıtlanmış (Yin, 2009) içerik analizi tercih edilmiş; nitel çalışmaya başlamadan önce nicel içerik analizi ile sağlık haberleri ve içeriklerine aşına olunmuş (Shenton, 2004); nicel içerik analizi ile üçgenleme yapılmıştır (Denzin ve Lincoln, 2005). Araştırma sonuçlarının aktarılabilir olması, literatürün desteği ve örneklem yönteminin seçimi ile sağlanmıştır (Leininger, 1994). Onaylanabilir olma hedefine, veri ve yorumlar tablolar vasıtasıyla açıkça ortaya konularak ulaşılmaktadır (Guba, 1981; Lincoln ve Guba, 1986). Analiz sürecinin nitel araştırmalarda tercih edilen bir bilgisayar programında yapılması ve bulgular ile sonuçların Tez Danışmanının değerlendirilmesine sunulması, güvenilirlik kapsamında bir denetim mekanizması (Morrow, 2005) yaratmıştır.

3.5. Bulgular

Nicel ve nitel bulgular olmak üzere iki kısımda bulgular, sunulmaktadır. İlk kısımda, Excel 2016 programında yapılan kodlamalar tablolarla sunulmakta ve hemen altına bulguların değerlendirmesi yapılmaktadır. İkinci kısımda ise MAXQDA 20

programında yapılan kodlamalar ve kategoriler tablolara dökülerek sergilenmekte ve ilgili tablonun altında değerlendirmeler yer almaktadır. Yorumlama ve bulguların karşılaştırılması ise “Tartışma” kısmında ayrıntılı bir şekilde yapılmaktadır.

3.5.1. Nicel İçerik Analizi Bulguları

Nicel bulgular, betimleyici özellikler, uzmanlaşma, meslek etiği ve çerçeveleme kapsamında 15 kategori altında sıklık (frekans analizi) ve yüzdelere üç dönem halinde sunulmaktadır.

Yayınlandığı Sayfa:

Üç döneme topluca bakıldığında, haberlerin ağırlıklı olarak “gündem” sayfasında yayınlandığı görülmektedir (Tablo-3.8). Birinci dönemde incelenen haberlerin %54,15’i ilk sayfada, %44,85’i “gündem” sayfasındayken, “sağlık” sayfasında bu oran %1 olarak tespit edilmiştir. İkinci dönemde haberlerin %48,79’u “gündem” sayfasında yayınlanırken, ilk sayfada yer alan haberlerin oranı %37,94’e düşmüştür. Bu dönemde haberler %13,27 oranında “sağlık” sayfasında yer almıştır. Üçüncü dönemde “sağlık” sayfasındaki haber oranı artarak %27,49’a çıkarken ilk sayfanın oranı %27,97’ye gerilemiş, “gündem” %44,54 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo-3.8: Yayınlandığı Sayfa

Sayfa	1. Dönem		2. Dönem		3. Dönem	
	Sıklık	Yüzde	Sıklık	Yüzde	Sıklık	Yüzde
İlk Sayfa	163	54,15	283	37,94	287	27,97
Gündem	135	44,85	364	48,79	457	44,54
Sağlık	3	1	99	13,27	282	27,49

Yazı Türü:

Çalışmada incelenen örneklerde birinci dönem yazı türünde ilk sırada %91,36 ile “haber” türü vardır (Tablo-3.8). Bunu %6,98 ile “köşe yazısı” takip ederken, yazı türlerinde en az oran %1,66 ile “yazı dizisi”dir. İkinci dönemde %93,30 ile “haber” in yüzdesinin arttığı, “köşe yazısı”nın %4,29 ile azaldığı, “yazı dizisi” ne birinci döneme göre %2,41 ile daha fazla yer verildiği görülmüştür. Üçüncü dönemdeki yazı türü açısından sıralama ikinci dönem ile benzerlik göstermektedir. “Haber” %92,69, “köşe yazısı” %4,97, “yazı dizisi” %2,39 oranlarındadır.

Tablo-3.9: Yazı Türü

Tür	1. Dönem		2. Dönem		3. Dönem	
	Sıklık	Yüzde	Sıklık	Yüzde	Sıklık	Yüzde
Haber	275	91,36	696	93,30	951	92,69
Köşe Yazısı	21	6,98	32	4,29	51	4,97
Yazı Dizisi	5	1,66	18	2,41	24	2,39

Haberin Konusu

Haberlerde işlenen konularda (Tablo-3.10), birinci dönemde %25,91 ile “nakil olan hasta hikayesi” ilk sırada yer almakta, %23,58 ile “tıbbi gelişmeler” bunu takip etmekte, “kampanyalar” %12,62 ile üçüncü sırada yer alırken, sonrasında %10,63 “organ ticareti” gelmektedir. “İstatistiki bilgiler” %9,30 oranında, “organ ve doku bekleyen hasta” %7,30, “yasal düzenlemeler” %6,98, “ailenin organ bağıışı” %5,98, “kadavradan organ bağıışı” %4,98 oranında görülürken, bu dönemde %1,66 ile “organ bağıışının dini boyutu” en az değinilen haber konusudur.

İkinci dönemde incelenen haberlerde %21,31 ile “ailenin organ bağıışı (kadavradan)” konusunun ilk sırada yer aldığı, birinci dönemde ilk sıradaki “nakil olan hasta hikayesinin bu dönemde %15,01 ile ikinci sıradayken, %13,54 ile “tıbbi gelişmeler”in üçüncü sırada yer aldığı, bunu sırasıyla %10,99 ile “organ ve doku bekleyen hasta”, %10,86 ile “kampanyalar”, %9,92 ile “istatistiki bilgiler”, %8,99 ile “ailenin organ bağıışı (aile içi)”, %8,85 ile “yasal düzenlemeler” izlerken, ilk dönemde %10,63 ile dördüncü sırada yer alan “organ ticareti” bu dönemde %5,23 oranında görülmüştür. %4,96 ile “organ bağıışının dini boyutu” na ilişkin konular bu dönemde de son sıradadır, ancak oran olarak ilk döneme göre daha fazladır.

Üçüncü dönemde ise birinci dönemde olduğu gibi “nakil olan hasta hikayesi” %21,64 ile en fazla değinilen konudur. İkinci sırayı %17,64 ile “ailenin organ bağıışı (kadavradan)” ve yine aynı oranla “tıbbi gelişmeler” paylaşmaktadır. “Tıbbi gelişmeler” birinci dönemde de en fazla değinilen konular arasında ikinci sırada yer almaktadır. Üçüncü dönemde “organ ve doku bekleyen hasta” %11,60 ile üçüncü sıradadır. Bunu %10,33 ile “kampanyalar”, %9,65 ile “ailenin organ bağıışı (aile içi)”, %8,77 ile “istatistiki bilgiler”, %4,09 ile “yasal düzenlemeler” takip etmektedir. “Organ bağıışının dini boyutu” bu dönemde de %3,51 ile en az değinilen konu olmuştur. Yüzde oranı ise ikinci döneme göre düşüş göstermiştir.

Tablo-3.10: Haberin Konusu

Konu	1. Dönem		2. Dönem		3. Dönem	
	Sıklık	Yüzde	Sıklık	Yüzde	Sıklık	Yüzde
Nakil Olan Hasta Hikayesi	78	25,91	112	15,01	222	21,64
Organ ve Doku Bekleyen Hasta	22	7,30	82	10,99	119	11,60
Ailenin Organ Bağışı (kadavra)	15	4,98	159	21,31	181	17,64
Ailenin Organ Bağışı (aile içi)	18	5,98	67	8,99	99	9,65
Organ bağışının dini boyutu	5	1,66	37	4,96	36	3,51
Tıbbi gelişmeler	71	23,58	101	13,54	181	17,64
Organ ticareti	32	10,63	39	5,23	50	4,87
İstatistiki bilgiler	28	9,30	74	9,92	90	8,77
Yasal düzenlemeler	21	6,98	66	8,85	42	4,09
Kampanyalar	38	12,62	81	10,86	106	10,33

* Çoklu kodlama yapılmıştır.

“Nakil Olan Hasta Hikayesi”, “Organ ve Doku Bekleyen Hasta”, “Ailenin Organ Bağışı (kadavra)”, “Ailenin Organ Bağışı (aile içi)”, kodlarının insan hikayeleriyle ilgili olduğu ve incelenen üç dönemde de bu grubun haberlerde yer alma oranının %50’ye yakın ya da %50’nin üzerinde olduğu görülmektedir.

Haberin Yazarı:

Haberin yazarı açısından yapılan incelemede (Tablo-3.11), birinci dönem “yazarı belirtilmeyen” haber oranının %52,16 ile ilk sırada yer aldığı görülmektedir. İkinci sırada %32,89 ile “muhabir” tarafından yazılan haberler yer alırken bunu %7,97 ile “haber ajansları”, %6,98 ile “köşe yazarı” takip etmektedir. İkinci dönem incelenen haberlerde ilk sırada %37,40 ile “haber ajansları” görülürken, ilk dönem ilk sıradaki “yazarı belirtilmeyen” haber oranı %32,84 ile ikinci sıradadır. Bunu %25,60 ile “muhabir”, %4,16 ile “köşe yazarı” izlemektedir. Üçüncü dönem ise ikinci dönem ile benzer şekilde ilk sırada %42,98 ile “haber ajansları” yer almakta ancak ikinci döneme göre oranının daha fazla olduğu görülmektedir. Bunu %34,60 ile “muhabir” takip ederken, “yazarı belirtilmeyen” haber oranı önceki dönemlere göre düşerek %17,54 ile üçüncü sırada yer almakta, %4,87 ile son sırada yer alan “köşe yazarı” oranı, ikinci döneme göre artış göstermiştir.

Tablo-3.11: Haberin Yazarı

Haberin Yazarı	1. Dönem		2. Dönem		3. Dönem	
	Sıklık	Yüzde	Sıklık	Yüzde	Sıklık	Yüzde
Haber Ajansları	24	7,97	279	37,40	441	42,98
Muhabir	99	32,89	191	25,60	335	34,60
Köşe Yazarı	21	6,98	31	4,16	50	4,87
Belirtilmemiş	157	52,16	245	32,84	180	17,54

Haber Kaynakları:

Birinci dönem incelenen haberlerin kaynaklarını %33,89 ile “doktorlar”ın oluşturduğu görülürken, ikinci sırada %20,27 ile haberlerin “kaynağının belirtilmediği” görülmektedir (Tablo-3.12). Üçüncü sırada %14,29 ile “aile üyeleri” haberlerin kaynağını oluşturmakta, bunu %9,97 ile “organ bağışçısı”, %8,64 ile “organ nakli olan hasta”, %7,31 ile “sağlık bakanlığı” ve aynı yüzde oranı ile “sivil toplum kuruluşları”, %3,65 ile “ünlü kişiler” izlemektedir. %2,99 oranı ile “siyasiler” ve %1,66 oran ile “Diyanet İşleri Başkanlığı”nın haberlere kaynaklık düzeylerinin düşük olduğu görülmektedir. Organ nakli koordinatörlüğü sistemi, Türkiye’de 1992 yılının başlarında uygulanmaya başladığı için ilk dönem haber kaynakları arasında bu kişiler yer almamaktadır.

İkinci dönemde haber kaynağı olarak %21,31 ile en fazla kullanılan “doktorlar”ın oranının ilk döneme göre azaldığı, ikinci dönem ikinci sırada %19,71 ile “aile üyeleri”nin olduğu tespit edilmiştir. İkinci dönem ikinci sırada olan “kaynağı belirtilmeyen” haber oranı %13,81 ile bu dönem üçüncü sıradadır. Bunu sırasıyla %10,32 ile “Sağlık Bakanlığı”, %10,19 ile “organ nakli koordinatörü”, %9,25 ile “organ nakli olan hasta”, %8,45 ile “organ bağışçısı”, %6,03 ile “sivil toplum kuruluşları” izlemektedir. İlk döneme göre artış gösteren “siyasiler”in oranı %5,09 olmuştur. “Diyanet İşleri Başkanlığı”nın oranında da ikinci dönem artış görülmüş ve %3,08 olmuştur. Birinci döneme göre düşüş gösteren “ünlü kişiler”in oranı ise %2,14 gerçekleşmiştir.

Tablo-3.12: Haber Kaynakları

Haber Kaynakları	1. Dönem		2. Dönem		3. Dönem	
	Sıklık	Yüzde	Sıklık	Yüzde	Sıklık	Yüzde
Organ nakli olan hasta	26	8,64	69	9,25	197	19,20
Organ Bağışçısı	30	9,97	63	8,45	125	12,18
Aile Üyeleri	43	14,29	147	19,71	222	21,64
Doktor	102	33,89	159	21,31	190	18,52
Organ Nakli Koordinatörü	0	0	76	10,19	56	5,46
Sağlık Bakanlığı	22	7,31	77	10,32	92	8,97
Diyanet İşleri Başkanlığı	5	1,66	23	3,08	14	1,36
Siyasiler	9	2,99	38	5,09	54	5,26
Ünlü Kişiler	11	3,65	16	2,14	42	4,09
Sivil Toplum Kuruluşları	22	7,31	45	6,03	59	5,75
Haber kaynağı belirtilmemiş	61	20,27	103	13,81	76	7,41

* Çoklu kodlama yapılmıştır.

Üçüncü dönem incelenen haberlerde “aile üyeleri” nin %21,64 ile haber kaynakları arasında ilk sırada yer aldığı görülmektedir. Birinci dönem beşinci sıradaki “organ nakli olan hasta” üçüncü dönem %19,20 ile ikinci sıradadır. Birinci ve ikinci dönem ilk sıradaki “doktorlar” üçüncü dönemde %18,52 ile üçüncü sıradadır. Bunu %12,18 ile “organ bağışçısı”, %8,97 ile “Sağlık Bakanlığı” izlemektedir. “Kaynağın belirtilmediği” haberler, son dönem azalarak %7,41 olmuştur. Bunu, %5,75 ile “sivil toplum kuruluşları” izlemektedir. İkinci döneme göre “organ nakli koordinatörleri” bu dönemde azalarak %5,46 olmuştur. Bunu, %5,26 ile “siyasiler” takip etmektedir. %4,09 olan “ünlü kişiler” in oranında ilk iki döneme göre artış vardır. “Diyanet İşleri Başkanlığı” nın haber kaynağı olarak kullanılma oranı ikinci döneme göre azalma göstererek %1,36’ya gerilemiştir.

Uzman Görüşü:

İncelenen üç dönemde de “uzman görüşü alınmayan” haber oranları ilk ya da ikinci sırada yer almaktadır (Tablo-3.13). Bununla birlikte en fazla görüşü alınan uzmanlar “doktor / sağlık personelleri” dir. İlk dönem “uzman görüşü alınmayan” haber oranı %52,16 ile ilk sıradadır. İkinci sırada %47,51 ile “doktorlar / sağlık personelleri” bulunmaktadır. Bunu %5,98 ile “sivil toplum kuruluşları”, %2,66 ile “sağlık bakanlığı yetkilisi” izlemektedir. “Diyanet işleri başkanlığı yetkilisi” ve “din görevlileri “en az görüşü alınan gruptur. İkinci dönem “doktorlar” %42,63 ile ilk sıradayken bunu yüzde 2’lik bir farkla “uzman görüşü alınmayan” grup izlemektedir. İkinci dönem “sağlık

bakanlığı yetkilisi” %8,58 ile üçüncü sıradayken, “organ nakli koordinatörleri” %7,77 ile arkasından gelmektedir. “Sivil toplum kuruluşları”nın oranı birinci döneme göre azalarak %5,50 olmuştur. “Diyanet işleri başkanlığı yetkilisi” oranı %2,95, “din görevlileri” oranı %2,01’dir. Bu iki grup birinci dönemde olduğu gibi en az görüşü alınan uzman grubundadır ancak birinci döneme göre oranlarında artış vardır.

Tablo-3.13: Uzman Görüşü

Uzman Görüşü	1. Dönem		2. Dönem		3. Dönem	
	Sıklık	Yüzde	Sıklık	Yüzde	Sıklık	Yüzde
Doktorlar / Sağlık Personelleri	143	47,51	318	42,63	444	43,27
Organ Nakli Koordinatörleri	0	0,00	58	7,77	99	9,65
Sağlık Bakanlığı Yetkilisi	8	2,66	64	8,58	58	5,65
Diyanet İşleri Başkanlığı Yetkilisi	4	1,33	22	2,95	10	0,97
Din görevlileri	1	0,33	15	2,01	23	2,24
Sivil Toplum Kuruluşları	18	5,98	41	5,50	53	5,17
Uzman görüşü alınmamış	157	52,16	303	40,62	441	42,98

* Çoklu kodlama yapılmıştır.

Üçüncü dönemde ilk iki dönemde olduğu gibi ilk ve ikinci sıradaki gruplar arasında ufak bir oran farkı vardır. “Doktorlar / sağlık personelleri” %43,27, “uzman görüşü alınmayan” haber oranı %42,98’dir. “Organ nakli koordinatörleri”nin oranı ikinci döneme göre artış göstererek %9,65 olmuştur. Bunu %5,65 ile “sağlık bakanlığı yetkilisi”, %5,17 ile “sivil toplum kuruluşları” izlemektedir. “Diyanet işleri başkanlığı yetkilisi” oranı iki döneme göre düşüş göstererek %0,97’ye gerilemiştir. “Din görevlileri”nin oranı ise bir miktar artışla %2,24 olmuştur. Ancak yine de bu iki grup bu dönemde de en az görüşü alınanlar olarak tespit edilmiştir.

Haber Başlığı:

Haber başlıklarının incelenen üç dönemde de haber içeriğine uygun olmadığı görülmektedir (Tablo-3.14). İlk dönem %73,42 olan oranın bir miktar düşerek, ikinci dönem %66,62, üçüncü dönem %64,13 olduğu tespit edilmiştir.

Tablo-3.14: Haber Başlığı

Haber Başlığı	1. Dönem		2. Dönem		3. Dönem	
	Sıklık	Yüzde	Sıklık	Yüzde	Sıklık	Yüzde
Haber içeriğine uygun	80	26,58	249	33,38	368	35,87
Haber içeriğine uygun değil	221	73,42	497	66,62	658	64,13

Görsel:

Haberlerde incelenen görsellerin kullanımıyla ilgili oranlara bakıldığında (Tablo-3.15), “haber içeriğine uygun olmayan” görsel kullanımının ilk dönemden üçüncü döneme kadar kademeli olarak azaldığı ancak oranların %36’nın altına düşmediği görülmektedir. Birinci dönem “haber içeriğine uygun olmayan” görsel kullanım oranı %60,47’dir. Bunu %26,91 ile “görsel kullanılmayan” haberler, %12,62 ile “içeriğe uygun” görsel kullanımı takip etmektedir. İkinci dönemde %42,36 olan “haber içeriğine uygun olmayan” görsel kullanımı birinci döneme göre daha azdır. İkinci dönem “görsel kullanılmayan” haber oranı da azalarak %18,77 olmuştur. “İçeriğe uygun olmayan” görsel kullanımının birinci döneme göre azaldığı görülmektedir. Üçüncü dönemde ise %53,61 ile “haber içeriğine uygun” görsel kullanımında en yüksek oran görülmektedir. %36,55 ile “içeriğe uygun olmayan” görsel kullanımında birinci ve ikinci döneme göre düşüş vardır. “Görsel kullanılmayan” haber oranı %9,84 ile iki döneme göre en düşük seviyededir.

Tablo-3.15: Görsel

Görsel	1. Dönem		2. Dönem		3. Dönem	
	Sıklık	Yüzde	Sıklık	Yüzde	Sıklık	Yüzde
Haber içeriğine uygun	38	12,62	290	38,87	550	53,61
Haber içeriğine uygun değil	182	60,47	316	42,36	375	36,55
Görsel kullanılmamış	81	26,91	140	18,77	101	9,84

Haberin Aktörleri:

İncelenen haberlerin aktörlerinin ilk dönemi en çok %30,56 ile “doktorlar” olduğu, ikinci dönem %30,16 ile “organ bağışlayan kişi/kişiler”, üçüncü dönem %26,71 ile “organ nakledilen kişi/kişiler” olduğu görülmektedir (Tablo-3.16). İlk dönem haber aktörlerinde ikinci sırada %26,25 “organ nakledilen kişi/kişiler”, üçüncü sırada %11,63 ile “organ bekleyen hastalar” yer almıştır. Bunu %8,64 ile “hastaneler”, %6,98 ile “organ ticareti yapanlar”, %4,65 ile “kamu kurumları”, %4,32 ile “ünlüler”, %2,99 ile “sivil toplum kuruluşları” izlemektedir. %1,33 oranla en az “siyasiler” ve aynı yüzde ile “din görevlileri” nin haber aktörleri olduğu tespit edilmiştir.

Tablo-3.16: Haberin Aktörleri

Haberin Aktörleri	1. Dönem		2. Dönem		3. Dönem	
	Sıklık	Yüzde	Sıklık	Yüzde	Sıklık	Yüzde
Organ Bağışlayan Kişi/ Kişiler	32	10,63	225	30,16	269	26,22
Organ Nakledilen Kişi/ Kişiler	79	26,25	142	19,03	274	26,71
Organ Bekleyen Hasta / Hastalar	35	11,63	123	16,49	154	15,01
Din görevlileri	4	1,33	33	4,42	28	2,73
Organ Ticareti Yapanlar	21	6,98	35	4,69	45	4,39
Siyasiler	4	1,33	43	5,76	19	1,85
Doktorlar	92	30,56	108	14,48	141	13,74
Kamu Kurumları	14	4,65	29	3,89	34	3,31
Sivil Toplum Kuruluşları	9	2,99	27	3,62	36	3,51
Hastaneler	26	8,64	34	4,56	83	8,09
Ünlüler	13	4,32	19	2,55	35	3,41

* Çoklu kodlama yapılmıştır.

İkinci dönemde “organ bağışlayanlar” ın ardından haber aktörlerinde ikinci sırada %19,03 ile “organ nakledilen kişi/kişiler”, üçüncü olarak %16,49 ile “organ bekleyen hastalar”, dördüncü sırada %14,48 ile “doktorlar” yer almaktadır. “Din görevlileri” nin %4,42 ile aktörü olduğu haber sayısında artış olmuştur. Bu dönemde en düşük oran %2,55 ile “ünlüler”dir.

Üçüncü dönemde “organ nakledilen kişiler” in en yüksek oranla haberlerin aktörü olduğu, ikinci olarak %26,22 ile “organ bağışlayanlar”ın yer aldığı görülmektedir. Üçüncü sırada ise %15,01 ile “organ bekleyenler”, dördüncü sırada %13,74 ile “doktorlar” bulunmaktadır. Üçüncü dönemde haber aktörü olarak %1,85 ile “siyasiler”in %2,73 ile “din görevlileri” nin yer aldığı haberler en az orana sahiptir. Üç dönemde de haber aktörlerinde ilk dört sırada yer alanlar aynı gruptur.

Haberde Anlatım Tarzı:

Bir haber değerlendirilirken diğer anlatım tarzından izlere rastlansa da kodlayıcıların üzerinde uzlaştığı baskın olan anlatım tarz kodlanmıştır. Organ bağıışı ve nakliyle ilgili incelenen haberlerde anlatım tarzının ilk dönem %27,91 ile “magazin”, %24,58 ile “duygusal”, %17,94 ile “mucize vurgusu”, %16,28 ile “bilgilendirici” olduğu görülmektedir. %13,29 “öven” anlatım tarzı ilk dönem incelenen haberlerde en az tercih edilen anlatım tarzıdır (Tablo-3.17).

Tablo-3.17: Haberde Anlatım Tarzı

Haberde Anlatım Tarzı	1. Dönem		2. Dönem		3. Dönem	
	Sıklık	Yüzde	Sıklık	Yüzde	Sıklık	Yüzde
Bilgilendirici	49	16,28	258	34,58	52	5,07
Duygusal (Trajik)	74	24,58	273	36,60	783	76,32
Magazin / Sansasyonel /	84	27,91	89	11,93	72	7,02
Mucize Vurgusu / Umut Verici	54	17,94	70	9,38	30	2,92
Öven / Reklam	40	13,29	56	7,51	89	8,67

İkinci dönem anlatım tarzında ilk sırada %36,60 “duygusal”, ikinci sırada %34,58 “bilgilendirici”, üçüncü sırada %11,93 ile “magazin” yer almaktadır. İkinci dönemde de %7,51 ile “öven” anlatım tarzının en az yer aldığı görülmektedir. Birinci dönemden farklı olarak ikinci dönemde “mucize vurgusu” nun olduğu anlatım tarzı %9,38 ile daha azdır. Üçüncü dönemde %76,32 ile ikinci dönemde olduğu gibi “duygusal” anlatım tarzı ilk sıradadır. Bu anlatım tarzına diğer iki dönemden daha fazla yer verilmiştir. Bundan sonra %8,67 ile “öven”, %7,02 ile “magazin”, %5,07 ile “bilgilendirici”, %2,92 ile “mucize vurgusu”nun olduğu anlatım tarzı görülmüştür. İki dönemden farklı olarak “öven” anlatım tarzının son dönemde ikinci sırada yer alarak daha fazla tercih edildiği görülmektedir.

Hasta Mahremiyeti İhlali:

Haberlerde hasta mahremiyeti ihlalinin haber başlıkları ve/ya da metinlerinde üç dönem de fazla olduğu görülmektedir (Tablo-3.18). Birinci dönemde mahremiyet ihlalinde sıralama, %41,20 “Haber başlığı”, %39,20 “Haber metni”, %18,60 “Görsel” olarak gerçekleşirken haberlerin %10,96’sında mahremiyet ihlali tespit edilmemiştir. İkinci dönem mahremiyet ihlali, “Haber başlığı”nda %24,80, “Haber metni”nde %45,31 ve “Görsel”de %8,45 olarak görülmektedir. %31,50 olan hasta mahremiyetinin ihlal edilmediği haber oranı ilk döneme göre artış göstermiştir.

Tablo-3.18: Hasta Mahremiyeti İhlali

Hasta Mahremiyeti İhlali	1. Dönem		2. Dönem		3. Dönem	
	Sıklık	Yüzde	Sıklık	Yüzde	Sıklık	Yüzde
Haber Başlığı	124	41,20	185	24,80	241	23,49
Haber Metni	118	39,20	338	45,31	391	38,11
Görsel	56	18,60	63	8,45	163	15,89
Yok	33	10,96	235	31,50	334	32,55

* Çoklu kodlama yapılmıştır.

Üçüncü dönemde mahremiyet ihlali, “Haber başlığı”nda %23,49, “Haber metni”nde %38,11 olarak gerçekleşirken “Görsel” oranı %15,89 ile ikinci döneme göre artış göstermiştir. Bu dönemde hasta mahremiyetinin ihlal edilmediği haber oranı, önceki döneme yakın ve az bir artışla %32,55 olarak gerçekleşmiştir. Üç dönem içinde haber ihlalinin en aza indiği dönem üçüncü dönem olarak tespit edilmiştir.

Topluma Karşı Sorumluluk:

“Topluma Karşı Sorumluluk” kategorisinde üç dönemde de “haber kaynağı kullanımı” en yüksek oranlara sahiptir (Tablo-3.19). Sırasıyla birinci dönemde %79,73, ikinci dönemde %86,19 ve üçüncü dönemde %92,59 oranları ile birinci dönemden üçüncü döneme kadar kademeli bir artış görülmektedir. “Uzman görüşü kullanımı” birinci dönemde %47,84 ve “kampanya hakkında bilgi verici”, %12,62’dir. İkinci dönemde “uzman görüşü kullanımı” birinci döneme göre artarak, %59,38 olmuş, “kampanya hakkında bilgi verici” oranda bir miktar azalma görülerek %10,86 oranı tespit edilmiştir.

Üçüncü dönemde “uzman görüşü”, %57,02 ve “kampanya hakkında bilgi verici”, ikinci dönemle benzer şekilde %10,33 olarak tespit edilmiştir. Haber kaynağı kullanımı yer almıyorsa, uzman görüşüne yer verilmediyse ya da bağış kampanyaları hakkında bilgi vermiyorsa haber, topluma karşı sorumluluğun yerine getirilmediğini ifade eden “yok” kodu ile kodlanmıştır. “Yok” kodu, birinci dönemde %20,27 oranındayken sonraki dönemlerde azalarak ikinci dönem %13,81 ve üçüncü dönemde %7,41 oranlarında tespit edilmiştir.

Tablo-3.19: Topluma Karşı Sorumluluk

Topluma Karşı Sorumluluk	1. Dönem		2. Dönem		3. Dönem	
	Sıklık	Yüzde	Sıklık	Yüzde	Sıklık	Yüzde
Haber Kaynağı Kullanımı	239	79,73	643	86,19	950	92,59
Uzman Görüşü Kullanımı	144	47,84	443	59,38	585	57,02
Kampanya Hakkında Bilgi Verici	38	12,62	81	10,86	106	10,33
Yok	61	20,27	103	13,81	76	7,41

* Çoklu kodlama yapılmıştır.

Çerçeveleme Türü:

İncelemeye konu haberlerin birinci dönemde %60,47 ile “episodik” olarak çerçevelendiği, “tematik” çerçevelerin %39,53 oranında olduğu görülmektedir. İkinci dönemde de “episodik” çerçevelemenin oranı %73,19 ile %26,81 olan “tematik” çerçevelemeden daha fazladır. Üçüncü dönemde ise %58,77 ile yine “episodik” çerçeveleme oranı, %41,23 olan “tematik” çerçevelemeden daha fazladır (Tablo-3.20).

Tablo-3.20: Çerçeveleme Türü

Çerçeveleme Türü	1. Dönem		2. Dönem		3. Dönem	
	Sıklık	Yüzde	Sıklık	Yüzde	Sıklık	Yüzde
Tematik	119	39,53	200	26,81	424	41,23
Episodik	182	60,47	546	73,19	602	58,77

Çerçeveler:

Haberlerin ilk döneminde %36,54 ile “sosyal yaklaşım” çerçevesini, %34,22 ile “tıbbi yaklaşım”ın izlediği, üçüncü sırada %13,95 ile “ekonomik yaklaşım”ın olduğu, “hukuksal yaklaşım” çerçevesinin %12,29 ile dördüncü sırada yer aldığı, %1,99 oran ile “dini yaklaşım” ve %1 oranında “politik yaklaşım” çerçevelerinin kullanıldığı görülmektedir (Tablo-3.21).

Tablo-3.21: Çerçeveler

Çerçeveler	1. Dönem		2. Dönem		3. Dönem	
	Sıklık	Yüzde	Sıklık	Yüzde	Sıklık	Yüzde
Hukuksal Yaklaşım	37	12,29	86	11,53	90	8,77
Sosyal Yaklaşım	110	36,54	445	59,65	635	61,89
Dini Yaklaşım	6	1,99	40	5,36	45	4,39
Ekonomik Yaklaşım	42	13,95	12	1,61	7	0,68
Politik Yaklaşım	3	1,01	23	3,08	11	1,07
Tıbbi Yaklaşım	103	34,22	140	18,77	238	23,20

İkinci dönemde en fazla %59,65 oranında “sosyal yaklaşım” çerçevesi, sonrasında %18,77 ile “tıbbi yaklaşım”, %11,53 oranında “hukuksal yaklaşım”, %5,36 “dini yaklaşım” çerçeveleri kullanılmıştır. İkinci dönemde en az tercih edilenler, %1,61 ile “ekonomik yaklaşım” ile %3,08 oranında “politik yaklaşım” haber çerçeveleridir.

Üçüncü dönemde haberlerde en fazla kullanılan çerçeve %61,89 ile “sosyal yaklaşım”, sonrasında %23,20 ile “tıbbi yaklaşım”, %8,77 ile “hukuksal yaklaşım”, %4,39 ile “dini yaklaşım” dır. %1,07 ile “politik yaklaşım” ve %0,68 “ekonomik

yaklaşım” üçüncü dönemde en az kullanılan haber çerçeveleridir. İncelenen 3 dönemde de “sosyal yaklaşım” ve “tıbbi yaklaşım” a yönelik haber çerçevelerinin en fazla kullanıldığı tespit edilmiştir.

3.5.2. Nitel İçerik Analizi Bulguları

MAXQDA 20 nitel analiz programında yapılan kodlamalar ile haber metinleri irdelenmiş ve ayıklanmıştır. Daha sonra nitel içerik analizi için tablolar oluşturulmuş ve kodlar, kategoriler ve temalar kapsamında tablolara dökülen haber metinlerinden bulgular elde edilmiştir. Elde edilen bulgulara nasıl ulaşıldığı, geçerlik ve güvenirlik açısından izleyen maddelerde açıkça ortaya konulmaktadır. Nitel analizden haber örnekleri, Ek-12’de yer almaktadır.

Uzmanlaşma teması kapsamında “Haber Yazarı” kategorisinde, organ bağışı ve organ nakli haberlerini kaleme alan haber ajansları, muhabirler ve sağlık muhabirleri kodları oluşturulmuştur. Bu kodlamaların üretildiği haber metinleri ve içerikleri incelendiğinde, haber ajanslarının metnlerinin haberi çok genel ve özet şeklinde yansıttığı; muhabirlerin yazdığı haber metin ve içeriklerinin daha duygusal ve magazinsel olduğu; sağlık muhabirlerinin ise daha bilgilendirici ve ayrıntılı haber metinleri oluşturduğu görülmektedir (Tablo-3.22).

Tablo-3.22 Tema: Uzmanlaşma Kategorisi: Haber Yazarı

Haberler	Kodlar
“11 yaşında tamamen görme yeteneğini kaybeden 22 yaşındaki Zeynep Talaş, İstanbul’da yapılan ameliyatla gün ışığına kavuştu.”	Haber Ajansları
“3 aylık hamile bir kadının cenininden beynine doku nakli yapılan 65 yaşındaki parkinson hastası, yoğun bakımdan çıkarıldı. Sağlık durumunun iyi olduğu açıklandı.”	
“Çocuğuna böbreğini feda eden anne yavrusunu kurtarmanın mutluluğu ile havalara uçuyor...41 yaşındaki anne saçlarını kızları için ağartmış”	Muhabir
“Binlerce kilometre ötedeki kız kardeşlerinin sağlığının yeniden bozulması karşısında uzun süre susan, iki kardeş sonunda ‘Kardeşlerimize canımız feda olsun’ diyerek böbreklerini vermeyi kabul ettiler.”	
“Organ bağışına ‘olur’ diyen örnek anne baba sayesinde böbrek hastası iki kadının hayatı kurtuldu. Baştan sona izlediğimiz ve dört saat süren böbrek nakli ameliyatları... ekip tarafından yapıldı. Doktorlar, bu örnek bağışlar sayesinde Türkiye’de nice canların kurtarılıp yaşama döndürülebileceğini söyledi.”	Sağlık Muhabiri
“Türkiye’de organ bağışı ve nakli Sağlık Bakanlığı’nın denetim ve kontrolü altında. Halen Türkiye Organ ve Doku Bilgi Sistemine kayıtlı 24 bin 336 hasta organ nakli olabilmek için bekliyor. İster canlıdan, isterse beyin ölümü gerçekleşmiş kişiden olsun buraya kayıt yapılmadan, yani bakanlığın denetimi olmadan hiçbir nakil gerçekleştirilemez. Organ dağıtımı da yine	

bu sistem üzerinden adil ve şeffaf bir biçimde, en uygun alıcıya ulaşacak şekilde yapılıyor. Tek sıkıntı, organ bulmak. Kendi karaciğerini, böbreğini yakınıyla paylaşanlar, ölen yakınlarının toprağa gidecek organlarını bağışlamaktan kaçınıyor.”	
“Ağır yaralı olarak kaldırıldığı hastanede beyin ölümü gerçekleşen, ailesi tarafından organları bağışlanan ilköğretim okulu öğrencisinin organları 5 kişiye hayat verdi.” Beyin ölümüyle ilgili doktorun görüşü alınan haberde beyin ölümünün önemli bir konu olduğunu vurgulayan doktor, bu konuda çok titiz davrandıklarını anlatarak ‘Herhangi bir vakada beyin ölümü düşünülüp sonradan bir yanlışlık olması, herhangi bir tartışmaya yol açmamak için bunun kriterleri bellidir. Burada da konunun uzmanı olan bir kurul tarafından hastanın durumu değerlendirildi... Çok kesin, hiçbir şüpheye yer vermeyecek şekilde emin olduktan sonra bu beyin ölümü kararı verildi.’ İfadeleri kullanılmaktadır. “Kalp nakli 20 kişilik ekip tarafından gerçekleştirildi. Ameliyatı gerçekleştiren ekibin başındaki Doç.Dr. Yakut, kalp naklinin 45 dakika sürdüğünü hastanın sağlığının çok iyi olduğunu anlattı ve ‘Ekibimiz bu işi hakkıyla başarmıştır... Türkiye’de Batı ile boy ölçüşecek kalp nakil programlarını yapacak etkili ve yetkili ekipler bulunuyor.’ dedi... Ameliyattan hemen sonra Ankara’dan Sağlık Bakanı hastaneye telefon ederek ameliyatı gerçekleştiren ekibi kutladı ve gurur duyduğunu söyledi”	

Uzmanlaşma teması kapsamında “Haber Kaynağı” kategorisinde (Tablo-3.23), aileden organ nakli, ölümü beklerken yeni bir yaşama başlama, bağışların organ bekleyen insanlar için umut olduğu, insanların organ bağışını yaşadığı topluma karşı bir sorumluluk olarak gördüğü, sağlık personelinin çabaları ve organ nakli ile ilgili süreç, ünlü kişilerin organ bağışına ve nakline olan destekleri konu edilmektedir. “Organ Nakli Olan Hasta” olarak kodlanmış haberlerde, kronik organ hastalarının nakil öncesinde yaşadığı sıkıntılar, böbrek hastalarının diyaliz makinesine bağlı olarak hayatını sürdürmekte zorlandığı, diğer nakil bekleyen hastaların organ bulunmayan her geçen gün kendilerini ölüme daha yakın hissettiği sağlık sorunlarıyla baş etmeye çalıştığı vurgulanmaktadır. Hastaların organ nakli sonrasında kendilerini mutlu, iyi hissettikleri, yapamadıkları birçok aktiviteyi artık yapmak istedikleri ifade edilmektedir. “Organ Bağışlayan Kişi” olarak kodlanmış haberlerde, yakınının organlarını bağışlama kararı veren kişiler, yakınlarının organlarının başkalarında yaşamasını istediği için bağışta bulunduklarını, kamuoyu tarafından tanınan kişilerin, kanaat önderlerinin (Cumhurbaşkanı, Sağlık Bakanı, Diyanet İşleri Başkanı vs.) organ bağışında bulunduğunu gördükleri için, medyada organ bağışının önemine yönelik yayınlardan etkilendikleri için, insanlara “iyilik” yapmak istedikleri, bir gün kendileri de organ bağışına ihtiyaç duyabileceklerini düşündükleri için organ bağışında bulunduklarını anlatmaktadır.

“Doktor” olarak kodlanmış haberlerde, organ nakli için bekleyen binlerce hasta olduğunun altını çizen doktorlar, nakil olan hastalarla ilgili olarak, organ bulunmasa hayatlarını kaybedeceklerini söylemektedir. Doktorlar, bağış yaparak başkalarının yaşamasının sağlanabileceğini, organ bağışına onay vermeyen aileler yüzünden organ bekleyen çocukların, gençlerin, yetişkinlerin hayatını kaybettiğini anlatmaktadır. Bazı doktorların, dini nedenlerle bağışta bulunmaktan çekinen aileleri, din görevlileri ile birlikte ikna ettiğine yönelik olaylar da haberlerde yer almaktadır. “Ünlü Kişi” olarak kodlanmış haberlerde, kamuoyu tarafından tanınan isimlerin organ bağışlayarak insanlara hayat vermeyi amaçladığı, organ bağışı çağrıları haberleştirilmektedir.

Tablo-3.23: Tema: Uzmanlaşma Kategorisi: Haber Kaynağı

Haberler	Kodlar
“Evladım bana böbreğini verdi”	Organ Nakli Olan Hasta
“Annesinden aldığı böbrekle yeni hayata başlayan genç kadın ilk kez kalktı ve yürüdü. Genç kadın: ‘Tanrım. Sana şükürler olsun. Bir daha hiç bugünlere döneceğimi sanmıyordum.’ Dedi.”	
“Organ nakli yapılmaması durumunda iki ay ömür biçilen siroz hastası 24 yaşındaki...kendisini seven babasının arkadaşı 35 yaşındaki... Karaciğeriyle hayata döndükten sonra onunla evlendi. Şimdi 6 aylık hamile olan kadın anne olmaya hazırlanıyor”	
Annesinin bağışladığı böbrekle sağlığına kavuşan kişi:” Yaşamak güzel şey. Allah kimseyi diyaliz makinesine muhtaç etmesin. 40 gün boyunca öldüm dirildim. “	
“Kızını böbreği ile hayata döndüren anne: ‘Benim yaptığımı her ana yapar yeter ki yavrum yaşasın’ dedi. ”	Organ Bağışlayan Kişi
15 yaşında beyininde ur nedeniyle ölen oğlunun organlarını bağışlayan anne: “Cumhurbaşkanımız bile organlarını bağışladı. Biz niye bağışlamayalım.”	
Televizyonda organ bekleyen hastaların durumunu izleyip üzüldüklerini söyleyen üç ev kadınının organ bağışladığı anlatılan haberde kadınlar, “Her vatandaşın organ bağışı konusunda sorumluluk üstlenmesi, bir organ yüzünden hayatı zindan olan genç insanların yeniden yaşama dönmelerini sağlayacaktır.” İfadelerini kullanmaktadır.	
Ağaçtan düşüp ölen çocuğunun organlarını bağışlayan baba:” Yavrum öldü hayat da kurtarmasını isterim”	
"Aile olarak organ bağışı kararı aldık. Bizim de belki böyle organ nakline ihtiyacımız olabilirdi. Başka insanlar hayat bulsun ve hayır duasını alsın diye bu kararı aldık. "	
Kornea nakli için bekleyen 5 bine yakın hasta olduğunu söyleyen doktor “Zaman zaman morglara girip ölümlerden kornea çalışıyoruz. Bu çağın gerçekleriyle bağdaşmıyor” ifadesini kullanıyor.	Doktor
“Hastamızın ölümüne ramak kalmıştı. Günleri sayılıydı. Nakil olmasa yaşayamayabilirdi”	
“52 kişi yaşamak için kalp bağışı bekliyor. Ölen yakınlarınızın kalplerini bağışlayarak onları yaşatabilirsiniz”	

Doktor: “İnsanların yaşarken organlarını bağışlamaya yönelik karar alması önemlidir. Böylelikle kişi vefat ettiğinde ailesi organ bağış kararını daha kolay verebilir.”	
Doktor:” İstanbul müftüsü ile birlikte organ nakli için aileleri ikna etmeye çalışıyoruz. Önce ‘evet’ sonra ‘hayır’ diyen bir aile 5 yaşındaki kalp hastası Figen adında bir kız çocuğunun bütün umutlarını söndürdü. Figencik hayata gözlerini yumdu”	
Kalbini Türk Kalp Vakfı’na bağışlayan Sanatçı Emel Sayın:” Kalbim artık vakıf malı olduğu için ona daha iyi bakacağım.”	Ünlü Kişi
Sanatçı Nükhet Duru:” Sanatçı halkın hizmetinde olmalıdır. Ben ölürsem hiç değilse vatandaşına kalbimle hizmet vermiş olacağım”	
Tiyatro sanatçısı Ayten Gökçer: “Öldükten sonra organlarınızın başkasına hayat vereceğini düşünmek bile ne büyük mutluluk. Bende tek böbrekle yaşıyorum. Bu yüzden eksik organlı olmanın çilesini biliyorum.”	

Uzmanlaşma teması kapsamında “Uzman Görüşü” kategorisinde (Tablo-3.24) incelenen haberlerde, Diyanet İşleri Başkanının, müftülerin, hastane başhekimlerinin ve organ nakli koordinatörlerinin görüş ve bilgilerine başvurulmuştur. Din görevlilerinin dini inanışlara, sağlık personeli ve organ koordinatörlerinin ise organ nakli sürecine yönelik olarak bilgilendirici ve açıklayıcı ifadeler kullandıkları görülmektedir.

“Din Görevlisi” olarak kodlanmış haberlerde, organ bağışına din görevlilerinin, bir kişinin hayatının kurtarılması olarak baktığı, bir insanın hayatını kurtarmanın Allah katında sevap olduğu vurgulanmaktadır. Din görevlileri, hiçbir organ ayırt etmeden hepsinin bağışlanabileceğini söylemekte, organ bağışının dinen sakıncası olmadığını belirtmektedir.

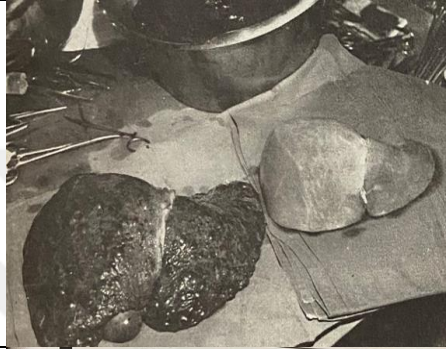
“Sağlık Personeli” olarak kodlanmış haberlerde, sağlık personelleri organ nakli bekleyen binlerce hasta olduğunu vurgulamakta, ölen bir kişinin organlarının bağışlanmasıyla başka bir kişinin yaşama bağlandığına dikkat çekmektedir. Haberlerde organ bağışının yapılmama nedenleri arasında yer alan beyin ölümü kavramına yönelik yanlış ve eksik bilgilerle ilgili görüşler de yer almaktadır. Beyin ölümünün kişinin kesin ölümü anlamına geldiği vurgulanan haberlerde, beyin ölümü gerçekleşen bir kişinin yeniden hayata dönmesinin mümkün olmadığı organlarının ailesinin onayıyla bağışlanabileceği ifade edilmektedir. “Organ Nakli Koordinatörü” olarak kodlanmış haberlerde, beyin ölümü gerçekleşen kişilerin organlarının bağışlanmasıyla ilgili ailelerle görüşüp onları ikna etmeye çalışan koordinatörler haberlerde, “isimsiz kahramanlar”, “yaşam koordinatörleri” gibi ifadelerle tanımlanmaktadır.

Tablo-3.24: Tema: Uzmanlaşma Kategori: Uzman Görüşü

Haberler	Kodlar
İzmir müftüsü: “Hayat kurtarmak sevaptır. Ticarete dökülmediği rızayla olduğu sürece organ bağışlamak güzel bir davranıştır.”	Din Görevlisi
Diyanet İşleri Başkanı:” Bir faninin ölümünden sonra organlarının alınmasında kendi rızası olduğu takdirde dinen hiçbir sakıncası yoktur. Allah indinde bunun büyük sevabı vardır.”	
İmanın çocuğunu kaybeden bir aileyi organ bağışına ikna ettiği anlatılan haberde imamın aileye “organ nakli yapılan hastalar yaşadığı sürece çocuğunuzun da yaşadığını hissedersiniz.” Sözleri aktarılmaktadır.	
Müftü:”Bütün organlarımı bağışladım. Zaten öldükten sonra organlar çürüyecek. Veya ne olacak Allah bilir. O zaman öyle bir imkan varsa benim örnek olmam lazım.”	
Numune Hastanesi Başhekim:” Türkiye’de 200 binden fazla insan böbrek bekliyor. İnsanın öldükten sonra başkalarını hayata bağlaması kadar güzel bir şey olamaz”	Sağlık personeli
“Beyin ölmüştür dönüşü yoktur ve yaşama şansı tamamen bitmiştir. Kadavra olarak kullanılabilir ancak ailesinin izni gerekli”	
“İsimsiz kahramanlar: Organ nakli koordinatörleri” , “imkansız başarmaya çalışan organ nakli koordinatörleri, yoğun bakımda takip edilen hastanın beyin ölümü bildirimi yapıldığı anda devreye girip, yakınına henüz kaybetmenin şoku içindeki acılı ailelerle organ bağışını konuşuyor. Acılı aileleri, bilgilendirip hiçbir şüphe bırakmadan organ bağışına 'evet' demelerini sağlamaya çalışan koordinatörlerin tüm bu çabası, yıllardır organ bekleyen ve çoğu zaman ölümün kıyısına gelmiş hiç tanımadıkları onlarca hastanın ikinci bir yaşam şansına kavuşmasını sağlıyor.”	
Haber yazarı koordinatörlerle ilgili yaptığı röportajın başlığını “yaşam koordinatörleri” olarak yazmış ve “Yakınına yitirmiş birine başsağlığı dilemeye bile dilimizin varmadığını düşününce organ nakli koordinatörlerinin işinin ne kadar zor olduğu ortaya çıkıyor.” İfadesini kullanmıştır.	
Organ nakli koordinatörü: “Vefat eden kişinin ailesine beyin ölümünün gerçekleştiğini söylüyoruz ve organlarının bağışlanmasına yönelik onay için konuşup, nakil sürecinin nasıl işlediği konusunda aileye bilgi veriyoruz.”	

Uzmanlaşma teması kapsamında “Görsel Kullanımı” kategorisinde (Tablo-3.25) incelenen haberlerde, kullanılan görseller, iki kod ile kodlanmıştır: “Ameliyat” ve “Çelişki”. “Ameliyat” olarak kodlanmış haberlerde, organ nakli ameliyatına alınmış kişinin bedeni ya da organları açıkça fotoğraflanmakta ve doğal olarak ameliyat öncesi ya da sonrası şuaşursuz görünümüleri yer almaktadır. “Çelişki” olarak kodlanmış haberlerde ise ölen yakınlarının organlarını bağışlayan ailenin fotoğraflarda üzgün olduğu, bağış sonucu organların nakledileceği ailenin ise mutlu oldukları görülmektedir.

Tablo-3.25: Tema: Uzmanlaşma Kategori: Görsel Kullanımı

Haber	Kullanılan Görsel	Kod
“Tamam mı devam mı”		Ameliyat
“3. ciğeriyle yaşıyor”		Ameliyat
“Kutsal Bağış”		Çelişki

Uzmanlaşma teması kapsamında “Başlık Kullanımı” kategorisinde incelenen haberlerde (Tablo-3.26), kullanılan haber başlıkları, “Duygusal”, “Merak Uyandıran”, “Magazin” ve “Mucize” kodları ile kodlanmıştır. “Duygusal” olarak kodlanmış haberlerde, ebeveynlerine organ bağışında bulunan ve organını her türlü koşulda yakınlarına bağışlayabileceğini söyleyen kişiler öne çıkarılmaktadır.

“Merak Uyandıran” olarak kodlanmış haberlerde, organ bağışı ya da organ nakline gönderme yapmadan okuyucunun ilgisini çekecek ifadeler, başlıklarda yer almıştır. “Magazin” olarak kodlanmış haberlerde, organ bağışı ve organ naklinin faydası yerine bir Türk vatandaşına farklı milletten bir kişinin organ bağışında bulunması, organ bağışı bekleyen bir hastanın hayalinin evlenmek olduğu, bir kadın kalbinin bir erkek vücuduna

nakledildiği, haber başlıklarında işlenerek okuyucuya sansasyonel bir şekilde sunulmaktadır. “Mucize” olarak kodlanmış haberlerde, mucizelerin insanların ilgisini çekmesinden hareketle okuyucunun algı seçiciliğine yönelik başlıklar kullanıldığı görülmektedir.

Tablo-3.26: Tema: Uzmanlaşma Kategori: Başlık Kullanımı

Haberler	Kodlar
“Böbreğim babama feda olsun”	Duygusal
“Ana gibi yar olmaz”	
“Dilber Öldü”	
“İki kadına hayat veren kaza”	Merak Uyandıran
“Gurbet beni bak neyledi”	
“Maymun Kalbi Durdu”	
“Türk’e bir İngiliz’in karaciğeri takıldı”	Magazin
“Çift kol nakli bekleyen Alihan’ın hayali, parmağına yüzük takmak”	
“Karaciğerini verdi, aşkını aldı”	
“Kemal’in kalbi bir kadında atıyor”	
“Ölü gözü ile görüyorlar”	Mucize
“Takma karaciğerli mucize bebek”	
“Mucize! Aranan kalp bulundu”	

Uzmanlaşma teması kapsamında “Haberlerin Aktörleri” kategorisinde (Tablo-3.27) incelenen, “Organ bekleyen hasta” olarak kodlanmış haberlerde, organ bekleyen ya da beklerken hayatını kaybeden hastaların yaşadığı süreç hikaye gibi anlatılmaktadır. Kronik organ hastalarının organ bulunmadığı için umutsuzluğa kapıldığı, bu şekilde yaşamının mümkün olmadığını bildikleri, bu kişilerin hayatı sevdiği ve yaşama devam etmek istediklerine yönelik mesajlar verilmektedir. Ölen bir kişinin organlarının toprakta çürüyeceği bunun yerine organların bağışlanarak insanlara hayat verebileceği gibi ifadelerle bizzat hastaların organ bağışı çağrılarına yer verilmektedir.

“Nakil Olan Hasta” olarak kodlanmış haberlerde, yeni doğan bir bebeğin, yaşlı bir insanın, yıllarca böbrek nakli için bekleyen hastanın nakille sağlığına kavuştuğu ve yaşama tutundukları işlenmektedir. Türkiye’nin en çok tanınan simalarının organ bağışı ile ilgili düşünceleri ve bağışa teşvik edici kendi ifadelerinin yer aldığı haberler, “Ünlüler” kodu ile kodlanmıştır. “Din Görevlileri” olarak kodlanmış haberlerde, din konularında Türkiye’de en üst merci olan Diyanet İşleri Başkanının yer aldığı ve bir din görevlisinin organ bağışını sosyal bir davranış olarak tanımladığı tespit edilmiştir.

Tablo-3.27: Tema: Uzmanlaşma Kategori: Haberlerin Aktörleri

Haberler	Kodlar
2 böbreğinin de 5 yıldır çalışmadığını söyleyen hasta, “Ölmek istemiyorum. Beni kurtarın. 0 Rh pozitif böbrek verip hayatımı kurtaracak kişiye ömür boyu kul köle olurum” dedi.	Organ Bekleyen Hasta
Kalp nakli için bağış bekleyen hasta “44 yaşındayım. Ölmekten korkmuyorum. Kalp bulunmadan geçen her gün sonrası ölüme daha yaklaştığımı hissediyorum...”	
4 yaşında organ nakli için bekleyen bir kız çocuğu ile ilgili olarak haberde “karaciğer ve kalın bağırsak nakli yapılmazsa birkaç ay içinde yaşama veda edecek” ifadeleri kullanılıyor.	
Nakil bekleyen hasta:” Herkese organlarını miras bırakmasını tavsiye ediyorum. Bizim gibi bekleyen hastalar varken niye toprağa gömülsün?”	
“Doğumundan 9 saat sonra kalp nakli yapılan bebeğin kaderi annesinin karnındayken başlamıştı. 4 aylık embriyo iken kalbinin sol tarafının gelişmediği ultrason ile belirlendi ve daha doğmadan transplantasyon listesine alındı. Dünyaya geldikten 9 saat sonra kalbi değiştirildi.”	Nakil Olan Hasta
12 yıldır böbrek nakli için bekleyen ve diyalize giren hastanın nakille sağlığına kavuştuğu anlatılan haberde, hasta: “12 yıldır büyük sıkıntılar yaşadım. Böbrek nakli olduktan sonraki durumum iyi, Allah'a şükür sağlığıma kavuştum.” İfadelerini kullanmaktadır.	
“İntihar eden bir gencin kalbi nakledilen kişi, yeni yaşamında 30 yıllık eşi ile ilk kez telefonda konuştu ve ‘Hanım ben kurtuldum. Çok memnunum sana da geçmiş olsun.’ dedi.”	
Tek gözüne kornea nakli yapılan hasta: “Artık sol gözümle görmeye başladım. Uygun kornea bulunursa sağ gözüm için de ameliyat yapılacaktır. O zaman tamamen göreceğim.11 yıl sonra gün ışığını görmek tarifsiz bir mutluluk, sözcüklerle anlatamam.”	
Sanatçı Türkan Şoray’ın bağış sonrasında “bir hayat kurtarmak çok güzel şeymiş” İfadeleri yer almaktadır	Ünlüler
Hayata Bağış Derneği’nin düzenlediği organ bağış kampanyasına davet edilen oyuncu Ata Demirer’in organ bağışı çağrısı yaparak “Aileler için çok zor bir süreç. Ama organ bağışı umut yeşerten bir durum” sözleri yer almaktadır.	
“Diyanet İşleri Başkanı Altıkulaç organlarını vakfa bağışladı”	Din Görevlileri
İzmir müftüsü: “Hayat kurtarmak sevaptır. Ticarete dökülmediği rızayla olduğu sürece organ bağışlamak güzel bir davranıştır.”	
3 aileyi organ bağışına ikna eden imam “Bir insan öldüren bir insanlığı öldürmüş olur, bir insan kurtaran tüm insanlığı kurtarmış olur.” İfadesini kullanmaktadır.	

Meslek Etiği teması kapsamında “Haberde Anlatım Tarzı” kategorisinde incelenen haberlerde (Tablo-3.28), “Bilgilendirici”, “Duygusal”, “Öyküleyici”, “Magazin”, “Mucize” kodları elde edilmiştir. “Bilgilendirici” olarak kodlanmış haberlerde, nakledilen böbrek ile yaşamın idame edilebilmesi için kan gruplarının uygunluğu ile birlikte organın sağlam olması ve doku uyumu gerekliliği; tıbben ölü sayılan kişiden organ nakli yapılmasının yasalaşması, Sağlık Bakanlığı’nın organ bağışı kartı ile ilgili yasal düzenlemesi şeklindeki konular ile organ nakli süreci hakkında topluma bilgi

verildiği tespit edilmiştir. Yine aynı kodlama, Diyanet İşleri Başkanının organ bağışının amacı ve sürecine yönelik açıklamalarını içeren haber için seçilmiştir. “Duygusal” olarak kodlanmış haberlerde, organ bağışlayan annenin ve hasta çocuğunun birbirlerine söylediği sözler, oğlunu trafik kazasında kaybeden babaya doktorun bağış çağrısı, iki kolu için nakil bekleyen hastanın sıradan ama iç burkan hayalleri yer almaktadır. “Öyküleyici” olarak kodlanmış haberlerde, kalp nakli olan bir kişinin daha önceki sıkıntılı yaşamı, kızının nakil ameliyatına gerekli parayı sağlamak için bir babanın çabası, babası için böbreğini vermek isteyen bir kız ile ameliyat parasının eksikliği nedeniyle bir babanın dramı anlatılmaktadır. “Magazin” olarak kodlanmış haberlerde, bir doktorun organ nakli ameliyatı öncesi ve sonrasında dinlediği müzik, boşanma davası açan bir çift hakkında yapılan haberde eşin karısına daha önce böbreğini bağışlayıp nakil yapıldığının hatırlatılması, organ bağışı ve naklinin inatlaşma ve kaynana-gelin çekişmesi üzerinden anlatılması, organ bağışlayan bir erkek ile organın nakledildiği bir kadının evlenmesi sansasyonel olarak verilmektedir. Bir bebeğe karaciğer nakli, ölüden elde edilen kornea ile bir kişinin yeniden görmesi ve böbrek nakillerinde yeni geliştirilen ilaç haberleri, “Mucize” olarak kodlanmıştır.

Tablo-3.28: Tema: Meslek Etiği Kategori: Haberde Anlatım Tarzı

Haberler	Kodlar
“Hastanın yeni böbrek ile yaşayabilmesi için kan gruplarının uygun olması, alınacak böbreğin sağlam olması ve doku uyumsuzluğunun olmaması gerekir. Akrabalar arasındaki nakillerde genellikle doku uyumsuzluğu söz konusu olmaz.”	Bilgilendirici
“Organ nakli yasalaşıyor. Dünyanın pek çok ülkesinde olduğu gibi ülkemizde de tıbben ölü sayılan kişiden hastaya organ nakli yapılmasına izin veren yasa tasarısı önümüzdeki günlerde Meclis’te görüşülerek yasalaşacak. Yasa tasarısı ‘İvedi’ kaydıyla Meclis Başkanlığı’na sunuldu.”	
“Diyanet İşleri Başkanı Altıkulaç organlarını vakfa bağışladı” başlıklı haberde Diyanet İşleri Başkanı bağışın neden yapılması gerektiğini anlatmakta, bağışın dinen sakıncası olmadığını vurgulamaktadır.	
“Organ Bağışçısına Özel Kart” başlıklı haberde Sağlık Bakanlığının organ bağışını yaygınlaştırmak ve kolaylaştırmak amacıyla “organ bağışı kartı” hazırlanmasına yönelik yasal düzenleme yapıldığı anlatılmaktadır.	
Anne ‘Yüreğimi de alın’ dedi ama tek böbrek küçük Onur’u hayata döndürdü” başlıklı haberde “On yaşındaki Onur’un tüm yaşam umudu anasının vereceği böbreğe bağlıydı. Ona son bir kez daha baktı. Kendisini dokuz ay karnında taşıyan annesi şimdi böbreğini vermeye hazırlanıyordu.” Hakkını helal et anne” dedi. Ameliyathane kapısında oğlu ile kucaklaşan genç anne de” Sütüm sana helal olsun” dedi. Ve ana oğlu iki masaya yatırıldı böbrek nakli yapıldı.	Duygusal

Çift kol nakli bekleyen bir kişinin hayali:” Araba kullanmayı çok hayal ediyorum. Annemin, kardeşlerimin ellerini tutmak ve parmağıma yüzük takmak istiyorum. Koluma saat takmak isterim.”	
“Bir baba ile oğlu vardı o arabada. Birden her şey altüst oldu. Acı siren sesleri, çarpışan iki araba. Cankurtaranlar sonra ameliyathaneden çıkan bir doktorun üzgün bir sesle kazadan sıyrıklarla kurtulan babaya söylediği söz: ‘Oğlunuzu maalesef kurtaramadık, çok üzgünüz...Böbreği 4 hastamıza da uyuyor, acaba izin verir misiniz? ’”	
“Göz yaşartan fedakarlık... Böbrek hastası iki kızlarına böbreklerini vermek için adeta sıraya giren anne baba şuan belki de dünyanın en mutlu karıkocas. Kızına böbreğini veren anne ‘Diğer kızıma kocamın böbreği uymasaydı diğer böbreğimi de ölümüm pahasına kızlarım için feda ederdim’ dedi. ”	
“İkinci kalbiyle yeni bir yaşam sürdüren Arif Köse’nin ömrü gurbette geçmiş. Yorulmuş dinlenmemiş. Kâh beslenmiş kâh aç kalmış. Bu sıkıntılı günler sonunda çocuklarını yetiştirmiş. Köyüne dönüp rahat edeceği zaman bu kez kalbi fena teklemeye başlamış”	
“Babasının geliri kalabalık ailesinin gelirini güçlükle karşıladığı için, ameliyat için gerekli paranın temin edilememesi yüzünden tam 5 yıl ölümle pençeleşti. Çaresiz baba geçimleri için gerekli olan elindeki birkaç kuruşu da umut ışığını parlatmak için harcadı. Sonunda elinde kaymakamlıktan alınan yoksul belgesi bulunan babaya kızını yaşama döndürecek mucize cevap geldi.”	Öyküleyici
“Küçük Dilek babasını kurtarmak için böbreklerinden birini feda ediyor. Annesinin terk ederek kaçtığı böbrek hastası işsiz babasına sahip çıkan 14 yaşındaki Dilek, ‘Babam sağlamken bizim için çalıştı, çabaladı. Şimdi sıra bizde. Böbreğim ona feda olsun.’ Diyerek vefa örneği gösterdi. Çaresizlik içinde kıvranan baba Ali Korkmaz, ‘Evladım benim için bir böbreğini veriyor. Ama ameliyat için gerekli paraya bile gücüm yetmiyor’ dedi. Dikiş makinesi teknisyeni olarak üç ay öncesine kadar eşi ve üç çocuğu ile mutlu bir yaşam süren dertli baba, acılarını dindirebilmek için haftada iki kez diyaliz aletine girmeye başladı” ifadeleriyle babanın yaşadığı süreç anlatılıyor.	
Doktorun ameliyatta stresini atmak için müzik dinlediği anlatılan haberde “Ameliyat Öncesi Pink Floyd ameliyat sonrası Metallica” ifadeleri kullanılıyor.	
“Anne ve baba böbrek vermeyi kabul etmeyince genç gelin ‘Kaynanam gelin nasıl olurmuş görsün’ dedi. 4 çocuk anası Fatma Özden biraz da kaynanasına inat kocasına böbreğini verdi. Kocasını ile doku uyumu tespit edildikten sonra Fatma Özden, eşi ile birlikte kayınpederi ve kaynanasına ateş püskürüyordu. ”	Magazin
“Böbreğini verdiği eşi boşanma davası açtı.”	
“Karaciğerini verdi, aşkını aldı. İki aylık ömrü kalanönce hayat verdi, sonra evlendi.”	
“Takma karaciğerli mucize bebek”	
“5 yıl önce bir iş kazasında gözlerini yitirmişti. Yeniden görebilmek için bir mucizenin gerçekleşmesini bekliyordu. Doktor Erdal Hatungil bu mucizeyi gerçekleştirdi”	Mucize
“Böbrek Nakline Mucize İlaç”	

Meslek Etiği teması kapsamında “Mahremiyet İhlali” kategorisinde incelenen haberlerde (Tablo-3.29 A ve B), üç kod tespit edilmiştir: Kimlik kullanımı, fotoğraf kullanımı ve gereksiz ayrıntı. Organ nakli haberlerinde organ veren ve organ nakledilenlerin kimlikleri, uyrukları, meslekleri ve konumları açıkça yer almaktadır. Haberlere eklenen fotoğraflar ise organ veren ve organ nakledilenlerin kimliklerini, kolaylıkla teşhis edebilecek şekilde yayınlanmakta, mahremiyetlerini ihlal etmektedir. Bununla birlikte haberlerde kişinin kimliği ve özel hayatı ile ilgili çok fazla bilginin verildiği görülmektedir.

Tablo-3.29A: Tema: Meslek Etiği Kategori: Mahremiyet İhlali

Haberler	Kodlar
“Esenler’de otomobilde boğazı kesilen ve önceki akşam ölen taksici Murat Örnek’in bağışlanan organları ölümü bekleyen hastalara yaşama şansı verdi.” “...2 çocuk annesi 44 yaşındaki Fatma Pektürk’e nakledildi.”	Kimlik Kullanım
“Evinde tabanca ile intihar eden 19 yaşındaki Muammer Şenol Akgün’ün kalbi aylardır yaşam savaşı veren kalp hastası Arif Köse’ye nakledildi.	
“Ailesi tarafından organları bağışlanan Ahmet Kaya’nın yüzü... Uğur Acar’a, kolları ve sağ bacağı ise Atilla Kavdır’a nakledildi.”	
“Takma karaciğerli Nurullah”	Gereksiz Ayrıntı
“Koray Tortop’un talihsiz yaşamı 1960 yılında başladı. O dönem nefrit hastalığı geçiren genç 1980 yılına kadar bu işin farkına varamadı. Ancak amansız hastalık onu 5 yıl önce yakaladı. Denizcilik Bankası’nda iskele memuru olarak çalışan Kanlıca semtinin sevilen delikanlısı için 36 yaşında sağlık nedenleriyle emeklilik görüldü. Belinden alınan biyopsi sonucu 2 böbreğinin de işe yaramaz olduğu ortaya çıktı.”	

Tablo-3.29B: Tema: Meslek Etiği Kategori: Mahremiyet İhlali

Haber	Fotoğraf	Kod
“Kemal’i n kalbi bir kadında atıyor”		Fotoğraf Kullanımı

“Türk’e bir İngiliz’in karaciğeri takıldı”		
“Demet 3 kişiye hayat verdi”	 Henüz 15 yaşındaydı	

Meslek Etiği teması kapsamında “Topluma Karşı Sorumluluk” kategorisinde incelenen haberlerde (Tablo-3.30), “Bilinçlendirme”, “Uzman Görüşü Kullanımı”, “Bağış Kampanyası” ve “Organ Ticaretiyle Mücadele” kodları elde edilmiştir. “Bilinçlendirme” olarak kodlanmış haberlerde, sağlık personeli ve kurumların açıklamaları yer almaktadır. Örneğin sağlık personeli tarafından çocuk sahibi olma ihtimalinin organ nakli olanların, böbrek yetmezliği hastalığı olanlara göre daha yüksek olduğu ve bu sürecin çocuk sahibi olma ihtimalini azaltmadığı ifade edilirken diğer bir haberde bir başhekim tarafından beyin ölümünün geri dönüşü olmadığı ve televizyon dizilerinde bunun yanlış aktarıldığı vurgulanmaktadır. Bir haberde Yüksek Sağlık Şura’sında nakil sürecinde meydana gelen suistimallerin önlenmesi, organ bağışının artırılması, sağlıklı bir sistemin kurulması için alınan kararlar anlatılmaktadır. Başka bir haberde ise Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü’nün 3-9 Kasım Organ Bağış Haftasında organ bağışının ne olduğu, hangi organların bağışlanabileceği, bağışın nasıl yapıldığı ve neden önemli olduğu şeklinde açıklama yaptığı görülmektedir.

“Uzman Görüşü Kullanımı” olarak kodlanmış haberlerde, doktorlar ve İl Sağlık Müdürlüğü yetkililerinden görüş alındığı tespit edilmiştir. Ameliyatların başarılı olduğu, hastaların sağlıklarına kavuştukları, kadavradan nakillerin hayat kurtardığı ve böylece kronik organ hastalarının yeniden hayat kazanacağı ifadeleri doktorların bizzat kendi açıklamalarından habere yansıtılmıştır. İl Sağlık Müdürlüğü’nün organ bağışına yönelik

çağrısı da haberlerde kullanılmaktadır. “Bağış Kampanyası” olarak kodlanmış haberlerde, toplum tarafından beğenilen sinema oyuncusu Türkan Şoray gibi ünlü kişilerin ve Sivil Toplum Kuruluşu yetkililerinin, organ bağışına desteği yer almaktadır. “Organ Ticaretiyle Mücadele” olarak kodlanmış haberlerde, ülkeler arası ve ülke içinde organ ticareti yapan çetelerin yakalandığı ve tutuklandığı; organ ticareti ile mücadeleye yönelik olarak bakanlık seviyesinde çalışmaların varlığı ve bunun bir devlet politikası olduğu işlenmektedir.

Tablo-3.30: Tema: Meslek Etiği Kategori: Topluma Karşı Sorumluluk

Haberler	Kodlar
“Böbrek yetmezliğine bağlı rahatsızlığı bulunanlara kıyasla, organ nakli olanlar ya da organ bağışında bulunanların çocuk sahibi olma ihtimalinin çok daha yüksek olduğu açıklandı.”	Bilinçlendirme
Başhekim: “İnsanlar bitkisel hayat ile beyin ölümünü karıştırıyor. Dizilerde beyin ölümü gerçekleşen hastanın uyandığı şeklinde yanlış bilgiler yer alınca nakiller duruyor. Oysa beyin ölümünde geri dönüş yoktur”	
“Organ Seferberliği” başlıklı haberde “yetersiz bağışları artırmak ve sistemin daha sağlıklı işlemesi için bir organ bağış, nakil ve paylaşım sistemi kurulacak. Yüksek Sağlık Şurasında alınan kararlar, suistimal ve kayırmalar önlenecek, bilimsel ölçüler kriter alınacak. ” ifadeleri kullanılmaktadır.	
“3-9 Kasım Organ Bağışı Haftası'nda organ bağışı ile ilgili merak edilen birçok konu var. Sağlık Hizmetleri Genel Müdür Yardımcısı, organ bağışı hakkında merak edilenleri aktardı.”	
Doktor:” Yapılan ameliyat bizce başarılı olmuştur. Genç kadının vücudu annesinin böbreğini kabul ederse hasta sağlığına kavuşmuş olacaktır. Ülkemizde gelenekler kadavradan organ nakli yapılmasını büyük ölçüde engellemiştir. Oysa hayatını kaybetmiş bir kişinin organıyla bir başka kimse neden yaşamını sürdürmesin.”	Uzman Görüşü Kullanımı
Doktor: “Yedek karaciğer bulamadığımız için kaybettiğimiz hastalara gerekli anda karaciğer bulabilirsek onları kurtaracaktık. Amerika ve Avrupa’da organ bağışı çok ilerlemiş. Ölen vatandaşlarımızın organlarını yeterince kullanma imkânımız olsa ülkemizde birçok kronik organ hastası yeniden hayat kazanacak”	
İl Sağlık Müdürü: “Organ bağışladığınızı ailenizle paylaşın. Hayat kurtarın.”	
Doktor: “Ameliyatın ilk günü ortaya çıkan doku reddi ihtimali, tamamen ortadan kalktı. Ayşe şimdi sonda yolu ile rahatlıkla idrarını yapıyor...”	
Sanatçı Türkan Şoray’ın bağış sonrasında “bir hayat kurtarmak çok güzel şeymiş” İfadeleri yer almaktadır	Bağış Kampanyası
“Organ bağışı kampanyası” başlıklı haberde Beşiktaş Belediyesi, Lions Kulüp ve İstanbul Tabip Odası’nın katkılarıyla organ bağışı kampanyası başlatıldığı anlatılıyor.	
Doğan Medya Grubu’nda başlatılan organ bağışı kampanyasında, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Başkanı Nail Güreli, “Organ bağışıyla, yaşama şansı olanların bunu kullanabilmeleri için katkıda bulunmak	

insani bir görev” sözleri ile İstanbul Tabip Odası Başkanının ‘Organ bağıışı yapmak bir sorumluluktur. Organlarını bağıışlayanların korumayı da öğrenmesi lazım” sözleri haberde yer almaktadır.	
“Böbrek çetesi”nin iki doktoru kovuldu” “Böbrek skandalına iki bakan el koydu” “Adaletin eli böbrek çetesinin yakasında. Çetenin Türkiye ayağı cezaevine gönderildi”	Organ Ticaretiyle Mücadele
” Böbrek çetesinde maske düştü. Olaya el koyan Şişli Cumhuriyet Savcılığı böbrek satıcısı Tunç Ay Kunter’in yakalanması için talimat verdi.” Bakan:” Olayı yakından izlediğini sorumlular hakkında gereken işlemin yapılacağını bildirdi.”	

Çerçeveleme teması kapsamında “Sosyal Yaklaşım” kategorisinde incelenen haberlerde (Tablo-3.31), “Yeni yaşam”, “Bağıış Kampanyası” ve “Bağıış Yetersizliği Nedenleri” kodları elde edilmiştir. “Yeni yaşam” olarak kodlanmış haberlerde, yıllarca organ bekleyen ve yaşamaları kritik olan kişilerin yapılan organ nakilleri ile yaşadıkları sıkıntılı günlerin geride kaldığı ve yeni bir yaşama başladıkları işlenmektedir. “Bağıış kampanyası” olarak kodlanmış haberlerde, bakanlıklar düzeyinde kampanyalar düzenlendiği, bu kampanyaların çocukları da kapsayarak bilinçlendirmeyi hedeflediği, toplumun her kesimine duyurulmasının amaçlandığı ve devletin organ bağıışını desteklediği belirtilmektedir. “Bağıış Yetersizliği Nedenleri” olarak kodlanmış haberlerde, organ bağıışının yetersizliğinin nedenlerine yönelik içerikler yer almaktadır. Örnek olarak bu nedenlerden biri, beyin ölümü gerçekleşen bir hastanın hayata dönme şansının olmadığına ailelerin inanmaması ve “bitkisel hayat” ile karıştırılmasıdır. Bu konu ile ilgili açıklayıcı bilgiler, uzmanlardan alınarak haberler üretilmiştir. Diğer bir örnek, bağıışlanan organların dağıtım sisteminin adil çalışmadığı inancına insanların sahip olmasıdır. Bu durum, sadece yetkililerin ifadeleri ile gündeme getirilmekte; sistemin otomatik çalıştığı ve hiçbir sağlık çalışanının bireysel olarak sisteme dahil olmadığı işlenmektedir. 2020 yılından sonra yapılan haberlerde ise Pandemi nedeniyle organ bağıışının azaldığı konu edilmektedir. Organ bağıışının yetersizliğinin nedenlerine yönelik bazı haberlerde bu sorun ayrıntılı olarak rakamlarla ifade edilmektedir. Örneğin Sağlık Bakanlığı Organ Nakli Ulusal Koordinasyon Kurulu Üyesinin açıklamaları kapsamında, beyin ölümü tanısı alan hastaların ailesinin organ bağıışına olumsuz bakmalarının nedenlerinin tespit edildiği ve bunların sırasıyla mahalle baskısı, ailede fikir birliği

oluşmaması, dini inanışlar, beyin ölümüne inanmama ve medyadaki olumsuz haberler olduğu aktarılmaktadır.

Tablo-3.31: Tema: Çerçeveleme Kategori: Sosyal Yaklaşım

Haberler	Kodlar
“Doğuştan böbrek hastası olan 58 yıl boyunca ilaç tedavileri ve doktor kontrolleriyle hayatını sürdüren 62 yaşındaki kişinin böbrekleri 4 yıl önce iflas etti. Diyalize girdiği 4 yıl boyunca elinde cep telefonu müjdeli haber bekleyen kişi, 11 gün önce gerçekleştirilen nakil sonrası sağlığına kavuşmanın ve kana kana su içmenin mutluluğunu yaşadı.”	Yeni yaşam
“Başkasının akciğeri ile yaşıyor...Kucağında minik ayısıyla tüm yaşıtları gibi küçük bir kız çocuğunun alışkanlıklarını sürdürüyor. Şimdi artık hayata güvenle gülümseyebiliyor.”	
“7 yıl önce hastalıktan gözleri kapanan 24 yaşındaki ... ile 5 yıl önce iş kazasında kör olan 40 yaşındaki hayal ettikleri gün geldi.10 gün önce trafik kazasında ölen bir şahsın birer gözü nakledilen iki kişi de sargılar açılır açılmaz sevinç çığlıkları atarak ‘Tanrım yeniden doğmuş gibiyiz. Görüyoruz’ diye bağıldılar.”	
Sağlık Bakanı Halil İbrahim Özsoy, organ bağışını artırmak için bir kampanya başlattıklarını bu kapsamda bütün il ve ilçe hastanelerinde organ bağış merkezleri kurulmasına yönelik genelge yayınlanacağını söylemektedir. Haberde, Özsoy’un tüm vatandaşları bağış kampanyasına davet ettiği vurgulanmaktadır.	Bağış kampanyası
“Böbrek hastası arkadaşları için kapı kapı dolaşıyorlar. Liseli ‘meleklerin hayat kurtarma çabası’ ...Lisesi öğrencisi 6 genç kız aynı okulda öğrenim gören böbrek hastası...kurtarmak amacıyla eşine az rastlanır bir yardım kampanyası gerçekleştirdi. Başbakan Demirel ve ANAP lideri Yılmaz ile de görüşen genç kızlar 3 günde 10 milyon lira toplamayı başardılar”	
Başhekim: “İnsanlar bitkisel hayat ile beyin ölümünü karıştırıyor. Dizilerde beyin ölümü gerçekleşen hastanın uyandığı şeklinde yanlış bilgiler yer alınca nakiller duruyor. Oysa beyin ölümünde geri dönüş yoktur”	Bağış Yetersizliği Nedenleri
Organ paylaşım sisteminin adil olmadığını düşündüğü için bağışta bulunulmadığını söyleyen doktor, sistemin adil işlediğini kadavradan nakilde kesinlikle bir torpil öne geçme olmadığını vurgulayarak, “Bir kere öyle bir bilgisayar sistemi var ki, doktor elini bile süremiyor. Bize sıradan hasta isimleri geliyor.” İfadesini kullanıyor.	
Doktor, “Pandemi” nedeniyle organ bağışının azaldığını anlatıyor.	
Organ nakli koordinatörü: “Pandemi nedeniyle bağışlar ciddi oranda azaldı. Bu da birçok organın, birilerine can olabilecekken toprağa karıştığı anlamına geliyor”	
Sağlık Bakanlığı Organ Nakli Ulusal Koordinasyon Kurulu Üyesi Dr. Eyüp Kahveci, beyin ölümü tespiti yapılan 316 hastanın ailesiyle yapılan görüşmede, %38,3’ün mahalle baskısı, ailede fikir birliği oluşmaması, %14,9’un dini nedenlerle, %9,5’in beyin ölümüne inanmama, %3,2’nin medyadaki olumsuz haberler nedeniyle organ bağışına olumsuz yaklaştığını söylemektedir.	

Çerçeveleme teması kapsamında “Dini Yaklaşım” kategorisinde incelenen haberlerde (Tablo-3.32), organ bağışının yetersiz olmasında rolü bulunan dini inanışlarla ilgili olarak din görevlilerinin görüşlerine yer verilmektedir. Dini açıdan en yetkili kurum olan Diyanet İşlerinin Başkan ve çalışanlarının, bağışın dini açıdan bir sakıncası olmadığına yönelik ifadelerinin kullanıldığı haberlerde, Kur’an-ı Kerim’deki anlatımların yanlış yorumlandığı, organ bağışının insan hayatını devam ettirmeye yönelik bir davranış olduğu için caiz olduğu vurgulanmakta, “candan cana verilen bir sadaka” ve “sevap” olarak ifade edilmektedir.

Tablo-3.32: Tema: Çerçeveleme Kategori: Dini Yaklaşım

Haberler	Kodlar
Diyanet İşleri Başkanı “Bir faninin ölümünden sonra organlarının alınmasında kendi rızası olduğu takdirde, dinen hiçbir sakınca yoktur. Organlarını bağışlayan kişinin bir parçası organ nakledilen kişi nezdinde yaşamını sürdürecektir ve yaşamını sürdüren kişi kendisine bu imkânı bahşedene ömür boyu dua edecektir. Rahmetini esirgemeyecektir.”	Dine uygun
Ayetlerden örnek veren Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Kurulu Başkanı: “Kur’an-ı Kerim’deki mecazi anlatımlar yanlış anlaşılıyor. Organ bağışı caizdir ve insanlar bu konuda kendini sorumlu hissetmelidir. Organ bağışı, insanların hayatını devam ettirmeye yönelik bir durumdur. Dinimizce hiçbir mahsur yoktur.”	
“Sağlık Bakanlığı tarafından çıkarılacak organ bağış kartında Diyanet İşleri Başkanlığının organ bağışının dinen sakıncası bulunmadığına yönelik görüşü de yer alacak.”	
Diyanet İşleri Başkanı: “Organ bağışı candan cana verilen en büyük sadakadır.”	Hayır işi
Yakınının organlarını bağışlayan aile üyeleri: “Birilerine faydalı olursa ne mutlu bize. Ölümünden sonra bile başka canları yaşatacak. Bu benim tek tesellim olacak.”	

Çerçeveleme teması kapsamında “Tıbbi Yaklaşım” kategorisinde incelenen haberlerde (Tablo-3.33), “İstatistik”, “Yasal Düzenleme” ve “Başarılı Ameliyatlar” kodları elde edilmiştir. “İstatistiki” olarak kodlanmış haberlerde, Sağlık Bakanı ve bakanlığın, Sağlık Hizmetleri Genel Müdürünün ve Türkiye’nin tanınmış doktorlarının açıklamalarına yer verildiği; organ bağışı ve organ bekleyen hastalara yönelik rakamların bu yetkililerin bizzat ağzından aktarıldığı görülmektedir. Türkiye’de organ nakliyle ilgili tıbbi uygulamaların, tedavi yöntemlerinin dünya standartlarında olduğu, aile içi organ bağışıyla ilgili verilerin olumlu olduğu ancak kadavradan bağışların istenilen düzeyde olmadığına dikkat çekilmektedir. Binlerce hastanın nakil beklediği, bir kişinin bağışıyla sekiz hastanın yaşamının kurtulabileceğinin altı çizilmektedir.

Tablo-3.33: Tema: Çerçeveleme**Kategori: Tıbbi Yaklaşım**

Haberler	Kodlar
Sağlık Bakanı: "30 bin kişi organ nakli olmak için organ bağış bekliyor."	İstatistik
Prof. Dr. Ömer Özkan, "Dünyanın en çok nakil yapan ülkesiyiz ama bağış yapan ülkesi değiliz."	
Sağlık Bakanlığı: "2021 yılında, 2 bin 376 kişi karaciğer, 22 bin 775 kişi böbrek, bin 290 kişi kalp, 285 kişi pankreas, 157 kişi akciğer, 8 kişi böbrek-pankreas, 2 kişi kalp kapağı, 1 kişi ince bağırsak olmak üzere toplam 26 bin 894 kişi organ nakli bekliyor"	
Sağlık Hizmetleri Genel Müdürü: "Türkiye canlıdan nakilde iyi durumda ancak birçok aile ölen yakınının organlarını bağışlamak istemiyor. Bu nedenle organ bağış konusunda 365 gün çalışılması gerekiyor. Yaklaşık 22 bin hasta organ nakli olmayı bekliyor ve bir kişinin organ bağışıyla 8 hastanın hayatı kurtuluyor"	
Doktor: "Böbrek nakli bekleyen 5 bin hastanın bin 500'ü diyaliz makinesi ile yaşıatılmaya çalışılıyor. Her yıl 3 bin 500 hasta kaybediliyor. Bir yılda nakil yapılan hasta sayısı ise 250."	
"Organ Nakli Vakfı'ndan çağrı: Bağışlayın" başlıklı haberde, vakıf başkanı Prof. Dr. Mehmet Haberal'ın "Elimizde ekip de yasa da var. Tek eksiğimiz organ" ifadesi kullanılıyor. Haberde göz bankası başkanı Prof. Dr. Sabahat Abadan'ın, göz bağışlarının yeterli olmadığına yönelik açıklamaları da yer alıyor.	Yasal düzenleme
"Kartı olmayanın organı alınacak" başlıklı haberde organ teminini artırmak amacıyla yapılan yasal düzenleme konu ediliyor. Haberde organ bağışının yeterli olmadığı, yaşamı bağışlanacak organa bağı binlerce hasta olduğu ve her yıl 3 bin 500 hastanın organ bağış olmadığı için kaybedildiği vurgulanıyor.	
Organ naklinin koşullarını belirleyen yasanın yürürlüğe girdiği anlatılan haberde, "Bu yasa canlıdan nakil olacak böbrek hastaları için süreci hızlandıracak, böbrek hastalarına yeni bir umut kapısı açılacak."	
Beyin ölümü gerçekleşen 2 yaşındaki bir çocuğun karaciğerinin 5 yaşındaki bir çocuğa nakledildiği, çocuğun bir buçuk ay içinde organ nakliyle birlikte, anjiyo ve damar yenileme olmak üzere altı ameliyat geçirdiği ve sağlığına kavuştuğu anlatılıyor.	Başarılı ameliyatlar
İki kolunu da dirseğinin altından makineye kaptırıp, kollarını kaybeden bir kişiye, çift kol nakli yapıldığı, hastanın nakil kollarıyla sağlıklı bir şekilde hayatını devam ettirdiği, zeytin ağaçlarından zeytin toplayabildiği ve çuvaları sırtında taşıyabildiği anlatılmaktadır.	
Kalp nakli olan kişi "Ameliyattan sonra yeni kalbimin her atışında. 'Acaba yaşayacak mıyım' diyordum. Ama artık kurtulduğuma ve daha çok yol alacağıma inanıyorum. Burada dünya çapında bir ameliyat yapıldı."	
"Tıbbın yeniden yarattığı çocuk...17 yaşında dördüncü kalple yaşıyor. 17 yaşındaki genç: "Yaşadığım için her gün şükrediyorum. Sağlığıma kavuşmam adeta bir mucize" dedi."	

"Yasal düzenleme" olarak kodlanmış haberlerde, organ bağışının yeterli olmadığı ve organ bağış ve nakli süreçlerini hızlandırıcı yasal düzenlemeler getirileceği işlenmektedir. "Başarılı ameliyatlar" olarak kodlanmış haberlerde, bir çocuğa dördüncü

kez kalp nakli yapıldığı, başka bir çocuğa organ naklinin yanısıra farklı ameliyatların çok kısa bir sürede gerçekleştirildiği ve kollarını kaza sonucu kaybeden kişiye iki kol naklinin yapılabildiği aktarılmaktadır. Bu ameliyatların başarılı olduğu, sağlığına kavuşmuş bu kişilerin yeni yaşamlarından örnekler verilerek kanıtlanmaktadır.

3.6. Nicel ve Nitel Bulguların Tartışılması

Gazeteler, geleneksel kitle iletişim araçlarından biri olarak toplumsal gelişmelerle ilgili kamuoyunun bilgi edinmesinde ve insanların tutum geliştirmesinde etkili bir rol oynamaktadır (İmİK, 2020). Yapılan çalışmalar göstermiştir ki insanlar, gazetelerdeki haberleri, sosyal medyada yer alan yazışmalardan daha güvenilir bulur (Austin vd., 2012). Bununla birlikte medya, her alanda olduğu gibi sağlık alanındaki konuları seçmekte ve gündeme getirerek kamuoyunda bu konular ile ilgili tartışmaları yönlendirmektedir (Karpf, 1988: 230-231). Sağlıkla ilgili haberlere yazılı basın her zaman yer vermekte (Temiztürk ve Vahit, 2017: 150) ve sağlık köşeleri oluşturmaktadır. Geniş kitleleri etkileyebilme gücüne sahip olması bağlamında gazetelerin verdiği haberleri üretenlerin, topluma karşı sorumluluk duygusuyla hareket etmesi, toplum ve birey sağlığı ile ilgili doğru enformasyon iletimi sağlanması beklenmektedir. Böylece gazeteler, insanların doğru, olumlu tutum ve davranış geliştirmesini sağlayabilecektir (Yıldız ve Tanyıldızı, 2015: 123). Bu bağlamda, çalışmanın gazete haberlerini uzun bir dönemde incelemesi, haber üretiminde dönemsel farklılıkları ortaya koyması ve sağlık haberciliğine elde edilen sonuçlar açısından katkıda bulunması, pragmatik bir yaklaşım olarak değerlendirilmektedir.

Organ bağıışı ve organ nakli ile ilgili gazete haberlerinin nicel ve nitel içerik analizleri ile kodlanması sonucunda elde edilen bulgular, betimleyici unsurlar, uzmanlaşma, meslek etiğı ve çerçeveleme kapsamında karşılaştırılmakta ve literatürden faydalanılarak tartışılmaktadır. Araştırmada organ bağıışı ve organ nakliyle ilgili haberlerin aylık dağılımlarında anlamlı bir farklılık olmadığı için bu husus değerlendirmeye alınmamıştır.

Gazeteler, günün olaylarından seçtiklerini topluma sunmada kritik bir işlev görür ve günün haberleri, insanlara en önemli olaylara yönelik gazetenin bakış açısını sunar (Utt ve Pasternack, 2003). Gazetenin ilk sayfası, okuyucunun dikkatini çeken yerdir ve gazete editörleri, yayınlarının en değerli olan bu sayfasında hangi öykünün ve onun öğelerinin olması gerektiğine karar vermek için çaba göstermektedir (McQuail, 2010;

Singer, 2001). Bir gazetenin kamuoyuna duyurmak istediği ve okuyucunun ilgisini çekmesini beklediği haberler, çoğunlukla ilk sayfada ve gazetenin belirlediği özel sayfalarda yer alırken, diğer sayfalardaki haberler daha düşük bir önceliğe sahiptir. Hürriyet gazetesinin gündem konularını ele aldığı sayfalar, ilk sayfalar ve “Gündem” başlığının olduğu sayfalardır. Bu sayfalarda gazetenin ön plana çıkarmak istediği güncel ve kamuoyunun ilgi alanına girecek konular yer alır. Sağlıkla ilgili sayfalar ise iç sayfalardan birinde çeşitli sağlık konularının işlendiği, uzman görüşlerine yer verilen ve okuyuculara sağlıkla ilgili önerilerin ve gelişmelerin yer aldığı, çoğunlukla araştırmanın ikinci ve üçüncü döneminde daha çok görülen sayfalardır.

Organ naklinin Türkiye’de yeni uygulanan bir tedavi yöntemi olması, bu şekilde hastaların hayatının kurtarılması, nakil yapılabilmesi için tek seçenek olan organ bağışının topluma anlatılmak istenmesi nedeniyle haberlerin ilk dönemde gazetelerin ilk sayfalarında yer aldığı değerlendirilmektedir. 1990 yılı ocak ayında “Tıp Dünyası-Sağlık” başlığının altında sağlık haberleri yayınlanmaya başlanmıştır. Ancak bu dönemde sadece 1 haber gazetenin sağlık bölümünde yayınlamıştır. Haberlerin çoğunluğu ilk sayfa ve gündemde yer almaktadır. Bunun organ nakli ve organ bağışıyla ilgili tıbbi ve yasal gelişmelerin çok sık yaşanmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. İkinci ve üçüncü dönemde organ bağışı ve nakli ile ilgili haberlerin hikayeleri, aktörleri ve konuları açısından güncelliğini koruması nedeniyle gazetenin bu haberleri çoğunlukla gündem sayfalarında yayınladığı görülmektedir. Haberlerin ağırlıklı olarak “gündem” ve “ilk sayfada” olması organ bağışı ve organ nakli konusunun gündemde tutulmasına yönelik bir çaba olarak değerlendirilmektedir.

Haber, gerçekler ve olanlarla ilgili ayrıntılar üzerine odaklanma eğilimindedir ve daha az analiz içerir. Köşe yazıları ise genellikle yazarın bakış açısıyla özdeşleştirilir. Bu yazılar gerçeğe dayalı olabilir ancak yazarın görüşü ya da analizi etrafında şekillenir. Köşe yazarları, yazılarında çoğunlukla okuyucularına bir olayı ya da konuyu onayladıklarını ya da onaylamadıklarını söyler. Yazı dizisi ise belli bir konuda yapılan araştırmanın gazetede belli bir zaman diliminde bölümler halinde yayınlanmasını ifade etmektedir. Haber ve köşe yazısı türü daha güncel konuları işlemeye odaklanırken yazı dizisi daha geniş bir zaman dilimine ait bilgileri içermektedir. Diğer taraftan yazı dizileri, uzman görüşleri, kaynaklar ve aktörler bakımından ele alınan konuyla ilgili ayrıntılı ve geniş bilgi verme imkânı sağlamaktadır. Yazı türü açısından organ bağışı ve nakli ile ilgili haberlerin, yazı dizisi ve köşe yazısından incelenen dönemlerde daha fazla olduğu

görülmektedir. Ancak insanların bilgilendirilmesi ve tutum değişikliği göstermesi özellikleri nedeniyle katkılarının olumlu olacağı düşüncesiyle bu konular ile ilgili köşe yazısı ve yazı dizilerinin artırılmasının fayda sağlayacağı değerlendirilmektedir.

Organ bağışına ve nakline yönelik hikayelerin haberlerde, üçüncü döneme bakıldığında %60,53 oran ile daha çok tercih edildiği görülmektedir. Önceki iki dönemde de yaklaşık olarak bu orana yakın şekilde haber konuları ele alınmaktadır. Bu hikayeler, nakil olan hasta, organ ve doku bekleyen hasta, ailenin vefat etmiş yakınlarının organ bağış ve aile içi organ bağış konularını içermektedir. Feeley ve Vincent (2007), gazete haberlerinde ilk sıralarda dört konunun öne çıktığını belirtmektedir: Nakil sonrası sağlık ve yaşam kalitesi, organ bağış yetersizliği, canlıdan bağış ve organ nakli süreci hakkında bilgi. Quick vd. (2009), Amerika Birleşik Devletleri'nde yaptıkları on beş yıllık süreyi kapsayan çalışmada, organ bekleyen hasta hikayelerinin oranının daha fazla olduğunu tespit etmiştir. Öğüt ve Çobaner'in (2016) çalışması da haber temalarında ilk sırada %64,9 ile hasta hikayelerinin olduğunu göstermektedir. Organ bağışının günümüzde hala yetersiz olması göz önüne alındığında haberlerde bu yetersizlik nedenlerine dikkat çekilmeden bireysel hikayelerin konu olarak seçilmesi, insanların organ bağışıyla ilgili farkındalığını artırmaya engel oluşturmaktadır.

Yanqin vd. (2019) Çin Halk Cumhuriyeti'nde yaptıkları çalışmada, organ bağış teşvik edilmesi ile ilgili resmi bilgiler ve açıklamaları ile sosyal, kültürel ve yasal bağlamlarda organ bağışını teşvik etmenin zorlukları en yaygın konular olarak görülmektedir. Bu tezin bulgularında ise benzer konular, üç dönemde de %10-12 arasında teşvik kampanyaları, %8-9 arasında resmi istatistiki bilgiler ve %6-8 arasında yasal düzenlemeler olarak ortaya çıkmaktadır. Kampanyaların daha çok işlenmesi ile bunlara önderlik yapan kurumların ve sivil toplum kuruluşlarının sayısında artış olacağı değerlendirilmektedir.

Organ nakline yönelik tıbbi gelişmelerle ilgili haberlerin, üç dönemde toplam haber sayısına göre iyi seviyelerde olması ve tıbbi gelişmelerle ilgili haber yapılmasına devam edilmesinin organ bağış konusunda kararsız olan kişileri, olumlu yönde etkileyeceği değerlendirilmektedir.

Dini inançlar ve organ bağış ilişkisinin farklı boyutlarının incelendiği çalışmalarda, din görevlilerinin İslam'ın organ bağışına ve nakline izin verdiği görüşüne (Türkyılmaz vd., 2013) sahip olmasına rağmen halkla birebir ilişkisi olan din görevlilerinin organ

bağışına yönelik bilgilerinin eksik ve yetersiz olduğu (Göçer ve Öcal, 2020), organ bağışına ve nakline yönelik insanların dini kaygıları bulunduğu (Özbolat, 2017) tespitleri yer almaktadır. Din görevlilerinin organ bağışlama oranlarının az olduğu ve bu konuya mesafeli yaklaştığına yönelik çalışmalar göz önüne alındığında, onların da konuyla ilgili aydınlatılmasının gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Çünkü, kişi kendisinin inanmadığı bir davranışı başkasına uygulatmak konusunda ikna edici olamayabilir. Özsaydı (2021), yaptığı araştırma sonucunda din görevlilerinin de organ bağışının önemine yönelik en fazla bilgiyi medyadan aldığı sonucuna varmıştır. Ancak Arslan ve Duğan (2015) , çalışmasında gazetelerde haberlerin %1,6'sında organ bağışıyla ilgili din görevlilerinin görüşlerine yer verildiğini tespit etmiştir. Ögüt ve Çobaner (2016), organ bağışının reddedilme nedenlerinden olan din, organ ticareti gibi konulara yeteri kadar değinilmediğini belirtmiştir. Araştırmanın kapsadığı üç dönemde konusu “organ bağışının dini boyutu” olan haberlerin oranı %1-4 arasındadır. Literatürdeki çalışmalar, organ bağışının önündeki engeller arasında dini inanışların olduğunu göstermiştir. Buna rağmen haberlerde bu konuya yeteri kadar yer verilmemesi bağışın artmasına yönelik hedefe ulaşılmasını engellemektedir.

Organ bağışının yetersiz olması, nakil bekleyen hasta sayıları, nakil ameliyatlarıyla ilgili istatistiki bilgiler üç dönemde de değinilen konular açısından son sıralarda yer alarak %7-9 arasındadır. Haber konularının hasta hikayesi odaklı olarak sunulması nedeniyle organ bağışının yeterli olmadığına yönelik istatistik ve araştırmalara az oranda yer verildiği düşünülmektedir.

Organ bağışı ve nakli ile ilgili haberlerin yazarları incelendiğinde, birinci dönemde %8 olan haber ajanslarının, üçüncü dönemde %43'e çıktığı görülmektedir. Bu veriden, yayın kuruluşlarını, 7/24 haber takibi ve haberi ilk yayınlayan olma baskısını yaşadığı (Karlsson, 2011) ve haber üretim maliyetlerini azaltmak (Boyer, 2011; Forde ve Johnston, 2013) için haber ajansları ile çalışmayı giderek daha fazla tercih ettiği çıkarımı yapılabilir. Günlük medya faaliyetlerinin yarattığı baskı yüzünden rutin olarak sıkıntılı bir süreç olan habercilikte üretim sürecindeki belirsizliği azaltmak için gazete, televizyon ve radyolar, ticari mal olarak haberi satan haber ajanslarından haber temin etmektedir (Carrabine, 2008: 147). Ancak haber ajanslarından gelen haberler mutlak bir otoriteye sahiptir ve yayın kuruluşu, genellikle onun içeriğini ya da doğruluğunu sorgulamamaktadır (Johnston ve Forde, 2011). Konunun hassasiyeti nedeniyle haber

ajansının ürettiği haberdeki yanlış ya da eksik bilgiler, haberin ulaştığı insanların organ bağıışı ve nakline karşı olumsuz ya da nötr bir tutum benimsemesine yol açabilir.

Dönemlerin hepsinde, organ bağıışı ve nakli ile ilgili haberlerin yazarı olarak muhabirlerin, üç haberden birinde imzası olduğu tespit edilmiştir. Muhabirin gözlem yapabilme, görüş alabilme, haber kaynaklarını çeşitlendirme kabiliyetinin yanı sıra sahada bulunması böylelikle konuya hakim olması bir avantaj olarak görülmektedir. Nitel bulgularda tespit edildiği gibi sağlık muhabirlerinin yazdığı organ bağıışı ve nakline yönelik haberlerde daha detaylı bilgiler verilmektedir. Alanında uzman kişiler tarafından yazılan haberler, bağıışa mesafeli yaklaşıma neden olan soruların yanıtlanması, bağıışın nasıl ve nereye yapılacağına yönelik doğru bilgi aktarılmasında rol oynamaktadır.

Köşe yazarlarının ise en düşük seviye ile yaklaşık %5'lik bir pay içerisinde olduğu görülmektedir. Köşe yazarlarının toplum için bir kanaat önderi olduğu (Altınoklu, 2016: 122) dikkate alınırsa, insanları bilinçlendirmede etkili olduğu düşünülmektedir. Organ bağıışı ve nakliyle ilgili konuda az sayıda köşe yazısı olması bir eksiklik olarak görülmektedir. İncelenen dönemlerde “yazarı belirtilmeyen” haber oranının ilk dönem %52,16'dan ikinci dönem %32,84'e üçüncü dönem %17,54' e düştüğü görülmektedir. Sağlık alanında uzmanlaşmaya yönelik adımların ikinci dönem atıldığı ve bu alanda çalışanların örgütlenme çabalarının başladığı, bunun üçüncü dönem yapılan çalışmalarla güçlenmesi gerektiği göz önüne alındığında “yazarı belirtilmeyen” haber oranının hala %17 seviyesinde olması, sağlık muhabiri istihdamında ve sağlık haberlerinde uzmanlaşmaya yayın kuruluşlarının verdiği önem açısından sorunlu olarak değerlendirilmektedir.

Haber kaynakları, muhabirlerin bir haber üretmek için röportaj yaptığı, konuştuğu, alıntı yaptığı ya da gözlemlediği kişiler ya da dokümanlardır. Kaynaklar, bir haberin üretimi için temel bilgileri sağlar. Diğer taraftan göz önünde tutulması gereken husus, kaynakların bir habere aynı anlamı vermeyeceğidir. Muhabirler, bir olayı ya da konuyu belli bir sosyal ya da kültürel bağlamda çerçeveleyerek okuyucu için anlamlandırmaktadır. Birinci ve ikinci dönemde organ nakli olan hasta, organ bağıışçısı ve aile üyelerinin kaynak olduğu haberler, bu üç kaynağın birlikte yaklaşık %30 oranına karşılık son dönemde %53,03 ile artış göstermiştir. Bu kaynakların kullanımı, okuyucunun ilgisini çekmek için haberlerin daha çok hikayelere dayandırılmak istendiği şeklindeki haber konuları kategorisindeki tespitlerle uyumludur. Okuyucunun hikayeye

odaklanması ile organ bağış ve süreci ile ilgili bilgilerin geri plana atıldığı düşünülmektedir.

Organ nakli koordinatörlerinin, 1992 yılından itibaren hastanelerde istihdam edilmesi nedeniyle ilk dönem organ nakli koordinatörleri haber kaynağı olarak kullanılmamaktadır. İkinci dönemde koordinatörlerin kaynak olarak yer aldığı haberler ise %10,19 iken son dönemde bu oranın yarısına düştüğü görülmektedir. Oysa beyin ölümü gerçekleşmiş kişilerin yakınlarını organ bağışına ikna etme gibi organ bağışının artmasında büyük rolü olan bu kişilerin görüşleri ve organ bağış, organ nakline yönelik düşüncelerinden yola çıkarak haber yapılması konuyla ilgili insanların zihnindeki soruların yanıtlanması açısından önem taşımaktadır. Doktorların haber kaynağı olarak kullanımı ilk dönemde %33,89 civarındayken, ikinci dönem %21,31'e gerilemiş son dönemde bir miktar daha azalarak %18,52'ye inmiştir.

Sağlık Bakanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı ve sivil toplum kuruluşları yetkililerinin de haber kaynağı olarak tercih edilmesi, %1-8 oranlarında gerçekleşmiştir. Hükümet kaynakları, memurlar ve bürokratlar, sivil toplum kuruluşlarının yetkilileri, bir habere inandırıcılık kazandıracak haber kaynaklarıdır. Bu haber kaynaklarından elde edilen bilgilerin, haberin konusu hasta ya da bağışçı hikayesi olsa bile dahil edilmesinin okuyucunun bilgilendirilmesi açısından faydalı olacağı değerlendirilmektedir.

Siyasiler, insanların bir konuyla ilgili fikirlerinin oluşması ya da değişmesinde etkili olmaktadır (Kışlalı, 1997: 329). Bununla birlikte ünlülerin haberlerde yer alması ya da haber konusu ile ilişkilendirilmesinin, haberlerin insanların dikkatini çektiği ve okunmasını sağladığı ifade edilebilir (Şimşek ve Uğur, 2003). Bu iki argüman göz önüne alındığında, organ bağış ya da nakli ile ilgili mesajın önüne geçmeyecek şekilde siyasilerin ya da ünlülerin haberin metninde yer almasıyla, organ bağışına yönelik tutumun olumlu yönde gelişeceği düşünülmektedir.

2013 yılında Aktris Angelina Jolie'nin, New York Times'da kanser teşhisi konulmadan meme rekonstrüksiyonu ile bilateral profilaktik mastektomi¹⁸ geçirme kararını açıklayan kişisel makalesinin yayınlanmasından sonra, BRCA1/2 genetik testine olan talep neredeyse iki katına çıkmış ve söz konusu muayeneler ile ilgili sorular artmıştır (Evans vd., 2014). Organ bağış sayısının ve organ nakli süreci ile ilgili bilincin artması

¹⁸ Bilateral profilaktik mastektomi: Meme kanseri teşhisi alan veya memede kanser gelişme riski yüksek olan hastalarda tedavi olarak iki meme dokusunun çıkarılması operasyonudur. Erişim Adresi: <https://www.medicalpark.com.tr/> Erişim Tarihi: 30.03.2023

amacıyla ünlülerin hem haber kaynağı hem de haberin aktörü olarak medya haberlerinde daha fazla yer almasının, amaca hizmet edebileceği değerlendirilmektedir.

İncelenen üç dönemde kaynağı belirtilmeyen haber oranının birinci dönemden üçüncü döneme kadar kademeli olarak azaldığı görülmektedir. Yüksel vd.'nin (2016) çalışmasında sağlık haberlerine güvenin düşük olmasında kaynakların rolü sorgulanmış; sağlık içerikli yayınların %76'sında haber kaynağının belirtilmediği tespit edilmiştir. Kaynak belirtilmemesi, haberlere duyulan güveni etkileyen bir faktör olarak değerlendirilmektedir. Üçüncü dönemde diğer dönemlere göre kaynak kullanımına dikkat edilmesi haber yazımına yönelik olumlu bir çaba olarak görülmektedir.

Modern toplumların giderek daha fazla uzman bilgisine bağımlı olduğunu söyleyen Albæk vd. (2003), haber değeri taşıyan herhangi bir olayı mümkün olan en kısa sürede haber yapmak için gereken araştırma eksikliğini giderme ihtiyacı ve çok çeşitli alanlarda uzmanlıkların artışı nedeniyle gazetecilerin haberlerinde uzman görüşlerine başvurduklarını ifade etmektedir.

Üç dönem boyunca doktorlar ya da sağlık personellerinden alınan uzman görüşlerinin, haberlerin %40'ında olduğu, ikinci dönemde hastanelerde görevlendirilmeye başlanan organ nakli koordinatörlerinin görüşleri de eklenince, üçüncü dönemde %50 seviyesine ulaşıldığı tespit edilmiştir. O'keefe (1970), doktorların da tıbbi bilgileri kitle iletişim araçlarından aldıklarını ve bu bilgilerin onların çalışmalarını hem doğrudan hem de dolaylı olarak etkileyebildiğini vurgulamaktadır. Bu etkileşim, haber üretimindeki uzman görüşü almanın toplumun her kesimi için hem yararlı hem de gerekli olduğunu ortaya koymaktadır.

Diğer taraftan üç dönemde uzman görüşü alınmayan haber yüzdesi de “doktorlar/sağlık çalışanları” kodunun yüzdesiyle başabaş görülmektedir. Öğüt ve Çobaner (2016), organ nakli ve organ bağışıyla ilgili haberlerin %47'sinde sağlık alanında uzman kişilerin görüşünün yer almadığını, Taylan ve Ünal (2017), hekim ya da uzman görüşünün haberlerde olmadığını, bilimsel temeli olmayan ifadeler kullanıldığını, Utma (2010), haberlerde uzman görüşlerine fazla yer verilmediğini tespit etmiştir.

İncelenen üç dönemde Diyanet İşleri Başkanlığı ve din görevlilerinin %2-5 arasında görüşlerinin haberlerde yer aldığı tespit edilmiştir. Ancak nitel analizde Diyanet İşleri Başkanlığı ve din görevlilerinin organ bağışının “sevap” olduğuna, dinen sakıncası bulunmadığına, bir kişiye hayat vermenin iyi bir davranış olduğuna yönelik açıklamaları

ve kendilerinin de organlarını bağışladığını söylemelerine rağmen haberlerde bu kişilerin görüşlerine az yer verilmesi bir eksiklik olarak değerlendirilmekte, TÜBİTAK ve Anadolu Üniversitesi tarafından belirlenen, “konunun uzmanı olan kişilerden alınan bilgilerin aktarılması”na yönelik ilkelerle bağdaşmamaktadır.

Gazetelerdeki haber başlıkları, ilgili oldukları haber içerikleri hakkında merak uyandıran ve okuyucuyu haber metnine yönlendiren kestirme yollar olarak tanımlanmaktadır (Saxena, 2006). Haber başlıkları, haberlerin içeriğini özetleyerek (Althaus vd., 2001; Andrew, 2007; Dor, 2003) okuyucuların konuları ya da olayları hemen ve doğru olarak anlamalarını sağlamakta, haberin okuyucunun dikkatini çekmesinde rol oynamakta ve ayrıca dikkat çeken haber metnlerinin sonuna kadar okunmasını etkilemektedir (Dor, 2003; White vd., 1993). Haberi başlıkta özetleme işlevi, haberler hakkında kısa ve doğru bir açıklama sağlama ve ana fikri kesin bir dille iletme amacını taşıdığı için (Andrew, 2007; Dor, 2003) “uygunluk” gerekli bir özellik olarak ortaya çıkmaktadır.

Sağlık haberlerine yönelik literatürde yapılan incelemelerde, haber başlıklarında merak uyandırmak için sansasyonel, magazinsel ifadeler seçildiği (Demir, 2010; Taylan ve Ünal, 2017) ve içeriğe uygun olmadığı tespit edilmiştir. Çalışmanın üç döneminde de haber başlıklarının haber içeriğine uygun yazılmama oranının fazla olduğu, haber başlıklarının dikkat çekici olması için çoğunlukla abartılı ifadeler kullanıldığı, sansasyonel ifadeler yer aldığı, organ bekleyen hastaların kamuoyu tarafından bilinen kişiler olmamasına rağmen isimlerinin haber başlıklarına yazıldığı tespit edilmiştir. Bunun, ESAM-DER ile Türk Tabipleri Birliği’nin belirlediği “En, tek, mucize son” başlıklarını taşıyan haberler yapılmamasına yönelik etik ilkelerle uyumlu olmadığı görülmektedir.

Bilgiyi yaymak için görsel mesajları kullanmak, kitle iletişim araçlarında giderek daha önemli bir rol oynamıştır (Ijeh, 2015). Görsel materyalin, kitle iletişim araçlarında sunulan güncel olaylarla ve hikayelerle ilgili haberlerde halkın ilgisini büyük ölçüde uyandırdığı bilinmektedir (Yarosan ve Asemah, 2008). Kamuoyunda fotoğraflar, güvenilir bilgi kaynakları olarak kabul edilir ve insanlar, okuduklarından çok gördükleri görüntülere inanmaya daha yatkındır (Pfau, Haigh, Fifrick ve Holl, 2006). Fotoğraflar, tam olarak temsil ettikleri şey için görüldüğü gibi algılanma eğilimindeyken, bir metin daha az güvenilir görünür; çünkü okuyucular kelimelerin yazıldığını hissederek, ancak

görüntü gerçek bir temsildir (Kepplinger, 1982). Gazetelerdeki görsellerin okuyucuların tutumu ve anlayışı üzerinde güçlü bir etkisi vardır ve bu etki, tek başına metin tarafından oluşturulamaz (Oparaugo, 2021). Görsel yerleştirmenin, haberde anlatılan olayla ilgili açıklamaları desteklemeye ve okuyuculara sunulan bilgiler hakkında daha fazla ayrıntı vermeye hizmet eden bir eylem olduğu değerlendirilmektedir.

Organ bağıışı ve organ nakli ile ilgili haberlerin üç dönemine topluca bakıldığında, görsel kullanılmayan haberlerin oranının gittikçe düştüğü, üçüncü dönemde ise %90'lara varan bir görsel kullanımı olduğu görülmektedir. Bununla birlikte haber içeriğine uygun olmayan görsel kullanımının birinci dönemde %60,47 ikinci dönemde %42,36, üçüncü dönem %36,55 olduğu, birinci dönemden üçüncü döneme kadar bir miktar azaldığı görülmüştür. İlk dönem ameliyat anından hastaların kan içindeki fotoğrafları dahi kullanılmış fakat bu durum sonraki dönemlerde devam etmemiştir. Bu da Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi'nde, kan ve şiddet içeren fotoğraf kullanılmamasına yönelik etik ilkelerin uygulanması olarak yorumlanmaktadır. Ancak ameliyat öncesi ve sonrası hastanın kendinde değilken çekilen görüntülerinin ikinci ve üçüncü dönemlerde kullanılması hasta mahremiyeti ihlali açısından etik bir sorun olarak devam etmektedir.

Haber üretiminde aktörlerin seçimi, olayın ya da konunun hangi boyutlarıyla görüldüğü ve haber vermede ne amaçlandığı ile ilişkilidir. Diğer bir deyişle, bir haberde ön plana çıkartılmak istenen bakış açısını şekillendirmede haberin aktörleri rol oynamaktadır. Hinnant vd.'nin (2013) gazetecilerin, sağlık haber hikayelerini canlandırmak için çoğunlukla kişisel anlatıları kullandığı tespiti, araştırmanın bulgularında da görülmektedir. Bu çalışmada, organ bağıışlayan kişiler, organ nakledilen kişiler ve organ bekleyen hastaların aktör olduğu haberler, üç ilgili kodun toplamında %45-60 arasında bir oranı işaret etmektedir. Haberi kaleme alanların, bireysel hikayeleri ön plana çıkararak insanların ilgisini çekmeyi hedefledikleri düşünülmektedir.

Üstteki satırlarda ünlülerin insanların tutum değişikliği göstermedeki etkisi, Angelina Jolie örneği ile açıklanmıştır. Bu etkinin uzun süreli ve küresel olduğu ve sağlık konusu ile ilgili sağlık merkezlerine başvuruları artırdığı (Evans vd., 2014) haberin kaynaklarından biri olan ünlüler kodunu açıklarken ifade edilmişti. Başka bir örnek olarak Amerika Birleşik Devletleri 40'ıncı başkanının eşi Nancy Reagan'ın, meme kanseri

teşhisi konulduktan sonra 1989'da mastektomi¹⁹ geçirmesi ve standart tedaviden farklı olan bu tedavinin, yazılı basında ayrıntılı olarak işlenmesi de gösterilebilir. Nancy Reagan'ın bu yeni tedavi kararıyla ilgili tanıtımdan sonra toplumda mastektomi oranının artması nedeniyle bu medya haberlerinin halk sağlığı davranışı üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu ifade edilmektedir (Nattinger vd., 1998). Bununla birlikte ünlülerle ilgili sağlık haberlerinin kamuoyunun fikrini ve davranışını değiştirebileceği bazı çalışmalarda belgelenmiştir (Cram vd., 2003). Ünlülerin yaşadığı bir olay ya da ilişkilendirildikleri bir konu ile haberlerin insanların dikkatini çektiği ve okunmasını sağladığı belirtilirken (Şimşek ve Uğur, 2003) çalışmanın örnekleme kapsamında 47 senelik bir dönemde ünlülerin, organ bağışı ve organ nakli ile ilgili gazete haberlerinin sadece yaklaşık %4'ünde yer aldığı görülmektedir.

Resmi ve kurumsal bilgi ve yaklaşımlara sahip kamu kuruluşları ve sivil toplum kuruluşları ile Diyanet İşleri Başkanlığının idaresindeki din görevlilerinin üç dönemde de çok düşük oranlarla haberlerde yer aldığı tespit edilmiştir. Din görevlilerinin haberlerde uzman olarak görüşünün alınma oranı, kaynak olarak kullanılma oranı ve haber konusunun organ bağışının dini boyutu hakkında olma oranının üç dönemde düşük olması birlikte incelendiğinde, haberlerde organ bağışı ve naklinde en önemli sorun olan dini gerekçelerin anlatımına yeteri kadar özen gösterilmediği değerlendirilmektedir.

Meslek etiği kapsamında haberlerin anlatım tarzı, hasta mahremiyeti ihlali ve topluma karşılık sorumluluk tartışılmaktadır. Bununla birlikte insanların doğru bilgiye ulaşmasında etik sorumluluğu olan medyanın organ bağışı ve organ nakli konularında etik davranmadığı, kamu desteğinin büyük bir ihtiyaç olduğu organ bağışına etki eden unsurları gündeme getirmede yetersiz kaldığı vurgulanmaktadır (Öğüt ve Çobaner, 2016). Ayrıca organ bağışı ile ilgili haberlerde betimlemelerin hatalı olduğu (Harbaugh vd., 2011) ve bazı betimlemelerin insanların bağıştan vazgeçmesine yol açabileceği (O'Neill, 2006) belirtilmektedir. “Nakil edilen bir elin kişiyi bir katile dönüştürebileceği” gibi yanlış inanışların haberlerde yer alması nedeniyle insanlar organ bağışı konusunda kararsızlık yaşamaktadır (Morgan vd., 2005). Görüldüğü üzere kitle iletişim araçları, organ bağışını teşvik etmede yararlı olabileceği gibi halkı organ bağışı konusunda olumsuz yönde etkileyebilir.

¹⁹ Mastektomi: Meme kanserinin tedavi edilmesi için meme dokusunun çıkarıldığı cerrahi operasyondur. Erişim Adresi: <https://www.medicalpark.com.tr/> Erişim Tarihi: 30.03.2023

Araştırmalar, basılı gazetelerin okuyucularının çevrelerinde olup bitenler hakkındaki bilgilerini geliştirdiğini göstermektedir (Guo ve Moy, 1998; McLeod vd., 1999). Bu nedenle organ bağışı ve organ nakli süreci ile ilgili haberler, insanların bu konulardaki bilgilerini artırmaya destek olabilir. Bu durumda haberlerdeki mesajların kamuoyuna nasıl aktarıldığı önem arz etmektedir. Anlatı, gazetecilikte haber raporlamanın temelidir ve insanlar, bu sayede dünya hakkında bilgi edinmektedir (Woodstock, 2002).

Literatürde, sağlık haberlerinde, okuyucuları çekmek ve haberin okunabilirliğini artırmak için genellikle kişisel hikayelere yer verdiği ifade edilmektedir (Hinnant ve vd., 2013). ğt ve obaner (2016), haberlerin bilgilendirmekten çok hasta hikayeleri üzerinden sunulduğunu tespit etmiş, toplumun organ bağışının yapılmama nedenlerine yönelik unsurlara yeterince değinmediğini vurgulamıştır. Arslan ve Duğan (2015) da haberlerin sadece %1,6’sında organ bağışının nasıl yapıldığına yönelik bilgi verildiğine dikkat çekmektedir.  dönemin haberlerindeki anlatım tarzı incelendiğinde, üç haberin ikisinde kişisel hikayelere dayalı “duygusal” anlatım tarzının tercih edildiği görülmekte, organ bekleyen, organ nakli olan hastaların yaşadığı süreç bireyselleştirilmiş hikayeler olarak dramatik ifadelerle anlatılmaktadır. İlk dönemde “bilgilendirici” anlatım oranının en düşük seviyedeysen, ikinci dönemde yarı yarıya yükselmiş olması, olumlu değerlendirilirken son dönemde “bilgilendirici” anlatım tarzında görülen büyük düşüş haberlerde “duygusal” anlatıma yönelik bilinçli bir tercih olarak değerlendirilmektedir.

Magazinsel bir dil kullanılarak anlatılan sağlık konularının kesin bir dille anlatıma göre, akılda kalma ve okunma oranının daha yüksek olacağı düşüncesinin, magazinsel dilin tercih edilmesinde etkili olduğu söylenebilir. Ancak sağlık ve hastalık gibi insan hayatını ilgilendiren konularla ilgili ciddi risklerin ortaya çıkması söz konusu olabilir (Sezgin, 2011). İlk dönemde incelemeye konu haberlerde “ilk” vurgusunun, magazinsel anlatım tarzının diğer dönemlere göre daha fazla olduğu görülmekte, bir tedavi seçeneği olarak Türkiye’de organ nakli ameliyatlarının yeni uygulanmaya başlanması nedeniyle, kamuoyunda bu konuyla ilgili merak uyandırma ve heyecan yaratma amacı taşıdığı düşünülmektedir. Diğer iki dönemde ise magazinsel, sansasyonel anlatım tarzının azaldığı görülmektedir. Bu gazetecilik meslek ilkelerinde haber yazımında “sansasyondan kaçınılması” ile uyumludur ancak haberlerde “duygusal, trajik” anlatım tarzının tercih edilmesi, insanların acılarının duygu sömürüsü olarak kullanılmaması gerektiğini vurgulayan meslek ilkeleriyle bağdaşmamaktadır.

Literatürde, sağlık haberlerinin basın meslek ilkelerinde yer alan “mucize tedaviden bahsetme”, “umut verme” ifadelerine uygun olarak yazılmadığına yönelik (Kaya, Yüksel ve Ögüt, 2011) çalışmalar yer almakta, sağlık haberlerine medyanın yeteri kadar özen göstermediği, mucizevi beklentilere neden olacak ifadeler yer verdiği belirtilmektedir (Utma,2010). İncelemenin ilk döneminde haberlerde “mucize, umut verici” anlatım tarzının diğer iki döneme göre fazla olduğu görülmektedir. Aynı şekilde, sağlık alanındaki kişi ve kurumların reklamlarının yapılmamasının habercilerin görevi olduğuna yönelik ilkeler bulunmasına rağmen her 10 haberin birinde doğrudan reklama rastlanmaktadır (Taylan ve Ünal, 2017). İncelemenin ilk döneminden diğer dönemlere doğru hastaların yararını geri plana atan, nakil merkezleri ve doktorları öven, reklam yapan anlatım tarzının azaldığı görülse de duygusal, dramatik anlatım tarzı fazladır. Bunun da Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Hak ve Sorumluluk Bildirgesinde yer alan, haberlerde “sansasyondan kaçınılması” ilkesi, TÜBİTAK ve Anadolu Üniversitesi tarafından belirlenen “yayınların bilgilendirici, yol gösterici, öğretici olması” ilkesi ile uyumlu olmadığı görülmektedir.

Görseller, haberin özeti niteliğindedir. Haberi destekleyen, güçlendiren, konuya tanıklık eden bir unsurdur. Haberin okunmasını kolaylaştıran fotoğraf, konunun akılda kalmasını sağlar (Kasım, 2008:440-441). Fotoğrafların kullanımında özel hayatın mahremiyeti göz önünde bulundurulması gereken en önemli husustur. Hasta gözlerinin üzerine siyah bantlar ya da başka şekiller yerleştirmek ya da bir yüzü ya da vücut kısmını kısmen örtmenin kişilerin kimliğinin belirsizliğini garanti etmediği araştırmalar ile ortaya konulmuştur (Koch, 2013; Flanagan, 2020). Bazı çalışmalarda ise hastaların, tıbbi dergi makalelerinde kendilerine ait açıklamaları, fotoğraflar olmadan ve hatta bazı ayrıntılar çıkarıldıktan sonra bile tanıdıkları tespit edilmiştir (Riis ve Nylenna, 1991; Pitkin ve Scott, 2001). Ancak haberlerin incelendiği üç dönemde de beş haberden birinde kullanılan fotoğraflarla hasta mahremiyetinin ihlal edildiği saptanmıştır. İlk dönemde hastaların ameliyat anında çekilen fotoğraflarının, nakledilen organın bile kullanıldığı görülürken, diğer dönemlerde bu tür fotoğraflar kullanılmamıştır. Bunda ikinci dönemde yayınlanan, haberlerde kan ve şiddet unsurlarının yer almamasına yönelik gazetecilik meslek ilkelerinin etkisi olabileceği değerlendirilmektedir. Ancak üç dönemde de hastaların kendinde olmadığı ameliyat öncesi ya da sonrasında çekilen fotoğrafların kullanılması meslek etiğine uygun habercilik anlayışı açısından sorun olarak değerlendirilmektedir.

Tıbbi etik kurallar içinde hasta mahremiyeti ve güvenliği açısından organ alıcı ve vericisinin kimliğinin açıklanmaması gerektiği belirtilmesine rağmen incelenen 47 yıllık döneme bakıldığında, ilk dönemde haber metinlerinde organ alıcı ve vericisinin kimliği, kişisel bilgilerinin kullanımına yönelik ihlallerin üç haberin ikisinde yapıldığı, 2011 sonrası dönemde ihlal yapılan haberlerin sayısında bir miktar azalma olsa da %50 ile yüksek oranda olduğu görülmektedir. Literatürdeki çalışmalar, bu çalışmaya ait bulguları destekler niteliktedir. Taşdelen (2013), incelemesinde organ alıcısı ve vericisinin isimlerinin kadavradan nakillerde %58,3, aile içi nakillerde %37,5 oranında kullanıldığını tespit etmiştir. Ögüt ve Çobaner (2016), haberlerin %67,3'ünde alıcı veya vericinin isimlerinin açık olarak yazıldığına dikkat çekmekte, bunu etik bir ihlal olarak değerlendirmektedir. Özellikle, beyin ölümü sonrasında ailenin onayıyla organları bağışlanan kişilerin kimliğinin açıklandığı haberlerde yakınıni kaybeden ailelerin daha ölümü kabullenmeden, acıları tazeyken başka bir kişinin bu organla hayatına devam edeceği düşüncesinin travmaya neden olabilmesi söz konusudur (Taşdelen, 2013:80). İncelenen haberlerde, Türk Tabipleri Birliği'nin Organ Aktarımına İlişkin Etik Bildirgesi, Türkiye Gazeteciler Sendikası'nın Etik İlkeleri, Basın Konseyi Basın Meslek İlkelerinin uygulanmasına özen gösterilmediği, “kamu yararı” olmamasına rağmen hem kadavradan yapılan organ nakillerinde kimliklerin açıklandığı hem de hastaların kendinde olmadıkları haldeki fotoğraflarının kullanıldığı görülmektedir. TÜBİTAK ve Anadolu Üniversitesi tarafından sağlık yayınlarının nasıl olması gerektiğine yönelik belirlenen, “görsel malzemelerin özenle seçilmesi kamu yararını öncelik alan içerikler yayınlanması” ilkesi, Dünya Sağlık Örgütü'nün yayınladığı kılavuzda yer alan “kamu yararının üstünlüğünün esas alınması” , “hasta bireylerin ve onların yakınlarının mahremiyetine saygı gösterilmesi “ilkeleri ile bağdaşmadığı görülmektedir.

Her meslekte olduğu gibi basın mensuplarının da topluma karşı bir sorumluluğu bulunmaktadır (Tokgöz, 2017). Bu kapsamda haberlerde kaynak kullanımının %79-92 aralığında olması olumlu gibi görülse de haber kaynaklarında “organ nakli olan hasta”, “aile üyeleri”, “organ bağışçısı” oranının fazla olduğu dikkate alındığında haberlerin kişiselleştirilmiş hasta hikayeleri kapsamında yazıldığına yönelik nicel bulgular desteklenmektedir. Haberlerde kaynak kullanım oranının fazla olması meslek etiği bağlamında dikkat edilmesi gereken bir unsur olduğu için olumludur, ancak kullanılan haber kaynaklarının seçimi haberle ilgili verilmek istenen mesajın doğru aktarılmasında göz önünde bulundurulması gereken bir husustur.

İncelenen haberlerde %47-59 oranında uzman görüşüne başvurulduğu tespit edilmiştir. Haberlerde kullanılan uzman görüşlerinin %40 oranında “doktorlar” dan oluştuğuna yönelik bulgular birlikte değerlendirildiğinde organ bağıışı ve organ nakliyle ilgili uzman görüşlerinde doktorların seçimi olumlu görülmektedir. Ancak uzman görüşü kullanılmayan haber oranının %40-52 arasında olduğu düşünüldüğünde bu durum bir eksiklik olarak değerlendirilmektedir. Sağlık haberciliğinde uzman görüşü kullanımının önemine işaret eden etik ilkelere dikkat edilmediği görülmektedir.

İnsanların çoğunlukla medyada yayınlanan içeriklerden etkilenecek sağlık uzmanlarına danıştıklarına yönelik tespitler (Yüksel, 2016: 141) uzman görüşüne başvurulmasının ve haberlerde kullanılmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır. Sağlık alanında yayıncılık ilkeleri de haberlerin güvenilirliği açısından uzman görüşü almanın önemine dikkat çeker (Yüksel vd.2014). Örneğin, organ bağıışının önündeki engellerden biri olan beyin ölümü kavramıyla ilgili yanlış bilgilerin düzeltilmesi önem taşımaktadır. Nitel bulgularda “Bilinçlendirme” kodu altında haberde uzmanların beyin ölümünün kesin ölüm olduğu geri dönüşü olmadığı, çoğunlukla bitkisel hayatla karıştırıldığı için insanların beyin ölümü gerçekleşen yakınlarının hayata dönme ihtimaline inandığından dolayı organ bağıışında bulunmadığına yönelik açıklamalar mevcuttur. Literatürdeki çalışmalar da bu örneklerle uyumludur. Doğan’ın (2009) yaptığı çalışma sonucunda katılımcıların %48,9’unun beyin ölümü tanısı konulan kişinin tekrar hayata dönebileceğine inandığı tespit edilmiştir. Arğan’ın (2007) çalışması katılımcıların %71,4’ünün beyin ölümü gerçekleşen kişinin yeniden sağlığına kavuşma olasılığına inandığını göstermektedir. Yıldız ve Tanyıldızı, sağlık haberlerinin üretiminde metinlerin süzgeçten geçirilmesini ve bu metinlerin konunun uzmanlarınca doğrulandıktan sonra yayınlanmasını önermektedir (2015:138). Böylelikle haberlerde yanlış ve eksik bilgilendirmenin önüne geçilebilir.

Organ bağıışı kampanyalarının değerlendirilmesi ile ilgili çalışmalarda, “insanların organ bağıışına yönelik olumlu tutum geliştirdikleri ve örneğin organ bağıışı formunu imzalayarak organ bağıışı kartı almaya yönelik davranışsal niyet gösterdikleri” tespitinden (Morgan vd., 2002) hareketle, basında organ bağıışı kampanyalarının işlenmesi, fayda sağlayacaktır. Ancak çalışmanın bulgularında görüleceği gibi her üç dönemde de organ bağıışı ile ilgili kampanyalar düşük oranda haber yapılmıştır.

Haberlerde organ bağışı ve nakli süreçleri hakkında verilen bilgilerin olumlu/olumsuz etkilerini inceleyen bir çalışmada, gazeteler, radyo ve televizyonda ilgili derneklerin faaliyetlerine yönelik haberlerin toplum için faydalı olduğu ve insanların bu çabaları öğrenebildiği ve etkinliklere katılabildiği tespit edilmiştir (Ríos vd. 2010). Bununla birlikte, medyadan olumlu bilgiler alan yetişkinlerde organ bağışı ve nakliyle ilgili tutumlar daha olumlu iken, olumsuz bilgiler alanların daha olumsuz bir tutum geliştirdiği sonucuna varılmıştır (Yoo, 2006). Bu kapsamda kamu kurumlarının, sivil toplum kuruluşlarının ve ilgili derneklerin bağış kampanyalarının sürekli haberlerde işlenmesinin, insanların kararlarını olumlu yönde etkileyeceği değerlendirilmektedir.

Kişilerin organ bağışına mesafeli olmalarına neden olan unsurlar arasında, organlarının satılacağı düşüncesi olması nedeniyle haberlerde organ ticaretiyle mücadele vurgusu önem taşımaktadır. Haberlerin incelendiği ilk dönem organ ticaretinin Türkiye ve Dünya’da yaygın olduğu, hatta ekonomik zorluk yaşayan kişilerin organlarını satmak için gazeteye ilan verdiği görülmektedir. Buna rağmen organ ticaretiyle mücadeleye ilişkin haber oranı azdır. İkinci ve üçüncü dönemde de bu konudaki haberlerin geri planda kaldığı görülmektedir. Nitel bulgularda “bilinçlendirme” kodunda organ ticaretinin bir suç olduğu ve bununla devlet kurumlarının mücadele ettiği ifade edilmektedir. Buna karşın nicel bulgularda organ ticaretiyle mücadeleye yönelik haberler düşük orandadır. Organlarının ticari açıdan kullanılacağı endişesi nedeniyle insanların organ bağışına mesafeli olduğu göz önüne alındığında bu konuyla ilgili daha fazla bilgi içeren habere ihtiyaç duyulmaktadır.

Organ bağışı ve organ nakli haberlerinin çerçeveleme türleri incelendiğinde, episodik çerçeveleme türünün üç dönemde de tematik çerçeveleme türüne göre daha fazla tercih edildiği gözlenmiştir. Tematik çerçeveleme olayların arka planı hakkında bilgi verilmesi, konunun derinliklerine inilmesi ve çok yönlü bir şekilde aktarılması açısından konuyla ilgili daha detaylı bilgi sahibi olunmasını sağlamaktadır. Bu kapsamda “tematik” çerçeveleme ile haberlerde organ bağışının ne olduğu, nasıl bir prosedür izlendiği, nakil öncesinde nakil sürecinde ve sonrasında hastaların ne yaşadığı, “organ bağışıyla değişen hayatlar” ana mesajının yanında bağışla ilgili soru işaretlerini giderecek unsurlara daha fazla yer verilmesi mümkündür. Ancak haberlerin ağırlıklı olarak “episodik” olarak çerçevelenmesi, organ bağışı ve naklinin daha yüzeysel bir açıdan, olay odaklı ele alınması haberin unsurlarından biri olan “bilgi vermeye” dikkat edilmemesi olarak değerlendirilmektedir.

Organ bağışı ve organ nakli ile ilgili haberlerin çerçevesi incelendiğinde, sosyal yaklaşımın, ilk dönemden itibaren %36 oranı, son dönemde %61'lere çıkmıştır ve neredeyse üç haberden ikisi sosyal yaklaşım çerçevesini taşımaktadır. Nitel analizde bu kategoride tespit edilen “Yeni yaşam”, “Bağış Kampanyası” ve “Bağış Yetersizliği Nedenleri” çerçeveleri, literatürde tespit edilen araştırmalarla uyumludur. Örneğin Feeley ve Vincent (2007), gazete haberlerinde organ bağışının nasıl çerçevesi edildiğini araştırdıkları çalışmada, “nakil sonrası sağlık”, “yaşam kalitesi”, “organ bağışı yetersizliği”, “canlıdan bağış”, “organ nakli süreci hakkında bilgi” temalarını belirlemiştir. Harel vd.’nin (2017), organ bağışı haberlerinin bireylerin görüşlerini nasıl etkilediğini incelediği araştırma, bağışlar sayesinde hayatı kurtulan kişilerin sağlık durumu ve yeni yaşamına yönelik bilgi vermenin, diğer bireylerin organlarını bağışlama konusunda istekliliğini artırdığını göstermektedir. Ancak haberlerin bireysel hasta hikayeleri özelinde işlendiği, haber konusu, haber kaynağı ve haber aktörü olarak “organ nakli olan hasta”, “aile üyeleri”, “organ bağışçıları” ndan oluştuğuna yönelik nicel bulgular birlikte değerlendirildiğinde, haberlerin bilgi vermek ve farkındalığı artırmak yerine duygusal, dramatik bir anlatımla olayın toplumsal bir sorun gibi değil kişiselleştirilerek sunulduğu görülmektedir. Bu da bağışın yetersiz olma nedenleriyle ilgili toplumsal farkındalığı artırmaya yönelik bir eksiklik olarak değerlendirilmekte, Dünya Sağlık Örgütü’nün yayınladığı kılavuzdaki “insanların acılarının duygu sömürsü için kullanılmaması” ilkesi ile Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi’ndeki üzüntü, sıkıntı ya da şok halindeki insanlar söz konusu olduğunda gazetecinin, duygu sömürsünden kaçınması gerektiğine yönelik ilkeye dikkat edilmediğini göstermektedir. Nicel ve nitel bulgular birlikte değerlendirildiğinde bağışın yetersizliğiyle ilgili anlamlı mesajlar olmasına rağmen haberlerde hikayeleştirme çabasının ağırlıklı olduğu görülmektedir. Organ bağışı ile ilgili kampanya mesajlarındaki çerçevelerin etkilerini inceleyen Reinhart vd. (2007), bağışın hayat kurtaracağına ilişkin mesaj kullanan kampanyaların daha başarılı olduğu sonucuna ulaşmıştır. Kampanyalarda organ bağışı ve nakliyle ilgili bireylerin olumlu tutum geliştirmesi için yoğun bir çabanın varlığına ilişkin mesajlar olmasına rağmen nicel bulgularda görüldüğü üzere haberciler bu kampanyalara yeteri kadar ilgi göstermemiştir.

En çok kullanılan çerçeveler sıralamasında ikinci olan “Tıbbi Yaklaşım” birinci dönemde %34 iken ikinci dönemde %18 ve üçüncü dönemde %23’e çıkmıştır. Bu çerçevenin tercih edildiği haberlerde, yetkililerin açıkladığı organ bağışı ve organ bekleyen hasta sayıları, organ bağışı ve nakli ile ilgili yeni yasal düzenlemelerle birlikte

özellikle ilk dönemde başarılı ameliyatlar yer almaktadır. İlk dönemde yeni denenen bir tedavi yöntemi olduğundan nakil ameliyatlarının başarısı, ameliyatı gerçekleştiren doktorların tanıtımı ve yeni tıbbi donanımların kullanılmaya başlanması nedeniyle “tıbbi yaklaşım”ın daha fazla öne çıkarıldığı değerlendirilmektedir. Bu dönemde yapılan haberlerde sağlık kuruluşları ve doktorları “öven” anlatım tarzının diğer dönemlerden daha fazla olduğuna yönelik bulgular ile birlikte değerlendirildiğinde anlamlı bir sonuç ortaya çıkmaktadır.

Dini yaklaşım, üç dönemde de en az tercih edilen çerçevelemedir. Burada öne çıkan konular, organ bağıışı ve organ naklinin dine uygunluğu ile organ bağıışının bir “hayır işi” olduğudur. Diyanet İşleri Başkanlığı ve ilgili yetkililerin organ bağıışı ve naklinin dini açıdan sakınca oluşturmadığı ve insanlara “sevap” kazandırdığına yönelik açıklamaları mevcuttur; bununla birlikte söz konusu açıklamaların yapıldığı tarihteki haberlerde bu ifadeler yer verilmekte, ancak yanlış ya da hatalı dini inanışların konu edildiği sonraki tarihlerdeki haberlerde bu açıklamalar yinelenmemektedir.

Dini açıdan olumlu bakışın gerekliliğine işaret eden bazı çalışmalar, literatürde tespit edilmiştir. Örneğin organ bağıışına dini açıdan olumlu bakmayanların eksik ve yanlış bilgiye sahip olduğu (Keçecioğlu vd., 2000) ve bireylerin organ bağıışı ile ilgili kararlarında din görevlilerinin etkisi olduğu (Güden vd., 2013) sonuçlarına varılmıştır. Bununla birlikte organ nakli ve bağıışı hakkında bilgilerini, din görevlilerinden almayı arzu edenlerin oranının % 32,9 olarak tespit edilmesi (Kavurmacı vd., 2014: 18); hasta yakınlarının % 73,8’inin organ bağıışına ilgiyi artırmak için din görevlilerinin öncülük yapmasını istemesi (Tarhan vd., 2014) ve doktorlarla birlikte din görevlilerinin organ bağıışı ve naklinde halkı bilgilendirme ve önderlik etmede toplumsal rolü olduğu değerlendirmesi (Göçer ve Öcal, 2020) dini yaklaşımın daha çok kullanılmasına işaret eden çalışmalardır. Diğer taraftan din görevlilerinin organ bağıışı ile ilgili yeterli bilgiye sahip olmadığı (Tarhan vd., 2014, Özsaydı, vd., 2021) tespitleri de mevcuttur. Organ bağıışının dini açıdan bir sorun olmadığı dini konularda bilgi vermede en yetkili kurum olan Diyanet İşleri Başkanı tarafından 1980 yılında açıklanmış, daha sonra kendisi de organ bağıışında bulunduğunu beyan etmiştir. Haberlerde dini yaklaşıma yönelik çerçevelerin incelenen 3 dönemde az bir yüzdede olması medyanın bu konuda bilgilendirme işlevini yeteri kadar yerine getirmemesi olarak değerlendirilmektedir. Zira, organ bağıışına hala birçok kişi dini gerekçelerle olumsuz yaklaşmaktadır.

Organ bağışı konusunun bir halk sağığı sorunu olduğı dikkate alındığında politika yapıcılarının gündeminde bu konunun yer alıp almadığı önem kazanmaktadır. Haberlerde “politik yaklaşım”ın %1-3 arasında olduğı görölmektedir. Organ bağışıyla ilgili farkındalığın artırılmasında toplumda “kanaat önderi” konumunda olan siyasilerin hem haberin aktörü hem de kaynağı olarak haberlerde çok az bir oranda yer alması, kendilerinin organ bağışına olumsuz yaklaşması olarak düşünölebileceğı gibi haber yazarların siyasilerin bu konudaki görüşlerine başvurmaması olarak da değeriendirilebilir.

SONUÇ

Dördüncü güç olan medya, insanların çevresindeki olayları ve sorunları öğrendikleri haber kanallarını oluşturmaktadır. Toplumdaki anlaşmazlıkları, tartışmaları ve bilgileri, çeşitli bakış açıları ile sunarlar. Bu bağlamda, medyanın insanların bilişleri, tutumları ve dolayısıyla davranışları üzerinde etkisi olması bir gerçeklik olarak ortaya çıkmaktadır. Birçok araştırma, medyanın gündemi belirleyerek ve toplum çıkarlarına ilişkin konuları işleyerek bireysel ve toplumsal tutumları dolaylı olarak biçimlendirdiği ve karar alma süreçlerine katkıda bulunduğu sonuçlarına ulaşmıştır.

İletişim alanındaki araştırmacılar, medyanın bireylerin düşünceleri üzerinde etkili olduğunu ve tutum değişikliğine yol açtığını ortaya koyan birbiriyle ilişkili ancak kavramsal olarak farklı olan üç yaklaşıma odaklanmıştır: Gündem belirleme, önceleme ve çerçeveleme. Bu yaklaşımlar, insanların siyasi ve sosyal dünyayı nasıl algıladıklarına ve bunlara nasıl tepki verdiklerine dair ortak anlayışı şekillendirmektedir. Dünya tarihinin en eski kitle iletişim aracı olan, günümüzde ise hem basılı olarak dağıtımı yapılan hem de internet üzerinden insanlara ulaşan gazeteler, toplum yaşamındaki gelişmelerle ilgili kamuoyunun bilgi edinmesinde ve insanların tutum geliştirmesinde etkili bir rol oynamaktadır. Yapılan çalışmalar, insanların gazetelerdeki haberleri, sosyal medyada yer alan yazışmalardan daha güvenilir bulduklarını göstermektedir.

Bireylerin inanç ve tutumlarını yönlendirirken medyanın yararlandığı unsurların başında, haberler gelir. Haber türlerinden biri olan sağlık haberlerinin ise diğer türlerden farklı olarak bireylerin yaşamıyla doğrudan ilişkili olduğu, yanlış bilgi ve yönlendirmenin hayati risklere neden olabileceği bilinmektedir. Sağlık haberlerini yazan kişinin belirlenen basın meslek ilkelerine karşı sorumlu olmasının yanı sıra tıp konusunda belirlenen etik ilkelere de dikkat etmesi gerekmektedir. Sağlık konusunda verilecek yanlış bir bilginin telafisinin mümkün olmayacağı dikkate alınmalıdır. Her haber türünde olduğu gibi sağlık haberlerinde de uzmanlaşma, haber metninin oluşumu, kaynak kullanımı, muhabirin konuya hakim olarak topluma doğru mesajları vermesi açısından önemlidir. Özellikle, medyada Kovid-19 salgınının ilk dönemindeki bilgi kirliliği, sonrasında tedaviye ilişkin farklı görüşlerin medyada yer almasıyla zihinlerde oluşan karmaşa, sağlık haberciliğinde uzmanlaşmanın ve meslek etiğinin önemini bir kez daha ortaya koymuştur.

Medya, her alanda olduğu gibi sağlık alanında da konular seçmekte ve gündeme getirerek kamuoyunda bu konulara ilişkin tartışmaları yönlendirmektedir. Tez çalışmasına yönelik kütüphane arşivinde yapılan veri toplaması sırasında bizzat tespit edildiği üzere Türkiye’de 1990’lardan bugüne gazetelerin, sağlıkla ilgili haberlere her zaman yer verdiği; özel sağlık konularının (diyet, obezite, kanser vb.) ve tıp alanındaki gelişmelerin yer aldığı sağlık köşeleri oluşturdıkları görölmüştür. Bu bağlamda, geniş kitleleri etkileyebilme gücüne sahip olması açısından gazetelerin verdiği haberleri üretenlerin, topluma karşı sorumluluk duygusuyla hareket etmesi, toplum ve birey sağlığına ilişkin doğru enformasyon iletimini sağlaması beklenmektedir. Böylece gazeteler, insanların hem kendileri hem de toplum sağlığı hakkında doğru, olumlu tutum ve davranış geliştirmelerini sağlayabilecektir. Bu değerlendirmeler ışığında, gazete haberlerini uzun bir dönemde inceleyerek haber üretiminde dönemsel farklılıkları ortaya koyan tez çalışması, sağlık haberciliğine yönelik elde edilen sonuçlar ile günümüzün ve geleceğin yazılı, görsel, işitsel ya da internet ortamlarındaki tüm medyaya katkıda bulunarak faydacı bir yaklaşım sergilemektedir.

Türkiye’deki gazetelerde sağlık haberlerinin gelişimini inceleyen tez çalışması, 47 yıllık dönemde yayınlanmış gazete haberlerine odaklanmaktadır. Kasım 1975 ve Aralık 2022 arasındaki dönemde Hürriyet gazetesinde yayınlanan organ bağışı ve organ nakline ilişkin sağlık haberleri, Beyazıt Devlet Kütüphanesi ile İstanbul Atatürk Kitaplığı arşivinde yapılan tarama çalışması ile 17 ay sürede tamamlanmıştır. Çalışmaya alınan haberlerin tümü, kodlama cetveli kullanılarak frekans analizi ile nicel bulgulara ulaşılmıştır. Üç dönemin kıyaslamasında yüzdeler oranlar temelinde karşılaştırma yapılmıştır. Daha sonra nicel analizden elde edilen bilgiler ışığında, nicel bulguları destekleyecek ve böylece geçerlik ve güvenilirliğe katkıda bulunacak haberler, amaçlı örneklem kapsamında belirlenmiştir. Ayıklanan haberler, uzmanlaşma, meslek etiği ve haber çerçeveleri temaları kapsamında haber metinleri, nicel kodlardan bağımsız analiz edilerek kodlamaya tabi tutulmuştur. Organ bağışı ve organ nakli ile ilgili gazete haberlerinin nicel ve nitel içerik analizleri ile kodlanması sonucunda elde edilen bulgular, karşılaştırılmış ve literatürden de faydalanarak tartışılmıştır.

Literatür, sağlık haberciliğinin neden önemli olduğunu ve neden farklı yapılması gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu anlamda, uzmanlaşma, meslek etiği ve çerçeveleme açısından araştırmının sonuçları, bütüncül bir yaklaşımla ele alınmakta ve öneriler

sunulmaktadır. Tez çalışmasında, uzmanlaşma, meslek etiği ve çerçeveleme kuramı açısından tarihsel süreçte Türkiye’de yayınlanan sağlık haberlerinde değişim olup olmadığı irdelenmiş, sağlık haberlerinin nitelikleri, medyada yer alma tarzı ve hangi çerçevelerle sunulduğu incelenmiştir. Bulguların tartışılmasından elde edilen sonuçlar ışığında, 47 yıllık dönemde organ bağıışı ve organ nakli ile ilgili sağlık haberlerindeki değişimler araştırma sorularına yönelik olarak 3 başlık altında değerlendirilmektedir:

I. Uzmanlaşma: 1991’den itibaren sağlık haberciliğinde uzmanlaşma ve örgütlenme çalışmaları başlamasına rağmen, bu yıldan 2022 yılına kadar olan dönemde yayınlanan sağlık konulu haberlerin ağırlıklı olarak haber ajanslarından alınması dikkat çekicidir. Bu tercihte haber üretim maliyetlerini azaltmanın rol oynadığı, diğer bir deyişle sağlık muhabiri istihdam edilmediği düşünülmektedir. 1975-1991 döneminde haber kaynağı ve haberin aktörleri özellikle doktorlar olarak görülürken 1992-2022 döneminde konunun bizzat uzmanlarına daha az yer verilmiştir. İlk dönemde organ naklinin yeni uygulanmaya başlanan bir tedavi yöntemi olması sonrasında gittikçe yaygınlaşması nedeniyle habercilerin ikinci ve üçüncü dönemlerde tıbbi gelişme konusu yerine insan hikayelerini işlediği görülmektedir. Üç dönemde de dikkat çeken husus, iki sağlık konulu haberden birinde uzman görüşünün yer almamasıdır. Son iki dönemde uzmanlaşma çalışmalarına rağmen haber başlığı ve görsellerin haber içeriğine uyum oranı düşük seviyelerdedir.

II. Meslek Etiği: 1975-2011 yılları arasındaki dönemde haberlerin anlatım tarzları (bilgilendirici, duygusal, magazinsel) birbirine yakın oranlarda iken 2011 sonrası yapılan haberlerde duygusal (trajik) öyküleme, dört haberden üçünde görülmektedir. Haberlerin bu anlatım tarzı ile verilme nedeninin haberlerin okunma kaygısından kaynaklandığı düşünülmektedir. Meslek kuruluşlarının hem haber yazımına hem de sağlık haberlerine yönelik etik ilkeler yayınlamasına rağmen günümüzde hala kimlik kullanımı ve görsel ihlallere rastlanmaktadır.

III. Çerçeveleme: Sağlık haberlerinin çerçevelerinin episodik olarak sunulması, bilgi verme yerine konuya yüzeysel yaklaşıldığını göstermektedir. Sosyal yaklaşım ve tıbbi yaklaşım çerçevelerinin daha çok benimsediği görülmektedir. Dini inanışlar, organ bağıışının yetersizliğinin başlıca nedenlerinden biri olmasına rağmen, 47 yıllık süreçte haberlerin çerçevelerinde dini yaklaşım çok düşük seviyelerde tercih edilmiştir.

Sağlık haberinin haber ve bilgiyi taşıma özelliği, bu alanda haber yazımının uzmanlaşma gerektirdiğini ifade eden ilk göstergedir. Bu uzmanlığın varlığı, başlık,

metin ve görsel gibi haber içeriğini oluştururken haberin kaynaklarının kullanımı, uzman görüşlerine yer verilmesi ve haberin aktörlerinin seçiminde de görülmektedir. Sağlık haberi üretmenin deneyim ve birikimle birlikte uzmanlık gerektirmesi nedeniyle her şeyden önce bakılması gereken haberi kaleme alanın kimliğidir. Örneğin haber ajanslarından alınan ya da “yazarsız” olan haberler, önceki bölümlerde tartışılan sağlık haberleri özelliklerini genellikle taşımamaktadır. Buna ek olarak kimin yazdığı belirsiz sağlık haberlerinin topluma karşı sorumluluk hedefinin de olması beklenemez. Haberin üretim aşamasından önceki yazarın kim olacağı ile ilgili seçim, bir anlamda, medya kuruluşunun kamuyu bilgilendirmeyi ve kamu yararına çalışmayı ne ölçüde hedeflediği ile ilgilidir. Ancak sağlık haberlerinin yazarının uzmanlığı konusu ile ilgili olarak tek istisna, yıllarca köşe yazarlığı yapan ve belli bir okuyucu kitlesi olan köşe yazarlarının sağlık ile ilgili konulara köşelerinde yer vermesidir. Köşe yazılarının sürekliliği ve okuyucu sayısının korunması ya da artırılması için köşe yazarlarının daha fazla sorumluluk ile yazılar ürettiği varsayımıyla sağlık konusunda özel bir uzmanlığa ihtiyaç yoktur. Ancak medya kuruluşunun sağlık muhabiri istihdam etmesinin verdiği avantajı kullanarak köşe yazarı, bu kişilerin uzmanlığına başvurabilir. Sonuç olarak insanların sağlıkla ilgili konularda doğru bilgilendirilmesi ve olumlu tutum değişikliği göstermesi açısından sağlık konularına eğilen köşe yazısı ve yazı dizilerine yer verilmesinin yarar sağlayacağı değerlendirilmektedir.

Organ bağışı ve organ nakli ile ilgili haberler kapsamında ise konunun hassasiyeti nedeniyle haber içeriklerinin yanlış ya da doğru olması, iki farklı etki yaratabilir. Örneğin haber ajansları tarafından yanlış ya da eksik bilgileri içeren haberler servis edildikten sonra medya kuruluşları tarafından yayınlandığında daha fazla insana ulaşılacak, insanların organ bağışı ve nakline karşı olumsuz tutum geliştirmesine neden olabilecektir. Dünyada organ bağışının artırılmasındaki çalışmaları ile ilk sıralarda olan İspanya’da bu durum sistematik olarak çözüme kavuşturulmaktadır. Muhabirlerin doğru bilgi alabilecekleri ve sorularının yanıtlanabileceği 7/ 24 hizmet veren destek birimleri, organ bağışı ve organ nakli merkezlerinde oluşturulmuştur. Organ nakli koordinatörlerine ve doktorlara, medya ile iletişim konusunda eğitimler verilmektedir. Ayrıca sağlık konusunda uzmanlaşmayı desteklemek amacıyla ilgili sağlık personeli ve medya profesyonellerinin bir araya geldiği toplantı, etkinlik ve konferanslar düzenlenmektedir. Böylece belli bir uzmanlık seviyesine gelen kişilerin yazdığı doğru içeriklere sahip haberler, organ bağışı ve organ nakline karşı olumsuz düşüncelere sahip insanların olumlu

tutum ve davranış geliştirmesini sağlamaktadır. Bu bağlamda, İspanya örneğindeki sağlık personeli ve medya profesyonellerine yönelik bu çabaların, Türkiye’de de uygulanmasının uygun olacağı önerilmektedir.

Sağlık haberi, sağlık ve tıp alanında yeni bir teknolojik gelişmenin, yeni bir tedavi yönteminin duyurulmasından kamuyu ilgilendiren sağlık sistemindeki aksaklıkları, sorunları ya da çözüm yollarını ele almasına geniş bir yelpazedeki konuları içerdiiğinden her haber, doğal olarak gazetenin ilk sayfasında yer bulamayabilir. Ancak tezin örneklemini oluşturan organ bağışı ve nakli gibi sağlık haberleri açısından, okuyucunun odağına öncelikle giren ilk sayfa değerlidir. Çünkü bağışlar sayesinde gerçekleştirilebilen organ nakilleri, pek çok insanın yaşam kalitesini yükseltmekte ve bir o kadar insanın da yaşama tutunmasını sağlamaktadır. Bu anlamda haberin hangi sayfada yer alacağını, toplum ve insan sağlığının önceliği düşüncesi belirleyebilir.

Kaybettikleri yakınının organlarını bağışlayan aileleri konu alan haberler, organ bağışı kampanyası ya da tanınmış kişilerin organ bağışında bulunmasını konu alan haberlerden çok daha fazla yer almaktadır. Bu haber konusu tercihi, daha çarpıcı haberler yayınlama düşüncesinin bir sonucu olabilir. Ancak medyanın, özellikle sağlık haberlerinde toplumsal bilinçlendirme görevini hatırlaması gerekmektedir. Özellikle günümüzde organ bağışının yetersizliğinin sürmesi, en önemli sorunlardan biridir. Örneğin bağış kampanyalarının daha çok haber konusu yapılması, toplumda tanınan aktörlerle zenginleştirilmesi, organ bağışının önündeki engeller arasında üst sırada olan dini inanışlara yönelik uzman görüşlerine yer verilmesinin, organ nakillerine yönelik tereddütlere karşı tıbbi gelişmelerin aktarılması gibi haberlerin artırılmasının organ bağışı ve organ nakli konusunda kararsız olan insanları, olumlu yönde etkileyeceği değerlendirilmektedir. Özellikle haberlerde uzman görüşlerine yer verilmesinde, toplumda farkındalığın artırılmasında rolü olan ve “kanaat önderi” konumunda olan siyasilerin, tanınmış kişilerin ve din görevlilerinin doğru seğiminin insanlar üzerinde etkili ve yönlendirici olacağı düşünölmektedir.

Haberin hikaye seçimi ile doğrudan bağıntılı haber başlığı kullanımı haberlerin içeriğinin insanlar tarafından doğru olarak anlaşılması ve haberin içeriğinin sonuna kadar takip edilmesini sağlamak, haberde uzmanlaşmanın sonucudur. Bu dramatik kişi hikayelerinin işlendiği haberlerin çarpıcı olma hedefi, uzmanlaşmanın diğer belirgin özelliklerinden biri olan haber kaynak kullanımını olumsuz etkilemektedir. Kişisel

hikayeye odaklanan haber, organ bağışı ve organ nakli süreci ile ilgili bilgileri barındırmamaktadır. Haber kaynaklarından yoksun ve dramatik hikayeleri ön plana çıkaran sağlık temalı haberlerin okuyucunun güveninde soru işaretleri yaratacağı düşünülmektedir. Bu nedenle sağlık haberciliğinde uzmanlaşmada, haber kaynak kullanımı ve çeşitlendirilmesi önemlidir. Örneğin organ nakli süreci ile sürekli deneyim biriktiren ve bu deneyim sayesinde aileleri organ bağışına ikna etme konusunda yetenek kazanan organ nakli koordinatörleri, yanlış ya da hatalı dini inanışları açıklamaları ile düzeltebilecek din görevlileri, haberlere inandırıcılık kazandıracak devlet ve sivil toplum kuruluşlarının yetkilileri, organ bağışını konuşmaları ile destekleyecek toplumda sevilen, beğenilen ya da saygı gören tanınmış kişiler, siyasiler, haber kaynağı olduğunda haberlerin ilgi çekmesini ve okunmasını sağlayabilir. Yapılan araştırmalarda insanların organ nakli konusunda en çok bilgi almak istedikleri iki uzman grubunun doktorlar ve din görevlileri olduğu tespiti bağlamında, bu iki uzman grubunun görüşleri, yaratıcı bir bakış açısıyla ön plana çıkarılarak haberler üretilebilir. Bununla birlikte haberin içeriğinde yer alan aktör seçimleri de haberin okunmasında ve insanların haberdan etkilenmesinde rol oynamaktadır. Örneğin tanınmış kişilerin bağış ya da nakil sürecinde yaşadıkları, insanların ne olup bittiğini öğrenme merakını gidermekte ve haberin takip edilmesini sağlamaktadır. Son olarak haber görselleri, aktarılan olay ya da durumu açıklamaya yardımcı olacak şekilde kullanılmalıdır. Bazı haberlerde, yakını öldüğü için üzülen insan fotoğrafları, bağışlanan organa kavuştuğu için sevinen insan fotoğrafları ile birlikte bazen de yan yana yer almaktadır. Bu tür görsel kullanımı okuyucuda olumsuz duygulara sebep olabilecektir.

Birçok çalışma, sağlık ile ilgili haberlerin, insanların yaşam kalitesini olumsuz etkileyebileceğini ve bir yerde yaşam hakkına müdahaleye neden olabileceğini ifade etmektedir. Bu açıdan bakıldığında diğer haber türlerinden farklı olarak özenli çalışma ve ayrıntılı doğru bilgi gerektiren sağlık haberleri, daha çok eleştiriye maruz kalmaktadır. Bu nedenle medya ve sağlık alanındaki meslek dernekleri, birlikler, konseyler ve cemiyetler, etik ilkelerle ilgili çalışmalar yapmakta ve yayınlamaktadır. Bu çalışmaların genel amacı, haber üretiminde ve yayınlanmasında insanlara zarar vermeme, doğruluk ve nesnellik, mahremiyet, özel hayata saygı ve hakkaniyetin sağlanmasıdır.

Meslek etiği kapsamında irdelenen anlatım tarzı, hasta mahremiyeti ve topluma karşı sorumluluk kategorileri ile birlikte uzmanlaşma kapsamına giren bazı

kategorilerdeki uygulamaların yapılıp yapılmadığı, meslek etiği açısından da önemlidir. Örneğin sağlık haberinde kaynakların belirtilmesi ve haber içeriğinin uzman görüşlerine dayandırılması gibi uygulamalar, uzmanlaşmanın bir gerekliliği gibi görülse de meslek etiği açısından da bir gerekliliktir. Sağlık haberlerinde uzman görüşü kullanımı, uzman görüşüne başvurulması, sağlık ve medya alanındaki yayıncılık ilkelerinde öne çıkarılan etik ilkelerdendir. Haber kaynaklarının seçimi, haberle ilgili verilmek istenen mesajın doğru aktarılmasında önemli bir rol oynarken haber metninde yer alan ve sağlık açısından hassasiyet arz eden konuların uzman görüşleri ile desteklenmesi toplumun doğru bilgilendirilmesini de sağlar.

Medya profesyonellerinin okurlarına ya da takipçilerine karşı sorumluluğunun yanında ürettikleri haberlerdeki kişilere karşı da sorumlulukları, meslek etiğinin gereğidir. Organ alıcılar ve vericilerin kimliklerinin açıkça yer aldığı haberlerin, dönemler arasındaki farklılıklara rağmen çoğunlukta olması, mahremiyete ve özel yaşama saygıda medyanın gerekli özeni göstermediğinin kanıtıdır. Bununla birlikte aynı grupla ilgili diğer bir etik sorun ise kullanılan görsellerden kaynaklanmaktadır. Toplumsal bir yarara hizmet etmeyen ve kişinin kimliğinin anlaşılmasını sağlayan fotoğrafların kullanımı, özellikle birinci ve ikinci dönemde daha çok tespit edilmiştir.

Haberlerde organ bağıışı ve nakli süreçleri ile ilgili bilgilendirmeye yönelik bir çaba yerine dramatik ve bazen de trajik bir anlatımın tercih edilmesi, organ bağıışının yetersizliği nedeniyle yaşamlarını kaybeden insanların olduğu bir bağlamdan haberin koparılmasına neden olmaktadır. Özellikle okunma oranının daha yüksek olacağı düşüncesi ile magazinsel bir anlatımla yapılan haberlerin konularının insan sağlığı ve dolayısıyla yaşamına ilişkin olduğu, göz önünde tutulması gereken bir etik durumdur. İnsanların duygularının sömürüsü, meslek ilkeleriyle bağdaşmadığı gibi haberlerin bilgilendirme, yol gösterme, öğretme anlayışı ile uyumlu olmadığı da değerlendirilmektedir.

İnsanlara doğru bilginin sunulmasında etik sorumluluğu olan medya, organ bağıışını teşvik etmede yararlı olabilmesinin yanı sıra insanları bağıış konusunda olumsuz yönde etkileyebilir. Bu durumu genellersek sağlıkla ilgili yayınlanan haberlerde kullanılan çerçeveler ile medya, insanların düşüncelerini olumlu ya da olumsuz olarak yönlendirebilir. Bu bağlamda organ bağıışı ve organ nakli özelinde diğer kitle iletişim araçları ile resmi kurumların, sivil toplum kuruluşlarının sosyal medya hesapları,

gazetelerin internet sayfaları incelenebilir. Organ bağışına ilişkin sosyal medyada yayınlanan mesajlar, kamu spotları, programların bireyler üzerindeki etkileri, daha ayrıntılı analiz amacıyla karma içerik analizi ile incelenebilir.

Haber çerçevesi, haberi anlamlı hale getirmekte, haberin neleri içereceği neleri dışarıda bırakacağını belirlemektedir. Aslında uzmanlaşma ve meslek etiği altında incelenen unsurların kurgulanması, çerçeve kapsamında yapılmaktadır. Haber, oluşan olaylar ya da durumlar arasından seçilirken, belirli özellikleri öne çıkarılarak kaleme alınırken ve gazete sayfasına yerleştirilirken haber çerçevesi oluşturulmaktadır. Beğenisine ya da ilgisine sunulan kitlenin beklentileri, habercilerin görüşleri ve deneyimleri, çalıştıkları medya kuruluşunun dünyaya bakış biçimi, kuruluş içindeki ilişkiler ve dış dinamiklerin, haberlerin çerçevelerinin belirlenmesinde etkili olduğu düşünülmektedir. Ancak tez çalışmasının sınırlılığı kapsamında çerçevelerin seçim nedenleri değil seçilen çerçevelerin ne olduğu üzerinde durulmaktadır ve bu nedenle haber metinleri irdelenmektedir. Bu yaklaşımın hedefi hem uzmanlık hem de mesleği etiği açısından, iyi bir sağlık haberinin yalnızca gerçekleri anlatmakla kalmamasına, aynı zamanda onları anlamlı bir çerçeveye yerleştirmesine dayanmaktadır. Bu bağlamda sağlık haberlerinin analizine yönelik gelecekteki araştırmalarda sağlık haberlerinin üretim süreçleri üzerinde çalışılabilir. Sağlık haberlerinin üretiminde etkili olan hususlar, habercilerin uzmanlığı, medya kuruluşu ve habercilerin meslek etiği yaklaşımları ve çerçeveleme açısından tercihleri gibi konular araştırılabilir.

Tez çalışmasında, haber çerçevelerinin çoğunlukla sosyal yaklaşımı içerdiği; bu çerçeve kapsamında haberlerde sadece hasta hikayelerinin işlendiği; haber konusu, kaynağı ve aktörü olarak organ nakli olan insanların, ailelerinin ve organ bağışlayanların tercih edildiği tespit edilmiştir. Haberlerde bilgi verme ve toplumun farkındalığını artırmanın amaçlanmadığı; duygusal içeriği fazla dramatik bir anlatımın kullanıldığı; böylece haberlerin toplumsal yönünden daha çok kişiselleştirildiği bir çerçeveleme anlayışı mevcuttur. Günümüzün en önemli sorunu olan organ bağışının yetersizliğinin daha çok öne çıkarıldığı ve organ bağışının hayat kurtaracağına yönelik mesajların olduğu çerçevelerin kullanılması ile bir paydaş olarak medyanın toplumsal sorumluluğunu sürdürmesi önerilmektedir.

Bu tez araştırmasında ortaya konulduğu şekilde gazetelerin dijital arşivlerinin eksikliği, dijitalleştirilmiş bir kısım arşivin ise kamuya kapalı ve belli şartlar altında

erişime açık olmasının (gazetenin kurum içi iletişim ağına olma, medya çalışanı olma gibi), tarihsel arşive gereksinim duyan tüm araştırmalarda zaman, maddiyat ve insan hatasından kaynaklanan veri kaybına yol açtığı ve açacağı değerlendirilmektedir. Kamuoyunun bilgiye engelsiz ve eşit bir şekilde ulaşabilmesini sağlamak amacıyla araştırmacıların gazete arşivlerine erişim konusundaki bu kısıtlılığın azaltılması ve Türkiye’deki gazetelerin, dijital arşivlerini oluşturmaları da önerilmektedir.

Sonuç olarak bu tez, haberlerin insanların düşünceleri dolayısıyla davranış ve tutumları üzerinde etkisi olduğu varsayımından hareketle 47 yıl boyunca yayınlanan organ bağış ve organ nakli haberlerini, analiz etmiştir. Söz konusu süreçte, sağlık haberciliğindeki uzmanlaşmanın ve meslek etiğinin, haber çerçeveleri ile haber içeriklerinin değişimindeki rolü araştırılmıştır. Tez çalışmasının ortaya koyduğu sonuçlar ve öneriler ışığında, daha “sağlıklı” sağlık haberlerinin üretimine katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir.

KAYNAKLAR

- Abdukaya, F. (2022). Haber Üretim Sürecinde Gazetecilerin Bilgiye Erişmede Yaşadığı Zorluklar. *Yeni Medya Elektronik Dergisi*, 6 (2), 131-144.
- Adıyaman, F. (2005). Obezitenin Gazetelerde Sunumu. Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir Anadolu Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Agee, W. K, Ault, P. H. ve Emery, E. (1985). *Introduction to Mass Communication*. New York: Harper and Row Publishers, Inc.
- Akan, V. (2012). *Birey ve Toplum. Sosyolojiye Giriş içinde*, Ed.: İhsan Sezal. İstanbul: Beta Yayınları
- Albæk E., Christiansen, P. M. ve Togeby, L. (2003). Experts in the mass media: Researchers as sources in Danish daily newspapers, 1961–2001. *Journalism and Mass Communication Quarterly* 80(4): 937–48.
- Altınoklu Şenay, M. N. (2016). Bir Alt Alan Olarak Köşe Yazarlığı. *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi*, (25), 103-125. DOI:10.16878/gsuilet.283059.
- Althaus S. L., Edy, J. A. ve Phalen, P. F. (2001) Using substitutes for full-text news stories in content analysis: Which text is best? *American Journal of Political Science* 45(3): 707–724.
- Altheide, D. (1996). *Qualitative media analysis (Qualitative Research Methods 38)*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Alptekin, Ü. M. (2019). Organ Bağışıyla İlgili YouTube Videolarının Analizi. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Alver, F. (2007). *Gazeteciliğin Kuramsal Temelleri, Birinci Baskı*, Beta Yayınları, İstanbul.
- Andrew, B. C. (2007) Media-generated shortcuts: Do newspaper headlines present another roadblock for low information rationality? *International Journal of Press/Politics* 12 (2): 24–43.
- Anık, C. (1994). Kamuoyunu Oluşturan Araçlar. *Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi İletişim* 1-2, 83-110.
- Arğan Tokay, M. (2007). Organ Bağışını Artırmada Sosyal Pazarlama Yaklaşımı: Organ Bağışına Yönelik Bir Tutum Araştırması”. *Doktora Tezi*, Anadolu Üniversitesi.
- Arslan, A. ve Duğan, Ö. (2015). Organ Bağışı ve Organ Nakli Haberlerinin Gazetelerde Sunumu. *Sağlık İletişimi Sempozyumu*.Eskişehir.
- Aslan, K. (2003). *Haberim Var! Örneklerle Haberin ABC’si*. Anahtar Yayınları, Birinci Basım, İstanbul.

- Aslan, R. (2019). Toplumun Organ Bağışına İlişkin Tutumu ve Organ Bağışını Etkileyen Faktörler: Üniversite Kampüsü Örneğinde Bir Çalışma. *International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal*, (Issn:2630-631X) 5(24): 1556-1567. <http://dx.doi.org/10.31576/smryj.369>
- Atabek, N. (1998). Gündem Belirleme Yaklaşımı. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*. Sayı:7
- Atabek, N. (2002). Kamuoyu. Medya ve Demokrasi. *Kurgu Dergisi*. Sayı:19
- Atabek, N. ve Uztuğ, F. (1998). Haberlerde Çerçeveleme ve Öne Çıkarma. *Kurgu Dergisi*. (15), 96-105.
- Atabek, N. (2006). Gazete Haberlerinde Etik Standartların Yükseltilmesinde Okur Temsilcinin Rolü. *Selçuk İletişim*, 4 (2) , 5-17 .
- Austin, L., Liu, B. ve Jin, Y. (2012). How audiences seek out crisis information: Exploring the social-mediated crisis communication model. *Journal of applied communication research*. Cilt: 40, Sayı: 2, 188-207.
- Ayaz, F. (2019). Online Sağlık Haberciliğinin Magazinsel Boyutu. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*. Sayı 44.
- Aytaş, Ö., Kartalcı, Ş. ve Ünal, S. (2011). Bir Grup Hemşirenin Sosyodemografik Verileri ve Tükenmişlik Düzeyleri Bağlamında Organ Bağışına Bakış Açıları. *İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*. Sayı:18 Sayfa: 26-32.
- Aziz, A. (1982). Toplumsallaşma ve Kitleleşme İletişim, Ankara Üniversitesi Basın Yayın Yüksek Okulu Yayınları, Nadir Kitap. Ankara.
- Balcı, E., ve Şahingöz, M. (2014). Hemşirelerin organ bağışına bakışları. *Cumhuriyet Medical Journal*, 36(4), 503-511 DOI: 10.7197/cmj.v36i4.5000063831.
- Baran, S. J. ve Davis, D. K. (2003). *Mass Communication Theory*. 3'ncü Baskı. Toronto. Thomson Wodsworth.
- Bauer, G. ve Jenny, G. (2007). Development, implementation and dissemination of occupational health management (OHM): Putting salutogenesis into practice. *Occupational health psychology: European perspectives on research, education and practice içinde* Ed: S. McIntyre ve J. Houdmont. Sayfa: 219–250.
- Başal, B. (2015). The reasons of low organ donation rates and remedy suggestions: A field survey. *International Journal of Social Science*, 33, 207-221.
- Baykan Z., Naçar, M., Yamanel, R., Uzun, A. Ö., Dağlıtuncel, S. ve Davran, H. (2009). Tıp fakültesi birinci sınıf öğrencilerinin organ-doku nakli konusundaki bilgi, tutum ve davranışları. *Ulusal Cerrahi Dergisi*, 25(4):137-141.
- Baytar, O. (2013). Teorik ve Pratik Açısından Medya Ekonomisine Bakış, Çizgi Kitabevi.

- Bektaş, A. (2013). Kamuoyu, İletişim, Demokrasi. Dördüncü Baskı, Bağlam Yayınları, İstanbul.
- Berelson, B. (1952). Content analysis in communication research. New York: Hafner.
- Berg, B. (2007). Qualitative research methods for the social sciences, 6'ncı Baskı Boston: Allyn & Bacon.
- Bertrand, C. J. (2004). Medya etiği. Başbakanlık Basın-Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü. Ankara.
- Bezinover, D. ve Saner, F. (2019). Organ transplantation in the modern era. BMC Anesthesiol 19, 32. DOI: 10.1186/s12871-019-0704-z
- Bilgi, H., Üstüner, F., Uysal, A. ve Kaya, B. (2009). Giresun Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu Öğrencilerinin Organ Bağışı ve Nakli Hakkındaki Bilgi, Tutum Ve Düşünceleri. Ankara Sağlık Hizmetleri Dergisi, 8 (1), 1-8.
- Bilişli, Y. (2016). Sağlık İletişimi. Tıbbileştirme, Bireyselleştirme, Healthism ve Tüketime İlişkin Sağlık Haber Çözümlemeleri. Nobel Bilimsel Eserler. Ankara.
- Boyer, D. (2011). News agency and news mediation in the digital era. Social Anthropology, 19(1), 6–22. DOI:10.1111/j.1469-8676.2010.00135.x
- Bryman, Alan. 2008. The end of the paradigm wars. In Pertti Alasuutari, Leonard Bickman & Julia Brannen (eds.), The SAGE handbook of social research methods, 13–25. London: Sage.
- Burton, G. (2008). Görünenden Fazlası. Çeviren: Nefin Dinç. Yeni Alan Yayıncılık. İstanbul.
- Bülbül, R. (2000). Halkla İlişkiler ve Tanıtım. Nobel Yayın ve Dağıtım. Ankara.
- Büyüköztürk, Ş. (2007). Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı, Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Can, F. (2017). Organ bağışında aile onayı üzerine bir gözden geçirme. Nesne Psikoloji Dergisi. 5(9),131-149.
- Carrabine, E. (2008). Crime, Culture and the Media. Cambridge: Polity Press.
- Catalán-Matamoros, D. ve Peñafiel-Saiz, C. (2019). Specialty matters. Analysis of health journalists' coverage about vaccines. El profesional de la información, Cilt: 28, Sayı: 2. DOI:10.3145/epi.2019.mar.01
- Caulfield, T., Clark, M. I., McCormack, J. P., Rachul, C. ve Field, C. J. (2014). Representations of the health value of vitamin D supplementation in newspapers: media content analysis. BMJ Open 4 (12), e006395. DOI:10.1136/bmjopen-2014-006395

- Cerrato, A., Ea, E., ve Flom, P. (2017). Evaluating the need for organ donation and transplant-related education in nursing curricula. *Nursing Education Perspectives*, 38 (4), 209-211. DOI: 10.1097/01. NEP.0000000000000134.
- Cevizci, A. (2002). *Etiğe Giriş*, Paradigma Yayınları, İstanbul.
- Chapman, J. R., Deierhoi, M. ve Wight, C. (1997). *Organ And Tissue Donation For Transplantation*: Arnold. S:1,23-33.
- Cohen, B. (1963). *The Press and Foreign Policy*. New Jersey: Princeton University Press.
- Chong, D. ve Druckman, J. N. (2007). Framing theory. *Annual Reviews Political Science*. 2007 Jun; 10(1):103–126.
DOI:10.1146/annurev.polisci.10.072805.103054
- Coleman, R., Thorson, E. ve Wilkins, L. (2011) Testing the Effect of Framing and Sourcing in Health News Stories, *Journal of Health Communication: International Perspectives*, 16:9, 941-954.
DOI:10.1080/10810730.2011.561918
- Conesa, C., Ríos Zambudio, A., Ramírez, P., Canteras, M., Rodríguez, M. M. ve Parrilla, P. (2004). Influence of different sources of information on attitude toward organ donation: A factor analysis. *Transplant Proc* 2004; 36:1245e8.
- Corbett, J. B. ve Mori, M. (1999). Medicine, media, and celebrities: News coverage of breast cancer, 1960–1995. *Journalism and Mass Communication Quarterly*. 76, 229–249.
- Cram, P., Fendrick, A. M., Inadomi, J., Cowen, M. E., Carpenter, D., ve Vijan, S. (2003). The impact of a celebrity promotional campaign on the use of colon cancer screening: The Katie Couric effect. *Archives of Internal Medicine*, 163, 1601–1605. DOI:10.1001/archinte.163.13.1601
- Curran, J. (2002). *Media and power*. London: Routledge.
- Çağlar, Ş. (2010). *Haber Toplama ve Yazma*. İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Çakır, P. ve Temir, E. (2021). İnternet Haberciliğinde Etik Sorunlar: Aldatıcı Başlık Üzerine Ampirik Bir Çalışma. *Kastamonu İletişim Araştırmaları Dergisi* , (7), 1-26.
- Çam, H. H., Güleç, H. Y. , Öztürk, E. ve Karasu, F. (2022). Sağlık bilimleri lisans öğrencilerinin organ bağışına yönelik tutumlarını etkileyen faktörler. *Mersin Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 15 (2) , 156-165.
DOI:10.26559/mersinsbd.963228
- Çaplı, D. B., Özaydın, S. K., ve Ozturk, S. (2018). Ethical Issues In Health Communication: Health-Related News Sourcingpractices. *Nutrition*.

- Çınarlı, İ. (2008). Bilim ve Sağlık Haberciliği: Kamu Yararına Doğru, Ulaşılabilir ve Kullanılabilir Enformasyon İletimi ve Sorumluluklar. Tüm Yönleriyle Medya ve İletişim. Ed.: M. Işık ve A. Erdem. Eğitim Kitabevi, Konya.
- Çınarlı, İ. ve Şimşek, Z. (2013). Doğru ve Etkili Sağlık İletişimi İçin Sağlık Haberciliği-Programcılığı Rehberi. Harran Üniversitesi Tarımda İş Sağlığı ve Güvenliği Uygulama ve Araştırma Merkezi yayınları.
- Çınarlı, İ. (2020). 21. Yüzyıl için Sağlık İletişimi. Nobel Yayın. Ankara.
- Çobaner, A. (2013). Hak Temelli Sağlık Yaklaşımı Bağlamında Tütün Kontrolü Haberlerinin Basında Çerçevelemesi. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Gazetecilik Anabilim Dalı. Ankara.
- D'Angelo, P. (2002). News framing as a multiparadigmatic research program: A response to Entman. *Journal of Communication*. 52(4), 870-888.
- De Vreese, C. (2005). News Framing: Theory And Typology. *Information Design Journal + Document Design*, Cilt:1, Sayı:13, 51-62.
- Dearing, J. W. ve Rogers, E. M. (1996). *Communication Concepts 6: Agenda-Setting*. Thousand Oaks: Sage.
- DeJong, W., Franz, H. G., Wolfe, S. M. ve Howard, N. (1998). Requesting organ donation: an interview study of donor and nondonor families. *American Journal of Critical Care*, 7(1), 13.
- Demir, M. (2010). Sağlık Haberleri ve Medya Gerçeği. Nobel Yayınları, Ankara.
- Denzin, N. K. ve Lincoln, Y. S. (2005). Introduction: The Discipline and Practice of Qualitative Research. *The Sage Handbook of Qualitative Research* (3rd) içinde Ed.: N. K. Denzin ve Y. S. Lincoln. Thousands Oaks, CA: SAGE Publications, Inc.
- Deroos, L. J., Marrero, W. J., Tapper, E. B., Sonnenday, C. J., Lavieri, M. S., Hutton, D. W., ve Parikh, N. D. (2019). Estimated Association Between Organ Availability and Presumed Consent in Solid Organ Transplant. *JAMA Network Open*, 2(10). DOI: 10.1001/jamanetworkopen.2019.12431
- Dinç, G. (1990). Arap Harfleri İle Türkçe Basılmış Tıbbi Süreli Yayınlar Üzerine Bir İnceleme. *I. Tıp Tarihi Araştırmaları*. Sayı: 4.16-40.
- Dingil, A. E. (2018). Üçüncü Aşama Gündem Belirleme Araştırması: Sağlık Haberleri Özelinde Medya ve Kamuoyu Bağlantısı. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Eskişehir.
- Doğan P. 2009. Afyon Kocatepe Üniversitesi Öğrencilerinin Organ Bağışı Konusundaki Bilgi Tutum ve Davranışları. Yüksek Lisans Tezi. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü İç Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı.
- Doğan, P. ve Toprak D. (2009). Organ Nakli Tanımı, Kapsamı, Dini ve Kanuni Yönü. *Aile Hekimliği Dergisi*, 3(2).

- Dor, D. (2003) On newspaper headlines as relevance optimizers. *Journal of Pragmatics* 35: 695–721.
- Dorfman, L., Wallack, L. ve Woodruff, K. (2005). More Than a Message: Framing Public Health Advocacy to Change Corporate Practices, *Health Education & Behavior*, 32(3), 320-336.
- Döşemeci, L. ve Yılmaz, M. (2001). *Beyin Ölümü Tanısının Koyulması, Organ Nakli Koordinasyon El Kitabı*. Antalya.
- Drisko, J. ve Maschi, T. (2016). *Content analysis*. New York: Oxford University Press.
- Efil, S., Şişe, Ş., Üzel, H. ve Eser, O. (2013). Afyon ilinde halkın ve Afyon Kocatepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Sağlık çalışanlarının organ bağıışı. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2(3), 361-384
- El-Shoubaki, H., ve Bener, A. (2005). Public Knowledge and Attitudes Toward Organ Donation and Transplantation: A Cross-Cultural Study. *Transplantation Proceedings*, 37(5), 1993– 1997. DOI:10.1016/j.transproceed.2005.03.014
- Endres, K. L. (2004). Help-wanted female: Editor and Publisher frames a civil rights issue. *Journalism & Mass Communication Quarterly*, 81(1), 7–21.
- Entman, R. (1993). Framing: Toward clarification of a fractured paradigm. *Journal of Communication*. 43, 51–58. DOI:10.1111/j.1460-2466.1993.tb01304.x
- Erarslan, Y. Z. (2011). Türkiye’de Sağlık Konulu Yayıncılık İlkelerinin Belirlenmesi: Kaynak, İleti ve Hedef Kitle Bağlamında Sağlık Konulu Yayınların Analizi başlıklı proje kapsamında Anadolu Üniversitesi İstanbul Aksaray Konukevi’nde 29 Nisan 2011 tarihinde düzenlenen atölye çalışmasının Sağlık Haberciliği Alanında Uzmanlaşma ve Eğitim başlıklı 2. oturumunda yaptığı konuşma.
- Erdoğan, İ. (1995). *Dünyanın Çarpık Düzeni Uluslararası İletişim*, Kaynak Yayınları, İstanbul.
- Erdoğan, O., Yüce, L. ve Tuncer, M., N. (2007). Attitudes and Knowledge of Turkish Physicians About Organ Donation and Transplantation. *Transplant Proc.* Sep;34(6)
- Ertin H. 2014.“Organ Bağıışı ve Transplantasyon Tıbbı: Etik Çerçeve ve Çözüm Tartışmaları”, *İş Ahlakı Dergisi*, cilt 7, sayı 2, s.91-120.
- Evans, Dafydd & Barwell, Julian & Eccles, Diana & Collins, Amanda & Izatt, Louise & Jacobs, Chris & Donaldson, Alan & Brady, Angela & Cuthbert, Andrew & Harrison, Rachel & Thomas, Sue & Howell, Anthony & Teams, The & Miedzybrodzka, Zosia & Murray, Alexandra. (2014). The Angelina Jolie effect: How high celebrity profile can have a major impact on provision of cancer related services. *Breast Cancer Research*. 16. 442. DOI:10.1186/s13058-014-0442-6.

- Feeley, T. H. ve Servoss, T. J. (2005). Examining College Students' Intentions to Become Organ Donors. *Journal of Health Communication*. 10(3), 237–249. DOI:10.1080/10810730590934262
- Feeley, T. H. ve Vincent, D. (2007). How organ donation is represented in newspaper articles in the United States. *Health Communication*. 21(2):125-31.
- Finn, R. (2000). *Organ Transplants- Making The Most of Your Gift of Life*. USA: O'Reilly.
- Flanagin A. (2020). Protecting research participants' and patients' rights in scientific publication. *AMA Manual of Style: A Guide for Authors and Editors içinde Christiansen S, Iverson C, Flanagin A*. 11'nci Baskı. Oxford University Press.
- Forde, S., ve Johnston, J. (2013). The news triumvirate. *Journalism Studies*, 14(1), 113–129. DOI:10.1080/1461670x.2012.679859
- Galtung, J. ve Ruge, M. (1965). 'The structure of foreign news: The presentation of the Congo, Cuba and Cyprus crises in four Norwegian newspapers', *Journal of Peace Research*, 2 (1): 64-90.
- Geller, G., Bernhardt, B. A. ve Holtzman, N. A. (2002). The media and public reaction to genetic research. *JAMA* 287 (6), p. 773. DOI:10.1001/jama.287.6.773-JMS0213-3-1. PMID: 11851549
- Gencer, Z. T. (2012). *Medyanın Gündem Oluşturma Sürecinde Sosyal Entropinin Rolü Üzerine Uygulamalı Bir Çalışma*. Doktora Tezi. T.C. Selçuk Üniversitesi.
- Gezgin, S. (2002). *Medyanın Toplumsal İşlevi ve Kamuoyu Oluşumu*, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, Cilt.1, İstanbul.
- Ghanem, S. (1997). *Filling in the Tapestry: The Second Level Agenda-Setting, Communication and Democracy*. Der.: M. McCombs, D. Shaw ve D. Weaver. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Girgin, A. (2000). *Yazılı Basında Haber ve Habercilik Etik'i*. İnkılap Kitabevi. İstanbul.
- Gitlin, T. (1980). *The whole world is watching: Mass media in the making and unmaking of the new left*. Berkeley: University of California Press.
- Goffman, E. (1974). *Frame analysis: An essay on the organization of experience*. New York: Harper & Row
- Göbekli, A., Güney, R. ve Karaköse, Z. (2019). Thematic Analysis of the Organ Transplantation News in Turkish Press. *Transplant Proc*. 2019 Sep; 51(7):2154-2157. DOI: 10.1016/j.transproceed.2019.01.170.
- Göçer, Ş. ve Öcal Üstündağ, N. (2020). Bir İl Merkezinde Görev Yapan Din Görevlilerinin Organ Nakli ve Bağışına Bakış Açıkları. *Eurasian Journal of Family Medicine*, 9(3), 163- 169. DOI:10.33880/ejfm.2020090307

- Gökçen, A. (2000). Organ ve Doku Nakli Üzerine Düşünceler. Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Milenyum Armağanı, S.1-2. 64.
- Gölbaşı, H. (2010). Medyanın Seçmen Davranışları Üzerine Etkileri: Sivas İli Örneği (Doktora Tezi). T.C. Cumhuriyet Üniversitesi.
- Grinyó, J. M. (2013). Why is organ transplantation clinically important? Cold Spring Harbor perspectives in medicine, 3(6), a014985. DOI:10.1101/cshperspect.a014985
- Guba, E. G. (1981). Criteria for assessing the trustworthiness of naturalistic inquiries. Educational Technology research and development, 29(2), 75-91.
- Guba, E. G., ve Lincoln, Y. S. (1981). Effective evaluation: Improving the usefulness of evaluation results through responsive and naturalistic approaches. San Fransisco, CA: Jossey-Bass.
- Guo, Z. ve P. Moy (1998) ‘Medium or Message? Predicting Dimensions of Political Sophistication’, International Journal of Public Opinion Research 10(1): 25-50.
- Güden, E., Çetinkaya, F. ve Naçar, M. (2013). Attitudes and behaviors regarding organ donation: a study on officials of religion in Turkey. J. Relig. Health, 52: 439-449.
- Gülsoy, K. Y., Orhan, S. ve Kutluhan, S. (2021). Organ Bağış ve Nakline Yönelik Tutum ve Davranışlar. Kocatepe Tıp Dergisi. 22:479-487/ Ekim 2021 Sayısı.
- Güner, Y. O. ve Ciceralli, E. E. (2021). Organ Bağışında Psikolojik ve Kültürel Etmenler. OPUS International Journal of Society Researches, 17 (38), 5735-5763.
- Güngör, N. (2018). İletişim Kuramlar ve Yaklaşımlar. Siyasal Kitapevi. Ankara.
- Güngörmüş, Z. ve Dayapoğlu, N.2014. Organ bağışı hakkında bireylerin bilgi, tutum ve davranışları. TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni, 13 (2):s:133-140.
- Haberal, M., Bilgin, N., Arslan, G., Büyükpamukçu N., Karamehmetoğlu M., Telatar H. (1998). Twenty two years of experience in transplantation. Transplantation Proceedings, 30, 683-684.
- Haberal, M. ve Karakayalı, H. (2005). The History and Activities of Transplantation in Turkey. Transplantation Proceedings, 37, 2905–2908.
- Hall, S. (2007). The structured communication of events. Routledge. First Edition.
- Hannawa, A. F., Garcia-Jimenez, L., Candrian, C., Rossmann, C., ve Schulz, P. J. (2015). Identifying the field of health communication. Journal of Health Communication, 20(5), 521–530.
- Hansen, A., Cottle, S., Negrine, R. ve Newbold, C. (1998). Mass communication research methods. London: Macmillan.

- Harbaugh, C., Afana, M., Burdick, S., East, J., Kodali, S., Lee, J., Patel, S., Rangrass, G., Ranney, D., Sood, V., Lynch, R., Sonnenday, C., Englesbe, M. ve Mathur, A. (2011). Portrayal of Organ Donation and Transplantation on American Primetime Television. *Clinical transplantation*. 25. E375-80. DOI:10.1111/j.1399-0012.2011.01427.x.
- Harel, I., Kogut, T., Pinchas, M. ve Slovic, P. (2017). Effect of media presentations on willingness to commit to organ donation. *PANS- Psychological and Cognitive Sciences*. 114 (20) 5159-5164 DOI:10.1073/pnas.1703020114
- Harrison, T. R., Morgan, S.E., ve Chewning, V.L. (2008). The Challenges of Social Marketing of Organ Donation: News and Entertainment Coverage of Donation and Transplantation. *Health Marketing Quarterly*. 25:1-2, 33-65.
- Haustein, S. J. ve Sellers, M. T. (2004). Factors associated with (un) willingness to be an organ donor: Importance of public exposure and knowledge. *Clinical Transplant*.193-200
- Hayran M. ve Özdemir B. (2011). Sağlık Haberlerinin İçerik Analizi ve Medya Etiği. *IKU İyi Klinik Uygulamalar Dergisi*. Sayı: 25, 30-36.
- Heale, R. ve Twycross, A. (2015). Validity and reliability in quantitative research. *Evidence-Based Nursing*. 18.
- Healthy People. (1979). The Surgeon General's Report on Health Promotion and Disease Prevention. Washington, D.C., Department of Health, Education and Welfare.
- Hijams, E.. (1996). The logic of qualitative media content analysis: A typology. *Communications* 21(1). 93–109.
- Hinnant, A., Len-Ríos, M. E., ve Young, R. (2013). Journalistic use of exemplars to humanize health news. *Journalism Studies*, 1–16. DOI:10.1080/1461670X.2012.721633
- Holman, A. (2012). Development of a scale to measure the attitude toward posthumous organ donation for transplantation in Romania. *Scientific Annals of Alexandru Ioan Cuza University of Iasi - Psychology*. 2. 23-40
- Hoşgeçin, K. ve Tozkoparan, G. (1995). Kitle İletişim Araçlarında Sağlık Haberciliği ve Halkın Sağlık Eğitiminde Kullanımı. Ankara: Sağlık Bakanlığı Sağlık Projesi Genel Koordinatörlüğü İletişim ve Dokümantasyon Grubu.
- Hot, İ., Dirican, A. ve Doğan, H. (2009). Hemşirelerin beyin ölümüne yaklaşımı, Türkiye Klinikleri *J Med Ethics*, 17(2): 97-106.
- Hsieh, H. F. ve Shannon, S. E. (2005). Three Approaches to Qualitative Content Analysis. *Qualitative Health Research*. 2005; 15(9) :1277-1288. DOI:10.1177/1049732305276687
- Hülür, A. B. (2016). Sağlık İletişimi, Medya ve Etik: Bir Sağlık Haberinin Analizi. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 14 (1), s.155-178.

- İjeh, P. N. (2015). An appraisal of photojournalism practices in government newspapers in Nigeria: Insights from The Observer and The Pointer. *Global Journal of Arts, Humanities and Social Sciences*, 3(12), P. 58-69.
- Iyengar, S. (1997). Siyasette Erişim Yanlılığı: Televizyon Haberleri ve Kamuoyu. *Medya Kültür Siyaset, Der.: S. İrvan*. Ankara: Ark Yayınevi, 233-253.
- Iyengar, S. ve Kinder, D. R. (1987). *News That Matters: Television and American Opinion*. University of Chicago Press, Chicago.
- Işık, U. ve Damlapınar, Z. (2017). Sağlık İçerikli Basın haberleri ve Çocuğa Yaklaşımı: Bir İçerik Analizi. *Gümüşhane Üniversitesi. İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*. Cilt:5, Sayı:1.
- İmik Tanyıldızı, N. (2020). COVID-19 Salgını Sürecinde Sağlık İletişiminde Sosyal Medya. *İksad Yayınevi*.
- İnal, K. (1996). Sosyalist Etik, *Gelecek Dergisi*, C.1/3, Kasım- Aralık.
- İnuğur, N. (1992). *Türk Basın Tarihi, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları*, I. Baskı, İstanbul.
- İrvan, S. (1997). Dış Politika ve Basın: Türk Basınındaki Dış Politika Haberlerinin Gündem Belirleme Yaklaşımı Açısından Çözümlemesi (Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İrvan, S. (2001). Gündem Belirleme Yaklaşımının Genel Bir Değerlendirmesi, *Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi İletişim* 9, 69-106.
- İşak, B. (2008). Hürriyet Gazetesi'nde Sağlık Haberciliği Konusunda Bir İçerik Analizi. Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Eskişehir.
- Johnson, T. (1998). Shattuck lecture- Medicine and the media. *The New England Journal of Medicine* 339 (2), 87–92. DOI:10.1056/NEJM199807093390206 .
- Johnston, J., ve Forde, S. (2009). Not wrong for long: The role and penetration of news wire agencies in the 24/7 news landscape. *Global Media Journal: Australian Edition*, 3(2).
- Joslyn, M. R. ve Haider-Markel, D. P. (2002). Framing Effects on Personal Opinion and Perception of Public Opinion: The Cases of Physician-Assisted Suicide and Social Security. *Social Science Quarterly*. 83(3), 690–706. DOI:10.1111/1540-6237.00109
- Kapani, M. (2015). *Politika Bilimine Giriş*, Bilgi Yayınevi.
- Karaduman, S. ve Karaduman, M. (2004). Bilgi Toplumunun Oluşmasında Televizyon Haberlerinin Yeri ve Önemine İlişkin Eleştirel Bir Bakış, 3. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi, Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Eskişehir.

- Karasar, N. (2012). Bilimsel Araştırma Yöntemi. Ankara: Bilim Kitap Kırtasiye Yayınevi.
- Karlsson, M. (2011). The immediacy of on-line news, the visibility of journalistic processes and a restructuring of journalistic authority. *Journalism*, 12(3), 279–295. DOI:10.1177/1464884910388223
- Karpf, A. (1988). *Doctoring the Media: The Reporting of Health and Medicine*, New York: Roudledge.
- Kartal, N. ve Erigüç, G. (2018). Sağlık İletişiminde Bir Unsur Olarak Sosyal Medya: Bir Sosyal İçerik Platformundaki Sağlık Haberlerinin İncelenmesi. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*. Cilt:6.Sayı:1.
- Kasım, M. (2008). Basında Haberin Anlatımında Fotoğrafın Rolü. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler MYO Dergisi*, Cilt:10, Sayı:1(2). 431-448.
- Katz, E. (1957). The Two Step Flow of Communication: An Up to Date Report on an Hypothesis. *The Public Opinion Quarterly*.
- Kavurmacı, M., Karabulut, N. ve Koç, A. (2014). Üniversite öğrencilerinin organ bağıışı hakkındaki bilgi ve görüşleri . *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 11(2): 15-21.
- Kaya, A. (2019). Sağlık, Haber ve Etik İlkeler. *Journal of Human Sciences*, 16 (2), 477-492. DOI:10.14687/jhs.v16i2.5695
- Kaya, A. R. (1999). *Medya, Toplum, Siyaset*, (Ed. Kemal Alemdar), Medya Gücü ve Demokratik Kurumlar, İstanbul: Afa Yayınları.
- Kaya, A., Yüksel, E., ve Öğüt, P. (2011). Sağlık haberlerinde mucize tedaviler. *Selçuk İletişim Dergisi*, 7 (1), 49-64.
- Kaya, A. ve Güler, B. (2012). “Presentation of Organ Transplant News in the Media”, 10th International Symposium Communication in the Millennium. (79-95). İstanbul: İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi.
- Kaya, A. ve Taşdelen, B. (2013). Basında Organ Nakli Haberlerinin Sunumu. *Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. Cilt:2.Sayı:3. 65-83.
- Kazaz, M., Pala, S. ve Kazaz, A. (2021). Covid-19 Aşı Haberlerinde Çerçeveleme: Haber Sitelerinde Aşı Haberlerinin Sunumu. *İnif E-Dergi*.S. 6 (1).
- Keçecioğlu, N., Tuncer, M., Yüçettin, L., Akaydın, M., Yakupoğlu, G. (2000). Attitudes of religious people in Turkey regarding organ donation and transplan- tation. *Transplantation Proceedings*, 32: 629– 630. DOI: 10.1016/s0041-1345(00)00923-4
- Kepplinger, H. M. (1982). Visual biases in television campaign coverage. *Communication Research*, 9(3), 432-446.

- Key, V. O., JR. (1964) Public Opinion and American Democracy. Second edition. New York: Knopf.
- Kıralı, K. ve Yakut, C. (2007). Kalp-akciğer transplantasyonu tarihçesi. Türkiye Klinikleri J. Surg. Med. Sci.3:1-2.
- Kışlalı, A., T. (1997). Siyaset Bilimi. İkinci Baskı. Anadolu Üniversitesi Yayınları: Eskişehir.
- King, G., Schneer, B. ve White, A. (2017). How the news media activate public expression and influence national agendas. Science 358 (6364), 776–780. DOI:10.1126/science.aao1100
- Koch, C. A. ve Larrabee, W. F. Jr. (2013). Patient privacy, photographs, and publication. JAMA Facial Plast Surg. 2013;15(5):335-336. DOI:10.1001/jamafacial.2013.1411
- Koloğlu, O. (1997). Halka Doğru Bilim: Türkiye’de Bilim Gazeteciliği. İstanbul: Türk Bilim Tarihi Kurumu.
- Kovach, B. ve Rosenstiel, T. (2007). Gazeteciliğin Esasları, ODTÜ Yayıncılık, 1. Basım, Ankara.
- Krippendorff, K. (2013) Content Analysis. An Introduction to Its Methodology (3’ncü Baskı). California, CA: Sage Publications.
- Kunelius, R. (1994). Order and Interpretation: A Narrative Perspective on Journalistic Discourse, European Journal of Communication, Cilt: 9. London: Sage.
- Kuypers, J. A. (Ed.). (2005). The art of rhetorical criticism. Boston: Allyn & Bacon.
- Lasswell, H. (1958). Politics: Who gets what, when, how. New York, Meridian Books.
- Laughey, D. (2010). Medya Çalışmaları. Kalkedon Yayınları. İkinci Baskı.
- Lazarsfeld, P.F., Berelson, B. ve Gaudet, H. (1948). The People’s Choice: How the Voter Makes up His Mind in a Presidential Campaign. Columbia University Press, New York.
- Leininger, M. (1994). Evaluation criteria and critique of qualitative research studies. Critical Issues in Qualitative Research Methods içinde Ed.: J. M. Morse. 95-115. Thousand Oaks, CA: SAGE Publications, Inc.
- Lewin, M. (1976). Psychological Aspects of Minority Group Membership: The Concepts of Kurt Lewin in Thomas Blass der. Contemporary Social Psychology, Representative Readings 128-137, Peacock, Ithica, Illinois.
- Lewis, A., Lord, A. S., Czeisler, B. M. ve Caplan, A. (2016). Public education and misinformation on brain death in mainstream media. Clin Transplant. 2016 Sep;30(9):1082-9. DOI: 10.1111/ctr.12791.

- Lippmann, W. (1998). *Public Opinion*. İkinci Baskı. Transaction Publishers. New Brunswick.
- Lombard, M., Synder-Duch, J. ve Bracken, C. C. (2002). Content analysis in mass communication: Assessment and reporting of intercoder reliability. *Human Communication Research* 28(4). 587–604.
- Marshall, C. ve Rossman, G.B. (1999) *Designing Qualitative Research*. 3rd Edition, International Educational and Professional Publisher, California, 35.
- Matesanz, R. (2003a). Organ donation, transplantation, and mass media. *Transplantation Proceedings*. 35, 987–999.
- Matesanz, R. (2003b). Factors influencing the adaptation of the Spanish Model of organ donation. *Transpl Int*. 2003 Oct;16(10):736-41. DOI: 10.1007/s00147-003-0623-1.
- Matesanz, R. ve Miranda, B. (2002). A decade of continuous improvement in cadaveric organ donation: The Spanish model. *J Nephrol*. 2002 Jan-Feb;15(1):22-8.
- Matesanz, R., Domínguez-Gil, B., Coll, E., de la Rosa, G. ve Marazuela, R. (2011). Spanish experience as a leading country: what kind of measures were taken? *Transpl Int*. 2011 Apr;24(4):333-43. DOI: 10.1111/j.1432-2277.2010.01204.x.
- Matesanz, R., Marazuela, R., Coll, E., Mahillo, B. ve Domínguez-Gil, B. (2017). About the Opt-Out System, Live Transplantation, and Information to the Public on Organ Donation in Spain ... Y olé! *Am J Transplant*. 2017 Jun;17(6):1695-1696. DOI: 10.1111/ajt.14296.
- Mayring, P. (2000). Qualitative Content Analysis. *Forum Qualitative Sozialforschung / Forum: Qualitative Social Research [On-line Journal]*, <http://qualitative-research.net/fqs/fqs-e/2-00inhalt-e.htm>.
- McBride Komisyonu Raporu. (1993). *Birçok Ses Tek Bir Dünya*. Ed: Suat Sinanoğlu, Ankara: Unesco Türkiye Milli Komisyonu.
- McCombs, M. E. ve Shaw, D. L. (1972). The agenda-setting function of mass media. *Public Opinion Quarterly*. 36, 176–187. DOI: 10.1086/267990.
- McCombs, M. E. ve Ghanem, S. I. (2001). Agenda setting and framing. Editörler: Reese, S. D., Gandy, O. H. ve Grant, A. E. *Framing public life: Perspectives on media and our understanding of the social world içinde* (67–83). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- McCombs, M. E. ve Reynolds, A. (2002). News influence on our pictures of the world. Editörler: Bryant, J. ve Zilmann, D. *Media effects içinde* (İkinci Baskı. 1–16). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, Inc. McCombs, Maxwell, E. Donald Shaw. 1984. *The Agenda Setting Function of the Press*, Washington. s.65.

- McCombs, M. E. (2005). A Look at Agenda Setting: Past, Present and Future, *Journalism Studies*.
- McGlade, D. ve Pierscionek, B. (2013). Can education alter attitudes, behaviour and knowledge about organ donation? A pretest–post-test study *BMJ Open* 2013;3:e003961. DOI: 10.1136/bmjopen2013-003961
- McMaster, P. ve Vadeyar, H. (2000). Spain model: world leaders in organ donation. *Liver Transpl.* 2000 Jul;6(4):501-3. DOI: 10.1002/lt.500060409.
- McLeod, J. M., Scheufele, D. A. ve Moy, P. (1999) Community, Communication, and Participation: The Role of Mass Media and Interpersonal Discussion in Local Political Participation. *Political Communication* 16: 315-36.
- McQuail, D. (1994). *Kitle İletişim Kuramı*. Çev.: A. H. Yüksel.Eskişehir. Anadolu Üniversitesi Kibele Sanat Merkezi.
- McQuail, D. (2010). *McQuail’s mass communication theory (6’ncı Baskı)*. Thousand Oaks, CA: SAGE Publications.
- Meadows, C. Z. (2017). A content analysis of publication trends in Internet-focused healthcare communication research: A look at the past and potential future of the field. *Journal of Healthcare Communications*, 02(03).
- Minkler, M. (1989). Health education, health promotion and open society: An historical perspective. *Health Education Quarterly*. Cilt:16 Sayı:1, 17-30
- Mithra, P., Ravindra, P., Unnikrishnan, B., Thapar, R., Kanchan, T., Gatty, N., Papanna, M., Kulkarni, V., Holla, R. ve Divyavaraprasad, K. (2013). Perceptions and Attitudes Towards Organ Donation Among People Seeking Healthcare in Tertiary Care Centers of Coastal South India. *Indian journal of palliative care*. 19. 83-7. DOI:10.4103/0973-1075.116701.
- Mora, N. (2008). Medya, Toplum ve Haber Kaynağı Olarak Sembolik Seçkinler. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, Sayı:1, 5.
- Morgan, S. E. ve Miller, J. K. (2001). Beyond the organ donor card: The effect of knowledge, attitudes, and values on willingness to communicate about organ donation to family members. *Health Communication*. 14 (1), 121-134.
- Morgan, S. E., Miller, J. ve Arasaratnam, L (2002) Signing cards, saving lives: an evaluation of the worksite organ donation promotion project, *Communication Monographs*, 69:3, 253-273. DOI: 10.1080/03637750216540
- Morgan, S. E., Harrison, T. R., Long, S.D., Afifi, W. A., Stephenson, M. T., Stephenson, M. S. ve Reichert, T. (2005) Family discussions about organ donation: how the media influences opinions about donation decisions. *Clin Transplant*. 2005 Oct.; 19(5):674–82. DOI:10.1111/j.1399-0012.2005.00407. x.
- Morrow, S. L. (2005). Quality and trustworthiness in qualitative research in counseling psychology. *Journal of counseling psychology*. 52(2), 250-260.

- Mutlu, M. (2003). Savaşlarda Kamuoyu Oluşumu. Ankara, Okumuş Adam Yayınları.
- Mutlu, E. (2012). İletişim Sözlüğü. 6'ncı Baskı. Sofos Yayınları, Ankara.
- Nalçaoğlu, H. (2005). Medya ve Toplum İlişkisini Anlamak Üzerine Bir Çerçeve Habercinin El Kitabı Medya ve Toplum İçinde Derleyen: Alankuş, S., IPS İletişim Vakfı Yayınları.
- Nattinger, A. B., Hoffmann, R., Howell-Pelz, A. ve Goodwin, J. (1998). Effect of Nancy Regan's mastectomy on choice of surgery for breast cancer by US women. JAMA: the journal of the American Medical Association. 279.762-6.
- Nelson, T. E. ve Willey, E. (2001). Issue frames that strike a value balance: A political psychology perspective. Framing public life içinde Ed.: Reese, S. D., Gandy, O. H. Jr., ve Grant, A. E. (245-266). Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Neuendorf, K. (2002). The content analysis guidebook. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Neuman, W. L. (2006). Social research methods: qualitative and quantitative approaches, 6'ncı Baskı. Needham Heights, MA: Allyn & Bacon.
- Newbold, C., Boyd-Barrett, O. ve Van Den Bulck, H. (2002). The media book. London: Arnold.
- O'keefe, M. T. (1970). The mass media as sources of medical information for doctors. Journalism Quarterly, 1970; 47: 95-100.
- O'Neill, Robert. (2006). Frankenstein to futurism: representations of organ donation and transplantation in popular culture. Transplantation Reviews. 20. 222-230. DOI:10.1016/j.trre.2006.09.002.
- Okka, B. ve Demireli O. (2008). Konya İlinde Halkın Organ Bağışı Konusuna Bakış Açılarının Değerlendirilmesi. Türkiye Klinikleri J. Med. Ethics. Sayı:16:148-58.
- Oleinik, A. (2011). Mixing quantitative and qualitative content analysis: Triangulation at work. Quality & Quantity. 45. 859-873. DOI:10.1007/s11135-010-9399-4.
- Oparaugo, B. (2021). Relevance of Photographs in Newspaper Journalism. Central Asian Journal Of Social Sciences And History, 2(10), 96-107.
- Öğüt, P. (2013). Türkiye'de Sağlık Haberciliğinin Tarihsel Gelişimi Ve Hürriyet Gazetesi Örneği, Doktora Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Öğüt, P. ve Ardıç Çobaner, A. (2016). Türk Basınında Organ Bağışı ve Organ Nakli Haberlerinin Basın Etiği Bağlamında İncelenmesi. Atatürk İletişim Dergisi Sayı 11, 67-94
- Öğüt, P. (2017). Sağlık Haberciliğinin Tarihsel Gelişimi. Atatürk İletişim Dergisi. Sayı:14

- Özbolat, A. (2017). Organlarımınla Dirilmek İstiyorum. Organ Bağışının Dini ve Toplumsal Arka Planı. Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi.17-1. S:61-87.
- Özçetin, B. (2018) Kitle İletişim Kuramları: Kavramlar, Okullar, Modeller, İletişim Yayıncılık, İstanbul.
- Özer N., Sarıtaş S. ve Karaman Özlü Z. (2010). Hemşirelik öğrencilerinin organ nakli ve bağışı konusundaki bilgi ve düşüncelerinin incelenmesi. Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi 13(2):21-11.
- Özsaydı, S., Tekdemir, L., Özsaydı, S. Z. ve Balcı, E. (2021). Kayseri il merkezinde görev yapan din görevlilerinin doku ve organ bağışı konusundaki bilgi, tutum ve davranışları. ESTÜDAM Halk Sağlığı Dergisi.6(2):71-81.
- Özşaker, E. (2014). Organ Nakli Ve Yaşam Kalitesi. Balıkesir Sağlık Bilimleri Dergisi, 3 (3), 166-173.
- Öztürkler, C. (2003). Hukuk Uygulamasında Tıbbi Sorumluluk, Teşhis, Tedavi ve Tıbbi Müdahaleden Doğan Tazminat Davaları. Seçkin Yayınları. Ankara.
- Pan, Z. ve Kosicki, G. M. (1993). Framing analysis: An approach to news discourse. Political Communication, 10(1), 55–76.
- Perloff, R., M. (2014). The Dynamics of Political Communication: Media and Politics in a Digital Age, Routledge, London and New York.
- Pfau, M., Haigh, M., Fifrick, A. ve Holl, D. (2006). The effects of print news photographs of the casualties of war. Journalism & Mass Communication Quarterly, 83(1), 150-168.
- Phillips, D. P., Kanter, E. J., Bednarczyk, B. ve Tastad, P. L. (1991). Importance of the lay press in the transmission of medical knowledge to the scientific community. The New England Journal of Medicine 325 (16), 1180–1183. DOI:10.1056/NEJM199110173251620
- Pitkin, R. M., Scott, J. R. (2001). Privacy and publication. Obstet Gynecol. 2001;98(2):198.
- Posos Devrani, A. E. ve Kesici, İ. (2020). Yeni Medya Araştırmalarında Yöntemler ve Araçlar Ne Kadar Yeni? Türkiye’deki Lisansüstü Tezlere Dair Bir Meta Analiz Çalışması. Selçuk İletişim, 13 (1), 273-293.
- Potter, W.J. and Levine-Donnerstein, D. (1999) Rethinking validity and reliability in content analysis. Journal of Applied Communication research, 27, 258-284. DOI:10.1080/00909889909365539
- Poyraz, B. (2002). Haber ve Haber Programlarında İdeoloji ve Gerçeklik. Ütopya Yayınları, Ankara.
- Püsküllüoğlu, A. (1994). Arkadaş Türkçe Sözlük. Arkadaş Yayınevi, Ankara.

- Quick, B. L., Kim, D. K. ve Meyer, K. (2009). A 15-year Review of ABC, CBS, and NBC News Coverage of Organ Donation: Implications for Organ Donation Campaigns. *Health Communication*. 2009; 24:137e45.
- Rady, M. Y., McGregor, J. L. ve Verheijde, J. L. (2012). Mass media campaigns and organ donation: Managing conflicting messages and interests. *Med Health Care Philos*. 2012 May;15(2):229-41. DOI: 10.1007/s11019-011-9359-3.
- Reagan, J., ve Collins, J. (1987). Sources For Health Care Information in Two Small Communities. *Journalism Quarterly*, 64, 560–563.
- Reese, S. (2007). The Framing Project: A Bridging Model for Media Research Revisited. *Journal of Communication*. 57. 148-154. DOI:10.1111/j.1460-2466.2006.00334.x.
- Reinhart, A. M., Marshall, H. M., Feeley, T. H. ve Tutzauer, F. (2007) The Persuasive Effects of Message Framing In Organ Donation: The Mediating Role of Psychological Reactance. *Communication Monographs*. 2007 Jun, 74(2): 229–255. DOI: 10.1080/03637750701397098.
- Richards, L., ve Morse, J. M. (2012). *Readme first for a user's guide to qualitative methods*. Sage Publications
- Riis, P. ve Nylenna, M. (1991). Patients have a right to privacy and anonymity in medical publication. *JAMA*. 1991;265(20):2720. DOI:10.1001/jama.1991.03460200100043
- Ríos, A., Febrero, B., López-Navas, A., Martínez-Alarcón, L., Sánchez, J. ve Guzmán, D. (2010). From Where Do Our Children Receive Information About Organ Donation and Transplantation? *Transplant Proc*. 2010; 42:3113e5.
- Rogers, E. M. ve Dearing, J. W. (1987). Agenda-Setting Research: Where Has It Been, Where Is It Going, *Communication Yearbook*. 555-594.
- Rumsey, S., Hurford, D. ve Cole, A. (2003). Influence of knowledge and religiousness on attitudes toward organ donation. *Transplantation Proceedings*, 35(8), 2845–2850. DOI: 10.1016/j.transproceed.2003.10.078
- Sağlık Bakanlığı. (2011). Sağlıkın Geliştirilmesi ve Teşvikine Yönelik Dönüm Noktaları: Global Konferanslardan Bildiriler. Sağlıkın Teşviki ve Geliştirilmesine Yönelik Ottawa Sözleşmesi 17-21 Kasım 1986. Anıl Matbaacılık.
- Saraç Çeliker, D. (2018). Domuz Gribi Haberlerinde Çerçeveleme: Hürriyet Gazetesi Örneği. *Global Media Journal TR Edition*, 8/16 (2018), 161-185.
- SASAM (2015). Hayatı Tehdit Eden Bir Sorun: Bilgi Kirliliği. Sağlık-Sen Stratejik Araştırmalar Merkezi, Sasam Enstitüsü.
- Saxena, S. (2006). *Headline Writing*. Sage Publications, London

- Scheufele, D. (1999). Framing As A Theory Of Media Effects. *Journal Of Communication*, Cilt: 49, Sayı: 1, 103-122.
- Scheufele, D. ve Tewksbury, D. (2007). Framing, Agenda Setting, and Priming: The Evolution of Three Media Effects Models. *Journal of Communication*. 57. 9-20. DOI:10.1111/j.1460-2466.2006.00326.x
- Schram, A. B. (2014). A Mixed Methods Content Analysis of the Research Literature in Science Education, *International Journal of Science Education*, 36:15, 2619-2638, DOI: 10.1080/09500693.2014.908328
- Schreiber, H. L. (2009). Hayvandan İnsana Hücre-Doku-Organ Nakli-Hukuksal Görünüş, Özer Özbek (Çev.), Tıp ve Ceza Hukuku, Kayıhan İçel (Ed.) Ankara.
- Schwitzer, G. (2004). A statement of principles for health care journalists. *Am J Bioeth.* 2004 Fall;4(4): W9-13. DI: 10.1080/15265160490908086. PMID: 16192184.
- Seale, C. (2003). Health and media: An overview. *Sociology of Health & Illness* 25 (6), 513–531. DOI:10.1111/1467-9566.t01-1-00356.
- Sert Karaaslan, Y. (2022). Kovid-19 Salgını Organ Bağışı ve Nakillerinde Belirgin Düşüşe Neden Oldu. *Anadolu Ajansı*. Erişim Adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/saglik/kovid-19-salgini-organ-bagisi-ve-nakillerinde-belirgin-dususe-neden-oldu/2727255> Erişim Tarihi: 19 Ocak 2023
- Severin, W. J. ve Tankard, J. W. (1994). İletişim Kuramları. Çeviren: A. A. Bir ve N. S. Sever. Eskişehir: Kibele Sanat Merkezi.
- Sezgin, D. (2010). Sağlık İletişimi Paradigmaları ve Türkiye: Medyada Sağlık Haberlerinin Analizi. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Halkla İlişkiler Bölümü.
- Sezgin, D. (2011). Tıbbileştirilen Yaşam Bireyselleştirilen Sağlık. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Shen, F. (2004). Effects of News Frames and Schemas on Individuals' Issue Interpretations and Attitudes. *Journalism and Mass Communication Quarterly*. 81, 400–416.
- Shoemaker, P. ve Reese, S. (1996). Mediating the message: Theories of influences on mass media content. White Plains, NY: Longman.
- Singer, J. B. (2001). The metro wide web: Changes in newspapers' gatekeeping role online. *Journalism & Mass Communication Quarterly*, 78(1), 65–80.
- Sotillo, E., Montoya, E., Martinez, V., Paz, G., Armas, A., Liscano, C., Hernandez, G., Perez, M., Andrade, A., Villasmil, N., Mollegas, L., Hernandez, E., Milanes, C. L. ve Rivas, P. (2009). Identification of variables that influence brain-dead donors' family groups regarding refusal. *Transplantation proceedings*, 41(8), 3466-3470.

- Streit, S., Johnston-Webber, C., Mah, J., Prionas, A., Wharton, G., Casanova, D., Mossialos, E. ve Papalois, V. (2023) Ten Lessons From the Spanish Model of Organ Donation and Transplantation. *Transpl Int.* 2023 May 25; 36:11009. DOI: 10.3389/ti.2023.11009.
- Sütlaş, M. (2006). *Medyadaki Sağlık Haberlerini Okumak*, İstanbul: BİA Haber Merkezi Yayınları.
- Sütlaş, M. (2007). *Medya İçin Sağlık İçin Medya*. İstanbul: BASHAŞ Türkiye Gazeteciler Cemiyeti.
- Süren Ö. K. (2007). Organ ve Doku Naklinin Yasal ve Etik Açısından İncelenmesi. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*. Sayı: 73, 174-195.
- Şantaş G. ve Şantaş F. (2018). Türkiye’de organ bağışının mevcut durumu ve organ bağışında stratejik iletişimin önemi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*. 2018; 9(2): 163-168.
- Şapolyo, E. B. (1971) *Türk Gazeteciliği Tarihi ve Her Yönüyle Basın* (2. Baskı), Güven Matbaası, Ankara.
- Şekercioğlu, H. (2018). *Basında Uyuşturucu Haberlerinin Sunumu*. Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Basın ve Yayın Anabilim Dalı. Eskişehir.
- Şelimen D. (2010). *Renal Transplantasyona Pratik Yaklaşım*, Editör: Doç Dr. İzzet Titiz, Ağustos 2010, İstanbul.
- Şendur Atabek, G. ve Atabek, Ü. (2007). *Medya Metinlerini Çözümlemek: İçerik, Göstergebilim ve Söylem Çözümleme Yöntemleri*. Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Şendur Atabek, G., Atabek, Ü. ve Bilge Ülker, D. (2013). Sağlık Haberlerinde Dönüşüm: 1970-2010 Yılları Arasında Hürriyet Gazetesinde Sağlık Haberleri. *Kapitalizm Sağlığa Zararlıdır* (96-108), İstanbul: Hayykitap.
- Shenton, A. K. (2004). Strategies for Ensuring Trustworthiness in Qualitative Research Projects. *Education for Information*, 22, 63-75. DOI:10.3233/EFI-2004-22201
- Şimşek, S. ve Uğur. İ. (2003). Satış Stratejisi ve Uygulamaları. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10, 349-358.
- Tankard, J. W., Jr. (2001). The empirical approach to the study of media framing Framing public life: Perspectives on media and our understanding of the social world içinde Ed.: S. D. Reese, O. H. Gandy ve A. E. Grant (95–106). Mahwah, NJ: Erlbaum
- Tanrıverdi, H. (2018). Din-Kültür İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme. *ODÜ Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi (ODÜSOBİAD)*, 8(3), 595 – 601.
- Tay, M. (2016). Türkiye’de Doku ve Organ Naklinin Önemi. *Sağlık Akademisyenleri Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 3, 106-110.

- Taylan, A. ve Ünal, R. (2017). Ana Akım Medyada Sansasyonel Habercilik: Sağlık İletişimi Örneği. *Atatürk İletişim Dergisi*, Atatürk İletişim Dergisi, 27-44.
- Temiztürk H. ve Vahit, S. (2017). Yerel Basında Sağlık Haberleri: Kastamonu Örneği, *Sağlık İletişimi Sempozyumu SİS Bildiri Kitabı*, Erzurum, 148-169.
- Terkan, B. (2005). Türkiye’de Basın ve Siyaset İlişkisi: Basın Gündemi ve Siyasal Gündemin Karşılaştırılmasına Yönelik Bir Gündem Belirleme Çalışması. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Tanıtım Ana Bilim Dalı. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Konya.
- Tewksbury, D., Jones, J., Peske, M. W., Raymond, A. ve Vig, W. (2000). The interaction of news and advocate frames: Manipulating audience perceptions of a local public policy issue. *Journalism & Mass Communication Quarterly*, 77(4), 804–829.
- Tezcan, S., Altıntaş, H., Kaya, M., Koçoğlu, O., Kahveci, F., Alpua, M., Karagöz, E., Kevlekçi, C. ve Kart, C. (2005). On ulusal günlük gazetede yayınlanan koroner arter hastalığı ve risk faktörleri ile ilgili yazılar. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni*, 4(5), 253- 264.
- Tilif, S., Gürkan, A., Kaçar, S., Varılsüha, C., Karaca, C., Onursal, K. ve Ölmez, M. (2006). Organ Bağışına Etki Eden Faktörler. *Ulusal Cerrahi Dergisi*, 22(4), 133-136.
- Tokalak, İ. (2004). Transplantasyon Koordinatörünün Görev Tanımı: Organ Bağışı ve Transplantasyondaki Yeri, *Diyaliz Transplantasyon ve Yanık Dergisi*, Cilt:15, Ankara, 3-5.
- Tokalak, İ., Emiroğlu, R. ve Başaran, Ö. (2002). Organ Bağışı ve Transplantasyonun Etik, Dinsel ve Yasal Yönü. *Diyaliz Transplantasyon ve Yanık Dergisi*, 13, 1-7.
- Tokgöz, O. (2017). *Temel Gazetecilik*. İmge Kitabevi. Ankara.
- Topbaş, E. ve Bingöl, G. (2016). Türkiye’de Kadavra Donörden Gerçekleştirilen Organ Nakline Etki Eden Faktörler. *Nefroloji Hemşireliği Dergisi*. Sayı:2.
- Topbaş, E. ve Taştan, Ç. (2015). Bireylerin böbrek nakline bakış açısı, 14. Ulusal Hemşirelik Öğrencileri Kongresi, Kayseri, 647.
- Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük. (2005). “Haber”, “Magazin” Türk Dil Kurumu Yayınları. Ankara.
- T.C. Sağlık Bakanlığı (2016). Organ Bağışı ve Nakli Hizmetlerinin Geliştirilmesi. Bakanlık Yayın No: 1006. ISBN: 978-975-590-600-3. 1. Baskı. Ankara.
- Türkyılmaz, S., Topbaş, M., Ulusoy, S., Kalyoncu, M., Kılıç, E. ve Çan, G. (2013) Attitudes and behavior regarding organ donation and transplantation on the part of religious officials in the Eastern Black Sea region of Turkey. *Transplant Proc.* 2013 Apr;45(3):864-8. DOI:10.1016/j.transproceed.2013.02.095. PMID: 23622572.

- Utma, S. (2010). Yazılı Basında Sağlık Haberleri ve Kamuoyuna Etkisi. Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Utma, S. (2017). Medyadaki Sağlık Haberlerini Doğru Okumak. The Journal of Academic Social Science Studies, 57, 597-605.
- Utt, S. H., ve Pasternack, S. (2003). Front page design: Some trends continue. Newspaper Research Journal, 24(3), 48–61
- Van Dijk, T. (1988). News as Discourse. N. J., Lawrence Erlbaum Associates.
- Van Dijk, T. (2007). Medya İçerikleri: Bir Söylem Olarak Haberin Disiplinler Arası Çözümlemesi, Der.: Ümit Atabek ve Gülseren Şendur Atabek, Medya Metinlerini Çözümlemek: İçerik Göstergebilim ve Söylem Çözümleme Yöntemleri, Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Vural, A. M. (1999). Yerel Basın ve Kamuoyu. Anadolu Üniversitesi Yayınları: Eskişehir.
- Vural, A. M. (2003). Haber Türleri. Anadolu Üniversitesi Yayınları. Eskişehir.
- Weaver, D. (2007). Thought on Agenda Setting, Framing and Priming. . Journal of Communication, 142 – 147.
- White, S., Evans, P., Mihill, C. ve Tysoe, M. (1993) Hitting the Headlines: A Practical Guide to the Media. Leicester: The British Psychology Society.
- White M and E Marsh (2006) Content analysis: a flexible methodology. Library Trends 55(1), 22– 45. DOI:10.1353/lib.2006.0053
- Woodstock, L. (2002). Public journalism's talking cure. Journalism, 3(1), 37-55.
- World Health Organization (WHO). (1997). Jakarta Declaration on Leading Health Promotion into the 21st Century.
- World Health Organization (WHO). (2009). A Primer for mainstreaming health promotion prepared for the 7th global conference for health promotion: Promoting health and development closing the implementation gap Nairobi, Kenya.
- Wright, C. (1960). Functional Analysis and Mass Communication. Public Opinion Quarterly. Cilt: 24, Sayı: 4, 605–620. New York: Random House.
- Wright, C. (1986). Mass communication: A sociological perspective, 3'üncü Baskı. New York: Random House.
- Yanqin, L., Jiun-Yi, T. ve Yashu, C. (2019). Beyond Altruism: Framing Organ Donation in a 19-year Review of Chinese News Coverage. Journal of Health Communication. DOI:10.1080/10810730.2019.1681564
- Yarosan, E. ve Asemah, E.S. (2008). Photographic communication. Jos: Great Future Press.

- Yaylagül, L. (2014). Kitle İletişim Kuramları- Egemen ve Eleştirel Kuramlar. Dipnot Yayınları, Ankara.
- Yazar, M.A. ve Açıkgoz, M.B. (2016). Nevşehir İl Merkezinde Yaşayan Halkın Organ Bağışı ve Nakli Konusundaki Bilgi ve Tutumları, Turk J Anaesthesiol Reanim, (44): 250-257.DOI: 10.5152/TJAR.2016.87094
- Yeter, E. ve Demirtaş, S. (2010). Organ Nakilleri ve Organ Bağışının Önemi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi. Erişim Adresi: <https://silo.tips/download/organ-nakiller-ve-organ-baainin-nem-zet> Erişim Tarihi: 26.01.2022
- Yıldırım, B. (2013). Sağlık Endüstrisinin Yeniden Üretimi: Sağlık Gazeteciliği (Temel Eğilimler ve Yapısal Sorunlar). Ed.: Çağlar, Ş. Şövalyeki Mesleği Gazeteciliğin Uzmanlık Alanları. LiteraTürk, İstanbul.
- Yıldırım Ögüt, P. (2013). Akademik Bakış: Sağlık Haberciliği kitabının içinde Sağlık Haberi Nedir, Ne Değildir: Sağlık Haberleri ve Nitelikleri. Literatürk Yayınları. Konya.
- Yıldız, H. (2006). Medya ve Sağlık: Türk Basınında Sağlık İçerikli Haberlerin Bilgilendirme Potansiyeli, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Yıldız, İ. ve Tanyıldızı, N. (2015). Türkiye’de 2012 Yılında Sağlık Haberlerinin Ulusal Yazılı Basında Yer Alış Biçimleri Ve Bilgilendirme Düzeyleri (Habertürk, Hürriyet, Posta, Sabah, Sözcü Ve Zaman Gazeteleri Örneği) I, SOBİDER, Yıl: 2, Sayı: 2., 122-141.
- Yılmaz, M. ve Demirağ, S. (2019). Tıp Fakültesi Öğrencilerinin Organ Bağışı ve Nakli ile İlgili Bilgi, Düşünce ve Tutumlarına Tıp Eğitiminin Etkisi. Ankara Medical Journal, 19 (2), 316-324. DOI: 10.17098/amj.577001
- Yioutas, J. ve Segvic, I. (2003) Revisiting The Clinton/Lewinsky Scandal: The Convergence Of Agenda Setting And Framing. J&MC Quarterly, Cilt: 80, Sayı: 3, 567-582
- Yoo, J. H. ve Tian, Y. (2011). Effects of Entertainment (Mis) Education: Exposure To Entertainment Television Programs and Organ Donation Intention. Health Communication. 26(2), 147-158.
- Yurt Durmaz, B. 2021.Organ Bağışı ve Nakline Sosyolojik Perspektiften Bakış. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Doktora Tezi. Eskişehir.
- Yüccetin, L., Keçecioğlu, N., Ersoy, F. F. (2003). Türkiye’de Organ Bağışı ve Nakline Bir Bakış. Diyaliz Transplantasyon ve Yanık. Akdeniz Üniversitesi, Organ Nakli Eğitim, Araştırma ve Uygulama Merkezi.14(2).115-118.
- Yüksel, E. (1999). Türkiye’deki Ekonomi Basını Gündemi ve Siyasal Gündem İlişkisi Özelleştirme Örneğinde Bir Gündem Belirleme Çalışması. Doktora Tezi. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Basın ve Yayın Ana Bilim Dalı.

- Yüksel, E. (2001). Medyanın gündem belirleme gücü. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Yüksel, E. (2003). A Second Level Agenda-Setting Study in Turkish Parliamentary Elections, 1st International Symposium Communication in the Millennium A Dialogue Between Turkish and American Scholars. Anadolu Üniversitesi Yayınları: Eskişehir.
- Yüksel, E. ve Gürcan, H. İ. (2005). Haber Toplama ve Yazma. Tablet Yayınevi. Konya.
- Yüksel, E., Kaya, A. ve Öğüt, P. (2011). Sağlık Haberlerinde Mucize Tedaviler. Selçuk İletişim Dergisi, Cilt 7, Sayı 1.
- Yüksel, E., Cangöz, İ., Özer, Ö., Uzun, R., Dağtaş, B. ve Erdoğan, İ. (2013). İletişim Kuramları. Editör: Yüksel, E. Anadolu Üniversitesi Yayınları, Birinci Baskı.
- Yüksel, E., Kaya, A. Y., Koçak, A. ve Aydın, S. (2013). Türkiye’de Sağlık Konulu Yayıncılık İlkelerinin Belirlenmesi. Kaynak, İletişim ve Hedef Kitle Bağlamında Sağlık Konulu Yayınların Analizi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projesi.
- Yüksel, E., Kaya, A. Y., Koçak, A. ve Aydın, S. (2014). Check Up Sağlık İletişimi. Literatürk, Konya.
- Yüksel, E., Kaya, A. Y., Koçak, A. ve Aydın, S. (2016). Türkiye’de Sağlık Konulu Yayınların Analizi. Kurgu., 24(1).
- Yüksel, E. (2019). Türkiye’de iletişim araştırmalarında içerik analizi uygulamaları, sorunlar ve çözüm önerileri. International Euroasia Congress On Scientific Researches and Recent (134-152) İçinde. Bakü: Hazar Üniversitesi.
- Zambak, M. (2014). Tıbbi, sosyal ve sağlık çalışanları açısından organ nakli, Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

İnternet Kaynakları:

- Akdeniz Üniversitesi Prof. Dr. Tuncer Karpuzoğlu Organ Nakli Eğitim Araştırma ve Uygulama Merkezi.2010. Erişim Adresi: <https://www.akdenizorgannakli.net/index.php/akdeniz-organ-nakli-merkezi-kurumsal/tarihsel-kronolojimiz#> Erişim Tarihi: 02.02.2023
- Alca, T. (2021). Organ bağış oranı azaldı. Başkent Gazete. Erişim adresi: <https://www.baskentgazete.com.tr/saglik/organ-bagis-orani-azaldi/haber-42693> Erişim Tarihi: 12 Ocak 2023
- Avrupa Sosyal Şartı. 9 Nisan 2007. Resmi Gazete. Madde.11.Sağlığın Korunması Hakkı.Sayı:26488. Erişim Adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2007/04/20070409-1.htm> Erişim Tarihi: 29.03.22

- Daşkın, N. Organ Naklinde Etik.2021. Haydarpaşa Numune E.A. Hastanesi. Erişim Adresi: <http://www.ndthd.org.tr/images/organ-naklinde-etik.pdf> Erişim Tarihi: 22.01.2022
- Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim. Maide Suresi 32.Ayet Tefsiri Erişim Adresi: <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/M%C3%A2ide-suresi/701/32-ayet-tefsiri> Erişim Tarihi: 24.01.2022
- Eğitim ve Sağlık Muhabirleri Derneği. Etik Kurallar Erişim Adresi: <https://esamder.org.tr/gallery-post/> Erişim Tarihi: 24.02.2021
- Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi.Madde.12. Erişim Adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2003/08/20030811.htm#4> Erişim Tarihi: 19.04.21
- Haberal, Mehmet. 2018 “Prof. Dr. Mehmet Haberal, 2 günde 6 başarılı organ nakli gerçekleştirdi” KanalB Ana Haber Bülteni. Erişim Adresi: <http://kanalb.com.tr/haber.php?HaberNo=108867> Erişim Tarihi: 15.01.2022
- Haberal, vd., 2019. Deceased-donor transplantation activities in Turkey. Transplantation, 103(11), 118. Erişim Adresi: <https://transplantjournal/> Erişim Tarihi: 18.01.2022
- Haberal, M.2020. “30 Yıl Sonra 15 Mart” KanalB Ana Haber Bülteni Erişim Adresi: <http://www.kanalb.com.tr/haber.php?HaberNo=132448> Erişim Tarihi: 13.02.21
- Haberal, M. Kişisel İnternet Sitesi. Erişim Adresi: <http://mehmethaberal.baskent.edu.tr/index-tr.html> Erişim Tarihi: 17.01.2021
- İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi Madde.25. Erişim Adresi: <http://www.saglikhakki.org/saglikhak-ic.htm> Erişim Tarihi: 29.03.2022
- Kararmaz, N.B. 2011. Bilim Yazarlığı Nedir? Ne Değildir? Erişim Adresi: <http://www.kariyeratolyesi.com/bilim-yazarligi/> Erişim Tarihi: 24.11.2021
- Moray, G.2018. Organ Nakli Yasası 39 Yaşında. KanalB Ana Haber Bülteni. Erişim Adresi: <http://www.kanalb.com/haber.php?HaberNo=109479> Erişim Tarihi: 17.01.2022
- Organ ve Doku Alınması, Saklanması, Aşılması ve Nakli Hakkında Kanun. 1979. Madde 3. Erişim Adresi: https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc062/kanuntbmmc062/kanuntbmmc06202238.pdf Erişim Tarihi: 22.01.2022
- Organ Nakli Merkezleri Yönetmeliği. 1993. Ek-1 Beyin Ölüm Kriterleri. Resmî Gazete. Sayı:21674 Erişim Adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/21674.pdf>. Erişim Tarihi: 21.01.2022
- Organ ve Doku Alınması, Saklanması, Aşılması ve Nakli Hakkında Kanun. Madde.9, Madde11, Madde.14, Madde.15. Erişim Adresi:

- <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2238-19820121.pdf> Erişim Tarihi: 28.03.2023
- Organ ve Doku Nakli Yönetmeliği. Madde.16. Resmi Gazete. Sayı:32038. Erişim Adresi: [https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2022/12/20221209-3.htm#:~:text=MADDE%2016%2D%20\(1\)%20Canl%C4%B1,verici%20haklar%C4%B1%20koruyucusu%20olarak%20g%C3%B6revlendirilir.](https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2022/12/20221209-3.htm#:~:text=MADDE%2016%2D%20(1)%20Canl%C4%B1,verici%20haklar%C4%B1%20koruyucusu%20olarak%20g%C3%B6revlendirilir.) Erişim Tarihi: 28.03.2023
- Organ ve Doku Nakli Yönetmeliği. Madde.19, Resmi Gazete. Sayı:28191. Erişim Adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/02/20120201-4.htm> Erişim Tarihi: 22.02.2022
- Sağlık İletişimi Derneği (SİLDER). Yönetim Kurulu Tüzük. Erişim Adresi: <http://saglikiletisimi.org/hakkimizda/> Erişim Tarihi: 22.02.2022
- Southall, B.2004. A Reporter's Guide: Reporting about people with disabilities. Erişim Adresi: https://www.uwyo.edu/wind/_files/docs/resources/reporters%20guide%20-%20final%20small.pdf Erişim Tarihi: 29.03.21
- Türk Böbrek Vakfı. Organ Nakli Dini Açıdan Uygun Mudur? Erişim Adresi: <https://www.tbv.com.tr/etkinlikler-haberler/organ-nakli-dini-acidan-uygun-mudur/> Erişim Tarihi: 22.02.2022
- Türk Ceza Kanunu. Madde. 91. Erişim Adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5237.pdf> Erişim Tarihi: 22.01.2022
- Türk Eczacıları Birliği.1988. Zakkum Bitkisinin Kanseri Tedavisinde Kullanılması. Erişim Adresi: https://e-kutuphane.teb.org.tr/pdf/tebhaberler/1988_36/11.pdf Erişim Tarihi: 22.02.2022
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. 1961. Madde. 49. Erişim Adresi: <https://www.anayasa.gen.tr/1961ay.htm> Erişim Tarihi: 23.04.21
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 1982 Madde.17 ve Madde.56. Erişim Adresi: <https://www.uyusmazlik.gov.tr/tc-anayasasi> Erişim Tarihi:23.04.21
- Türk Tabipleri Birliği. Hekimlik Meslek Etiği Kuralları.Madde 6. Erişim Adresi: https://www.ttb.org.tr/mevzuat/index.php?option=com_content&id=65&Itemid=31 Erişim Tarihi: 30.01.2022
- Türk Tabipleri Birliği. Organ Aktarımına İlişkin Etik Bildirge.Madde2. https://www.ttb.org.tr/makale_goster.php?Guid=0e2054d4-9040-11ea-9b7d-6d38d16eb233 Erişim Tarihi: 25.01.2022
- World Health Organization. Transplantation. Erişim Adresi: <https://www.who.int/transplantation/en/> Erişim Tarihi: 13.02.22

World Health Organization.Health and Well Being. Erişim Adresi:
<https://www.who.int/about/governance/constitution> Erişim Tarihi:13.02.21

Yıldız Soygüder, E. (2011). Salgın etkisi: Sağlık muhabirlerinin değeri anlaşıldı,
medyadaki bu değişim kalıcı olmalı. Journo Haber Sitesi. Erişim Adresi: Erişim
Adresi: <https://journo.com.tr/saglik-haberleri> Erişim Tarihi: 22.02.2022

Yılmaz, Ö. (2012). Bağışlanan Organlar Geri Alınabilir Mi? Habertürk Gazetesi. Erişim
Adresi: <https://www.haberturk.com/saglik/haber/729189-bagislanan-organlar-geri-alinabilir-mi> Erişim Tarihi: 08.03.2023

EK-1

Türkiye Gazeteciler Sendikası Gazetecilik Etik İlkeler¹

Gazetecilik Etik İlkeleri Küresel Bildirisi, 12 Haziran 2019'da Tunus'ta Uluslararası Gazeteciler Federasyonu (IFJ) 30. Kongresi'nde kabul edilmiştir. 1954 tarihli IFJ Gazetecilik Prensipleri Deklarasyonu'nu (Bordeaux Deklarasyonu) tamamlayıcı niteliktedir. Bildiri, başlıca uluslararası yasalara, özellikle de Uluslararası İnsan Hakları Beyannamesi'ne dayanmaktadır. 16 madde ve başlangıç kısmından oluşan bildiri, gazetecilerin etik ilkelerini ve haklarını sıralar:

Uluslararası İnsan Hakları Beyannamesi'nin 19. maddesinde belirtilen bilgi ve fikre erişim hakkı, gazetecinin görevinin temelini oluşturur. Gazetecinin topluma karşı sorumluluğu, diğer tüm sorumluluklarından, özellikle de işverenlerine ve kamu otoritelerine karşı sorumluluklarından önce gelir.

Gazetecilik, icra edilmesi için zaman, kaynak ve uygulama alanı gerektiren bir meslektir ve tüm bu koşullar mesleğin bağımsızlığı için elzemdir. Bu uluslararası bildiri; haberlerin araştırılması, derlenmesi, aktarılması, yayımlanması, yorumlanması ve herhangi bir mecrada olayların anlatımı sırasında gazetecilere kılavuzluk eden ana hatları belirlemektedir.

1. Gazetecinin ilk görevi, hakikate ve toplumun bilgiye erişim hakkına riayet etmektir.

2. Gazeteci bu görevi yerine getirirken dürüstçe haber toplama ve yayımlama özgürlüğü ile adil yorum ve eleştiri hakkını her zaman savunmalıdır. Gazeteci, olguya dayalı bilgileri, yorum ve eleştiriden açıkça ayırmakla yükümlüdür.

3. Gazeteci, yalnızca kaynağını bildiği gerçekler doğrultusunda haber yapmalıdır. Kritik bilgileri saklamamalı ve belgeleri çarpıtmamalıdır. Gazeteci, toplumca tanınmayan kişilerin sosyal medyada veya başka mecralarda yayımladıkları içerikleri aslına uygun kalarak kullanmaya dikkat etmelidir.

4. Gazeteci; bilgi, belge, veri veya görsel toplamak için yalnızca hakkaniyetli yöntemlere başvurmalı ve karşısındakine bir gazeteci olduğunu her zaman söylemelidir. Kamu yararının üstün geldiği, başka bir şekilde toplanması imkânsız olan bilgilerin elde edilmesi durumu haricinde gizlice ses ve görüntü kaydı yapmaktan kaçınmalıdır.

¹ Erişim Adresi: <https://tgs.org.tr/gazetecilik-etik-ilkeleri/> Erişim Tarihi: 27 Nisan 2022

Gazeteci, tüm bilgi kaynaklarına kesintisiz erişimi ve kamu yararına katkı sağlayacak bilgileri özgürce araştırma hakkını savunmalıdır.

5. Aciliyet veya hız kaygısı, bilgi ve kaynakların doğrulanmasının ve yanıt hakkının önüne geçmemelidir.

6. Gazeteci, yayımlanmasından sonra hatalı olduğu ortaya çıkan bilgileri hızlı, açık, eksiksiz ve şeffaf bir biçimde düzeltmelidir.

7. Gazetecilere gizli olarak verilen bilgilerin kaynağı, mesleki sır olarak tutulmalıdır.

8. Gazeteci, mahremiyete saygılı olmalıdır. Adı geçen ve/veya temsil edilen kişilerin haysiyetine saygı göstermeli, görüşülen kişilere aralarındaki konuşmanın/aktarılan bilgilerin yayımlanma ihtimalini bildirmelidir. Gazeteci, görüşme yaptığı kişilerin deneyimsiz veya savunmasız insanlar olması durumunda daha da özenli davranmalıdır.

9. Gazeteci, bilgi veya görüşlerin yayılmasının nefret ve önyargıya yol açmayacağından emin olmalı; toplumsal, bölgesel veya etnik köken ile ırk, cinsiyet, cinsel yönelim, dil, din, engellilik, siyasi görüş ve başka sebeplerle yapılan ayrımcılığı yaymamak için azami çaba göstermelidir.

10. Gazetecinin şu durumlarda da mesleği ciddi oranda suistimal ettiği değerlendirilmektedir: İntihal, Gerçeklerin çarpıtılması, Hakaret, iftira, karalama ve asılsız suçlamalar.

11. Gazeteci, polis ya da diğer güvenlik güçlerine yardımcı olma görevi taşımaktan kaçınmalıdır. Gazeteci, güvenlik güçlerine yalnızca hâlihazırda bir medya platformunda yayımlanmış bilgileri vermekle yükümlüdür.

12. Gazeteci, meslektaşlarıyla dayanışma hâlinde olmalı, fakat bu esnada kendi araştırma özgürlüğü, bilgilendirme görevi ile eleştiri, yorum, hiciv ve editöryel seçim haklarından feragat etmemelidir.

13. Gazeteci, basın özgürlüğünü başka hiçbir amaca alet etmemeli ve yaydığı ya da yaymadığı bilgi sayesinde haksız bir avantaj ya da kişisel fayda elde etmekten kaçınmalıdır. Gazeteci, mesleğini icra ederken çıkar çatışması yaratacak durumlardan sakınmalı, bu yaşandığı takdirde durumu derhâl sonlandırmalıdır. Gazeteci, mesleki faaliyetinin reklam ya da propagandaya karışmasından uzak durmalıdır. Bilgi ticareti ve piyasa manipülasyonundan imtina etmelidir.

14. Gazeteci, kendi bağımsızlığını tehlikeye atacak eylem ya da taahhütlere girmez. Bununla birlikte, “kayıt dışı” (off the record), anonimlik veya ambargo gibi özgürce kabul ettiği, bilgilerin toplanması/yayılması yöntemlerine, bu taahhütlerin açık ve tartışılmaz olması koşuluyla saygı gösterir.

15. Gazeteci unvanına layık olanlar, yukarıda belirtilen ilkelere sadık kalmayı görev bilir. Gazeteciler mesleki kanaat ve vicdana aykırı bir faaliyette bulunmaya veya görüş bildirmeye zorlanamazlar.

16. Gazeteciler, her ülkenin genel hukuk kuralları çerçevesinde, meslek ahlâkıyla ilgili konularda -hükûmetlerin ya da diğer güçlerin her türlü müdahalesini reddederek- kamuya açık bağımsız özdenetim organlarının yargı yetkisini tanır.

Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi²

Herkes, bilgi edinme ve haber alma, özgür düşünce, ifade ve serbest eleştiri hakkına sahiptir. Düşünce ve ifade özgürlüğünün kullanılmasının başlıca yolu olan basın ve yayın özgürlüğü temel insan haklarından. Bu hakların demokratik hukuk devletinde anayasal güvence altında olması esastır.

Gazetecinin hakları, halkın haber alma hakkının ve ifade özgürlüğünün, meslek ilkeleri ise dürüst ve doğru iletişimin temelini oluşturur. Meslek ilkeleri gazetecinin ve basın- yayın organlarının özdenetimini öngörür ve değerlendirme mercii öncelikle vicdanlardır. Dolayısıyla basın yayın organları yöneticileri ve gazeteciler; medya ve dijital ortamda meslek ilkelerine uymalı, uyulmasını gözetmelidir.

Gazeteci olmadıkları halde çeşitli biçimlerde gazetecilik faaliyetine katılanlar da bu sorumluluklar kapsamındadır. Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi; dijital platformlarda yapılan yayıncılık, gazete ve dergilerin sosyal medyadaki faaliyetlerini de kapsar.

A-Gazeteci tanımı

Günlük yahut süreli, yazılı, görüntülü, sesli elektronik veya dijital basın ve yayın organında, kadrolu, sözleşmeli ya da telif karşılığı, haber alma, işleme, iletme veya görüş, fikir belirtme görevi üstlenen ve asıl işi ile başlıca geçim kaynağı bu olup, çalıştığı işletme ile ilgili yasalar karşısındaki konumu bu tanıma uygun olanlar gazetecidir.

Basın ve yayın alanındaki her işletme, çalıştırdığı gazetecileri hukukun gazetecilere tanıdığı sendikal örgütlenme de dahil olmak üzere tüm haklardan yararlandırmak zorundadır.

B- Gazetecinin sorumluluğu

Gazeteci; basın özgürlüğünü, halkın doğru haber alma, bilgi edinme hakkı adına dürüstçe kullanır. Bu amaçla her türlü sansür ve oto sansürle mücadele eder. Gazeteci, önce halka ve gerçeğe karşı sorumludur. Bu sorumluluk kamu otoriteleri ve işverenine olan sorumluluklarından önce gelir. Bilgi ve haber ile özgür düşünce, herhangi bir ticari mal ve hizmetten farklı olarak toplumsal nitelik taşır. Gazeteci, ilettiği haber ve bilginin

² Erişim Adresi: <https://www.tgc.org.tr/bildirgeler/t%C3%BCrkiye-gazetecilik-hak-ve-sorumluluk-bildirgesi/bildirge.html> Erişim Tarihi: 29 Nisan 2022

sorumluluğunu üstlenir. Gazetecinin özgürlüğünün içeriğini ve sınırlarını, öncelikle sorumlulukları ile meslek ilkeleri belirler.

C- Gazetecinin hakları

Gazeteci; tüm bilgi kaynaklarına serbestçe ulaşma ve kamu yaşamını belirleyen, halkı ilgilendiren tüm olayları izleme, araştırma hakkına sahiptir. Gazetecinin karşısına çıkarılacak gizlilik ve sır gibi engeller, hukuka ve uluslararası normlara uygun olmalıdır.

Gazeteci; doğruluğuna, tarafsızlığına ve nesnelliğine inanmadığı bir görüşü savunmaya veya meslek ilkelerine aykırı bir iş yapmaya zorlanmamalıdır.

Gazeteci; basın- yayın işletmesinin işleyişini belirleyen, etkileyen önemli kararlardan haberdar edilmeli ve gereğinde kararların alınmasına katılmalıdır.

Gazeteci; ekonomik bağımsızlığını güvence altına alacak bir ücret almalıdır. Gazeteci, örgütlenme hakkına sahiptir.

Gazeteci; kaynakların gizliliği ilkesi uyarınca, kaynağını ve elindeki belgeleri açıklamaya, tanıklık yapmaya zorlanamaz. Gazeteci ancak kaynağının izin vermesi ve kaynağı tarafından yanıltılmış olması hallerinde kaynağını açıklayabilir.

D- Gazetecinin temel görevleri

Gazeteci; halkın bilgi edinme hakkı uyarınca, haber alma, yorum yapma ve eleştirme özgürlüğünü kullanırken kendi açısından sonuçları ne olursa olsun, gerçekleri çarpıtmadan aktarmak zorundadır.

Gazeteci; başta barış, demokrasi, hukukun üstünlüğü laiklik ve insan hakları olmak üzere; insanlığın evrensel değerlerini, çok sesliliği, farklılıklara saygıyı savunur.

Gazeteci; milliyet, ırk, etnisite, cinsiyet, cinsel kimlik, cinsel yönelim, dil, din, mezhep, inanç, inançsızlık, sınıf, dünya görüşü ayrımcılığı yapmadan tüm uluslar, halklar ve bireylerin haklarını tanır, saygı gösterir.

Gazeteci; insanlar, uluslar ve topluluklar arasında nefreti, düşmanlığı körükleyici yayından kaçınır.

Gazeteci; bireylerin, toplulukların ve ulusların kültürel değerlerini, inançlarını veya inançsızlığını saldırı konusu haline getiremez, küçümseyemez, alay edemez.

Gazeteci; şiddeti haklı gösterici, özendirici ve savaşı kışkırtıcı yayın yapamaz.

Gazeteci, kaynağını bilmediği bilgi ve haberleri yayınlamaz; kaynak açık olmadığında, yayınlamaya karar verdiği durumlarda da kamuoyuna gerekli uyarılarda bulunur.

Gazeteci; bilgiyi yok edemez, görmezlikten gelemaz, metinler ve belgeleri değiştirmekle.

Gazeteci; halkın haber alma hakkıyla doğrudan bağlantılı olmayan hiçbir amaç için izin verilmedikçe kimsenin özel yaşamın gizliliğini ihlal edemez.

Gazeteci, yayınlarıyla ilgili her yanlışı en kısa sũrede dũzeltmekle ve gerektiğinde ȳzũr dilemekle yũkũmlũdũr.

Gazeteci cevap hakkına, kȳtũye kullanılmaması ve kabul edilebilir biçimde yapılması kaydıyla saygılı olmalıdır.

Gazeteci, bilgiye erişim faaliyeti sırasında ve sosyal medyada kimlik gizleme gibi yanılıtcı yȳntemler kullanamaz.

Gazeteci, bir bilginin, haberin yayını ya da yayınlanmaması karşılığı hiçbir maddi veya manevi menfaat sağlayamaz; ęıkar ęatıřması yaratmaktan kaçınır.

Gazeteci, konumu ne olursa olsun haber kaynağı olarak kişi ve kurumlarla iletişimini ve ilişkisini meslek ilkelerini gȳzeterek yũrũtũr.

Gazeteci; mesleğini, reklamcılıkla, halkla ilişkilerle veya propagandacılıkla karıştıramaz. İlan- reklam kaynaklarından herhangi bir telkin, tavsiye alamaz, maddi ęıkar sağlayamaz.

Gazeteci hangi konuda olursa olsun, elde ettiği bilgi ve belgeleri kendi yararına kullanamaz.

Gazeteci, ulusal ve uluslararası politikalar hakkında yayın yaparken ȳncelikle halkın haber alma hakkı, mesleğin temel ilkeleri ve ȳzgũrlũkęũ demokrasi ȳlęũtlerini gȳz ȳnũnde bulundurur.

Gazeteci, mağdurun, gũęsũzũn, yoksulun, ȳtekileřtirilenin ve “sesini duyuramayanların” sesi olmakla yũkũmlũdũr.

GAZETECİNİN DOğRU DAVRANIş KURALLARI

E- İnsan hakları odaklı habercilik ve gazetecinin davranış kuralları:

Haber ile yorum:

Haber ile yorum ve gȳrũř ayrımı açık yapılmalı, okurun ve izleyicinin neyin haber, neyin yorum olduğunu kolayca seğebilmesi sağlanmalıdır.

Fotoğraf ve gȳrũntũ:

Fotoğraflarda yansıtılan geręeklięi deforme edecek ekleme, ęıkarma, kolaj veya montaj yapılmamalıdır. Fotoğraf ęekilemeyen ȳzel durumlarda animasyon, illũstrasyon,

montaj, canlandırma, dijital oynamalarla üretilmiş fotoğraf ve görsellerin bu niteliği ile güncel olup olmadığı okur/izleyicilerin rahatlıkla fark edebileceği şekilde belirtilmelidir.

Kamusal kimliği olmayan kişilerin fotoğraf ve görüntüleri, etkinlik, olay, panel, konser gibi kamuya açık alandaki faaliyetler dışında kamu yararı ve haber değeri söz konusu olmadığı müddetçe izinsiz çekilmemelidir. Bu kişilerin dijital ortamlardaki fotoğrafları da izinsiz kullanılmamalıdır.

Cesetleri yakın plan gösteren, kan ve şiddet unsurları içeren fotoğraflara yer verilmemelidir. Gizli kamera gibi teknolojik yöntemler sadece yayınlanmasında kamu yararı olan ve başka türlü elde edilemeyecek istisnai durumlarda kullanılmalıdır.

Drone gibi insansız hava araçlarıyla fotoğraf ve görüntü çekimi sırasında özel hayatın gizliliğine saygı gösterilir. Hava trafiği ve uçuş güvenliği dikkate alınır, insan ve diğer canlıların hayatını tehlikeye atacak tutum ve davranışlardan kaçınılır.

Haber- İlan (Reklam):

Haber ve yorum metinleri veya görüntüleri ile ilan - reklam amaçlı metinlerin ayrımı hiç bir karışıklığa yer bırakmayacak biçimde yapılmalıdır. Ücretle yayımlanan içeriklerde mutlaka “Advertorial” ya da “Bu bir ilandır” ibaresine yer verilmelidir.

“Gazeteciler ilan, reklam, tanıtıcı reklam veya sponsorlu metinleri yazmamalı, reklamlarda yüzü ya da sesiyle yer almamalı, sosyal medya hesaplarında, web sitelerinde, bloglarında vs. de reklam, tanıtım, ürün yerleştirme yapmamalıdır. Tanıtım veya reklam yüzü olarak algılanmasına sebep olacak durumlardan kaçınmalıdır.”

Dijital Medya:

Gazeteci, dijital platformlarda mesleki kimliğini dikkate alarak; hak ve sorumluluk bildirgesine uygun olmayan davranışlardan kaçınmalıdır.

Gazeteci dijital platformlarda meslek etik kurallarını zedeleyici üslupla, içerik üretilip yaymamalıdır. Gazeteci, haber içeriklerini sosyal medya hesapları, web siteleri ile bloglarında paylaşırken çarpıtma, yanıltma, yönlendirme yapmamalı, kişi ya da kurumları, teyit edilmemiş bilgilerle zan altında bırakmamalıdır.

Dijital platformda unutulma hakkı başvuruları ve düzeltme talepleri titizlikle incelenerek bekletilmeden değerlendirilmelidir.

Gazeteci insanların lekelenmeme hakkına özen göstermek ve korumakla yükümlüdür.

Hedef Gösterme:

Gazeteci, takipçilerini yanıltmamalı, meslektaşlarını hedef gösterici, yaftalayıcı, nefret söylemi ve nefret suçuna zemin hazırlayıcı kışkırtıcı ifadeler kullanmamalıdır.

Dayanışma ve rekabet:

Gazeteci, rekabet nedeniyle de olsa, bir başka gazeteciye bilinçli ve açık, mesleki zarar vermekten kaçınmalıdır. Bir meslektaşının yayını engelleyici ve yanıltıcı davranışlarda bulunmamalıdır.

Gazeteci mesleki nedenlerle zor durumda kalan meslektaşlarıyla dayanışma içinde olmalıdır.

Yargı:

Hazırlık soruşturması sırasında soruşturmayı zaafa uğraticı, yönlendirici biçimde haber ve yorumdan kaçınılmalıdır. Yargılama sürecinde de haberler her türlü ön yargıdan uzak ve kesinlikle doğruluğundan emin olunarak sunulmalıdır.

Gazeteci yargı sürecinde taraf olmamalıdır. Yargı kararı kesinleşmedikçe, şüpheli ya da sanık suçlu ilan edilmemelidir.

Soruşturmayı etkileyecek ya da yönlendirecek ya da suçlanan kişi ya da kişilerin yakınlarını zor durumda bırakacak ifadelerden kaçınılmalıdır.

Yargı sürecinde iddia ve savunmaya ilişkin bilgilerin adil ve dengeli bir biçimde yayımlanmasına özen gösterilmelidir.

Özel hayat alanına giren gizli kayıt ve dinlemeler yargı kararıyla bile elde edilmiş olsa kullanılmamalıdır.

Bilgi-Belge:

Sahibinin izni dışında belge, fotoğraf, ses veya görüntü, ancak doğrudan kamu yararı bulunması ve başka hiçbir şekilde elde edilmeyeceğine kesin kanaat getirilmesi halinde alınabilir.

Kimlik veya özel durum:

Kamu yararı olmayan ve olayla doğrudan ilgisi bulunmayan bir insanın davranışı veya işlediği suç, onun ırkına, milliyetine, dinine, cinsiyetine, cinsel yönelimine, cinsiyet kimliğine, hastalığına veya fiziksel, zihinsel engelli olup olmasına dayandırılmamalıdır. Kişinin bu özel durumu, alay, hakaret, önyargı konusu yapılmamalıdır.

Çocuk:

Suçta itilmiş çocuklarla ilgili suçlarda ve cinsel saldırılarda 18 yaşından küçük olan suç faili ya da mağdurların kimliklerini açıklayacak ya da tanınmalarına yol açacak şekilde yayın yapılmamalı, fotoğraf, görüntü ve çizim kullanılmamalıdır.

Çocuğun kişiliğini ve davranışlarını etkileyebilecek durumlarda, gazeteci, bir aile büyüğünün veya çocuktan sorumlu bir başkasının izni olmaksızın çocukla röportaj yapmamalı veya görüntüsünü almaya çalışmamalıdır.

Çocuklarla ilgili haberlerde soruna dikkat çekmek, kamuoyunda yaratacağı etki ve yarar dikkate alınmalıdır.

Kadın:

Kadınlara karşı ayrımcılığa neden olacak, ruhsal ve bedensel açıdan kadını ötekileştirecek veya rencide edecek haberlere yer verilmemelidir. Haberde kadına yönelik şiddeti meşrulaştıracak ve özendirecek gerekçeler üretilmemeli, şiddetin detayları aktarılmamalı, kadınların uğradığı taciz, tecavüze ilişkin haberlerde kadının kimliği korunmalı, fotoğraflarına ve görsel unsurlara yer verilmemelidir.

Cinsel saldırılar:

Cinsel saldırı mağdurlarının fotoğrafları, görüntüleri veya kimlik bilgileri kesinlikle yayınlanmamalıdır. Bu haberlerde animasyon ve canlandırma da kullanılmamalıdır.

Cinsel yönelim, cinsiyet kimliği:

Doğrudan haberin unsuru olmadığı sürece hiç kimse cinsiyet kimliği, cinsel yönelimiyle tanımlanamaz, tanımlanması gereken durumlarda da küçümsenip, aşağılanamaz.

Sağlık:

Sağlık konusunda sansasyondan kaçınmalı, insanları umutsuzluğa sürükleyecek veya sahte umut verecek yayın yapılmamalıdır. Tıbbi alandaki araştırmalar kesinleşmiş sonuçlar gibi yayınlanmamalıdır.

Araştırmaları destekleyen kuruluşlar açıkça belirtilmeli, bilimsel kanıta dayalı olmayan tanı ve tedavi yöntemlerine haberlerde yer verilmemelidir.

İlaç tavsiyesinde asla bulunulmamalıdır.

Sağlık kuruluşlarında araştırmalar yapan, bilgi ve görüntü almaya çalışan gazeteci, kimliğini belirtmeli ve girilmesi yasak bölümlere ancak yetkililerin izniyle girmelidir.

Hasta hakları gözetilerek hastanın ses ve görüntü kaydı izinsiz alınmamalıdır.

Doktor veya hastanelerin suçlandığı haberlerde mutlaka onların da görüşüne başvurulmalıdır.

Kurumsal çıkar ve davetler:

Gazetecinin bir basın- yayın organındaki işlevini” Hak ve Sorumluluk Bildirgesi”ndeki hakları, sorumlulukları ve görevleri belirler. Gazeteci mesleki durumların dışındaki faaliyetlere zorlanmamalıdır.

Gazeteci, çıkar ve nüfuz sağlayacak habercilikten kaçınmalıdır. Mesleğini gölgeleyecek, itibarını sarsacak türden oluşumlar içerisinde yer almamalıdır.

Siyasi parti ve profesyonel spor kulüplerinde aktif görevde bulunmamalı, ticari bir kuruluşun danışma veya yönetim kurulunda görev almamalı, kişi ve kurumlardan hediye, maddi çıkar sağlamamalıdır.

Masraflarını ticari kuruluşların karşıladığı gezilere katılarak karşılığında ürün ve marka tanıtımı içeren yayın yapılmamalıdır. İstisnai durumlarda gidilen ve masrafları karşılanan gezinin haber yapılması halinde de gezinin davet olduğu açıkça belirtilmelidir.

Hediye:

Yayınlarla ilgili ön yargı, kuşku yaratacak her cinsten kişisel hediye ve maddi menfaat reddedilmelidir.

Özeleştir:

Gazeteci ile basın- yayın organları, düzeltme ve cevap hakkı gibi zorunlulukların dışında da yanlışları düzeltmeli ve özeleştir yapmalıdırlar.

Taraf olma:

Gazeteci ve yayın organı, her ne nedenle ve her ne biçimde olursa olsun, taraf olmaları halinde bu konumlarını kamuoyuna açıkça belirtmelidir. Yayın organı yahut yorumcu, siyasi, ekonomik ve toplumsal tercihlerinin doğrultusunda yayın yapabilir. Bu durumda bu tavır açıkça ortaya konulmalı, ayrıca yorum ile haber olay ayrımı kesin biçimde yapılmalıdır.

Özel hayat:

Asıl olan kamu yararadır. Özel hayatın gizliliğinin geçersiz sayılabileceği başlıca durumlar şöyle sıralanabilir:

Büyük bir suç yahut yolsuzluk üstüne araştırma ve yayın.

Toplumu kötü etkileyici bir tutumla ilgili araştırma ve yayın.

Toplunun güvenliğinin veya sağlığının korunması.

İlgili kişinin sözleri yahut eylemleri sonucu halkın yanıltılmasının, yanıltılmasının veya yanlış yapmasının engellenmesi.

Bu durumlarda dahi, özel hayatın kamuya açılan kesiti mutlaka konuyla doğrudan ilgili olmalı veya ilgili kişinin özel hayatının onun kamusal faaliyetini de etkileyip etkilemediği gözetilmelidir.

Haber için para:

Gazeteci belge veya görüntü sağlamak amacıyla, bir suçla ilgili sanık, tanık veya onların yakınlarına para teklif etmemeli ve vermemelidir.

Sarsıcı durumlar:

Üzüntü, sıkıntı, tehlike, yıkım, felaket ya da şok halindeki insanlar söz konusu olduğunda gazetecinin olaya yaklaşımı ve araştırması insani olmalı ve gizliliklere uyularak duygu sömürsünden kaçınılmalıdır.

Suçlu yakınları:

Gazeteci, sanıkların ve suçluların akrabalarını, yakınlarını, olayla ilgileri olmadıkça veya olayın doğru anlaşılması için gereği bulunmadıkça teşhir etmemelidir.

İntihar olayları:

Gazeteci sadece kamuoyunu ilgilendiren politik ya da ünlü kişilerin intiharı ile kriminal öneme sahip intihar vakalarını haber yapabilir.

Bu tür istisnai durumlarda bile intiharın yöntemine ilişkin özendirici ve öğretici ayrıntılara yer verilmemeli, intihara ilişkin fotoğraf ve görsel malzeme ile intihar mesajı kullanılmamalıdır.

Ekonomik, mali bilgi:

Gazeteci yasalarla yasaklanmış olmasa dahi, elde ettiği ekonomik- mali bilgileri yayınlanmadan önce kendisinin yahut yakınlarının çıkarları için kullanmamalıdır.

Gazeteci, kendisinde ve yakınlarında bulunan hisse senedi ve benzeri mali araçlar konusunda, yayın organındaki sorumluları bu menkul kıymet sahipliği hakkında doğru bilgilendirmediği sürece yayın yapmamalıdır.

Gazeteci, hakkında haber ve yorum yazdığı ya da yazmayı tasarladığı taşınır ve taşınmaz kıymetlerin doğrudan veya dolaylı alım satımını yapmamalıdır.

Gazeteci ticari şirket kuramaz. Tacirlik ve esnafılık yapamaz.

Ambargo: Off the record:

Gazeteci, kendi çabasıyla elde etmedikçe, bir kaynağın verdiği bilgi veya belgenin yayınlanma tarihi konusundaki isteğe uymalıdır.

Gazeteci, röportaj, haber, yorum veya görüntü, yayın şekli ne olursa olsun, hazırlığını yayın organındaki sorumlular dışında, kaynağı da dahil kimseye denetletirmekle yükümlü değildir.

Gazeteci, açıklanmaması kaydıyla (off the record) verilen bilgiyi ve sarf edilen sözleri yayınlamamalıdır.

Kaynak gösterme:

Gazeteci, başta haber ajansları olmak üzere, bir meslektaşının ve herhangi bir yayının sunduğu bilgileri kullandığında mutlaka kaynağını belirtmelidir.

Gazeteci olmayanlar:

Bir yayın organında, sürekli veya zaman zaman, gazetecilik kapsamına giren alanlarda faaliyet gösterenlerin asıl sıfatları, asli işleri uygun şekilde belirtilmeli, kamuoyu onların temel konumu hakkında bilgilendirilmelidir.

Özdeşleşme:

Gazeteci, uzmanlık alanı ne olursa olsun öncelikle gazetecidir. Savunma ve polis muhabirleri, polis/asker veya sözcüsü, spor muhabirleri de kulüp yöneticisi veya sözcüsü, herhangi bir partiden sorumlu muhabir ise o partinin üyesi veya sözcüsü gibi davranmamalı ve bu yönde yayın yapmamalıdır.

Yurttaş gazeteciliği / Sosyal medyada yayın hakları / Bireylerin özel alanlarının sınırları:

Profesyonel mesleği gazetecilik olmayan, sosyal paylaşım sitelerini haber amaçlı kullanan ‘Yurttaş Gazeteciler’ de bilgi toplama, haber yapma ve yayma sürecinde meslek ilkelerinden sorumludur.

Barış gazeteciliği:

Gazeteci haber ve yorumlarında çatışmacılığı değil, barış gazeteciliğini esas almalıdır. Taraflara eşit mesafede durarak, sansasyonel habercilikten kaçınmalıdır. Çatışmaların görünür ve anlık etkileri yerine uzun vadeli ve travmatik etkilerine odaklanmalıdır. Barış girişimlerini görmezden gelmemeli, desteklemelidir.

Gazeteci kamuoyunu doğru bilgilendirme hakkı ile terör propagandası arasındaki farkı gözetir.

Terör saldırılarında yaşamlarını yitirenlerin isimleri aileleri öğrenmeden önce yayınlanmaz.

Ölümlere ilişkin haberlerde sansasyonel ve acıları artıracak üslup kullanılamaz. İnsanlarda travma yaratacak kan ve şiddet içeren fotoğraflara yer vermez, saldırının sonuçlarını korku ve yılgınlık yaratacak biçimde büyütmez.

Nefret Söylemi:

Gazeteci ırkçı nefret, yabancı düşmanlığı, antisemitizm ve hoşgörüsüzlüğe dayalı diğer nefret biçimlerini yayan, teşvik eden ya da haklı gösteren her türlü ifade biçiminin karşısında olmalıdır.

Nefret Suçu:

Gazeteci ırk, ulusal ya da etnik köken, dil, renk, din, cinsiyet, yaş, zihinsel ya da fiziksel engellilik, cinsel yönelim veya diğer benzer faktörlere dayalı olarak benzer özellikler taşıyan bir gruba, kişilere veya mala karşı işlenen suçların karşısında yer alır.

Gazeteci siyasi çatışma ve gerilimlerde nefret söyleminin yayılmasına aracılık edebilecekleri için bu noktada görev ve sorumlulukları vardır.

Gazeteci nefret söylemine maruz kalan kişilerin haklarının korunması noktasında dengeleyici ifadeler yer vermeli, toplum içinde yayılan bu tarz görüşleri kamuoyunun dikkatine sunma hedefiyle hareket etmelidir.

İfade Özgürlüğü:

Gazeteci kamuoyunun doğru bilgilendirilme hakkından sorumludur. Kendi haberini sansürlememelidir. Gazeteci ifade özgürlüğünün sınırsız olmadığını bilmeli ancak ifade özgürlüğünün sadece olumlu karşılanan, zararsız haber ya da düşünceleri değil, aynı zamanda ‘devleti şoke eden, inciten, rahatsızlık veren’ düşünceleri de kapsadığının bilincinde olmalıdır.

Hayvan hakları:

Gazeteci, hayvanların yaşam haklarına saygı duymalı ve ticari meta haline getirilmelerine karşı çıkmalıdır. Hayvanlarla ilgili haberleri insan odaklı yazmamalıdır. Bu haberlerde ticari çıkar gözetmeden çalışan hukukçu, hayvan hakları savunucuları ve uzmanların görüşlerine de yer vermelidir.

Hayvanlara zarar verme potansiyeli taşıyan tüm insan faaliyetlerini sorgulamalıdır. Hayvanları endüstrinin terimleriyle tanımlamamalı, evcil hayvan, test hayvanı, yemelik hayvan veya eğlence hayvanı gibi tanımlardan uzak durmalıdır.

Çevre ve iklim değişikliği:

Gazeteci, temiz bir çevre ve sürdürülebilir kalkınmanın, insanların yaşam haklarının temelinde yer aldığının bilincinde olmalıdır. Gazeteci, iklim değişikliğinin

nedenleri ve olası sonuçları konusunda vatandaşları bilgilendirmeli, kamusal farkındalık yaratmalıdır.

Çevreyi koruma ve iklim değişikliği ile mücadele için toplumu bilinçlendirmeli, çözümler konusunda bilgilendirici yayınlar yapmalı, bu konularda iktidarları uyarmalı ve denetlemeli, hükümetlerin, şirketlerin veya güç odaklarının yönlendirmeleriyle hareket etmemelidir.

Trafik kazaları:

Trafik kazası haberlerinde kamu yararı esas alınmalı, peşin hüküm içeren ifadelerden kaçınılmalıdır. Ölümlü kazaya karışan taşıtın/otobüsün firmasının adı, firma ya da sürücüyü suçlamadan; kazanın oluş şekli ile ilgili kesin ifadeler kullanılmadan yazılmalıdır. Fotoğraf ve görüntülerde firma ismi ve plaka buzlanmamalıdır.

EK-3

Basın Konseyi Basın Meslek İlkeleri³

İletişim Özgürlüğünü ülkemizde insanca yaşamanın, saydam bir yönetime kavuşmanın ve demokratik sistemin temel koşulu sayan biz gazeteciler;

Kanun koyucunun veya öteki kurum ve kişilerin, İletişim Özgürlüğünü kısıtlamalarına, her zaman ve her yerde karşı çıkacağımıza kendi özgür irademizle söz vererek;

İletişim Özgürlüğünü, Halkın Gerçekleri Öğrenme Hakkı'nın bir aracı sayarak;

Gazetecilikte temel işlevin, gerçekleri bulup bozmadan, abartmadan kamuoyuna yansıtmak olduğunu göz önünde tutarak;

Basın Konseyi'nin kendi çalışmaları üzerinde hiçbir dış müdahaleye izin vermeme kararlılığını vurgulayarak;

Yukarıdaki bölümü de içeren Basın Meslek İlkeleri'ne uymayı, sözünü ettiğimiz temel inançlarımızın bir gereği saydığımızı, kamuoyu önünde açıklarız.

Yayınlarda hiç kimse; ırkı, cinsiyeti, yaşı, sağlığı, bedensel özü, sosyal düzeyi ve dini inançları nedeniyle kınanamaz, aşağılanamaz.

Düşünce, vicdan ve ifade özgürlüğünü sınırlayıcı; genel ahlak anlayışını, din duygularını, aile kurumunun temel dayanaklarını sarsıcı yayın yapılamaz.

Kamusal bir görev olan gazetecilik ahlaka aykırı özel amaç ve çıkarlara alet edilemez. Gazeteci halkın haber alma ve gerçekleri öğrenme hakkını gözetir.

Kişileri ve kuruluşları, eleştiri sınırlarının ötesinde küçük düşüren, aşağılayan veya iftira niteliği taşıyan ifadelere yer verilemez.

Kişilerin özel yaşamı, kamu çıkarlarının gerektirdiği durumlar dışında, yayın konusu olamaz.

Soruşturulması gazetecilik olanakları içinde bulunan haberler, soruşturulmaksızın veya doğruluğuna emin olmaksızın yayınlanamaz.

Saklı kalması kaydıyla verilen bilgiler, kamu yararı gerektirmedikçe yayınlanamaz.

Bir basın organının dağıtım süreci tamamlanmadan o basın organının özel çabalarla gerçekleştirdiği ürün, bir başka basın organı tarafından kendi ürünüymiş gibi kamuoyuna sunulamaz. Yayınlarda intihale başvurulamaz.

³ Erişim Adresi: <https://www.basinkonseyi.org.tr/basin-meslek-ilkeleleri/> Erişim Tarihi: 29 Mayıs 2022

Suçlu olduğu yargı kararıyla belirlenmedikçe hiç kimse “suçlu” ilan edilemez.

Yasaların suç saydığı eylemler, gerçek olduğuna inandırıcı makul nedenler bulunmadıkça kimseye atfedilemez.

Gazeteci, kaynaklarının gizliliğini korur. Kaynağın kamuoyunu kişisel, siyasal ekonomik vb. nedenlerle yanıltmayı amaçladığı haller bunun dışındadır.

Gazeteci görevini, taşıdığı sıfatın saygınlığına gölge düşürebilecek yöntem ve tutumlarla yapmaktan sakınır.

Gazeteci, şiddet, nefret, zorbalık ve ayrımcılığı özendirici, insani değerleri incitici yayın yapamaz.

İlan ve reklam niteliğindeki yayınların bu nitelikleri, tereddüde yer bırakmayacak şekilde belirtilir.

Yayın tarihi için konan zaman kaydına saygı gösterilir.

Basın organları, yanlış yayınlardan kaynaklanan cevap ve tekzip hakkına saygı duyarlar.

Amerikan Tıp Yazarları Birliği Etik İlkeleri⁴

The American Medical Writers Association (AMWA) is an educational organization that promotes excellence in medical communication and recommends principles of conduct for its members. These principles take into account the important role of medical communicators in writing, editing, and developing materials in various media and the potential of the products of their efforts to inform, educate, and influence audiences. To uphold the dignity and honor of their profession and of AMWA, medical communicators should accept these ethical principles and engage only in activities that bring credit to their profession, to AMWA, and to themselves.

Principle 1. Medical communicators should recognize and observe statutes and regulations pertaining to the materials they write, edit, or otherwise develop.

Principle 2. Medical communicators should apply objectivity, scientific accuracy and rigor, and fair balance while conveying pertinent information in all media.

Principle 3. Medical communicators should write, edit, or participate in the development of information that meets the highest professional standards, whether or not such materials come under the purview of any regulatory agency. They should attempt to prevent the perpetuation of incorrect information. Medical communicators should accept assignments only when working in collaboration with a qualified specialist in the area, or when they are adequately prepared to undertake the assignments by training, experience, or ongoing study.

Principle 4. Medical communicators should work only under conditions or terms that allow proper application of their judgment and skills. They should refuse to participate in assignments that require unethical or questionable practices.

Principle 5. Medical communicators should expand and perfect their professional knowledge and communications skills.

Principle 6. Medical communicators should respect the confidential nature of materials provided to them. They should not divulge, without permission, any patent, proprietary, patient, or otherwise confidential information.

⁴ Erişim Adresi: https://www.amwa.org/page/Code_of_Ethics Erişim Tarihi: 29 Mayıs 2022

Principle 7. Medical communicators should expect and accept fair and reasonable remuneration and acknowledgment for their services. They should honor the terms of any contract or agreements into which they enter.

Principle 8. Medical communicators should consider their membership in AMWA an honor and a trust. They should conduct themselves accordingly in their professional interactions.

EK-5

Sağlık Net Vakfı Etik İlkeleri⁵

Health On the Net Foundation issued a code of conduct (HONcode) for medical and health websites to address reliability and usefulness of medical information on the Internet. The principles of the HONcode are:

Authority – information and advice given only by medical professionals with credentials of author/s, or a clear statement if this is not the case

Complementarity – information and help are to support, not replace, patient-healthcare professional relationships which is the desired means of contact

Confidentiality – how the site treats personal and non-personal information of readers

Attribution – references to source of information (URL if available) and when it was last updated

Justifiability – any treatment, product or service must be supported by balanced, well-referenced scientific information

Transparency of authorship – contact information, preferably including email addresses, of authors should be available

Transparency of sponsorship – sources of funding for the site

Honesty in advertising and editorial policy – details about advertising on the site and clear distinction between advertised and editorial material

⁵ Erişim Adresi: https://www.hon.ch/en/_Ethics Erişim Tarihi: 29 Mayıs 2022

Sağlık Habercileri Birliği İlkeler Bildirisi⁶

Members of the Association of Health Care Journalists believe journalists have a special responsibility in covering health and medical news. This responsibility is inherent in journalists' role as watchdogs, holding the powerful accountable and giving voice to the voiceless.

Association members know that readers and viewers may make important health care decisions based on the information provided in our stories.

We embrace the Society of Professional Journalists' code of ethics with its emphasis on seeking truth, providing fair and comprehensive accounts of events and issues, minimizing harm, acting independently and being accountable.

In this statement, we identify some unique challenges that health care reporters face and suggest how to meet those challenges. This effort is one sign of our organization's commitment to help its members improve health journalism, to help them scrutinize their own efforts and to encourage open discussion and debate on how health care news is reported and disseminated.

We further believe that well balanced and thorough news coverage of health encompasses the determinants of health and not merely medical science or the provision of medical services. We suggest that news organizations scrutinize their role as providers of health care news and information, commit to coverage of health care issues and develop a strategy that meets the needs of their audiences.

PROFESSIONALISM, CONTENT, ACCURACY

Because our objectivity and credibility is paramount, health care journalists are bound by professional standards of truth, accuracy, and context in every report. To achieve this, health care journalists should:

Be vigilant in selecting sources, asking about, weighing and disclosing relevant financial, advocacy, personal or other interests of those we interview as a routine part of story research and interviews.

Investigate and report possible links between sources of information (studies or experts) and those (such as the manufacturers) who promote a new idea or therapy.

⁶ Erişim Adresi: https://healthjournalism.org/principles_Ethics Erişim Tarihi: 30 Mayıs 2022

Investigate and report the possible links between researchers and private companies, researchers and public institutions, patient advocacy groups and their sponsors, celebrity spokespersons and their sponsors, nonprofit health and professional organizations and their sponsors.

Be wary of any agreement that limits your editorial independence, such as "close-hold embargoes" in which you agree not to consult outside sources in exchange for early access to information. Be sure to tell readers, listeners or viewers if you agree to a close-hold embargo, so they are aware that your reporting may not be complete. Consider being transparent about any restrictions placed on your reporting.

Recognize that most stories involve a degree of nuance and complexity that no single source could provide. Journalists have a responsibility to present diverse viewpoints in context. In addition, anyone with knowledge of the health care industry, of medicine, and of the scientific community knows that many vested interests reside among government health spokespersons, researchers, universities, drug companies, device manufacturers, providers, insurers and so on. To reflect only one perspective of only one source is not wise. Most one-source stories lack depth and meaning. Avoid single-source stories.

Understand the process of medical research in order to report accurately. Realize, for example, the distinction between Phases I, II, and III drug trials. It is misleading to report bold or conclusive statements about efficacy in Phase I trials since the primary goal of Phase I trials is to evaluate safety, not efficacy. (The National Cancer Institute offers a simple guide and AHCJ has further guidance in the Medical Studies Core Topic area of this website.) Be cautious in reporting results of preliminary studies, in vitro or animal studies. Give accurate portrayals of the status of investigational drugs, devices and procedures, including significant caveats and explanations of hurdles, unknowns and potential problems.

Preserve journalistic independence by avoiding the use of video news releases or the use of quotes from printed news releases. Label and credit the source whenever a portion of a video or printed news release is used.

Be judicious in the use of television library or file footage. The use of footage from the past may be inappropriate, misrepresentative, or embarrassing to individuals if used today. It may not even fit the topic of the day. Strive to ensure that your television station has policies on the use of health-related file footage by all news personnel.

Recognize that gathering and reporting information may cause harm or discomfort. Use special sensitivity and understand legal limits when dealing with children, mentally handicapped people and inexperienced sources or subjects. Always consider alternatives that minimize harm while making accurate reporting possible.

Show respect. Illness, disability and other health challenges facing individuals must not be exploited merely for dramatic effect.

Remember that some sick people don't like to be called "victims." Be careful with the use of the term "patients." This can contribute to the medicalization of normal states of health. Calling people in an experimental trial "patients" or referring to an experimental intervention as a "therapy" may contribute to the notion of therapeutic misconception, the implication that subjects in a research trial will certainly derive direct therapeutic benefit from what is actually an experiment with uncertain benefits and harms.

Avoid vague, sensational language (cure, miracle, breakthrough, promising, dramatic, etc.)

Make sure anecdotes are appropriately chosen to serve the interests of fairness and balance. Avoid the "tyranny of the anecdote." Personal stories used as examples must be consistent with the larger body of evidence. Whenever possible, individuals who had both positive and negative outcomes should be included.

Quantify the magnitude of the benefit or the risk in the story. Explain absolute risk or benefit, along with relative risk or benefit whenever possible. A 50 percent increase in relative risk may not mean much if the absolute numbers are small. Consider explaining the "number needed to treat" - the number of people you would have to treat with the experimental intervention (compared with the control) to prevent one event. (See information from the Cochrane Collaboration, as well as this explanation of risk.)

Report the complete risks and benefits of any treatment, along with the possible outcomes of alternative approaches, including the choices of "watchful waiting."

Clearly identify and explain the meaning of results that indicate an association, rather than a causal link, between factors in a study. Remember: association is not cause.

Clearly define and communicate areas of doubt and uncertainty. Explain what doctors don't know as well as what they do know.

Seek out independent experts to scrutinize claims and evaluate the quality of evidence presented by sources. Apply the same scrutiny and skepticism that would be applied in any other news story. Avoid uncritical acceptance of official or expert

pronouncements. Be skeptical about all emphatic claims, particularly about claims that an intervention has few or no adverse side effects.

Strive to include information about cost and insurance coverage in any reporting of new ideas in medicine.

Ensure that the total news package (headlines, teasers, graphics, promotional material) does not oversimplify or misrepresent. Coach editors, photographers, producers, writers, graphic artists and copy editors to embrace these values in their work.

Consider public interest the primary criterion when choosing which stories to report. Follow up on those stories that serve a wider public interest. In particular, follow up stories on subsequent failures, negative findings or other reversals of fortune for investigational drugs, devices or procedures should receive coverage comparable to that given initial positive reports.

Distinguish between advocacy and reporting. There are many sides in a health care story. It is not the job of the journalist to take sides, but to present an accurate, balanced and complete report.

Be original. Plagiarism is untruthful and unacceptable.

INDEPENDENCE

We should strive to be independent from the agendas and timetables of journals, advocates, industry and government agencies. We should nourish and encourage original and analytical reporting that provides audiences/readers with context. Given that thousands of journal articles and conference presentations appear each year, and that relatively few are immediately relevant to our audiences/readers, health journalists have a responsibility to be selective so that significant news is not overwhelmed by a blizzard of trivial reports. We are the eyes and ears of our audiences/readers; we must not be mere mouthpieces for industry, government agencies, researchers or health care providers.

INTEGRITY

Those who cover health care will encounter many different interest groups including government, academic medicine and research, medical centers, providers, purchasers, advocacy groups, pharmaceutical companies and device manufacturers. Health care journalists should remember that their loyalties reside with the truth and with the needs of the community.

We must:

Preserve a dispassionate relationship with sources, avoiding conflicts of interest, real or perceived.

Avoid any personal or financial interest in any company in any field related to what is being covered. This includes actual and potential competitors of subjects about whom we report. It is not wise to own stock in health care companies. We must not profit from, nor allow others to profit from, non-public information, including, but not limited to, results in embargoed journal articles and meeting abstracts.

Remember that journalists face other potential conflicts of interest. Think about questions such as: Were you a patient at a particular hospital? Do you have a relative with a specific disease that could unduly influence your handling of a story? Does this insurance company cover employees in your newsroom? It is the journalist's responsibility to recognize these conflicts and prevent them from influencing stories or story choices. The best way to do this is by constant, open and honest discussion with other reporters, editors or producers.

Deny favored treatment to advertisers and special interests and resist their pressure to influence news coverage.

Refuse gifts, favors, and special treatment. Refuse meals from drug companies and device manufacturers and refuse to accept unsolicited product samples sent in the mail.

Weigh the potential benefits involved in accepting fees, honoraria, free travel, paid expenses from organizers of conferences or events against the desire to preserve our credibility with the audience and the need to avoid even the appearance of a conflict of interest.

Also weigh the potential benefits of accepting awards from organizations sponsored by an entity with a vested interest in health care against our need for credibility.

Weigh the potential conflict in accepting support from public, private, or foundation sources.

RESPONSIBILITY

We must improve our coverage of the structural, institutional, political, financial and ethical issues in health, medicine and health care.

We have a responsibility to encourage editors to pay as much attention to health stories as to medical stories. It is our responsibility to understand the difference between the two types of stories and to help our editors maintain an appropriate balance.

We know stories on health policy and public health are significant and contribute greatly to public debate. We know they are relevant and important for our readers and viewers. We must work harder to make them interesting.

We must work harder within our newsrooms to keep health care coverage comprehensive and proportional.

While brevity and immediacy are touchstones of news reporting, health and medical reporting must include sufficient context, background and perspective to be understandable and useful to audiences/readers. Stories that fail to explain how new results or other announcements fit within the broader body of evidence do not serve the interests of the public. Finally, it is our responsibility to lobby our editors to raise the standards of health reporting. Our beats can be viewed as health, medicine, business, health policy, research, science, finance, politics and other specialized areas of news. We must ensure that our beats don't become so super-specialized that we let important health issues fall through the gaps of our finely defined beats. We must work with editors to ensure that our specialized knowledge, training, expertise and instincts have a voice in the broader editorial decision-making of our publication or broadcast or Web site.

Dünya Sağlık Örgütü Sağlık Haberleri Kılavuzu⁷

1. First, try to do no harm. Human rights and the public good are paramount.
2. Get it right. Check your facts and your sources, even if deadlines are put at risk.
3. Do not raise false hopes. Be especially careful when reporting on claims for 'miracle cures' or potential 'health scares'.
4. Beware of vested interests. Ask yourself 'who benefits most from this story?'
5. Reject personal inducements. Always make it clear if material is being published as a result of sponsorship.
6. Never disclose the source of information imparted in confidence.
7. Respect the privacy of the sick, the handicapped and their families at all times.
8. Be mindful of the consequences of your story. Remember that individuals who may be sick or handicapped- especially children- have lives to live long after the media have lost interest.
9. Never intrude on private grief. Respect the feelings of the bereaved, especially when dealing with disasters. Close-up photography or television images of victims or their families should be avoided wherever possible.
10. If in doubt, leave it out.

⁷ Erişim Adresi: <http://www.mediawise.org.uk/wp-content/uploads/2011/03/Guidelines-for-reporting-on-health-issues.pdf> Tarihi: 2 Haziran 2022

EK-8

Eğitim ve Sağlık Muhabirleri Derneği Etik İlkeleri⁸

1. ESAM üyesi gazeteciler, yalan, taraflı, kamuoyunu yanıltıcı, yönlendirici, umut tacirliğine yönelik haber yapamaz. Haberlerinde öğrenci, öğretmen, hasta, hekim haklarına saygı gösterir.
2. ESAM üyesi, cevap ve düzeltme hakkına saygı gösterir, bu hakların kullanımı için gerekli çabayı harcar.
3. Sağlık muhabiri ilaç alanındaki yenilikleri ilaçların ticari ismini belirterek haber yapamaz.
4. ESAM üyesi gazeteci bulunduğu konunun getirdiği gücü, kendisi veya başkalarının çıkarları doğrultusunda kullanmaz. İş takibi yapamaz, buna zorlanamaz.
5. ESAM üyesi, haber yaptığı kişi ve kurumlardan promosyon amaçlı hediye kabul etmez.
6. ESAM üyesi, haber kaynaklarının ve meslek sırlarının gizliliğini korumaya özen gösterir.
7. ESAM üyesi, bir meslektaşının kötü muamele, yasadışı davranış, haksız yere gözaltı, yargılanma vb. olaylarla karşı karşıya kalması halinde onu destekler.
8. Eğitim ve Sağlık muhabirleri yenilikleri sürekli izler ve kendini geliştirir.
9. ESAM üyesi, dernek bünyesinde oluşturulan Etik Kurul'un kendi haberleriyle ilgili uyarılarını dikkate almak ve hatayı tekrarlamamakla yükümlüdür.

⁸ Erişim Adresi: <http://esamder.org.tr/gallery-post/> Tarihi: 10 Ekim 2021

Halkın Yararı İçin Sağlık Haberciliği Bildirgesi⁹

Türkiye’de sağlık alanının giderek büyüyen, karmaşıklaşan, çözüm bekleyen sorunları olduğunu bilerek;

Daha sağlıklı bir toplum için “iyi hekimlik” ve “iyi gazetecilik” yapmanın gerekliliğine inanan bir grup bilim adamı, gazeteci ve hekimin katılımıyla gerçekleşen toplantıda, sağlık haberciliği tartışılmış ve aşağıdaki sonuçlara varılmıştır.

1. Sağlık haberciliği alanında önemli sorunlar yaşanmaktadır. Türkiye’de haber oluşturma kararı, haberin kaynağı, medyada yer alması ve halkın haberden yararlanmasında sorunlar vardır. Ajans, dergi, TV ve gazetelerde çalışan haberciler sağlık haberlerini yaparken farklı sorunlar yaşamaktadır.

2. Sağlıkta uzmanlaşma desteklenmelidir. Sansasyondan uzak doğru sağlık haberciliği için tüm yayın kuruluşlarında alanında uzman sağlık muhabiri istihdam edilmelidir. Sağlık haberlerinin yer aldığı sayfaların editörleri de sağlık haberleri konusunda ilgili meslek kuruluşları tarafından bilgilendirilmelidir.

3. Sağlık habercisinin haber yapma özgürlüğüne yönelik hiçbir baskıya izin verilmemelidir. Hangi konunun haber yapılacağına sağlık muhabiri karar vermektedir. Bu konuda habercinin bağımsızlığını etkileyecek hiçbir girişime olanak verilmemelidir. Ancak haberin önceliği konusunda haber kaynağının da görüşü önemsenmelidir. Halkla ilişkiler firmaları da sağlık habercileriyle olan ilişkilerinde hem gazetecilik hem de halkla ilişkiler etik kurallarına saygılı davranmalıdır.

4. Sağlık haberinin sorumluluğunu sağlık habercisi taşımalıdır. Sağlık haberlerinin basında yer alması aşamasında haberci dışındakilerin etkin olması engellenmelidir. Bunun için en iyi yöntem bir sağlık sayfası veya (tv için) sağlık saati bölümlerinin ayrılması ve sorumluluğun sağlık habercisine verilmesidir.

5. Sağlık habercileri yalnız haber üretmekle sorumludurlar. Sağlık habercileri çalıştıkları yayın kuruluşlarında “bağımsız haber üretme” görevlerini etkileyecek hiçbir konuda görevlendirilmemeli ve bu konuda baskı altına alınmamalıdır.

6. Sağlık habercileri için bir bilimsel danışma havuzu oluşturulmalıdır. Haberin oluşturulması hazırlayanın sorumluluğu altındadır. Ancak bu aşamada haberci-bilim

⁹ Erişim Adresi: <http://esamder.org.tr/bildirgeler/> Tarihi: 10 Ekim 2021

adamı-hekim işbirliğini sağlayacak mekanizmalar geliştirilmelidir. Türk Tabipleri Birliği, uzmanlık derneklerinde sağlık muhabirlerinin danışabileceği birimler oluşturmalıdır.

7. Sağlık alanındaki haber kaynakları da eğitilmelidir. Haber kaynağı olabilecek bilim adamları ve hekimler de bu haberi oluşturacak kişilere en doğru, en yetkin şekilde katkıda bulunmak üzere eğitilmelidir. Bu eğitim mezuniyet öncesi dönemde verilmeli, mezuniyet sonrası için sürekli eğitim olanakları TTB (ESAM ve İletişim Fakülteleri işbirliği ile) tarafından sağlanmalıdır.

8. Sağlık muhabirliği iletişim fakültelerinde ayrı bir ders olarak kabul edilmelidir. Sağlık haberciliği ayrı bir alan olarak tanınmalı, gazetecilik eğitimi sırasında iletişim fakültelerinde bu eğitim verilmelidir. Bu konuda meslek birliklerinden yararlanılabilir.

9. Sağlık muhabirlerine sürekli eğitim olanağı yaratılmalıdır. Sağlık haberciliği alanında çalışan gazetecilerin “sağlıkta öncelikli gelişmeler, eğilimler” gibi konularda eğitimleri ESAM (TTB ve iletişim fakülteleri katkısıyla) tarafından yapılmalıdır.

10. Tıbbi dergilerdeki araştırmaların haber kaynağı olarak kullanılması sağlanmalıdır. Haber kaynağı olarak yöneticiler, hekimler, bilimsel dergiler ve çoğunluğu dış basından olmak üzere çeviri yayınlarla internet kullanılmaktadır. Yazıları denetlenmiş tıbbi dergiler en doğru haber kaynağı olabilir. Bu amaçla Türkiye’de çıkan pek çok tıbbi dergideki bilimsel yayınların halkın yararına kullanılması için basın bültenleri hazırlanması (TTB, TÜBİTAK tarafından) sağlanmalıdır. Bu bültenler halk sağlığı açısından öncelikli, gerçekten güncel ve en fazla sayıda kişiyi ilgilendirecek konular hakkında olmalıdır.

11. Sanayi Bakanlığı Tüketiciyi Koruma ve Reklam Kurulu’nun etik ilkelerine uymayanlara verilen cezalarla ilgili yapılacak haberler caydırıcılık taşıyabilir.

12. Sağlık habercisi ile haber kaynağı alanlarındaki etik kuralları düzenleyen bildirgeleri dikkate almakla yükümlüdür. Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi, TTB Tıp Meslek Ahlak Kuralları ve Eğitim ve Sağlık Muhabirleri Derneği (ESAM) Etik İlkeleri sağlık haberlerindeki etik sorunların önlenmesi için önemli belgelerdir. Bunların uygulanması herkesin sorumluluğu ve ödevidir. Bu kuralları ihlal edenler meslek kuruluşları ve birliklerince kamuoyuna açıklanmalıdır.

Dördüncü Sağlık Bilinci ve Medya Toplantısı Sonuç Bildirgesi¹⁰

Türk Tabipleri Birliği ve Eğitim Sağlık Muhabirleri Derneği'nce 27-29 Temmuz 2001 tarihlerinde Bolu Abant'ta düzenlenen dördüncü "Sağlık Bilinci ve Medya" toplantısının sonuç bildirgesidir.

1. Sağlık Bilinci ve Medya Toplantıları'nın kapsamı genişliyor

"Sağlık Bilinci ve Medya" toplantılarının dördüncüsünde bilgi ve deneyim paylaşımının yaygın medyanın merkezi durumunda olduğu için İstanbul'dan katılan sağlık habercileriyle sınırlı olması noktasının aşılması hedeflenmiştir. Toplantının Anadolu'nun yerel basın temsilcilerinin de katılımına açılması, bu alanda çalışanların birliktelik ve dayanışmalarını güçlendirmiştir. Çağrı ile olsa da ve somut çalışma koşulları nedeniyle sağlık alanı dışında da habercilik görevlerini yapma durumunda olan Anadolu'nun yerel medya temsilcileri ve habercilerinde böyle bir etkinliğin yaygınlaşarak gelişmesi doğrultusunda bir talep oluşturmaları hem düzenleyicileri hem de eski katılımcıları sevindirmiştir.

2. Sağlık hizmeti almak vazgeçilmez bir insan hakkıdır

Sosyal devletin asli görevi vatandaşlarına eşit sağlık hizmeti sunmasıdır. Sağlık habercileri toplantısının sonunda gerek dünya gerekse ülkemiz ölçeğinde sağlık hizmeti almanın tüm insanların, insan olmaktan kaynaklanan doğal, vazgeçilmez ve yerine başka bir şey konulamaz bir hak olduğunun bir kere daha vurgulanmasının gerektiğine karar vermişlerdir.

3. Sağlık sisteminin önemli sorunlarından biri kötü yönetimdir.

Politikalardan başlayan sağlık kuruluşlarına kadar devam eden kötü yönetim sağlığın finansmanını da içine alan sorunlar doğurmaktadır.

4. Sağlık hizmeti tüm nüfusa yönelik, sağlığı koruyucu, geliştirici, eşitlikçi, paranın bir ayrıcalık yaratmadığı toplumun denetimi ve katılımıyla sürdürülebilir hizmet olmalıdır.

Gelişmiş bir toplumda "Çağdaş sağlık hizmeti"; nüfusa dayalı ve tek merkezli bir şekilde örgütlenmiş, herkesi kapsayan ve herkesçe ulaşılabilir, sağlığı koruyucu, geliştirici, tedavi ve esenlendirme hizmetlerini kapsayacak şekilde verilmelidir. Sağlık

¹⁰ Erişim Adresi: <http://esamder.org.tr/bildirgeler/> Tarihi: 10 Ekim 2021

hizmetinin halkın gereksinim ve önceliklerine yönelik olarak sunulan, eşitlikçi, para ögesinin olumlu ya da olumsuz bir ayrıcalık yaratmadığı ve toplumun denetimi ve katılımıyla sürdürülebilir bir hizmet olacağı toplantı sonunda sağlık habercilerince bir kez daha kavranmıştır. Bu yaklaşımda hastanın değil, insanın tüm çevresiyle birlikte hizmetin temel bir unsuru olduğu, onun katılımı olmadığı sürece hizmetin gerektiği gibi gerçekleşmeyeceği ortaya çıkmıştır.

5. Türkiye'deki sağlık sistemi içindeki hizmet ve finansman modelleriyle ilgili yaşanan sorunların çözümlenmesi için kamu yararını hedef alan sağlık habercilerine önemli görevler düşmektedir.

Toplantı boyunca alanın uzmanlarını ve onların kendi aralarındaki tartışmalarını izleyen ve dinleyen sağlık habercileri; ülkemiz ve insanımızın içinde bulunduğu objektif koşullar nedeniyle, toplumun sağlık hizmet talebine gerektiği gibi ve yeterince yanıt verilmediğinin ayrımına varmışlardır. Mevcut sağlık hizmet ve finansman modellerinin yarattığı sıkıntıların bir an önce çözümlenmesi için kendilerine de görev düştüğünü bir kez daha kavramışlardır. Toplantı sırasında ortaya konulan gerçekler; sağlık habercilerinin dar ve kısıtlı bakışlarla getirilen çözümlere rağbet edilmemesi yolundaki önceki saptamalarını destekler nitelikte olmuştur.

6. Türkiye'de sağlık hizmetlerinin asıl sunucusu kamudur. Haberlerde kamu sağlık hizmetini olumsuz etkileyecek içerikte anlam ve sonuç çıkacak haberlerin yapılmamasında görüş birliğine varılmıştır.

Bu toplantıda yapılan tartışmalar ışığında ülkemizdeki sağlık hizmetlerinin asıl sunucusunun kamu olduğu gerçeği bir daha saptanmıştır. Sağlık habercileri bundan sonra kamuoyuna ileteceği haberlerde kamu sağlık hizmetini olumsuz etkileyecek içerik ve biçimde anlam ve sonuçlar çıkaracak haberler yapılmamasında görüş birliğine varmıştır. . Habercilerin sunacağı bu tür haberlerde kamu sağlık hizmetlerinin durum ve koşullarıyla, ona ayrılan kaynakları da göz önünde tutulması gerektiği vurgulanmıştır. Toplantıda bu tür haberler nedeniyle toplumun sağlık hizmetlerinden yararlanmaması ya da ön yargıyla hizmet talebinde bulunmasının önüne geçilmesinin uygun olacağı noktalarında birleşilmiştir.

7. Özel sağlık kuruluşlarının hizmetleriyle ilgili toplumun bilgilendirilmesi, verilen hizmetlere ilişkin kamu adına denetiminin yapılması da sağlık habercilerinin görevleri arasındadır.

Özel sağlık kurumlarınca sunulan hizmet gerek yaygınlık gerekse kapsam açısından oransal olarak az olmasına karşın, verilen hizmetlerin topluma yönelik olması nedeniyle bir tür kamu hizmeti olduğu gerçektir. Bu gerçekten hareketle; daha çağdaş ve etkin hizmet biçim ve modelleri tüm ülkede yaygın olarak oluşturulana kadar bu hizmetlere ilişkin olarak da toplumun bilgilendirilmesinin, verilen hizmetlerle ilgili kamu adına denetimin yapılmasının da sağlık habercilerinin görevleri arasında olduğu noktasında buluşulmuştur.

8.Görevlerini basın ahlakının ve sağlık muhabirliğinin etik kurallarına uygun yapan sağlık habercileri sağlık hizmetini bütünleyen temel bir unsurdur.

Sağlık alanının habercilerinin de hizmetin toplumsal boyutu nedeniyle; işlerini mesleklerinin temel ilke ve etik kurallarına uygun yaptıkları sürece hizmeti bütünleyen temel bir unsur ve ekibin bir genel üyesi olduğu bir kez daha anlaşılmıştır.

9.Sağlık alanındaki kişi ve kurumların açık ya da gizli reklamlarının önlenmesinde görev meslek örgütleri ile sağlık habercilerindir. “En, tek, mucize, son” başlıklarını taşıyan haberler yapılmamalıdır.

Sağlık hizmeti veren kişi ve kurumlara ilişkin kamuya ulaşacak bilgilerin açık ya da gizli reklam niteliğinde olmasının önüne geçilmesinin en başta ve ilk önce sağlık alanında habercilik ve yayıncılık yapan kişi ve kurumlarla, onların örgütlerinin görevi olduğu ortaya konulmuştur. Bu anlamdaki denetimin alanın hizmet ve iletişim unsurlarının ortak görevleri olduğu gerçeğinde, dolayısıyla mutlak bir işbirliğinin gerektiği noktasında benzer düşünceler paylaşılmıştır.

10. Sağlık habercileri ile sağlık alanında görev yapan mesleklerin etkin işbirliği halkın sağlıklı haber alma hakkına katkıda bulunacaktır.

Sağlık haberciliğinin işlerliğinde alanın tüm taraf ve unsurlarının kamu yararını gözetmesi esastır. Habercilerin ve sağlıkla ilgili meslek üyelerinin birbiriyle çatışmayan evrensel etik ilke ve kurallarının ışığında yapacakları işbirliği daha iyi, doğru ve güzele doğru gelişme sağlayacaktır. Bunu sağlayacak, işbirliği ve paylaşım ve ortak çalışma anlayışının egemen kılınması noktasında uzlaşılmıştır.

EK-11**İçerik Kodlama Cetveli**

TEMALAR/ KAVRAMLAR	KATEGORİLER	KODLAR
BETİMLEYİCİ UNSURLAR	Yayın Yılı	1975-2022
	Yayınlandığı Sayfa	İlk Sayfa Gündem Sağlık
	Yazı Türü	Haber Köşe Yazısı Yazı Dizisi
	Haberin Konusu	Nakil Olan Hasta Hikayesi Organ ve Doku Bekleyen Hasta Ailenin Organ Bağıışı (kadavra) Ailenin Organ Bağıışı (aile içi) Organ bağıışının dini boyutu Tıbbi gelişmeler Organ ticareti İstatistiki bilgiler Yasal düzenlemeler Kampanyalar
UZMANLAŞMA	Haber Yazarı	Haber Ajansları Muhabir Köşe Yazarı Belirtilmemiş
	Haber Kaynakları	Organ nakli olan hasta Organ Bağıışçısı Aile Üyeleri Doktor Organ Nakli Koordinatörü Sağlık Bakanlığı Diyanet İşleri Başkanlığı Siyasiler Ünlü Kişiler Sivil Toplum Kuruluşları Haber kaynağı belirtilmemiş
	Uzman Görüşü	Doktorlar / Sağlık Personelleri Organ Nakli Koordinatörleri Sağlık Bakanlığı Yetkilisi Diyanet İşleri Başkanlığı Yetkilisi Din görevlileri Sivil Toplum Kuruluşları Uzman görüşü alınmamış
	Haber Başlığı	Haber içeriğine uygun Haber içeriğine uygun değil
	Görsel	Haber içeriğine uygun Haber içeriğine uygun değil Görsel kullanılmamış

	Haberin Aktörleri	Organ Bağışlayan Kişi/ Kişiler Organ Nakledilen Kişi/ Kişiler Organ Bekleyen Hasta / Hastalar Din görevlileri Organ Ticareti Yapanlar Siyasiler Hekimler Kamu Kurumları Sivil Toplum Kuruluşları Hastaneler Ünlüler
MESLEK ETİĞİ	Haberde Anlatım Tarzı	Bilgilendirici Duygusal (Trajik) Magazinsel / Sansasyonel Mucize Vurgusu / Umut Verici Öven / Reklam
	Hasta Mahremiyeti İhlali	Haber Başlığı Haber Metni Görsel Yok
	Topluma Karşı Sorumluluk	Kampanya Hakkında Bilgi Verici Uzman Görüşü Kullanma Kaynak Kullanımı Yok
ÇERÇEVELEME	Çerçeveleme Türü	Tematik (Konusal) Episodik (Olaysal)
	Çerçeveler	Organ Bağışına Hukuksal Yaklaşım Organ Bağışına Sosyal Yaklaşım Organ Bağışına Dini Yaklaşım Organ Bağışına Ekonomik Yaklaşım Organ Bağışına Politik Yaklaşım Organ Naklinde Tıbbi Yaklaşım

Nitel Analizden Haber Örnekleri

Tablo-3.22'de Yer Alan Haberlerden Örnekler

Tablo-3.23'de Yer Alan Haberlerden Örnekler

31 Ocak 1990

52 kişi yaşamak için kalp bağışi bekliyor

KOŞUYOLU Kalp ve Anasirra Hastanesinde 30 hasta kalp krizi en kısa bakilerken, önce perçinli buarmayı 16 hastası 10'da 9'u apandisit Kalp Cerrahi Dr. Ömer Beyazıt, "Ölen yakınlarımızın kalplerini bağışlayarak onları yaşatabilirsiniz" çağrısında bulundu.

Yaklı kazları göğretir ve be-
yir türkmenlerin dâimî te-
kâri için âdeti içinde alınyazı-
yı edebildiğini söyleyen Zî-
Ömer Beyazıt göz ve nabızın
yanı sıra kâğıda rûhla da bekâde-
lârin söyledi.

50' ömrlü **Atil Köse** Köşeydi Kağıt ve Araştırma Hastanesinde diğirt' en kalıcı 4,5 aydır ikiye yâsarın şiddetinden 50' **Atil Köse** adını ün ile çare bekliyor ar.

Kapı Nüfus Türkiye'de 50 milyar liraya, İngiltere'de 2 milyar 500 milyon (Yaklaşık 96 milyar TL), Amerika'da ise 100 milyar dolara ulaşmış. 2,5 milyar TL, gerçekleşen bir şey değil. Dr. Ömer Beyazıt, şöyle söylüyor:

"İstanbul Müftüsünün de ortak gayretiyle organ nakli için alleli eli kula etmeye çalışıyoruz. Nitekim önce 'Evet sonra 'Hayır' diyen bir aile beş yaşındaki karp hasta Figen adındaki kız çocuğunun bütün umutlarını söndürdü. Ve, Figen'ci hayata gözlerini yumdu."

7 Aralık 1989

"Siz de kalbinizi verin"

Sarkıcı Nûkhet Duru, kalbini Türk Kalp Vakfı'na bağladığına dair belgeyi imzalıdıktan sonra, "Ben öncülüyorum. Herkes kalbini Vakfa bağlamalı" dedi...

Nükhet Duru kalbini bağışladı

● Böbreklerinden sonra kalbini de dün Türk Kalp Vakfı'na bağışlayan ünlü sanatçı Nûkhet Duru, 'Sanatçı, halkın hizmetinde olmalıdır. Ben ölüsem, hiç değilse bir vatandaşıma kalbimle hayat vermiş olacağım' şeklinde konuştu...

● 18. sayılda

● 18. saylada

11 Ocak 1990

EMEL SAYIN kalbini bağışladı

● Üye olmak için Türk Karp Vakfı'nın Şişli'deki merkezine giden sanatçı, buradaki gazetecilerin, "Organ bağışı" konusundak ısrarları üzerine kalbini bağışladı ve gerçek formunu döktürdü.

Tasyar YU/02
Adipati Satrio

[illegible]

EN SANGUINE
Mala luce

"Allah gazinleri ve
ama Ernel Hayatın kol
atacak olan kişi her bu
düşünce ve gence im
dardadır."

"Kalbim artık vakıf malı oldu"

Kahen vafat oal ah: Benden zom eke dade iye dekhaye
 Aghoshe kake maddare narak shodet. Kahen benden ah
 Ar bakshane tashkene ghadrakari ghoreket? Oye aban va

12 Kasım 1988

Bu gözler bağışlandı

ANKARA. (Hürriyet) - Devlet sanatçısı Ayten Gökcer, organ bağış kampanyasına katılarak, gözlerini ve tek böbreğini bağışladığını açıkladı. **Ankara Rotary Kulübü'nün** toplantısına enür konuşu olarak katılan Gökcer, "Öldükten sonra organlarımızın bir başkasına hayat vereceğini düşünmek bile ne büyük mutluluk. Ben de tek böbrekle yaşıyorum. Bu yüzden eksik organlı olmanın çilesini biliyorum" dedi.

Tablo-3.24'de Yer Alan Haberlerden Örnekler

17 Kasım 1989

İzmir Müftüsü Rasim Aslan'dan çağrı:

Organ bağıışı SEVAPTIR

Rasim Aslan, "Organ bağıışı sevaptır" diye yazdığı yazıda...

● Hayatı kurtarmak için organ bağıışı sevaptır. İzzetli Müftüleri Rasim Aslan, "Organ bağıışı sevaptır" diye yazdığı yazıda...

● Bu konuda önderlik eden kişiye pek çok ödül verilir. Nitekim bu konuda organ bağıışını pek çok kişi yapmıştır. Organ bağıışı sevaptır.

● 21 sayfa

25 Mart 1983

Diyanet İşleri Başkanı Altıkulaç organlarını vakfa bağışladı

ANKARA, (Hürriyet). Diyanet İşleri Başkanı Tayyar Altıkulaç, milyonlarca televizyon seyircisi önünde doku ve organlarını ölümünden sonra Organ ve Yanık Vakfı'na bağışladı.

Televizyondaki "İnanç Dünyası" programında Kur'an-ı Kerim'in okunmasından sonra Organ Nakli Vakfı Başkanı Prof.Op.Dr. Mehmet Haberal'la sohbet konuşması yapan Altıkulaç, "Bir faninin ölümünden sonra organlarının alınmasında kendi rızası olduğu takdirde, dinen hiçbir sakınca yok-

tur" dedi. Altıkulaç bu konuya şu açıklığı getirdi:

"Ashında Allah indinde bunun büyük sevabı vardır. Organlarını bağışlayan kişinin bir parçası organ nakline kişi nezdinde yaşamını sürdürecektir ve yaşamını sürdüren kişi kendisine bu imkanı bahsedene ömrü boyu dua edecektir. Rahmetini esirgemeyecektir."

Altıkulaç konuşmasından sonra TV'de "Organ ve Yanık Vakfı"na ölümünden sonra, doku ve organlarını bağışladığını belirterek, belgeli imzaladı.

1 Ocak 1989

Sağlık personelinin organ bağıışı...

TRABZON, (İha). Trabzon Numune Hastanesi'nde görev yapan doktor ve sağlık personeli, öldükten sonra bir bakışla, cesarına bağışlamak için organlarını bağışladılar. Hastanede yapılan törende, öldükten sonra beş kişi, bağışladığı organlarla yaşamı sürdüren Ahmet Aktas, örnek olarak gösterildi. Hastanenin konferans salonunda yapılan törene organlarını bağışlayacak olan doktor, hemşire ve sağlık memurları katıldı. Açılış konuşmasını yapan Hastane Başhekimisi Opr. Dr. Osman Yıldızlar, kampanyanın yarınına değinip, Türkiye'de 200 bin hastanın böbrek beklediğini hatırlatarak, "İnsanın öldükten sonra, başkaları hayatına bağışlamak kadar güzel bir şey olamaz" dedi. Törenin sonra organ bağışında bulunmak için kayıt yaptırın 50 kadar doktor, hemşire ve sağlık memuru, açılan kampanyaya tüm vatandaşların katılımını istedikler.

28 Mart 1986

Hayat veren ölüm

ANTALYA. (İha-Özeti). Böbrekleri çalışmadığı için yaşamı diyaliz makinesi ile bağlı olarak sürdürülen Ahmet Boymakusa'ya Antalya Tıp Fakültesi Hastanesi'nde yapılan başarılı bir operasyonla, nefesindeki ur nedeniyle olan 15 yaşındaki bir gencin böbreği nakledildi.

Ameliyatı ekiple birlikte gerçekleştiren Prof. Dr. Tuncer Karpuzoğlu, "Hayatın en muht şüphesiz yaşam. Hastamızın durumu da gayet iyi. Türk tıp tarihinde ilk kez 1977'de Hacettepe Hastanesi'nde gerçekleştirilen kadavradan böbrek nakli, ikinci kez Antalya Tıp Fakültesi Hastanesi'nde yapıldı" dedi. Hastane ilgililerinden alınan bilgiye göre, nörospirtüel servisinde yaşamı taşıyan Korlateli İkesi'nin Yeşilyayla Köyü'nden 15 yaşındaki Habib Gökçe, beziindeki uru almak için yapılacak müdahaleye zaman kalmadan, bezi saha saat 06.00 sıralarında öldü. Ölen gencin böbreği, hayatını diyaliz makinesine bağlı olarak geçiren diğer servisteki 16 yaşındaki Ahmet Boymakusa'ya nakletmek isteyen doktorlar, hemen harekete geçtiler. Acil

olarak operasyon fakültesi "Kadavra verisi komisyonu" Habib Gökçe'ye, "Bein okunmuş, donmuş yollar ve yaşamı sona ermiş, bilimsel, kadavra olarak kullanılabilir, anenik ailesinin izni gerekir" kararını verdi.

Daha sonra Habib Gökçe, acil servisindeki makineye bağlanarak, serum tedavisiyle sürdürülen yaşamı, böbreğini almak için izin istenen anne Havva Gökçe'ye, "Oğlum öldü, böbreği nasıl olsa toprak alacak. Bir insan hayatı bari, Cumhurbaşkanımız bile organı bağışladı, biz niye bağışlamayalım" dedi ve teklifi anenli karıştırdığını belirtti.

Bunun üzerine Habib Gökçe ile Ahmet Boymakusa, ameliyata alındı. Bu arada Prof. Dr. Tuncer Karpuzoğlu'yla ekibi 5 saat süren başarılı ameliyatta, Habib Gökçe'nin böbreğini Ahmet Boymakusa'ya naklettiler. Habib Gökçe'nin kalbi 15 saat canlı tutulduktan sonra, tekrar yaşamı yitirdi. Prof. Tuncer Karpuzoğlu, "Yaklaşık 8 aydır seni böbrek makinesine bağlı olarak yaşayan Ahmet Boymakusa, yeni böbrekle yaşamını sürdürecektir." diye 20 müjde.

Tablo-3.26'da Yer Alan Haberlerden Örnekler

9 Ekim 1985

10 Nisan 1986

Böbreğini kızına verip hayatını kurtardı

Ana gibi "yar," olmaz

İki böbreği de çalışmaz hale gelen 2 çocuk annesi 35 yaşındaki Nalın Akalın'a, 66 yaşındaki annesi, böbreğini verdi. Başarılı bir ameliyat sonucu

28 Şubat 1976

13 Eylül 1989

15 Eylül 1989

23 Kasım 1984

13 Aralık 1989

Tablo-3.26'da Yer Alan Haberlerden Örnekler

20 Eylül 2022

11 Ocak 2004

28 Şubat 1997

18 Kasım 1982

15 Mart 1987

22 Eylül 2021

Tablo-3.28'de Yer Alan Haberlerden Örnekler

9 Ekim 1985

"Böbreğim, babama feda olsun"

KUÇUK Dilek babasını kurtarmak için böbreklerinden birini feda ediyor. Annesinin terk ederek kaçtığı böbrek hastası işsiz babasına sahip çıkan 14 yaşındaki Dilek, "Babam sağlamsen bizim için çalıştı, çabaladı. Şimdi sıra bizde. Böbreğim ona feda olsun" diyerek vefa örneği gösterdi.

Çaresizlik içinde kıvranan baba Ali Korkmaz, "Evladım benim için bir böbreğini veriyor. Ama ameliyat için gerekli paraya bile gücüm yetmiyor" dedi.

Dikiş makinesi teknisyeni olarak altı ay öncesine kadar eşi ve üç çocuğu ile mutlu bir yaşam süren dertli baba, acılarını dindirebilmek için haftada 2 kez "Dializ" aletine girmeye başladı. Bunun karşılığında haftada 40 bin lira ödemek zorunda kalınca evdeki eşyaları birer birer satmaktan başka çare bulamadı. Bunun üzerine anne Kibriye, bir çocuğunu alarak evi terk edip, hasta kocasını kaderi ile baş başa bıraktı.

8 Ocak 2007

Ameliyat öncesi Pink Floyd ameliyat sonrası Metallica

Türkiye'de sayıları 15'i geçmeyen böbrek nakli doktorlarından birisi olan Şener Yıldız streten kurtulmanın yolunu bulmuş. Ameliyat sırasında Manowar, Iron Maiden ve Metallica gibi metal albümleri dinleyen Yıldız, bu şekilde rahatladığını söylüyor.

TRTDE 17 yıl boyunca "Rock Market" programını hazırlayarak Türkiye'de rock müziğin gelişmesine büyük paya sahip olan Cpr. Dr. Şener Yıldız'ın, ameliyat yöntemi görenlerde şaşkınlık yaratıyor. Türkiye'de sayıları 15'i geçmeyen böbrek nakli doktorlarından birisi olan Yıldız, ameliyat öncesinde bir saat Pink Floyd dinleyerek stres alıyor, ameliyat sırasında ise ameliyathanedeki müzik setine Manowar, Iron Maiden ve Metallica gibi metal müzik albümleri koyarak rahatlıyor.

28 Nisan 1980

Erzurumlu Ali'ye karısı böbrek verdi

İki yıldır böbreğinden hasta olan Ali Özden'e eşi Fatma Özden böbreğini vererek hayatını kurtardı.

"İki böbreğim de Ali'me feda olsun..."

● Anne ve baba böbrek vermeyi kabul etmeyince genç gelin "Kaynanam gelin nasıl olurmuş görsün" dedi ve böbreği başarılı bir ameliyatla kocasına takıldı.

ANKARA, (Hürriyet) - Yaşlı anne ve babasının 35 yaşındaki çığlıklarına böbreklerini vermek için razı olmak zorunda kalan, 25 yaşındaki dört (Derin Sa. 13. Sö. 1'ine)

18 Ocak 2004

Böbreğini verdiği esi boşanma davası açtı

Demir'in Tuncas ilçesine bağlı Karahisar Belgesi'nde oturan 35 yaşındaki Hüseyin Yetkin, 5 yıl önce böbreğini vererek yaşama dönmüşlüğü eşi 33 yaşındaki Nilgün Yetkin'in boşanma davası açmasıyla yekün.

HÜSEYİN Yetkin, 1969 yılında Bafra'da doğmuş ve 1994 yılında Nilgün Yetkin ile tanışmış. Yetkin, 1994 yılında Nilgün Yetkin ile tanışmış. Yetkin, 1994 yılında Nilgün Yetkin ile tanışmış. Yetkin, 1994 yılında Nilgün Yetkin ile tanışmış.

Yetkin, 1994 yılında Nilgün Yetkin ile tanışmış. Yetkin, 1994 yılında Nilgün Yetkin ile tanışmış. Yetkin, 1994 yılında Nilgün Yetkin ile tanışmış. Yetkin, 1994 yılında Nilgün Yetkin ile tanışmış.

15 Mart 1987

Takma karaciğerli 'mucize bebek'

● Küçük Meghann, dünyada başkasının karaciğeri ile yaşayan 3'üncü kişi...

CHICAGO, (Reuter) - Dünyada karaciğer nakli ameliyatı geçiren en genç kişi olan dokuz aylık Meghann LaRocco, Chicago'daki hastahanedeki taburcu oldu.

Annesi Shirley LaRocco'nun kütüphanesinde uzun bir ameliyattan sonra evine dönmeye hazırlanan küçük Meghann'ın sağlık durumunun şimdilik iyi olduğu belirtiliyor. Ameliyattan umut kesilmesine rağmen karaciğer nakliyle hayatına dönen Meghann LaRocco, aynı zamanda bir kez karaciğer naklinden sonra hayatta kalan üçüncü Meghann, 5 yıl kontrol altında tutulacak.

Tablo-3.29A'da Yer Alan Haberlerden Örnekler

1 Eylül 1982

Kanlıcalı Koray ölümü bekliyor

İki böbreği de sakat olan Koray Tortop'un Hacettepe Tıp Fakültesi'nde yapılacak böbrek nakli ameliyatı için Kanlıcalılar koluna sıvı...

KANLIÇALI kalı yitirdi ömrü karıştı. Bu yitirmesi ve ölümü bekliyor. Kanlıcalılar koluna sıvı...

Kanlıcalı kalı yitirdi ömrü karıştı. Bu yitirmesi ve ölümü bekliyor. Kanlıcalılar koluna sıvı...

27 Kasım 1988

Takma karaciğerli Nurullah

AN YUMUSAK

BERLİN, (Haberler) - Türkiye'den Berlin'e gelen bir grup insanın Berlin'de yaşamaya başladığı...

Nurullah, Berlin'de yaşamaya başladığı...

23 Şubat 1997

Öldürülen taksici hayat kurtardı

Esenler'de otomobilinde boğazı kesilen ve önceki akşam ölen taksici Murat Örnek'in bağışlanan organları, ölümü bekleyen hastalara yaşama şansı verdi.

21 Ocak 2012

MUCİZE DOKTORLAR

TÜRKİYE'DE İLK YÜZ NAKLİ AMELİYATINI YAPTI

Türkiye'de tıbbi ilerlemelerden birini yaşadı. Türk doktorları Antalya'da bir hastaya tam yüz nakli yaptı. Bu, dünyada 13'üncü vaka. Aynı ekip bir başka hastaya da iki kol ve bir bacak nakli yaptı.

Tablo-3.30'da Yer Alan Haberlerden Örnekler

29 Şubat 1980

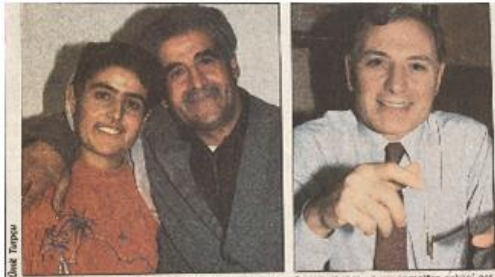
13 Şubat 1976

5 Nisan 1985

10 Aralık 1990

Hayatın ilk böbrek ve karaciğer nakliyi gerçekleştiren Profesör Dr. Mehmet Halil...

Karaciğer naklini sonunda başardık

- Önceki operasyonlarda 5 hasta yaşatılmıştı. Haymana'nın Yukarı Sebil Köyü'nden Sabahat Başarın, Türk doktorların takibiyle yeni karaciğerle yaşamaya yeniden "merhaba" dedi.
- 17 yaşındaki genç kız, şimdi hastanadaki odasında ailesinin eşliğinde dinleniyor büyük sevincini yaşıyor.

● 18 sayfa

5 Kasım 1997

Organ seferberliği... Hocaların hocasına veda...

Organ seferberliği... Hocaların hocasına veda...

Organ seferberliği... Hocaların hocasına veda...

Organ seferberliği... Hocaların hocasına veda...

Organ seferberliği... Hocaların hocasına veda...

Organ seferberliği... Hocaların hocasına veda...

Organ seferberliği... Hocaların hocasına veda...

Organ seferberliği... Hocaların hocasına veda...

Organ seferberliği... Hocaların hocasına veda...

Organ seferberliği... Hocaların hocasına veda...

Organ seferberliği... Hocaların hocasına veda...

Organ seferberliği... Hocaların hocasına veda...

Organ seferberliği... Hocaların hocasına veda...

Organ seferberliği... Hocaların hocasına veda...

Organ seferberliği... Hocaların hocasına veda...

Organ seferberliği... Hocaların hocasına veda...

Organ seferberliği... Hocaların hocasına veda...

Organ seferberliği... Hocaların hocasına veda...

Organ seferberliği... Hocaların hocasına veda...

Tablo-3.30'da Yer Alan Haberlerden Örnekler

26 Şubat 1998

Organ bağıışı kampanyası

BESİKTAS Belediyesi, Akatlar ve Tophane Lions Kulüpleri'nin katkısı, İstanbul Tabip Odası'nın desteği ve belediye çalışanlarının katılımıyla, Organ Bağıışı Kampanyası başlatıldı. Beşiktaş Belediye Başkanı Ayfer Atay, düzenlenen törende "Hayat bizden sonra da devam ediyor" diyerek, organ bağıışının bir görev olduğunu belirtti. İstanbul Tabip Odası Başkanı Prof. Dr. Orhan Arıoğlu ise organ bağıışlamanın Türk halkının toplumsal değerleri arasında yerini alması gerektiğini söyledi. Törenden sonra Başkan Atay ve belediye çalışanları, İstanbul Üniversitesi Çapa Tıp Fakültesi Transplantasyon Ünitesi görevlilerinin getirdiği organ bağıış kartlarını doldurarak bağıışta bulundular.

Ayfer Atay

13 Ocak 1989

Böbrek cetesinde maskeler düştü

İÇİŞLERİ BAKANI El koydu SAVCILIK Harekete geçti DOKTORLAR 'Cinayet' diye nitelendi

Böbrek cetesi... (Small text block containing details of the case and the actions of the government and doctors.)

Selma TÜKEL

25 Ocak 1989

Adaletin eli 'Böbrek cetesi' nin yakasında

Türkiye ayağı cezaevine gönderildi

TUKLANDI Hakkında... (Small text block containing details of the case and the actions of the government.)

6 Şubat 1989

Nihayet soruşturma açıldı Böbrek skandalına 2 bakan el koydu...

Selma TÜKEL

HÜRRİYET'in ortaya çıkardığı, "Böbrek Skandalı"na adı karışan Londra Büyükelçiliği Sağlık Müşaviri Dr. Utku Ünsal hakkında, Dışişleri Bakanı Mesut Yılmaz'la Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Nihat... (Small text block containing details of the case and the actions of the government.)

Kitapçı tarafından soruşturma açtırıldı. Dışişleri Bakanı Mesut Yılmaz, özlük hakları kendi bakanlığında bulunan Sağlık Müşaviri Dr. Utku Ünsal hakkında yoğunlaşan iddiaların yerinde soruşturulması için Londra'ya müfettiş gönderirken, Sağlık... (Small text block containing details of the case and the actions of the government.)

(Devamı: Sa.20, Sü.1'de)

Tablo-3.31'de Yer Alan Haberlerden Örnekler

18 Kasım 1982

14 Mart 1990

29 Kasım 1991

Böbrek hastası arkadaşları için kapı kapı dolaşıyorlar
Liseli "melekler" in hayat kurtarma çabası

10 Mayıs 1998

Halil İbrahim Özsoy

Organ bağışı düştü

ANKARA - Sağlık Bakanı Halil İbrahim Özsoy, Yüksek İhtisas Hastanesi'nde önceki gün gerçekleştirilen bir ameliyatta kalp nakli yapılan İbrahim Tarlacı isimli vatandaşın hastanede ziyaret etti. Özsoy, ziyaretten sonra yaptığı açıklamada, Türkiye'de 30 bin kişinin organ nakli beklediğini, 1997 yılında açılan organ bağışı kampanyalarının vatandaşlardan yoğun ilgi gördüğünü anlattı. Özsoy, son 1-2 ay içinde ise organ bağışlarında bir düşüşe görüldüğünü söyledi.

Tablo-3.32'de Yer Alan Haberlerden Örnekler

25 Mart 1983

Diyanet İşleri Başkanı Aitkulaç organlarını vakfa bağışladı

ANKARA, (Hürriyet). - Diyanet İşleri Başkanı Tayyar Aitkulaç, mühovalarca televizyon seyircisi önünde ölü ve organlarını ölmünden sonra Organ ve Yanık Vakfı'na bağışladı. Televizyondaki "İnanç Dünyası" programında Kur'an-ı Kerim'i okunmasından sonra Organ Nakil Vakfı Başkanı Prof. Dr. Mehmet Haberal'la sohbet konuşması yapan Aitkulaç, "Bir faninin ölümünden sonra organlarının alınmasında kendi rızası olduğu takdirde, dinen hiçbir sakınca yok-

tu" dedi. Aitkulaç bu konuya şu açıklığı getirdi: "Ashina Allah'ında bunun büyük sevabı vardır. Organlarını bağışlayan kişilerin bir parçası organ nakline kişi nezdinde yaşamını sürdürecektir ve yaşamını sürdüren kişi kendisine bu imkânı bahşedene ömrü boyu dua edecektir. Aitkulaç konuşmasından sonra TV'de "Organ ve Yanık Vakfı"na ölümünden sonra, doku ve organlarını bağışladığını belirterek, belgeleri imzaladı.

6 Kasım 2012

Her bağış sekiz can

Organ Bağışı Haftası'nda doktorlar ve organ bekleyen hastalar bir araya geldi.

Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü Organ Nakil Bölüm Koordinatörü Anıl Kapuğası, "Organ bağışı, 365 gün aktif olarak çalışmamız gereken bir konu. 22 bin civarında hasta organ bekliyor. Türkiye canlı nakilde bir numara fakat çoğu aile ölen yakınının organlarını bağışlamak istemiyor. Her bağışta sekiz hastanın hayatı kurtuluyor" dedi. ORGAN BAĞIŞI CAZDIR Ayetlerden örnek veren Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Kurulu Başkanı Prof. Dr. M. Sami Yılmaz şunları ise söyledi: "Kur'an-ı Kerim'deki mecazi anlatımlar yanlış anlaşılıyor. Organ bağışı cazdır ve insanlar bu konuda kendileri sorumlu hissetmelidir. Organ bağışı, insanların hayatına devam ettirmeye yönelik bir durumdur. Dinimizde hiçbir mahsur yoktur." BASKA VÜCUTTA YASASIN Şikayetlerini dile getiren hastalar, insanların organ bağışı konusunda daha duyarlı olmasını istedi. Üç yıl önce böbrek hastası olduğunu öğrenen ve nakil yapılan bir başka hasta da, "Şanslıyım çünkü organ nakli ile tedavi edilebilen bir hastalığım vardı. Nakilden sonra hayata daha pozitif bakabilmeyi öğrendim" dedi. Bir anne ise, "Oğlum 17 yaşındayken kaybettim. Benim canım yanı, başka ailelerin canı yanmasın. Oğlum başka insanları vücudunda yaşasın" ifadelerini kullandı.

Tablo-3.32’de Yer Alan Haberlerden Örnekler

4 Kasım 1997

Organ bağışçısına özel kart

SAĞLIK Bakanlığı, organ bulunuşu, ağıllı dağıtımı ve naklinde yaşanan sorunları gidermek amacıyla, bir dizi yasa ve yönetmelik çalışması başlattı.

Yüksek Sağlık Şurası (YSŞ): din Sağlık Bakanı Halil İbrahim Özsoy başkanlığında toplanır. YSŞ'nin en önemli görevleri maddesinin organ teması oluşturma, Bakanlık organ bağışını kolaylaştırmak ve yönlendirmek üzere Bakanlık Kararıyla bularlardır. "**TC Sağlık Bakanlığı Doku ve Organ Bağış Belgesi**" hazırlar. Bu belge; din hastaneleri ve özel okullarda dağıtılır ve isteyen standart formu doldurarak imzalatılarak organ bağış kartına alabilir. Örneğin, hafifçe yaralı bir kişiye kanı kullanılacak ve böylece

birimindeki her birimin onayı alınacak. Kararla birlikte bir de bilgilendirme broşürü verilecek. Broşürde, organ bağış b'şisi yanında,

"Diyarın"ın organ zenginliği dinlenir, orkestrasız İslamın zenginliği de ilkinin görüşü de bulunamaz. Doktor ve Öğretmen Bağcı Boşyalı'nın ön yüzünde "Ölümünden sonra bir başkasının yaşamasına yardımcı olmak istiyorum" yazıyor. Arka yüzünde bir kanton sed numarası kişinin hangi özümünü in başlığıdır, belgelayanın altında yazıyor. İnce ve kan grubu, adresi, nimen dinlenir bir ulaştırılabilir ya da telefon gibi sürekli bir yer alabilir.

Tedavi Hizmetleri Genel Müdürü Dr. Cihangir Özcan, YSS üye olan yirmi yasal kuruluşlara hazırlanan hakkında bir brifing

vererek, yasaya giren organ ticaretini yasaklayan 16 sayılı kanunla küçüklüğünü organını alanın yasak olduğunu anımsattı. Halen organ bekleyen 9 bin 742 hasta bulunduğunu bildiren Özcan, "Başbakan'ın bütün organlar merkezdeki Organ Bilgi Bankası'na aylık olarak bildirilecek. Bu merkezten, tüni yoğun bakımı üniteleri, diyaliz merkezleri ve organ nakli merkezleri ile irtibatlı olacak" dedi.

Bakın Özsoy, daha önce Yüksek Sağlık Şurası'nda porüğülcüğün açıklığı kızık zar ve bekaret kontrolü konusunda, Bakanlık bünyesinde çalışan İnsan Hakları Komisyonu'nun talibi olmuştığı için gündeme alınmadığını söyledi.

■ ANKARA

23 Şubat 1997

Başkalarında yaşayacak Kardeşini hastaneye getirdiklerinde yaşadıkları olayların kendilerini organ bağışına sevk ettiğini söyleyen ağabey Muharrem Ömek, "Birilerine fay-

dalı olursa ne mutlu bize" dedi. Eşinin ölümüyle yıkılan Cemile Örneş, "Murat, ölümünden sonra bile başka canlara yasatacak. Bu benim tek tesellim olacak" diye konuştu.

Taygun ATILLA - Sefa KIDIK, Ali ÖZKAYA
İSTANBUL, İZMİR

Başarılı operasyon

Toksik Örneğin (çer. İstet) karacığının kendisine nakliedeceğini öğrenen Fehmi Bekirlik naseyle ameliyata girdi. Ameliyat, Doç. Dr. Yaman Tokel, Dr. Cüneyt Hoşçoşkun ve Dr. Vekâk Gümrükçü'nün yer aldığı ekib tarafından yapıldı (Yanaz).

Tablo-3.33'te Yer Alan Haberlerden Örnekler

10 Mayıs 1998

Organ bağışı düştü

ANKARA - Sağlık Bakanları **Halil İbrahim Özsoy**, Yüksek İhtisas Hastanesi'nde önceki gün gerçekleştirilen bir ameliyatta kalp nakli yapılan **İbrahim Tarlat** isimli vatandaşı hastanede ziyaret etti. **Özsoy**, ziyaretten sonra yaptığı açıklamada, Türkiye'de 30 bin kişinin organ nakli beklediğini, 1997 yılında açılan organ bağışi kampanyalarının vatandaşların yoğun ilgi gördüğünü anlattı. **Özsoy**, son 1-2 ay içinde ise organ bağışlarında bir düşme görüldüğünü söyledi.

7 Kasım 2022

Prof. Dr. Özkan: Dünyanın en çok nakil yapan ülkesiyiz ama bağış yapan ülke değiliz

Akdeniz Üniversitesi (AU) Prof. Dr. Tuncer Karpuzoğlu Organ Nakli Enstitüsü'nde 2022 yılı Kasım ayı itibarıyla 317 nakil yapıldığını açıklayan Prof. Dr. Ömer Özkan, "Dünyanın en çok nakil yapan ülkesiyle ama başta yapan ülkesi değil. İnsanlar, 'Carra carra katin, can olun' gibi cümlelerin anlamını başına gelene kadar anlamıyor" dedi.

AÖ Tıp Fakültesi Pazarı, Rekonstrüktif ve Estetik Cerrahi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi ve Prof. Dr. Tuncer Karagözalp Organ Nakil Enstitüsü Müdür Prof. Dr. Ömer Özkan, Organ ve Dokü Bağışı Hattısı nedeniyle organ bağışının öneminde farklılık çekti. Organ bağışında nödeyle hastaların omrunun uzadığı, hasta hayatın kaybetmediği belirtilen Prof. Dr. Özkan, beşerlin şifir tek taceren organ nakil oluduguna şifir Türkiye 27 minn üzerinde kışın olgusu Prof. Dr. Özkan, 20 bina yakını biberik, 1000'nin üzerinde karışık, çok sayıda eozek, kalp ve ince bağırsak nakil için bostayan hasta oludugunu belirtti. AÖ Tıp Fakültesi Tuncer Karagözalp Organ Nakil Enstitüsünde 2000 yılı ile 2008 yılı arasında 317 nakil yapıldı. Organ bağışının 1986, 1600 nakil, 211 karışık organ olgusu, 1000 biberik nakil, 381 nakil 10'lu karışık organ olgusu 48 karışık nakil, 82 karışık nakil ve 3 nakil olgusu yapıldığı şifirli.

Tablo-3.33'te Yer Alan Haberlerden Örnekler

31 Ocak 1995

Saklanması, Aşılması ve Nakli Hakkında Kanun'un bazı maddelerinin değiştirilmesine dair Kanun Tasarısı Başbakanlığı sunuldu. Tasarı yasalaşığı takdirde organ alımı kolaylaşacak.

Kimliksiz Uygulanacak

Tasarıya göre, üzerinde kimliği ve "Organlarını bağışladım" beyanı bulunmayanlar, yakınlara ulaşılmadığı takdirde polis raporu ile "sahipsiz" kabul edilecek. Böylece hastanın ölümü halinde organları alınabilecek. Herhangi bir kağıda "Organımı bağışladım" yazılması yeterli olacak. Adli vakalarda da otopsi, organ alınmadan sonra yapılacak.

Bu arada, Sağlık Bakanlığı Organ Nakli Şube Müdürü Dr. Can Polat organ alımlarının belli merkezlerle sınırlanacağını söyledi. Polat, öler bir kişinin organından yararlanmanın çok zor olduğunu belirterek, "Genellikle yokun hakkında ölen hastanın organı alınabilir" dedi. Dr. Polat, baten böbrek nakli bekleyen 5 bin hastanın, bin 500 diyaliz makinesi ile yaşıtlıruaya çalışıldığını belirterek şunları söyledi: "Her yıl 3 bin 500 hasta kaybediliyor. Bir yılda nakil yapılan hasta sayısı ise 250. Diyaliz cihazı hariç hastalara yılda yaklaşık 10 trilyon harcanyor."

SİYEMİN DEMİRELİN / ANKARA

Kartı olmayanın organı alınacak

Sağlık Bakanlığı'nca hazırlanan tasarıya göre, ölüğünde üzerinde "Ben organımı bağışladım"ı beyanı bulunmayan kişiler, organların otomatikman bağışlanmış sayılacaklar.

Polis raporuyla sahipsiz

İzmir'de gün, yağın iskenrede otm nakliye tıbbi diğer kişiler yakınları organı bağışlaya bağışlanmadığı sonucu. Üzerinde kimlik bulunmayan ve yakınlara ulaşılmayanların, polis raporuyla "sahipsiz" kabul edilerek organları alınacak.

Transfere akrabalık şartı

Tasarıyla, yaşayanlar arasındaki organ transferleri de serbestleştiriliyor ve organ alımı ve verilmesinin akraba ya da eş olması zorunluluğu getiriliyor. Organ ticaretini önlemeyi amaçlayan bu düzenleme, akrabalık bağı nedeniyle dokü usumunu da kolaylaştıracak. ■ Yazısı 26. sayfa da

7 Ocak 1995

1 Aralık 1991

23 Ekim 1987

Bağışlayın

ANKARA, (Hürriyet) - Türkiye Organ Nakli ve Yırtık Tedavi Vakfı Başkanı Mehmet Haberal, herkesin organını bağışlamaya hazır olduğunu söyleyerek, "Elimizde ekip var, yasa var. Tek eksiklerimiz, organ" dedi.

Haberal, organ bağışının önüne nedenlerini şöyle açıkladı: "Organ nakli, artık dünyada normal bir tedavi yöntemi oldu. Bu sayede sadece hayatıyın organ hastalıkları değil, kronikleşmiş organ hastalıkları da tedavi edilebilmekte. Örnek olarak, kronikleşmiş böbrek, karaciğer, kalp, akciğer ve pankreas hastalıkları organ nakliyle tedavi edilebilmektedir. Fakat bu tedavi için tabii ki sağlam organ nakli gereklidir. AED ve birçok Avrupa ülkesinde bu sorun çözülmez durumda. Bu ülkelerde yaşayan insanlar, organlarını bağışlıyorlar ve bu ehliyetlerini kaydediliyor. Bir kişi ölüncce, ölünün yakınlara danışmaksızın organları alınıp hastalara naklediliyor."

"Ülkemizde organ bağış konusunu, 1975 yılında gündeme geldi. 1979 yılında ise 2238 Sayılı Organ Nakli Yasası ile organ bağışını yasalaştı. 27 Temmuz 1979'da, trafik kazasında hayatını kaybeden birinden alınan böbrekle ilk organ nakli gerçekleştirildi. Aynı zamanda, bu yasa para karşılığı böbrek alımı suçunu durdurdu. 18 yaşını bitiren herkes, bu yasa sayesinde organlarını bağışlayabilecek."

Tayyar Altınur dernekte, organ dinen sakınca tam tersine di taşıyık ettiğini

"1995 yılı toplam 555 bin nakli merkez nakledilmiştir"

"Yasadışı tedaviler, org bulunmaları v rasında kendi belgeyi bir üzerlerinde t

buçer organ sadece böbrek

gör ve pankreas olabilir. Gü

ekip var, yasa günüz, organ..

İTİFAH BİR GÖZ

Bu arada, Başkan Prof. Abadan, göz b duşundan yakı bulgesi verilir formunun sig kir" dedi.

Anadolu A vereci Prof. Al icilerindeci b. Türkiye de i

çerçesinde bul. Herkade k

solayanda gör l beliren Aba kayırdır: buru ben bir bağış

halkın için 4 alımına gerek 1000 ekledi.

Sigara

"S İGARA"

18 Ocak 2022

Çift kollu mucize

2008'de kollarını silaj makinesine kaptıran çiftçi Cihan Topal'a (39), 2010'da çift kol nakli yapıldı. Türkiye'de bu operasyonu geçiren ilk kişi olan Topal, zeytinlerini toplarken böyle poz verdi.

Aydın Efeler'in Umurlu Mahallesi'nde çiftçilik yapan, evli ve 2 çocuk babası Cihan Topal, 2008'de iki kolunu da dirsek altından silaj makinesine kaptırarak kaybetti. Kol Nakli olmak için Antalya Akdeniz Üniversitesi Hastanesi'ne başvuran Topal'a, kazadan 2 yıl sonra nakil haberi geldi. Muğla'nın Milas ilçesinde geçirdiği Trafik kazası sonucu beyin ölümü gerçekleşen Fatih Demirel'in (23) iki kolu, 25 Eylül 2010'da, Akdeniz Üniversitesi Hastanesi'nde 7 saat süren ameliyatla Topal'a nakledildi. Prof. Dr. Ömer Özkan ve ekibi tarafından nakil yapılan Topal, Türkiye'de ilk çift kol nakli yapılan hasta olarak tıp tarihine geçti. 12 yıldan beri nakil kollarıyla yaşamını sürdüren Topal, her işini kendisi görüyor. Topal, dağlık arazide bulunan zeytinliğindeki ağaçlardan çırpma makinesi kullanarak topladığı zeytinleri cuvalarla sırtında taşıyor.